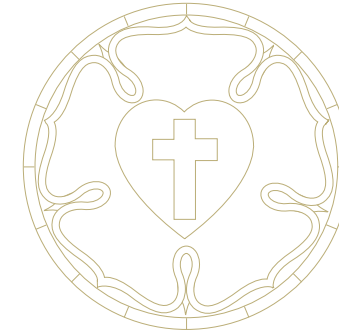

Bispemøtet 2014

Innhold

Helga Haugland Byfuglien: Verdier i mangfoldsamfunnet	7
Protokoll	10
Uttalelse: Om trosfrihet og behandling av troskonvertitter i asylsaker	18
Uttalelse: Urovekkende tvangsutsendelser	43
Årsrapport	45
Vigsling av ny biskop i Tunsberg	57
Helga Haugland Byfuglien: Vigslingstale	58
Per Arne Dahl: Preken	60
Hilsen fra Kirkerådets leder Svein Arne Lindø	64
Hilsen fra bispedømmerådsleder Kjellfred Dekko	65
Vigsling av ny biskop i Nord-Hålogaland	69
Helga Haugland Byfuglien: Vigslingstale	70
Olav Øygard: Preken	72
Hilsen fra Kirkerådets leder Svein Arne Lindø	76
Hilsen fra bispedømmerådsleder Anne Marie Bakken	78
Bispemøtets seminar «Vor kristne og humanistiske Arv»	81
Christofer Solbakken: Åpning av seminaret	82
Program	83
Besøk fra Hans Hellighet Pave Tawadros II	87
Prekener	93
Ole Chr. M. Kvarme: Er Kristus delt?	94
Ingeborg Midttømme: Preken under grunnlovsjubileets bønnedagsgudstjeneste	96
Ole Chr. M. Kvarme: Hos Gud	98

Per Oskar Kjølaas: Preken ved Kirkemøtets åpning	100
Laila Riksaasen Dahl: Preken under Kirkemøtet	104
Solveig Fiske: Påskedagspreken	106
Laila Riksaasen Dahl: Avskjedspreken	108
Stein Reinertsen: Under alle dyp er du Gud!	110
Atle Sommerfeldt: Preken 17. mai 2014	113
Tor Singsaas: Grunnlovsjubileet 1814-2014	116
Helga Haugland Byfuglien: Preken ved økumenisk festgudstjeneste	119
Ingeborg Midttømme: Preken under pilegrimsseilasen fra Stavanger til Trondheim	121
Stein Reinertsen: Gjestfrihet!	124
Atle Sommerfeldt: Preken under nordisk-økumenisk fredsgudstjeneste i Moss	127
Per Oskar Kjølaas: Avskjedspreken	129
Solveig Fiske: Hamar bispedømme 150 år	133
Helga Haugland Byfuglien: Preken ved økumenisk festgudstjeneste	135
Erling J. Pettersen: Visitasgudstjeneste	138
Halvor Nordhaug: Julebudskapet er ingen god idé	141
Tor Berger Jørgensen: Juledagspreken	143
Tor Singsaas: Juledagspreken	145
Taler og innlegg	149
Halvor Nordhaug: Den norske kirke i Grunnloven-mellom særstilling og likestilling	150
Ole Chr. M. Kvarme: 1814-2014: Statsmakt-folkekirke-livssynsåpent samfunn	157
Helga Haugland Byfuglien: Hilsen til Kirkemøtet 2014	160
Solveig Fiske: Tid som etisk utfordring	162
Stein Reinertsen: Hilsen grunnlovsjubileet	165
Tor Singsaas: Åpning av kystpilegrimsveien 2014	166
Erling J. Pettersen: Kristenlivets pulsslag. Vårt åndelig liv	170
Halvor Nordhaug: Søndag og samfunn	176
Atle Sommerfeldt: Et helt menneske i et helt samfunn	178
Ole Chr. M. Kvarme: De lever i frykt-vi i frihet: La oss stå sammen med de forfulgte!	186
Tor Berger Jørgensen: Krystallnatta	188
Odd Bondevik til minne	191
Kontaktinformasjon	194

Verdier i mangfoldsamfunnet

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN,
BISPEMØTETS PRESES

Grunnlovsfeiringen satte preg på 2014. Vårt samfunns felles verdier fikk stor oppmerksomhet. Vi erkjenner at vår kristne og humanistiske arv både forplikter og utfordrer. Historien bekrefter hvordan fellesskapet til ulike tider har forstått og forholdt seg til verdiene på nytt, og i løpet av 200 år er også vår grunnlov endret og fornyet

Å tolke begreper som menneskeverd, frihet, demokrati og ytringsfrihet skaper ikke bare debatt. Det rører også ved hvilke verdier som er grunnleggende for fellesskapet og som vi vil vedstå oss og kjempe for. Fra enhetskulturen i 1814 er Norge blitt til et mangfoldsamfunn. Det betyr at ulike religioner og livssyn må finne sin plass og gis rom i et pluralistisk fellesskap. For Den norske kirke er det viktig å stå frem og kjempe for alle menneskers rett til å tro og ytre seg og slik bidra til et livsynsåpent samfunn.

Kirken selv fremstår også mer mangfoldig enn for 200 år siden. Teologiske strømninger, fromhetstradisjoner og samfunnsengasjement avspeiler en kirke som ikke kan reduseres til et meningsfellesskap. I kirken er det rom for mange meninger - ulike og motstridende - og den kan ikke være et meningsfellesskap. Den er et trosfellesskap med sentrum i troen på den treenige Gud som viser sitt ansikt i Jesus Kristus.

I kirkens historie har enheten blitt utfordret. For Bispemøtet var det svært viktig å fastholde kirkens enhet tross ulike

konklusjoner om likekjønnet samliv og ekteskapsforståelsen. Det er av stor betydning at dette fikk tilslutning fra Kirkemøtet. Det gir føringer for videre samtaler som fortsatt må føres i kirken vår og som vil påvirke kirkens omdømme.

I året som har gått er det særlig to perspektiver i fortsettelsen av dette som vi har viet oppmerksomhet. utfordringer knyttet til synkende dåpstill og svekket rekruttering til kirkelige stillinger har skapt bred kirkelig mobilisering. Vi erkjenner at disse oppgavene krever vår oppmerksomhet. Det er nødvendig og gledelig at kirkens ulike arbeidslag tar disse utfordringene på alvor, og gyver løs på dem med kraft og optimisme.

Grunnlovsjubileet ga også en viktig påminnelse om at vi ikke står alene, verken som menigheter, lokalsamfunn eller nasjon. Vi er en kirke i verden og har et spesielt ansvar for alle troende som er utsatt for forfølgelse og krenkelser i mange land. Blant dem er kristne i flertall. Det var svært lærerikt da vi i juni var vertskap for Hans Hellighet Pave Tawadros II av Alexandria fra den koptisk-ortodokse kirken i Egypt. Gjennom gudstjenester, samtaler og ulike møtepunkter fikk vi nærhet til en kirkeleder og en kirke som lever under svært krevende forhold. Det ble en berikende opplevelse av fellesskap, som understreket at enhet er noe annet enn geografiske grenser og kirketilørighet.

Vi lever ikke under samme forhold, vi mener ikke det samme om alle verdier, men vi står sammen lokalt, nasjonalt og globalt i troen på den allmechtige Gud.

Saksliste

Bispemøtet 2014

Protokoll Bispemøtet 10.-14. februar 2014

Saksnr. Sakstittel

1/14	Orienteringssaker
2/14	Kontaktmøte
3/14	Kirkeordningsarbeid
4/14	EVU - Kompetanseplaner m.v.
5/14	Troskonvertitters situasjon i Norge
6/14	Liturgisaker
7/14	Saker til Kirkemøtet 2014
8/14	Strategiske perspektiver
9/14	Erfaringsdeling
10/14	Møteplan
11/14	Oppnevninger

Protokoll Bispemøtet 22.-23. mai 2014

Saksnr. Sakstittel

12/14	Orienteringssaker
13/14	Arbeid med kirkeordning
14/14	Biskopens tilsynstjeneste
15/14	Kirkelig forbønn for likekjønnede ekteskap
16/14	Fremtidig organisering av Det praktisk-teologiske seminar
17/14	Ordning med Olavstipend
18/14	Innføringsprogram for nye proster m.v.
19/14	Studietur til Tyskland 2015
20/14	Manual – vigsling av biskop
21/14	Liturgisaker
22/14	Kurs for ny biskop
23/14	Kirkeordning

Protokoll Bispemøtet 13.-17. oktober 2014

Saksnr. Sakstittel

24/14	Orienteringssaker
25/14	Kirkeordningsarbeid
26/14	Biskopens tilsynstjeneste
27/14	Retningslinjer for tildeling av Olavstipend
28/14	Tildeling av Olavstipend for 2015
29/14	Fastsettelse av sentral kompetanseplan for prester
30/14	Arbeidsveiledning i kirken
31/14	Styringssamtalene
32/14	Læresak – undervisningstjenesten
33/14	Læresak – vigsling av kantor
34/14	Læresak – kirkebygg m.v.
35/14	Oppnevning av valgkomite
36/14	Erfaringsdeling: Dåp og dåpssamtale
37/14	Uttalelse: Urovekkende tvangsutsendelser
38/14	Møteplan 2015

Protokoll Bispemøtet

10.-14. FEBRUAR 2014
VOKSENÅSEN, OSLO

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

1/14	Orienteringssaker
2/14	Kontaktmøte
3/14	Kirkeordningsarbeid
4/14	EVU - Kompetanseplaner m.v.
5/14	Troskonvertitters situasjon i Norge
6/14	Liturgisaker
7/14	Saker til Kirkemøtet 2014
8/14	Strategiske perspektiver
9/14	Erfaringsdeling
10/14	Møteplan
11/14	Oppnevninger

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Tor B. Jørgensen, *visepreses*, Sør-Hålogaland
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Per Oskar Kjølås, Nord-Hålogaland
Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark

Til stede fra sekretariatet

Christofer Solbakken, *generalsekretær*
Øyvind Rise, sak 6/14, 8/14, *seniorrådgiver*
Inge Westly, sak 4/14, *seniorrådgiver*

Gjester

Stiftsdirektørene, Sak BM 3/14 og 4/14
Statsråd Thorhild Widvey, Kulturdepartementet
Ekspedisjonssjef Ingrid Vad Nilsen, Kulturdepartementet
Avdelingsdirektør Torbjørn Backer Hjorthaug, Kulturdepartementet
Tor-Ivar Torgauten, Borg bispedømmeråd
Geir S. Braut, Helsetilsynet
Anders Mathisen, Helsedirektoratet

Jens-Petter Johnsen, Kirkerådet
Jan-Rune Fagermoen, Kirkerådet
Ingeborg Mongstad Kvammen, Bibelselskapet
Bernt Greger Olsen, Bibelselskapet
Joel Ortega Dopico, Consejo de Iglesias de Cuba, Comision Biblica

BM 1/14 Orienteringssaker

1. Sak om religionsteologi til Kirkemøtet – veiledning om kirkelige handlinger
2. Den norske kirkes kontakt med Slottet
3. Riksantikvarens arbeid med nytt kirkerundskriv
4. Årsrapport 2013
5. Regnskap 2013
6. Virksomhetsplan 2014
7. Høringssak – fastlegers reservasjonsrett
8. Studentpresttjenesten
9. Beredskapsavtaler
10. Boken «Trygge rom»
11. Tilsettingssak, Ibestad menighet
12. Grunnlovsfeiringen
13. Bemanningssituasjonen
14. Bispenominasjonen i Nord-Hålogaland
15. Dåpsliturgien
16. Ungdomsåret 2013 i Bjørgvin
17. Godkjenning av trosopplæringsplaner
18. Dåp og velsignelse av barn
19. Bruk av bindende pålegg
20. Styringssamtalene
21. Reformasjonsjubileet, fra arbeidet i Katlusa
22. Boplikten
23. HH Tawadros II til Norge 19.-21. Juni 2014
24. Fordeling av ressurser til prestedtjenesten
25. Revisjon av veileder om kirkeasyl

BM-1/14 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 2/14 Kontaktmøte

1. Statsråd Thorhild Widvey
2. Kirkens Nødhjelp, ved generalsekretær Anne-Marie Helland
3. Bibelselskapet på Cuba
4. Helsedirektoratet og Samarbeidsrådet for tros- og livssynsorganisasjoner

BM-2/14 Vedtak:

Samtalene ble tatt til etterretning.

BM 3/14 Kirkeordningsarbeid

Bispemøtet har regelmessig drøftet spørsmål relatert til utvikling av kirkeordningen, jf bla sak BM 41/11, 17/12, 31/12, 5/13 og 17/13. Bispemøtet har i særlig grad tematisert og hatt fokus på organiseringen av Den norske kirkes sentrale organer.

Reformene vi nå står oppe i aktualiserer særlig tydelig forholdet mellom bispetjenesten og rådslinjen, altså forholdet mellom det episkopale og det synodale i vår kirkes ordning. Dette har tidligere særlig blitt drøftet ifm kirkeordningsreformen i 1984, i forbindelse med utredningen «Embete og råd» i 1987 (om forholdet mellom prestedtjenesten og menighetsrådets virksomhet. Viktige prinsipper: selvstendig ansvar, samråd, samvirke) og i Sak BM 4/94 Biskopenes og Bispemøtets plass i den kirkelige struktur, jf også Sak KM 15/94 Biskopenes og Bispemøtets plass i Den norske kirkes struktur.

Departementet og Kirkerådet har presentert det pågående arbeidet med en forvaltningsreform for et tydelig skille mellom kirke og stat i ulike sammenhenger. Alle biskoper/bispedømmeråd får besøk fra departementet og Kirkerådet om dette i tiden fremover. Forvaltningsreformen, som er en oppfølging av forfatningsreformen av 2011, handler primært om å etablere Den norske kirke som en nasjonalt rettssubjekt med rettslig handleevne og overføre arbeidsgiveransvaret for presteskaper (virksomhetsoverdragelse) til et organ for dette rettssubjektet.

Denne nevnte forvaltningsreform omtales nå som «fase 1» i kirkeordningsarbeidet. Fase 2 omfatter intern kirkelig organisering. Bispemøtet har tidligere hatt et særlig fokus på organiseringen av kirkens sentrale organer, dvs KM, KR og BM.

BM-3/14 Vedtak:

1. Bispemøtet har drøftet spørsmål knyttet til forvaltningsreformen for et tydelig skille mellom kirke og stat. Bispemøtet tar departementets fremdriftsplan til etterretning. Etableringen av Den norske kirke som et eget rettssubjekt, og overdragelse av presteskapet og de regional- og sentralkirkelig tilsatte til dette rettssubjektet, representerer et stort skritt i utviklingen av Den norske kirkes selvstendighet overfor staten.
2. Bispemøtet har også drøftet spørsmål knyttet til organiseringen av Den norske kirke på sentralt nivå. Bispemøtet fastholder at Kirkemøtet må forstås som Den norske kirkes øverste, representative organ. Kirkemøtets ansvarsområder bør distribueres på flere utøvende organer i den daglige oppfølging. Bispemøtet finner det naturlig at Kirkerådet hovedsakelig er ansvarlig for saksforberedelse til Kirkemøtet, mens Bispemøtet har tilsvarende ansvar i lære- og liturgisaker.
3. Kirkemøtet bør opprette et eget organ for tilsetting av biskoper.
4. Bispemøtet mener at Den norske kirke må videreføre en ordning hvor biskopen leder prestatjenesten. Dette gir enkelte føringer for hvordan prestatjenesten kan organiseres. Begrunnelsen for dette ligger i prestatjenestens særlige karakter, og biskopens særlige ansvar for tilsynet med forvaltningen av Ord og sakrament.
5. Biskopens tilsynstjeneste når det gjelder de øvrige vigselede tjenestegrupper må sikres gode ordninger og styrkes ut fra vigslingens formaning og løfte.
6. Bispemøtet vil fortsette arbeidet med å konkretisere hvilke virkemidler tilsynstjenesten trenger for å utøve dette på en hensiktsmessig måte.

BM 4/14 EVU - Kompetanseplaner m.v.

Bispemøtet har fra 2014 fått tildelt et hovedansvar i forvaltningen av etter og videreutdanning for prester. Formålet er å tydeliggjøre arbeidsgivers overordnede ansvar for kompetanseutviklingen i virksomheten. En oppgave denne forbindelse vil være å utarbeide mål, visjoner og planer for kompetanseutviklingen og sørge for koordinering av bispedømmenes arbeidsgiverpolitikk.

En revidert nasjonal kompetanseplan for prester vil stå sentralt denne forbindelse. Det framlagte utkast til plan har som mål at kvaliteten på prestatjenesten skal ivaretas og utvikles i møte med sentrale utfordringer i folkekirken. Den søker å gi en definisjon av kompetanseutvikling som gjør det mulig å skille mellom dette og andre typer personaltiltak i kirken. Kompetanseutviklingen skal inneholde kortere etterutdanningstiltak som omfatter alle, og samtidig gi alle prester mulighet til fordypning gjennom studiepoenggivende videreutdanning. Den sentrale kursvirksomheten vil bygge videre på det opplegget som er utviklet gjennom de erfaringsbaserte mastergradsprogrammene i praktisk teologi og klinisk sjelesorg. Den legger vekt på at kursvirksomheten stadig må utvikles i et samarbeid mellom praksisfelt og academia hvor ressursene fra de ulike læresteder og arbeidstakerorganisasjoner må få muligheten til å stå i et konstruktivt samvirke. Samtidig må synspunkter fra arbeidsgiverlinjen gi tydelige føringer for utviklingen av kursplaner. Forslaget vil bidra til tydeligere klarhet omkring hva som er arbeidsgivers ansvar og hva som er den ansattes rettighet og ansvar når det gjelder kompetanseutvikling. Den presenterer i den forbindelse forslag til hvilke rammer som kan gjelde for EVU-arbeidet på bispedømmenivå.

Departementet vil også overføre ansvaret for forvaltningen av Olavsstipendet til Bispemøtet, og ber samtidig om en vurdering av hvorvidt ordningen bør videreføres i sin nåværende form eller endres. Mulige alternativer er å videreføre ordningen mest mulig uendret eller å avslutte den. Den beste utnyttelsen kan være ved å korte inn ordningen til fire eller seks måneder og samtidig øke årlige tildelingen til tre eller to stipendiater.

BM-4/14 Vedtak:

1. Rammer for forvaltning av for Olavsstipendet utarbeides på grunnlag av de synspunkter som kom frem i møtet.
2. Det fremlagte forslag til kompetanseplan for prester bearbejdes i tråd med synspunktene i møtet og sendes på høring til aktuelle instanse.

BM 5/14 Troskonvertitters situasjon i Norge

Bispemøtet drøftet den aktuelle politiske situasjonen knyttet til kristne konvertitter i Norge. (Se uttalelse)

BM 6/14 Liturgisaker

Fra Kirkerådet har Bispemøtet fått oversendt to liturgisaker, nemlig:

KR 42/13 Dagens bønn (kollektbønn)

KR 43/13: Bibelsk salmerekke (til hver kirkeårsdag, tidligere kalt Poetisk tekstrekke)

Etter regler for behandling av liturgisaker skal Bispemøtet avgi læremessig uttalelse før Kirkemøtet fatter endelig vedtak i saken. Det er i denne sammenheng grunn til å understreke at en læremessig uttalelse bør være av en annen karakter enn høringsuttalelser. I sak BM 14/04 beskrives distinksjonen mellom høringsuttalelse og læreuttalelse på følgende måte:

«Mens høringsuttalelser gjerne kan inneholde nye innspill, alternative forslag og forslag til forbedringer av materialet som er sendt på høring, skal en læremessig uttalelse konsentrere seg om å gi en anbefaling, eventuelt en avvisning, av det forslag som foreligger. Anbefalingen eller avvisningen må ha sitt grunnlag i en prøving av forslaget på kirkens lære.»

Mot denne bakgrunn finner Bispemøtet det lite hensiktsmessig å kommentere de fremlagte liturgisakene i detalj. Slike detaljerte kommentarer ble forelagt Kirkerådet av de ulike

høringsinstansene under høringsprosessen. Bispemøtet vil derfor heller konsentrere seg om helhetlig å vurdere om forslagene er i tråd med kirkens lære.

Vedrørende sak KR 42/13 Dagens bønn vil Bispemøtet berømme Kirkerådet for det arbeidet som er gjort med bønnene. Kirkerådet har etter Bispemøtets syn lyktes med å skape et bønnespråk som generelt er gjenkjennelig, fornyende og inkluderende. Det kommer også tydelig fram at Kirkerådet i det foreliggende forslag har tatt mange av innspillene fra høringsuttalelsene til følge. Som et resultat av det har bønnene blitt langt bedre hva angår teologisk presisjon og inkluderende språkføring sammenlignet med forrige utkast.

Bispemøtet har merket seg Kirkerådets sluttbehandling av saken. I vedtaket til sak KR 42/13 heter det at:

«Fast avsluttende lovprisning brukes med formuleringen 'ved din Sønn, Jesus Kristus, vår Herre, som med deg...'»

Vedtaket innebærer at avslutningsformelen i bønnene blir endret fra ikke å bruke ordene din Sønn og vår Herre til å bruke dem. Etter Bispemøtets syn er en slik utvidelse av avslutningsformelen ikke nødvendig. Ordene «din sønn, vår Herre» omtaler Gud i maskuline termer og bidrar ikke til å utvide bredden i gudsbildet, slik den opprinnelige intensjonen med de nye bønnene var, jf sak KR 41/10.

Riktignok er det ikke noe læremessig til hinder for å avslutte bønnene med ordene «din Sønn, vår Herre,» men det er heller ikke nødvendig ut fra en trinitarisk eller teologisk helhetsforståelse.

BM-6/14 Vedtak:

KR 42/13 Dagens bønn

Bispemøtet har behandlet Kirkerådets forslag om Dagens bønn, jf. sak KR 42/13. Etter det som foreligger har ikke Bispemøtet noen læremessige innvendinger mot bønnene.

KR 43/13 Bibelsk salmerekke

Bispemøtet har behandlet Kirkerådets forslag til Bibelsk salmerekke, jf. sak KR 43/13. Etter det som foreligger har

Bispemøtet ingen læremessige innvendinger mot Kirkerådets forslag til Bibelsk salmerekke.

BM 7/14 Saker til Kirkemøtet 2014

Det forelå sakliste til Kirkemøtet 2014.

BM-7/14 Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 8/14 Strategiske perspektiver

Biskopenes ledelse av prestetjenesten utfolder seg på mange måter og ut fra flere hensyn. En hovedutfordring for enhver leder, er å tenke langsiktig og overordnet om de utfordringer som virksomheten står overfor. I dette ligger muligheten til å identifisere og vurdere trender i samfunnet som påvirker vår virksomhet, og drøfting av alternative handlingsvalg og tiltak for å møte disse utfordringene.

Hvert år utarbeides det en rekke statistikker og andre datasamlinger som gir viktige bidrag til forståelsen av den strategiske situasjonen kirkelige ledere befinner seg i. To av disse er departementets etatsstatistikk og KIFOs tilstandsrapport. Rapportene presenterer nøkkeltall for Den norske kirkes virksomhet og gir mulighet til å se nærmere på viktige trender/utviklingstrekk ved Den norske kirke og dens relasjon til befolkningen.

BM-8/14 Vedtak:

Biskopene drøftet den aktuelle situasjonen i Den norske kirke, bla på grunnlag av etatsstatistikken og KIFOs tilstandsrapport. Ut fra dette vil biskopene fremheve oppslutningen om dåp som en av kirkens viktigste utfordringer nå. Det er også en stående utfordring å sikre tilstrekkelig rekruttering til prestetjeneste og annen kirkelig tjeneste.

BM 9/14 Erfaringsdeling

Bispemøtet har fra tid til annen drøftet praktiske gjøremål i bispetjenesten under overskriften «erfaringsdeling». Verdien av delingen har vært stor, og gjennom sin samordnende effekt bidratt til å styrke og kvalitetssikre bispetjenesten. En mer systematisk tilrettelegging av ulike tema og gjennomgang av disse, vil kunne øke verdien av erfaringsdelingen ytterligere.

Mange biskoper har de senere år utarbeidet egne håndbøker eller manualer for både preste- og prostetjenesten. Ved å legge til rette for en mer planmessig samtale om praktiske forhold i bispetjenesten, er det samtidig mulig å samle materiale for en lignende manual for bispetjenesten.

BM-9/14 Vedtak:

Utkast til en manual for bispetjenesten utarbeides på bakgrunn av den fremlagte momentlisten og med de innspill som fremkom i møtet. Arbeidsutvalget følger opp saken.

BM 10/14 Møteplan

Bispemøtene har hatt en fast syklus hvor februarmøtet avholdes i uke 7 og oktobermøtet avholdes i uke 42. I hht brev fra Kirkerådet datert 7.11.2013, er Bispemøtes oktobermøte i uke 42 for tett på Kirkerådsmøtet i september med tanke på Bispemøtetets behandling av saker som er sendt over fra Kirkerådet.

I brevet foreslås det at fra 2015 skal møtestrukturen endres ved at Kirkerådets møte fremskyndes en uke og at Bispemøtet skyves ut to uker, dvs til uke 44.

BM-10/14 Vedtak:

Møteplanen for 2015 ble fastsatt som følger:

9.-13. februar, Oslo (uke7)
19.-20. mai, Molde (uke 21)
26.-30. oktober, Oslo (uke 44)

BM 11/14 Oppnevninger

Nemnd for gudstjenesteliv

Bispemøtet er av Kirkerådet bedt om å oppnevne biskop som medlem av Nemnd for gudstjenestelig for neste periode, dvs. 2014-2017.

Styringsgruppen for VTP

Biskop Laila Riksaasen Dahl er leder av STVTP, men avslutter sin tjeneste sommeren 2014. Oppnevningsperioden for STVTP går opprinnelig ut 2014, og ny oppnevning ville normalt ha skjedd høsten 2014. For å sikre best mulig kontinuitet i styringsgruppens arbeid, er det derfor vurdert slik at det er mest hensiktsmessig å oppnevne ny leder av STVTP nå.

Samarbeidsråd for overgrepssproblematikk (SRO)

Bispemøtet skal oppnevne en biskop og en person fra et fagetisk råd til SRO for perioden 2014-2017. Biskop Solveig Fiske og

Kari Næss Omvik har sittet i forrige periode, og er begge villige til å la seg reopnevne for en ny periode.

BM-11/14 Vedtak:

Bispemøtet oppnevner biskop Tor B. Jørgensen til medlem i Nemnd for gudstjenestelig for kommende periode. Domprosten er vara.

Bispemøtet oppnevner biskop Solveig Fiske til ny leder av STVTP fra 1. august 2014. Domprosten er vara.

Bispemøtet oppnevner biskop Solveig Fiske og Kari Ness Omvik til SRO for perioden 2014-2017. Domprosten er vara for biskopen.

Om trosfrihet og behandling av troskonvertitter i asylsaker

UTTALELSE SAK BM 5/14

Bispemøtet drøftet den aktuelle politiske situasjonen knyttet til kristne konvertitter i Norge.

BM-5/14 Vedtak:

Om trosfrihet og behandling av troskonvertitter i asylsaker

Biskopene i Den norske kirke har sammen med mange andre vist et bredt engasjement for trosfrihet. Arbeidet for støtte til forfulgte og undertrykte kristne har foregått på mange måter over lang tid i vårt land gjennom internasjonale, økumeniske organisasjoner, og gjennom direkte kontakt med kirker og menigheter. Bispemøtet har regelmessig drøftet spørsmål knyttet til religionsfriheten og den aktuelle politiske situasjonen knyttet til kristne konvertitter i Norge. Det vises i denne sammenheng særlig til Bispemøtets uttalelser i sak BM 42/12 (Å tro er en menneskerettighet) og sak BM 14/12 (Om håndtering av asyl- og retursaker). Det vises også til Kirkemøtets uttalelse om norsk asylpolitikk (2012).

1. Trosfrihet er en grunnleggende menneskerett. FNs menneskerettighetserklæring slår fast: «Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro gjennom

undervisning, utøvelse, tilbedelse og ritualer» (Artikkel 18).

2. Dette prinsippet er gjentatt i senere menneskerettighetsinstrumenter som FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter og i den europeiske menneskerettighetskonvensjonen.

3. Det er derfor svært gledelig at regjeringen Solberg i sin tiltredelseserklæring (Sundvollen-erklæringen) vier temaet spesiell oppmerksomhet i avsnittet om innvandring. Her forplikter regjeringen seg til å utrede «praktiseringen av beskyttelse basert på religion eller tilhørighet til sosial gruppe (seksuell legning)» sammenholdt med UNHCRs retningslinjer og EUs statusdirektiv. Dette gir signaler om en vilje til en mer adekvat behandling av asylsaker som involverer konvertering.

4. Foreløpig har det ikke skjedd noe i saken, og faren for at det foretas fatale feilvurderinger i konvertittsaker er overhengende. Bispemøtet vil derfor be regjeringen følge opp tiltredelseserklæringens løfte om en slik utredning. Vi vil i denne sammenheng spesielt peke på kirkenes avgjørende rolle i vurderingen av kristne konvertitters trosskifte. Dette må tas med i utredningen.

5. I begrunnelser gitt for avslag både ved førstegangsbehandling i UDI og ved senere behandling i nemnd (UNE), ser vi eksempler på at kirkens vurderinger av en konvertitts tro overprøves og settes til side.

6. Slik tilsidesettelse baseres ofte på manglende forståelse for hva religiøs tro og overbevisning generelt er og hva kristen tro spesielt dreier seg om. Dette omfatter også ønsket om å dele denne tro med andre. Misjon og vitnesbyrd har fra kirkens første tid vært en integrert side ved troens liv (Matt 28, 19-20). Retten til åpen og fri forkynnelse og vitnesbyrd sikres i dag gjennom ytringsfriheten, jf EMK art. 10.

7. Bispemøtet vil fremholde at det i den grad det går an å fastslå en konvertitts oppriktighet, er det kirken som har kompetanse til dette. Bispemøtet ber derfor om at en slik forståelse legges til grunn ved vurdering av tro.

8. Å skifte religiøs tro dreier seg i mange sammenhenger om store avgjørelser med vidtrekkende sosiale og personlige konsekvenser. I en sekulær samfunnskontekst som den norske, er det vanskelig å gripe den altomfattende betydningen av et slik valg.

9. Overgangen til ny tro vil som regel baseres på religiøs erfaring og kunnskap om troens innhold. Men kravet til refleksjon og evne til å formulere svar på konkrete kunnskapsspørsmål, kan lett tillegges for stor vekt når religiøs oppriktighet vurderes. Dette understrekes i vår egen folkekirkepraksis. Religiøs forfølgelse foregår ofte uten at den forfulgte har vesentlig kunnskap om sin religions prinsipper og praksis.

10. De kristne trossamfunn i Norge representerer betydelige forskjeller når det gjelder teologi om dåp. De har forskjellige vurderinger av hvilke krav som skal oppfylles for å bli døpt og har forskjellige former for oppfølging av den døde. For alle kirker er likevel dåpen den offisielle markeringen av konverteringen.

11. I Den norske kirke er det alltid en prest, som står under biskopens tilsyn, som har ansvar for dåpen. Det legges til grunn for dåpen en bred innføring i kirkens tro og menighetens liv hvor troens språk utvikles.

12. Biskopene kjenner til enkeltskjebner hvor returnerte konvertitter er blitt utsatt for tortur. Vi har også erfaring med at kontakt med returnerte konvertitter kan gjøre situasjonen ytterligere truende.

13. Nettopp derfor vil det være av stor betydning å gjennomføre monitorering og studier av postreturfasen, slik Bispemøtet tidligere har bedt om. Slik kunnskap vil være avgjørende for å sikre at konvertitter ikke returneres til forfølgelse.
14. Feilvurderinger av en konvertitts troverdighet og oppriktighet kan aldri utelukkes. Muligheten for å avdekke slik misbruk av tillit er imidlertid rimelig stor i prosessene som går forut for dåp.
15. Biskopene finner det i tillegg viktig å understreke at kristen tro ikke er en privatsak hvor en kan holde sin kristne identitet skjult og slik unngå problemer ved retur til et hjemland hvor konvertering ikke er akseptert. I UNHCRs retningslinjer omfatter religionsbegrepet både religion som tro, som identitet og som en måte å leve på.
16. Der frihet til å leve ut troen ikke respekteres, vil den troende tvinges enten til et liv i forskjellige former for forfølgelse eller til et liv i fornektelse og fortielse ofte preget av frykt og fornedrelse. Religiøs tro og identitet anerkjennes i dag som så fundamentalt for mennesket at man ikke kan tvinges til å skjule, endre eller gi avkall på den for å unngå forfølgelse (UNHCR).
17. Religionsfriheten er universell og må tillegges avgjørende vekt ved vurdering av retur av konvertitter til land hvor en slik forståelse ikke anerkjennes i praksis. Det haster derfor med å få satt i gang den utredningen om behovet for beskyttelse basert på religion, som Regjeringen har varslet.
18. Inntil en slik utredning foreligger, vil Bispemøtet be om at regjeringen stiller i bero de aktuelle sakene slik at troskonvertitter ikke returneres til land hvor deres legitime rett til fri trosutøvelse faktisk ikke respekteres.

Protokoll Bispemøtet

22.-23. MAI 2014
TRONDHEIM

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

12/14	Orienteringssaker
13/14	Arbeid med kirkeordning
14/14	Biskopens tilsynstjeneste
15/14	Kirkelig forbønn for likekjønnede ekteskap
16/14	Fremtidig organisering av
Det praktisk-teologiske seminar
17/14	Ordning med Olavstipend
18/14	Innføringsprogram for nye proster m.v.
19/14	Studietur til Tyskland 2015
20/14	Manual – vigsling av biskop
21/14	Liturgisaker
22/14	Kurs for ny biskop

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros,
Tor B. Jørgensen, *visepreses*, Sør-Hålogaland
Per Oskar Kjølaas, Nord-Hålogaland
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singasaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Trond Bakkevig, Oslo
David Gjerp, Tunsberg

Til stede fra sekretariatet

Christofer Solbakken, *generalsekretær*

Gjester

Stiftsdirektørene, Sak BM13/14 og 14/14

BM 12/14 Orienteringssaker

1. Høringssak – Undervisningstjenesten i Den norske kirke
2. Besøk av pave Tawadros II 19.-22. juni 2014
3. EVU – kurs for 2015 – statusoppdatering
4. Arbeid med nasjonal høsttakkefest
5. Prostetjenesten
6. Brev fra justisministeren – Bispemøtets uttalelse om troskonvertitter
7. Brev til justisministeren – situasjonen for mennesker i kirkeasyl
8. Brev fra Eldar Husøy
9. Glutenfrie nattverdrbrød
10. Forholdet til ELCJHL
11. Høring – Kantortjenesten
12. Presteforeningens landskonferanse
13. Høring – Kirkebygg
14. Konferanse om samhandlingsreform

BM-12/14 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 13/14 Arbeid med kirkeordning

Bispemøtet gjorde i februar 2014 følgende vedtak:

BM-03/14 Vedtak:

1. Bispemøtet har drøftet spørsmål knyttet til forvaltningsreformen for et tydelig skille mellom kirke og stat. Bispemøtet tar departementets fremdriftsplan til etterretning. Etableringen av Den norske kirke som et eget rettssubjekt, og overdragelse av presteskapet og de regional- og sentralkirkelig tilsatte til dette rettssubjektet, representerer et stort skritt i utviklingen av Den norske kirkes selvstendighet overfor staten.
2. Bispemøtet har også drøftet spørsmål knyttet til organiseringen av Den norske kirke på sentralt nivå. Bispemøtet fastholder at Kirkemøtet må forstås som Den norske kirkes øverste, representative organ. Kirkemøtets ansvarsområder bør distribueres på flere utøvende organer i den daglige oppfølging. Bispemøtet finner det naturlig at Kirkerådet hovedsakelig er ansvarlig for saksforberedelse til Kirkemøtet, mens

3. Bispemøtet har tilsvarende ansvar i lære- og liturgisaker.
3. Kirkemøtet bør opprette et eget organ for tilsetning av biskoper.
4. Bispemøtet mener at Den norske kirke må videreføre en ordning hvor biskopen leder prestatjenesten. Dette gir enkelte føringer for hvordan prestatjenesten kan organiseres. Begrunnelsen for dette ligger i prestatjenestens særlige karakter, og biskopens særlige ansvar for tilsynet med forvaltningen av Ord og sakrament.
5. Biskopens tilsynstjeneste når det gjelder de øvrige vigslede tjenestegrupper må sikres gode ordninger og styrkes ut fra vigslingens formaning og løfte.
6. Bispemøtet vil fortsette arbeidet med å konkretisere hvilke virkemidler tilsynstjenesten trenger for å utøve dette på en hensiktsmessig måte.

Det er lite diskusjon om det som er kjernen i biskopenes ansvar og oppgaver. Likevel er det en viss åpenhet i spørsmålet om hva slags rolle biskopene skal ha som kirkeledere, hvilket grunnlag denne rollen skal være tuftet på og på hvilken måte biskopene skal utøve sin tjeneste. Dette handler i stor grad om forståelsen av hva tilsynstjenesten innebærer, og hvilke verktøy tilsynet krever. Bispemøtet vil prioritere et arbeid med å gi en beskrivelse av hvordan bispetjenesten i Den norske kirke bør utvikles videre, og i den sammenheng tydeliggjøre hvilken type myndighet biskopen trenger for å kunne utøve denne.

Med utgangspunkt i forståelsen av prestatjenesten som en egen virksomhets- eller ledelseslinje, med menighetsprest-prost-biskop som tjenestevei og ledelseslinje, blir spørsmålet om den lokale kirkes organisering et spørsmål om hvordan og på hvilken måte biskopen leder eller kan lede prestatjenesten.

BM-13/14 Vedtak:

Bispemøtet drøftet saken på grunnlag av dokumentet «Grunnleggende veivalg» (versjon av 28. april 2014).

Arbeidsutvalget følger opp saken ut fra de momenter som kom frem i samtalen.

BM 14/14 Biskopens tilsynstjeneste

Den nye relasjonen mellom stat og kirke og utviklingen av ny kirkeordning har aktualisert en debatt om hvordan tilsynstjenesten skal organiseres i en framtidig kirkestruktur. Debatten reiser spørsmål som knytter seg til forståelsen av biskopens rolle som leder av prestatjenesten. I dagens kirkeordning kommer biskopens ledelse av prestatjenesten til uttrykk blant annet i delaktighet ved tilsetninger av prester, og gjennom biskopens medansvar i arbeidsgivermyndigheten. I ny kirkeordning kan dette organiseres annerledes.

Bispemøtet har gjentatte ganger lagt til grunn at Den norske kirke bør videreføre en ordning hvor biskopen leder prestatjenesten. Grunnen til det er at biskopen er tillagt «et overordnet ansvar for den offentlige forvaltningen av ord og sakrament», slik det blant annet heter i sak BM 41/11. Dette reiser spørsmålet om hvilke virkemidler biskopen må ha til rådighet for å utøve en slik ledelse. Sak BM 03/14 signaliserte at Bispemøtet i tiden fremover må arbeide med å konkretisere hvilke verktøy det er nødvendig at bispetjenesten har til rådighet for tilsynet. Et ledespørsmål i tidligere drøftinger har vært i hvilken grad biskopen skal ha arbeidsgivermyndighet.

Bispemøtet har tidligere ikke tematisert dette saksområdet inngående, men bare understreket at biskopens ledelse av prestatjenesten er av stor betydning.

BM-14/14 Vedtak:

Det utarbeides en tekst som kan vedtas som en uttalelse fra Bispemøtet om tilsynstjenesten. Det fremlagte forslag utvikles videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet. Saken tas opp til ny behandling på neste bispemøte.

BM 15/14 Kirkelig forbønn for likekjønnede ekteskap

Situasjonen etter Kirkemøtet 2014 er den at ingen av de fremlagte forslag til endringer i kirkens liturgier fikk flertall. Dermed er det ikke vedtatt noe som endrer den opprinnelige situasjo-

nen. Det innebærer at likekjønnede par ikke kan vies i kirken og at det ikke foreligger noen liturgi for forbønn for borgerlig inngått likekjønnet ekteskap.

Etter at Kirkemøtet i 2007 hadde gjort vedtak om at personer som lever i likekjønnet samliv kan tilsettes i stillinger som krever vigsling, oppsummerte Bispemøtet den gang situasjonen som følger:

Sak BM 3/08:

«2) Velsignelse av homofile par

Det er Kirkemøtet som har myndighet til å fastsette liturgier i vår kirke. Prestene er forpliktet til å utføre sin tjeneste i samsvar med kirkens ordninger, og til å forrette gudstjenester og kirkelige handlinger etter fastsatte liturgier, jf Tjenesteordning for menighetsprester § 7.

Kirkemøtet har ikke fastsatt noen liturgi for partnerskapsinngåelse eller forbønn for inngåtte partnerskap. En prest kan – og bør – be for alle som anmoder om prestens forbønn. Imidlertid må man være seg bevisst at en liturgisk forbønnsbehandling i en gitt situasjon kan oppfattes som en ny liturgisk ordning. En bør unngå forbønnsbehandling som kan oppfattes som en ny liturgisk ordning.»

Dette ble fulgt opp samme høst, jf vedtak i sak BM 36/08:

BM 36/08 Vedtak:

«Stortinget har vedtatt ny ekteskapslov som trer i kraft 1. januar 2009. Ut fra den nye ekteskapsloven er det klart at prester ikke kan forrette ved inngåelse av likekjønnet ekteskap. Ekteskapsloven § 16 første ledd, tredje punktum sier: «Et ekteskap er ugyldig dersom prest i Den norske kirke ikke har fulgt liturgi fastsatt av Kirkemøtet.»

Den gjeldende liturgi for ekteskapsinngåelse og forbønn for borgerlig inngått ekteskap forutsetter at ekteskap inngås mellom en kvinne og en mann, jf liturgiens alminnelige bestemmelser, pkt 1.

Borgerlig ekteskapsinngåelse i kirkehuset anses ikke å være i samsvar med regler for bruk av kirken.

Forbønn for personer som har inngått likekjønnet ekteskap kan skje på grunnlag av den enkelte prests pastorale skjønn og ansvar. Bispemøtet fremholder samtidig at slike forbønnsbehandling ikke må fremstå som en ny liturgisk ordning eller ha vigselstegnende karakter, jf Bispemøtets vedtak i sak 03/08: «En bør unngå forbønnsbehandling som kan oppfattes som en ny liturgisk ordning.»

Etter Kirkemøtet 2014 har flere biskoper meddelt seg til presstene med veiledning i den aktuelle situasjonen langs de linjer som er lagt til grunn i Bispemøtets vedtak i 2008.

BM-15/14 Vedtak:

Kirkemøtet 2014 understreket i vedtaket om vår kirkes ekteskapsforståelse at uenigheten om likekjønnet ekteskap ikke er av en slik karakter at den behøver å splitte det gudstjenestelige og sakramentale fellesskapet i vår kirke. Bispemøtet deler denne oppfatningen.

Bispemøtet konstaterer at Kirkemøtet ikke fattet noe vedtak som innebærer endringer i situasjonen knyttet til vigsel og forbønn for likekjønnede par.

Bispemøtet viser til tidligere vedtak som gir den enkelte prest adgang til å lede forbønnsbehandling for likekjønnet ekteskap ut fra sitt pastorale skjønn og ansvar. Denne mulighet foreligger for alle prester, men ingen kan pålegges å forestå slik forbønn.

Likekjønnede par kan fortsatt ikke vies i kirken, og i henhold til norsk lov kan en prest ikke være vigsler ved ekteskap mellom likekjønnede.

BM 16/14 Fremtidig organisering av Det praktisk-teologiske seminar

Som følge av forvaltningsreformen for et tydeligere skille mellom stat og kirke, vil også Det praktisk-teologiske seminar (PTS) komme i en ny situasjon. PTS ble opprettet ved kongelig resolusjon av 2. juli 1834, og har vært direkte underlagt depar-

tementet. Virksomheten ved PTS har vært begrunnet i Kongens særskilte kirkestyre, som nå er avviklet. Kirkelig utdannings-senter nord (KUN) er formelt og organisatorisk underlagt Det praktisk-teologiske seminar, men har et eget styre.

Virksomheten ved PTS må sees i sammenheng med krav til praktisk-teologisk utdanning for den som skal tilsettes som menighetsprest, slik dette fremgår i Kirkeloven § 31 og i Forskrift om tilsetning av menighetsprest. Lov og forskrift er tilpasset den gjeldende situasjon, hvor cand. theol.-studiet, inkludert praktikum, utgjør kvalifikasjonskravene for å kunne tilsettes som prest i Den norske kirke. Som en konsekvens av forvaltningsreformen vil det også kunne oppstå behov for å endre disse bestemmelsene.

Det er fastsatt en egen forskrift for PTS, samt en forskrift for eksamensreglement ved PTS. PTS har et styre som oppnevnes av departementet. Styret tilsetter rektor og fastsetter studieplan.

Departementet forbereder en egen høring om PTS parallelt med høringssaken om forvaltningsreformen. Begge høringssakene sendes ut ca september 2014.

BM-16/14 Vedtak:

Bispemøtet har drøftet konsekvenser som kan oppstå for Det praktisk-teologiske seminar som følge av forvaltningsreformen for et tydeligere skille mellom kirke og stat.

Bispemøtet vurderer saken slik at Den norske kirke bør søke å bevare PTS som en kirkelig institusjon. Det vektlegges i denne sammenheng at PTS i prinsippet alltid har vært en kirkelig institusjon, forankret i Kongens særlige kirkestyre, og det har alltid vært forutsatt at PTS skal drives i nær kontakt med biskopene og kirken forøvrig.

Bispemøtet er videre opptatt av at cand. theol.-studiet må bevares ved Universitetet i Oslo, og at KUN i Tromsø kan bevares som institusjon.

Det kan i den videre prosess utredes om PTS i større grad kan samvirke med andre læresteder som gir cand. theol.-graden.

BM 17/14 Ordning med Olavsstipend

Departementet har meddelt at Bispemøtet vil få overdratt ansvaret for tildeling av Olavsstipendet så snart Bispemøtet har avklart rammene for sin fremtidige forvaltning av dette. Olavsstipendet består i dag av 12 mnd. permisjon med lønn, samt kr 100.000,- i frie stipendmidler.

Bispemøtet drøftet saken i BM-sak 4/14 og gikk inn for å videreføre Olavsstipendet som en særskilt stipendordning for prester i menighetstjeneste. Drøftingen gikk i retning av en modell med mulighet for 2-3 stipend pr år av varighet på fire eller seks måneder. Saken er også drøftet i SEU 21. mars 2014.

I BM/AU-sak 9/14 ble det fattet følgende vedtak:

Arbeidsutvalget ber om at det forberedes en sak til bispemøtet i mai med sikte på utlysning av Olavsstipend for 2015.

Utlysingen bør legge følgende rammebetingelser til grunn:

- Det tildeles 2 stipender for 2015, hver på 6 mnd/kr 50 000
- Det legges ikke føringer for temavalg i denne omgang
- Søknadsfrist settes til 20. august 2014
- Stipend tildeles av Bispemøtet i oktober 2014 etter innstilling fra arbeidsutvalget
- Ekstern konsulentuttalelse skal foreligge for de prosjekter som innstilles

Arbeidsutvalget ønsker at både vedtak om tildeling og seremoni med tildeling gjøres i tilknytning til oktober-møtet. Dette fordrer at man fatter vedtak på en av de første dagene i møtet, for å kunne innkalle den eller de aktuelle til en overrekkelse etter at alle aktuelle kandidater er forhåndsvarslet om muligheten.

BM-17/14 Vedtak:

Bispemøtet ber om at utlysning og tildeling av Olavsstipend for 2015 forberedes i tråd med de føringer som er lagt til grunn av Bispemøtets arbeidsutvalg. Søknadsfristen settes til 1. september 2014.

BM 18/14 Innføringsprogram for nye proster m.v.

Bispemøtet har over lengre tid drøftet ulike sider ved prostetjenesten, jf. sak BM 14/09, 32/09, 8/10, 32/10, 10/11 og 30/11. På grunnlag av KIFO sin evaluering av prostereformen har Bispemøtet også vurdert status for prostens tjeneste og drøftet behov for kompetanseutviklingstiltak for prostene, jf. sak BM 18/13 og sak BM/AU 14/14.

BM-18/14 Vedtak:

1. Bispemøtet ber sekretariatet om å legge frem utkast til innføringsprogram for nye proster på grunnlagt av det presenterte forslag og de synspunkter som kom frem i møtet, og å knytte til seg en ressursgruppe med representanter for stiftsdirektørene og prostene i utviklingen av dette.
2. I kontakt med departementet, og i tråd med de synspunkter som kom frem i møtet, utvikles det et lederkurs for proster med sikte på gjennomføring frem mot nasjonal prostekonferanse i 2016.
3. Arbeidsutvalget følger opp planlegging av en nasjonal prostekonferanse i 2016 i samarbeid med departementet.

BM 19/14 Studietur til Tyskland 2015

Bispemøtet har tidligere drøftet forslag om en studietur til Tyskland i forbindelse med forberedelsene til reformasjonsjubileet i 2017. Arbeidsutvalget har vurdert det slik at det foreslås en studietur til Tyskland i 2015, med et særlig fokus på Luther-byer og det forestående reformasjonsjubileet, men at det også tas høyde for en oppdatering av kirkens stilling i Tyskland og Europa.

BM-19/14 Vedtak:

Studietur for Bispemøtet til Tyskland i 2015 forberedes videre etter de innspill som fremkom i møtet.

BM 20/14 Manual – vigsling av biskop

Arbeidsutvalget har drøftet praksis i forbindelse med avskjed for biskop og vigsling av ny biskop. Dette er et område hvor det har skjedd endringer i løpet av de senere årene, og de skriftlige veiledninger som foreligger fremstår som delvis utdaterte. Det er behov for å gjennomtenke situasjonen på nytt, både med hensyn til etableringen av det nye presesembetet, endringer i relasjonen mellom staten og kirken, samt den praksis som er utviklet i bispedømmene.

Biskopene vil være avgjørende premissleverandører for utvikling av fremtidig praksis på feltet. Bispemøtet bør derfor ta ansvar for å utvikle en manual for både hvordan gudstjenesten som markerer avskjed fra bispetjenesten skal gjennomføres, samt gudstjeneste og øvrig markering i forbindelse med tiltredelse av ny biskop.

BM-20/14 Vedtak:

Bispemøtet ber sekretariatet utvikle en manual for avskjed og vigsling av biskop på bakgrunn av samtalen i møtet. Manualen bes være klar med sikte på å kunne ta i bruk i forbindelse med de forestående bispevigslinger og bispeavskjed høsten 2014.

BM 21/14 Liturgisaker

Kirkerådet har i oversendelse av 30. april bedt om Bispemøtets uttalelse til to saker. Den første, om særskilte pretekster, er ferdig behandlet i Kirkerådet og legges frem for læremessig uttalelse. I den andre, om liturgier for Den stille uke, gis Bispemøtet en mulighet til å komme med et innspill til prosessen i en tidlig fase.

BM-21/14 Vedtak:

Bispemøtet har ikke læremessige innvendinger mot forslaget til særskilte pretekster for kirkeårene 2015-2016 og 2016-2017.

Bispemøtet vil likevel bemerke at det på Kristi åpenbaringsdag bør være en evangelietekst til pretekst. Det samme bør i prinsippet også gjelde 1. Søndag i faste. På aposteldagen bør også en nytestamentlig tekst være pretekst.

Bispemøtet stiller seg positivt til de fremlagte rammer for et videre arbeid med liturgisk materiale for den stille uke, og verdsetter de prinsippene man vil legge til grunn i dette. Det legges til grunn at bruken av symboler og gjenstander utfoldes på en måte som er i tråd med en luthersk lærertradisjon.

BM 22/14 Kurs for ny biskop

Bispemøtet har tidligere fastsatt et opplegg for innføringsprogram for ny biskop, jf. sak BMAU 8/12 og sak BM 29/10. I vedtaket heter det at det fremlagte forslag fastsettes med de endringer som fremkom i møtet, og deretter orienteres om i et senere bispemøte.

BM-22/14 Vedtak:

Bispemøtet viser til sak BMAU 8/12 og sak BM 29/10. Innføringsprogrammet utarbeides på bakgrunn av det fremlagte forslag og de kommentarer som fremkom i møtet. AU fastsetter innføringsprogrammet.

BM 23/14 Kirkeordning

Det ble holdt et eget møte på Gardermoen 1. september med drøfting av spørsmål knyttet til kirkeordningsarbeid. Det ble ikke fattet noe vedtak.

Protokoll Bispemøtet

13.–17. OKTOBER 2014
VOKSENÅSEN, OSLO

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

- 24/14 Orienteringssaker
- 25/14 Kirkeordningsarbeid
- 26/14 Biskopens tilsynstjeneste
- 27/14 Retningslinjer for tildeling av Olavstipend
- 28/14 Tildeling av Olavstipend for 2015
- 29/14 Fastsettelse av sentral kompetanseplan for prester
- 30/14 Arbeidsveiledning i kirken
- 31/14 Styringssamtalene
- 32/14 Læresak – undervisningstjenesten
- 33/14 Læresak – vigsling av kantor
- 34/14 Læresak – kirkebygg m.v.
- 35/14 Oppnevning av valgkomite
- 36/14 Erfaringsdeling: Dâp og dâpssamtale
- 37/14 Uttalelse: Urovekkende tvangsutendelser
- 38/14 Møteplan 2015

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Tor B. Jørgensen, *visepreses*, Sør-Hålogaland
Solveig Fiske, Hamar
Tor Singsaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, Bjørgvin
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Per Arne Dahl, Tunsberg
Herborg Finnset, Nord-Hålogaland
Anne-May Grasaas, Oslo
Olav Gading, Møre

Til stede fra sekretariatet

Christofer Solbakken, *Generalsekretær*
Øyvind Rise, *Seniorrådgiver*
Inge Westly, *Seniorrådgiver*

Gjester

Jens-Petter Johnsen, Kirkerådet
Ole Inge Bekkelund, Kirkerådet
Jan Rune Fagermoen, Kirkerådet
Ingrid Vad Nilsen, Kulturdepartementet
Torbjørn Backer Hjorthaug, Kulturdepartementet

BM 24/14 Orienteringssaker

1. Porvoo Church Leaders Consultation, York
17.-19. september 2014
2. En betenkning om kirkeasyl, fra Mellomkirkelig råd
23.09.2014.
3. Om Det praktisk-teologiske seminar
4. Forbønnshandling for likekjønnede
5. Samtalegruppe med Human-etisk forbund
6. Forberedelse av reformasjonsjubileet 2017
7. Om pilegrimsinitiativ for klimasaken
8. Kontakt med ortodokse kirke
9. Fra komiteen for reformasjonsjubileet
10. Om presters opptreden i ulike sammenhenger

BM-24/14 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 25/14 Kirkeordningsarbeid

I begynnelsen av september sendte Kulturdepartementet ut høringsnotatet «Staten og Den norske kirke - et tydelig skille.» Høringsnotatet omhandler forslag til endringer i kirkeloven.

Revisjon av kirkeloven er tenkt innført fra 1. januar 2017. Et lovendringsforslag justert etter høringen høsten 2014 vil legges frem for Kirkemøtet våren 2015, og Kirkemøtets uttalelse vil danne grunnlag for det som blir Regjeringens proposisjon til Stortinget. Departementet varsler at arbeidet med en felles tros- og livssynslov vil forseres.

Hovedpoenget ved forvaltningsreformen er å skape et tydelig skille mellom staten og Den norske kirke. Det vil fortsatt være forbindelser mellom staten og kirken av særlig karakter, og kirken vil ikke bli et ordinært, privat rettssubjekt.

Et tydelig skille mellom staten og kirken vil realiseres ved at Den norske kirke som trossamfunn etableres som et (nasjonalt) rettssubjekt. Når dette rettssubjektet er etablert, kan det samtidig være mottaker i en virksomhetsoverdragelse. Kirkelig personell som i dag er statsansatte (embetsmenn og

statstjenestemenn) vil virksomhetsoverdras til det nye kirkelige rettssubjektet.

Kirkerådet arbeider med kirkeordningsreformens fase 2, dvs. endringer i den interne, kirkelige organisasjon som følge av forvaltningsreformen. Hovedspørsmålene knyttet til fase 2 samles i høringsdokumentet «Grunnleggende veivalg», som blir sendt på høring våren 2015.

BM-25/14 Vedtak:

Saken ble drøftet. Kirkerådet og Kulturdepartementet var tilstede under deler av drøftingen.

BM 26/14 Biskopens tilsynstjeneste

Den nye relasjonen mellom stat og kirke og utviklingen av ny kirkeordning har aktualisert en debatt om hvordan tilsynstjenesten skal forstås og organiseres i en framtidig kirkestruktur. Debatten reiser spørsmål som knytter seg til forståelsen av biskopens rolle som kirkeleder. I dette ligger spørsmålet om hvilke oppgaver og hvilket ansvar biskopen skal ha.

Kjernen i bispetjenesten er knyttet til «tilsyn». Men det er vanskelig å isolere tilsyn til bestemte oppgaver som ikke også er relatert til en annen type myndighet eller ansvar. Innfallsvinkelen til bisperollen er derfor ikke hvordan vi mest presist kan beskrive «tilsynet», eller hvordan vi klarest mulig skal atskille «tilsyn» fra andre typer myndighet/ansvar, men hvordan biskopen skal beskrives som kirkeleder.

Bispemøtet har gjentatte ganger lagt til grunn at Den norske kirke bør videreføre en ordning hvor biskopen leder prestedtjenesten. Grunnen til det er at biskopen er tillagt «et overordnet ansvar for den offentlige forvaltningen av ord og sakrament», slik det blant annet heter i sak BM 41/11. Dette reiser spørsmålet om hvilke virkemidler biskopen må ha til rådighet for å utøve en slik ledelse. Sak BM 03/14 signaliserte at Bispemøtet i tiden fremover må arbeide med å konkretisere hvilke verktøy det er nødvendig at bispetjenesten har til rådighet for tilsynet.

Formålet med denne saken er å beskrive og begrunne biskopenes tilsynstjeneste med særlig henblikk på tilsynsmyndighetens relasjon til prestetjenesten, den vigslate tjeneste og rådsstrukturen.

BM-26/14 Vedtak:

Uttalelsen om tilsynet utvikles videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet. Arbeidsutvalget følger opp saken, og saken legges frem for behandling på bispemøtet i februar 2015.

BM 27/14 Retningslinjer for tildeling av Olavstipend

Bispemøtet fikk våren 2014 overdratt ansvaret for tildelingen av Olavstipendet. For å kunne utlyse stipend også for 2015 besluttet Bispemøtet en noe forkortet prosedyre for utlysning, vurdering og tildeling av Olavstipendet, jf sak BM 17/14. Stipendet har i år blitt lyst ut som to stipender, hver på inntil 50.000,-, med tilhørende permisjon med lønn for 6 mnd. Søknadsfrist var 1. September 2014.

Bispemøtet må avklare rammer, mål og rutiner for en fremtidig forvaltning av Olavstipendet, samt fastsette retningslinjer for tildeling av Olavstipendet.

BM-27/14 Vedtak:

Bispemøtet fastsetter det fremlagte forslaget til plan for forvaltning av Olavstipendet, samt retningslinjer for tildeling av stipend og utforming av søknad med de endringer som fremkom i møtet.

Retningslinjer for utforming av søknad om Olavstipendet

Fastsatt av Bispemøtet i sak BM 27/14.

Søknader om tildeling av Olavstipendet utformes etter følgende hoveddisposisjon:

A. Opplysninger om søkeren, herunder dokumentasjon av faglige kvalifikasjoner

- Navn, fødselsnummer
- Adresse, telefon
- Nåværende stilling, hvor lenge en har vært i stillingen, opplysninger om tidligere stillinger

- Eventuelt tidligere forsknings-, utrednings- og faglig konsulentarbeid.
- Eventuelle faglige arbeider som er publisert
- Eventuelle referanser og/eller annen underbygging av faglige kvalifikasjoner

B. Opplysninger om prosjektet

- Arbeidstitel for prosjektet
- Innholdsbeskrivelse av prosjektet (5 – 10 sider), herunder bakgrunn, problemfelter, avgrenset problemstilling, eventuelle hypoteser.
- Beskrivelse av hvordan prosjektet relaterer seg til forskning/fagutvikling en er kjent med på feltet.
- Arbeidsmetode / framgangsmåte
- Redegjørelse for veileder/faglig institusjon som en ønsker å knytte seg til og for kontakt med institusjonen.
- Framdriftsplan

C. Opplysninger om planlagt formidling av prosjektet

- Foreløpige planer om artikler, foredragsvirksomhet eller annen formidling av resultatet av prosjektet

D. Opplysninger om kostnader ved prosjektet

(Legges til grunn ved tildeling av stipendbeløp)

- Begrunnet kostnadsbeskrivelse, knyttet til metode og fremdriftsplan, herunder eventuelle utgifter til;
- reise og opphold
- litteratur og annet materiell
- kurs, seminarer eller andre arrangementer
- veiledning

Søknaden sendes til Bispemøtet med kopi til prost og biskop, Pb. 799 Sentrum, 0106 Oslo
e-post: bispemotet@kirken.no

Søknader for 2016 har søknadsfrist 1. juni 2015.

Retningslinjer for forvaltningen av Olavstipendet

Fastsatt av Bispemøtet i sak BM 27/14.

1) Formålet med Olavstipendet

Bispemøtet har fra 2014 fått overdratt ansvaret for forvaltningen og tildelingen av Olavstipendet. Stipendet er opprinnelig opprettet av Kirkedepartementet for å øke kunnskapen om kirkens rolle i samfunnet, og for å styrke kirkens kompetanse til å løse dens oppgaver. Stipendet vil primært bidra til utvikling av praktisk-teologisk kunnskap og kunnskap om praktisk prestetjeneste, men kan også gis til prosjekter knyttet til tradisjonelle fag-teologiske disipliner når slike prosjekter vurderes som aktuelle ut i fra stipendets formålsbeskrivelse.

Stipendets formål er å gi prester som ikke er innenfor et tradisjonelt etter- og videreutdanningsløp eller en forskerutdanning (doktorgrad/PhD), en mulighet til å fordype seg innenfor tema med relevans for den praktiske prestetjenesten. For stipend til etter- og videreutdanning eller forskerutdanning henvises det til andre ordninger.

2) Kandidater til stipendet

Olavstipendet tildeles prester i menighetstjeneste, med minst 3 års sammenhengende prestetjeneste bak seg. Stipendet skal ikke brukes til å dekke tradisjonelt etter- og videreutdanningsløp eller en forskerutdanning.

3) Stipendets størrelse

Stipendet lyses ut årlig, og har en øvre ramme på 100.000 kroner. Bispemøtet avgjør hvert år om det skal lyses ut ett eller flere stipender for det aktuelle året. Dersom det lyses ut flere enn ett stipend, vil størrelse og varighet på hvert enkelt stipend avhenge av antall utlyste stipender. Stipendet skal dekke utgifter til litteratur, veiledning, studieopphold, etc.

Til stipendene knytter seg permisjon med lønn, normalt innenfor rammen til soknepreststilling.

4) Utforming av søknad

Søknad utarbeides i tråd med retningslinjer for utforming av søknad. Søknad sendes direkte til Bispemøtet med kopi til prost og biskop.

5) Rapport og regnskap

Stipendiaten skal senest 3 måneder etter utløpet av stipendperioden sende Bispemøtet en rapport fra prosjektarbeidet, med eventuelle arbeider som kommer ut av stipendperioden vedlagt. Sammen med rapporten oversendes regnskap for bruken av prosjektmidlene.

6) Utlysning

Stipendet utlyses årlig, eventuelt med et særlig spesifisert emneområde som ønskes belyst. De praktisk-teologiske seminarer og Det sentrale etterutdanningsutvalg for Den norske kirke har anledning til å foreslå for Bispemøtet slike særlige prosjektområder.

7) Tildeling av stipend og prosjektgjennomføring

Bispemøtet tildeler stipendene i samsvar med egne vedtekter for saksbehandling og prosjektvurdering etter en samlet faglig vurdering av prosjektene.

Som hovedregel skal stipendiaten(e) i prosjektperioden ha tilknytning til en kirkelig eller annen utdannings- eller forskningsinstitusjon. Stipendiaten(e) skal ha en veileder, som hovedregel en person som er knyttet til vedkommende institusjon.

8) Søknader

Søknadene utformes i samsvar med særlige retningslinjer utarbeidet av Bispemøtet, og sendes til Bispemøtet, Pb. 799 Sentrum, 0106 Oslo
e-post: bispemotet@kirken.no

BM 28/14 Tildeling av Olavstipend for 2015

Bispemøtet har fått overdratt ansvaret for tildelingen av Olavstipendet. For 2015 er det lyst ut to stipender, hver på inntil 50.000 kr. Til stipendet knytter seg permisjon med lønn for 6 måneder.

Søknadsfrist for stipendet var 1. september 2014. Det kom inn 16 søknader innen søknadsfristens utløp.

Bispemøtets arbeidsutvalg behandlet de innkomne søknadene

og foretok en første vurdering av prosjektene på møte 8. september. Det ble innhentet eksternt sakkyndig vurdering av 6 prioriterte prosjekter. Sakkyndig komite besto av Lars Johan Danbolt, professor II ved Det teologiske menighetsfakultet, og Trond Skard Dokka, professor ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo.

På bakgrunn av en helhetlig vurdering vedtok Bispemøtets arbeidsutvalg en innstilling som ble lagt frem for Bispemøtet.

BM-28/14 Vedtak:

Bispemøtet tildeler Olavstipendet for 2015 til Svend Klemetsby til prosjektet «Hvorfor de valgte bort dåpen» og Hilde Fylling til prosjektet «Hellige ord i vanlige liv».

Stipendet omfatter et beløp stort kr 50.000,- til dekning av utgifter oppført i prosjektets budsjett, samt tjenestefri med lønn i 6 måneder. Praktiske forhold knyttet til uttak av tjenestefri og gjennomføring av prosjektet avtales nærmere med biskopen.

BM 29/14 Fastsettelse av nasjonal kompetanseplan

Det vises til tidligere behandling av nasjonal kompetanseutviklingsplan for prester i sak BM 13/13 og 4/14. Et utkast til plan har vært på høring i bispedømmer, tjenestemannsorganisasjoner, teologiske utdanningsinstitusjoner, samt Kirkerådet og Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon. Det kom inn 18 høringsvar til fristen. I tillegg har departementet gitt råd om punkter i planen. Et vesentlig omarbeidet utkast ble behandlet i BM/AU 8. september, og deretter lagt fram til drøfting i Sentralt etterutdanningsutvalg (SEU) 17. september. På grunnlag av drøftingen i SEU er det igjen foretatt noen mindre endringer.

BM-29/14 Vedtak:

Bispemøtet fastsetter det fremlagte forslag til nasjonal kompetanseutviklingsplan for prester 2015-2020 med de endringer som fremkom i møtet. Kompetanseplanen vedlegges protokollen.

BM 30/14 Arbeidsveiledning i kirken

Sak BM 4/13 viste til behovet for en endring av den nasjonale styringsstrukturen for arbeidsveiledning, og ba om at mandat og sammensetning for et nytt styringsorgan ble utviklet i dialog med Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA).

En arbeidsgruppe bestående av Marit Halvorsen Hougsnæs og Kristin Anskau oppnevnt av KA og Elise Sandnes og Inge Westly oppnevnt av Bispemøtet, står bak vedlagte forslag til retningslinjer for ABV og mandat for et nytt fagråd for ABV.

Forslaget er lagt fram for Styringsgruppen for arbeidsveilederutdanning (STAVU) 9. april og 11. September, og for BM/AU i sak 10/14 og 30/14. Aktuelle tjenestemannsorganisasjoner har fått oversendt utkastene til mandat og retningslinjer. Synspunkter fra disse ble lagt frem i møtet.

Ny styringsstruktur må vedtas i Bispemøtet og i KA-styret for at ordningen skal tre i kraft. En slik vil være vesentlig for raskt å komme i gang med ny arbeidsveilederutdanning (AVU).

BM-30/14 Vedtak:

Bispemøtet fastsetter det fremlagte forslag til mandat for nasjonalt fagråd og retningslinjer for ABV. Bispemøtet forutsetter at mandat og retningslinjer evalueres innen 2 år.

Nasjonalt fagråd for arbeidsveiledning i Den norske kirke

Fastsatt av Bispemøtet 13.-17. oktober 2014 og KA 10 desember 2014

1. Formål

Nasjonalt fagråd for arbeidsveiledning er opprettet av Bispemøtet (BM) og Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon (KA) for å bistå i arbeidet med å videreføre og utvikle tilbudet om arbeidsveiledning i Den norske kirke.

2. Fagrådets oppgaver

Fagrådet skal:

- arbeide innenfor budsjettrammer og føringer som gis fra oppdragsgiverne

- holde seg orientert om hvordan ordningen med arbeidsveiledning fungerer i Den norske kirke samt holde oversikt over tilgjengelige godkjente veiledere og veiledere i tjeneste,
- ivareta behov for nasjonal koordinering innenfor fastsatte retningslinjer for arbeidsveiledning i Den norske kirke,
- bistå oppdragsgiverne i arbeidet med å rekruttere kompetente veiledere, herunder initiere og planlegge gjennomføring av egne arbeidsveilederutdanninger,
- ivareta funksjonen med godkjenning og ekvivalering av veilederutdanning (jf Nasjonale retningslinjer for ABV pkt. 6)
- holde seg faglig orientert, delta i nasjonale og nordiske nettverk for arbeidsveiledning, og bidra til utvikling av tilbudet,
- arrangere landskonferanse for arbeidsveiledning hvert annet år,
- foreslå eller uttale seg om forslag til endringer i nasjonale retningslinjer for arbeidsveiledning i Den norske kirke.
- Utvalget leverer årlig statusrapport og budsjettforslag i henhold til fastsatte frister.

3. Sammensetning og oppnevning

Fagrådet skal ha medlemmer med bred kompetanse i veiledning og god kjennskap til arbeidet med arbeidsveiledning i kirken. Begge kjønn, ulike profesjoner og aktive arbeidsveiledere skal være representert

Det settes sammen av:

- Inntil fire representanter oppnevnt av BM, hvorav minst to foreslått av tjenestemannsorganisasjonene for prestene.
- Inntil tre representanter oppnevnt av KA, hvorav to foreslått av de respektive tjenestemannsorganisasjoner.

Oppnevningsperioden er på fire år. BM oppnevner leder. KA oppnevner nestleder.

4. Fagrådets arbeidsform

Fagrådet møtes minst tre ganger årlig og arbeider innenfor økonomiske rammer gitt av oppdragsgiverne.

Sekretariatsfunksjon avklares i samråd mellom oppdragsgiverne.

Nasjonale retningslinjer for arbeidsveiledning (ABV) i Den norske kirke

Fastsatt av BM 13.17. oktober 2014 og KA 10 desember 2014

1. Retningslinjenes funksjon

Retningslinjene er fastsatt i samarbeid mellom Bispemøtet og KA og har som formål å legge rammer for arbeidet med ABV i bispedømmer, fellesråd og nasjonalt fagråd for ABV. Retningslinjene bygger på en utviklet faglig metodikk i ABV-arbeidet og kan endres ved behov i samarbeid mellom BM og KA.

ABV-ordningen

ABV-ordningen er et personaltiltak i Den norske kirke. ABV er en samlebetegnelse på organiserte veiledningstilbud som tar utgangspunkt i ansattes egne erfaringer fra arbeidssituasjonen. Disse gjøres til gjenstand for refleksjon og bearbeidelse individuelt eller i gruppe. Tyngdepunktet for veiledningen ligger i brytningen mellom person, fagområde og yrkesutøvelse.

2. Formål

Ordningen har som formål å bidra til kvalitet i og fortsatt motivasjon for kirkelig tjeneste, og ivareta den enkelte ansatte i behovet for kontinuerlig utvikling og læring. Den skal bidra til å styrke den enkeltes faglige og kirkelige identitet i tjenesten ved å:

- sikre mulighet til personlig bearbeidelse av erfaringer og opplevelser i møte med mennesker i ulike livssituasjoner som ofte står alene om å håndtere i arbeidshverdagen
- legge til rette for læring og utvikling gjennom systematisk refleksjon over egen praksis i samspill med veileder/gruppe
- tilrettelegge for dialog og fremme forståelse mellom ulike tjenestegrupper (gjelder tverrfaglig sammensatte ABV-grupper)

ABV-ordningen imøtekommer ikke evt. individuelle behov for helse-faglig behandling eller terapi.

Ordningen representerer ikke en arena for håndtering av konflikter i arbeidsforhold/stab eller andre problemstillinger som krever avklaring i dialog med arbeidsgiver/nærmeste foresatt (rolleklarhet, prioritering av arbeidsoppgaver, personalkonflikter mv), varsling av kritikkverdige forhold, jf Arbeidsmiljøloven § 2-4 og 2-5, eller drøfting av saksforhold som er taushetsbelagt i den enkelte virksomhet, jf. Forvaltningsloven § 13. Retningslinjene for ABV er ikke til hinder for at arbeidsgivere gjør

bruk av ABV-veilederes kompetanse til veiledningsoppdrag som ligger utenfor avgrensningene i ABV-ordningen. I slike tilfeller må det gjøres klart for alle som deltar i denne typen veiledning hvordan premissene avviker fra dem som gjelder innenfor ABV-ordningen.

3. Målgrupper

Arbeidsveiledningsordningen er åpen og anbefales for ulike grupper kirkelig tilsatte² med ansvar for å ivareta kirkens møte med mennesker i ulike livssituasjoner (fortrinnsvis prester, diakoner, kateketer og annet undervisningspersonell) samt tilsatte med leder/personalansvar.

Arbeidsgiver (biskop/kirkelig fellestråd) avgjør hvilke kategorier ansatte som skal tilbys eller pålegges veiledning og avgjør nærmere prioritering mellom disse innenfor egne økonomiske rammer.

4. Rammer og omfang

Veiledning gis individuelt eller i gruppe. Gruppene kan være profesjonsbasert eller tverrfaglige. Det bør tilstrebes en jevn kjønnsfordeling i gruppene. Tilsatte med leder/personalansvar gis veiledning særskilte grupper.

Veiledningen har et omfang på minimum 20 timer årlig (f.eks 2,5 time fordelt på 4 samlinger per semester i 4 semester). Det er en målsetting at medarbeidere kan ta del i veiledning gjennom ulike faser av tjenesten. Individuelle veiledningstilbud tilpasses i omfang og varighet til den enkeltes behov og livssituasjon.

Deltakelse i veiledning som er avklart med arbeidsgiver, regnes normalt som arbeidstid. Dette gjelder også nødvendig reisetid.

5. Taushetsplikt

Veileder og deltakere i veiledningsgruppe har taushetsplikt i forhold til opplysninger en blir kjent med i veiledningen om andre deltakers personlige forhold, jf. Forvaltningsloven § 13. Unntak er tilfeller der dette følger av lov som for eksempel avvergeplikten.

Dersom det fremkommer opplysninger under veiledning som arbeidsgiver bør gjøres kjent med, skal veileder tilskynde den

aktuelle medarbeider til selv å gå i dialog med vedkommende arbeidsgiver om de aktuelle forhold.

6. Krav til veiledere og veilederutdanning

Veiledningen (gruppe/individuell) utføres av personer med arbeidsveilederutdanning (AVU) eller tilsvarende veilederutdanning godkjent av Nasjonalt fagråd for arbeidsveiledning (jf. Fagrådets mandat pkt 2, strekpunkt 4).

Arbeidsveilederutdanning er et videreutdanningsprogram på masternivå for prester, kateketer, diakoner eller andre kirkelige medarbeidere og minimum to års yrkeserfaring fra kirkelige tjeneste. Arbeidsveilederutdanning har 60 studiepoeng og består av følgende elementer:

- Kurssamlinger med undervisning, øvelser og veiledning på veiledning
- Litteraturstudium
- Skriftlige arbeider, inkludert en større oppgave
- Toårig praksis som veileder i gruppe

Arbeidsgiver (biskop eller kirkelig fellestråd) avgjør hvilken veileder som skal benyttes til profesjons-baserte grupper og signerer kontrakt. Begge arbeidsgiverne avgjør i fellesskap hvilke veiledere som skal benyttes i tverrfaglige veiledningsgrupper.

7. Honorar mv

Ved bruk av veileder med tilsettingsforhold i Den norske kirke (bispedømmeråd eller kirkelig fellestråd), søkes veilederoppgaven tilrettelagt som del av ordinær arbeidstid. Det inngås frikjøpsavtale mellom bispedømmekontor (se under) og vedkommendes arbeidsgiver dersom veileder er fellestrådstilsatt. Følgende timeberegning legges til grunn for beregning av tidsbruk ved frikjøp:

Individuell veiledning (45-50 min) regnes som 1,5 time. Gruppeveiledning a 2,5 times varighet, regnes som halv dag. Evt. medgått reisetid kommer i tillegg.

Dersom veiledningsoppgaven ikke lar seg innpasse som del av ordinær arbeidstid, men må tilrettelegges som et bierverv, honoreres oppgaven i samsvar med tidligere praksis med 70 % av statlig salærsats for bl.a. advokater (justeres pr. 1.1. hvert år). Gruppeveiledning medfører 1,5 sats.

8. Administrativt ansvar

Bispedømmekontoret administrerer ordningen på vegne både av biskop og kirkelig fellesråd. Det etableres hensiktsmessige samarbeidsorganer mellom arbeidsgiverne (biskop og kirkelig fellesråd) for å sikre informasjon, rekruttering og felles styring av ordningen. Veiledningstilbudet søkes tilrettelagt i nærheten av deltakernes arbeidssted.

Bispedømmekontoret har også ansvar for oppfølging av veiledere gjennom ordninger med veiledning på veiledning, og ved å legge til rette for deltakelse i opplegg med faglig vedlikehold og utvikling.

9. Utgiftsdekning

Kostnadene til veileder (honorar/reise) samt deltakernes reiseutgifter dekkes av arbeidsgiver (bispedømmeråd/fellesråd) etter nærmere avtale. Det inngås særskilt avtale mellom bispedømmerådet og det enkelte fellesråd om hvordan kostnadene skal faktureres.

BM 31/14 Styringssamtalene

Departementet gjennomfører hver vår styringssamtaler med biskop og bispedømmeråd. Dette følger av reglement for bruk av statens midler, og er en del av mål- og resultatstyringen i staten. Kirken er i en fase nå hvor staten gradvis trekker seg tilbake som kirkestyre, og Kirkerådet gradvis trer inn i funksjoner som tidligere ble ivaretatt av departementet. Nytt i 2014 er at også Bispemøtets preses har deltatt i noen av styringssamtalene.

I fremtiden vil det være Kirkerådet som har ansvaret for planlegging og gjennomføring av styringssamtalene. Kirkerådet vil være tilskuddsavsender og knytte mål og resultatkrav til tildelingene til bispedømmene. Dette vil derfor fortsatt være en viktig del av styringssamtalenes innhold.

Departementet og Kirkerådet har et ønske om å sette opp to dypdykkstema for hver styringssamtale. Det ene vil være felles for alle elleve bispedømmer. Det andre vil være et tema bispedømmet velger selv, og som man anser som særlig aktuelt eller utfordrende.

I 2014 var det et særlig fokus på dåpen. Det var bla som følge av funn i departementets etatsstatistikk og KIFOs tilstandsrapport, som antydte nedgang i oppslutningen om dåp også blant kirkens medlemmer.

Et mulig tema for 2015 kan være arbeidet med ungdomsarbeid i målgruppen 15-18.

BM-31/14 Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 32/14 Læresak - undervisningstjenesten

Fra Kirkerådet har Bispemøtet fått oversendt sak KR 33/14 om undervisningstjenesten i Den norske kirke for læremessig uttalelse.

De viktigste foreslåtte endringene er:

- Vigslet kateket bruker alba med stola som liturgisk bekledning» (s. 9 i saksfremlegget)
- «Retningslinjene for kateketens og diakonens liturgiske funksjoner oppdateres, både i lys av gudstjenestereformen og en mer adekvat beskrivelse av undervisningstjenestens plass i gudstjenesten. Setningen 'kateketens tjeneste omfatter ikke forvaltning av sakramentene' endres til 'kateketens tjeneste omfatter normalt ikke forvaltning av sakramentene» (s. 8 – 9 i saksfremlegget).

Det er naturlig å se saken i sammenheng med Bispemøtets uttalelse om diakontjenesten og kirkens tjenestemønster fra 2010 (sak BM 3/10), da det er denne som ligger til grunn for vårens høringsnotat fra Kirkerådet og det saksfremlegget Kirkerådet nå har oversendt Bispemøtet.

Liturgisk bekledning

Når det gjelder liturgisk bekledning fremmer Kirkerådet i Sak KR 33/14 to forslag. Det første forslaget innebærer at vigslet kateket kan bruke alba med stola som liturgisk bekledning. Det andre forslaget innebærer at utformingen av stola utredes nærmere og legges fram for Kirkerådets desembermøte.

Et stort flertall av høringsinstansene, herunder 10 av 11 biskoper/bispedømmeråd, de tre teologiske lærestedene, samt preses, støtter ikke forslaget om rettstilt stola som liturgisk bekledning for kateketer. Dette blir begrunnet ut fra behovet for å skille katekettjenesten fra prestens tjeneste med ord og sakrament. Et flertall av bispedømmerådene og lærestedene støtter likevel forslaget om at kateket kan bære alba med skråstilt stola som liturgisk bekledning, eller stola som er utformet på en måte som tydelig skiller den fra prestens stola.

Sakramentsforvaltning

Når det gjelder sakramentsforvaltningen foreslår de fleste høringsinstanser at det innarbeides en ordning hvor det gis mulighet for en begrenset sakramentsforvaltning som biskopen bemyndiger og som inngår i vigslet tjeneste. Dette innebærer at det kun gis mulighet til å forvalte sakramentene ved anledninger hvor undervisningsoppdraget står i fokus og hvor prest ikke er tilstede, for eksempel ved konfirmantleirer eller andre typer ungdomsarrangement. Mot denne bakgrunn fremmer Kirkerådet i sak KR 33/14 følgende forslag:

«Retningslinjer for kateketens og diakonens liturgiske funksjoner oppdateres, både i lys av gudstjenestereformen og en mer adekvat beskrivelse av undervisningstjenestens plass i gudstjenesten.»

Til forslaget knyttes en anbefaling hvor det heter at:

«Setningen 'kateketens tjeneste omfatter ikke forvaltning av sakramentene' endres til 'kateketens tjeneste omfatter *normalt* ikke forvaltning av sakramentene'»

Det er rimelig å forstå denne endringen som en oppmykning av gjeldende rett. Innskuddet «normalt» indikerer at det i gitte tilfeller likevel kan forekomme. Slike unntak forekommer imidlertid også på grunnlag av dagens bestemmelser. En vil derfor kunne hevde at endringsforslaget vil kunne bidra til en ytterligere liberalisering av praksis.

BM-32/14 Vedtak:

Bispemøtet har fått oversendt sak KR 33/14 om undervisningstjenesten i Den norske kirke til læremessig vurdering. Bispemøtet uttaler:

Bispemøtet vil innledningsvis bekrefte Kirkerådets beskrivelse av undervisningstjenesten: «Kirkens undervisningstjeneste springer ut av kirkens identitet og oppdrag og er av avgjørende betydning for kirken. Undervisningstjenesten er forankret i et rikt bibelteologisk materiale. Det vigsles til katekettjeneste i Den norske kirke.»

Bispemøtet vil peke på to spørsmål som bør vektlegges i en læremessig sammenheng. Det gjelder forslagene som angår sakramentsforvaltningen og liturgisk bekledning.

Katekettjenestens forankring

Bispemøtets uttalelse om diakontjenesten i kirkens tjenestemønster (BM 3/10) danner et viktig utgangspunkt for de forslag som ble fremmet i Kirkerådets høringsnotatet om undervisningstjenesten. I høringsnotatet ble det, med henvisning til diakonuttalelsen, fremmet forslag som de fleste høringsinstanser ikke kunne støtte. Det er derfor viktig at diakonuttalelsen forstås på en saksvarende måte.

Tankegangen i diakonuttalelsen fra 2010 avviser en modell hvor kirkens vigslede tjenester avledes eller differensieres ut fra den særskilte tjenesten med Ord og sakrament (CA V). I stedet sees hver enkelt tjeneste som hvilende på sitt eget grunnlag. Det kan være likheter mellom tjenestegruppene, og enkelte oppgaver tillagt én tjenestegruppe kan i større eller mindre grad korrespondere med oppgaver tillagt en annen gruppe. Hovedpoenget er imidlertid at hver enkelt tjenestegruppe må utvikles i henhold til sin egenart.

Selv om uttalelsen poengterer at prester ikke skal ha eksklusiv rett til å utføre alt som hører inn under forkynnelse og sakramentsforvaltning, gjør en helhetlig lesning av diakonuttalelsen det klart at diakontjenesten ikke omfatter sakramentsforvaltning. I uttalelsen understreker Bispemøtet at det ikke ser grunnlag for å gjøre endringer på dette punktet. Sakramentsforvaltning er i vår kirke lagt til prestatjenesten.

På denne bakgrunn blir det ikke saksvarende å begrunne sakramentsforvaltning og alba med rettstilt stola for kateketer med henvisning til diakonuttalelsen, slik Kirkerådet gjør i høringsnotatet. Et slikt forslag strider mot de konklusjoner og helhetlige anbefalinger som gis i diakonuttalelsen.

Kateketer og sakramentsforvaltning

Katekettjenesten er en egen kirkelig tjeneste. Den er ikke avledet av prestedtjenesten. Tilrettelegging av katekettjenesten bør derfor bidra til å fremme denne tjenestens egenart. Det vises til Bispemøtets uttalelse om diakontjenesten i kirkens tjenestemønster (sak BM 3/10).

Sakramentsforvaltningen er i vår kirke tillagt prestedtjenesten. Biskopen kan likevel gi kateketer fullmakt i særskilte tilfeller, jf Tjenesteordning for biskoper, paragraf 10. Bispemøtet ser behov for å oppdatere retningslinjer for kateketers og diakoners gudstjenestelige funksjoner.

Kateketers stola

Til forslaget om at kateketen skal bære alba og stola som liturgisk drakt, vil Bispemøtet uttale:

Når stola er innført som del av tjenestedrakt for diakoner, kan Bispemøtet ikke finne avgjørende læremessige innvendinger mot at også kateketene, som vigslet tjenestegruppe, skal kunne benytte stola. Av hensyn til behovet for orden og tydelighet i kirken, bør kateketens stola ikke kunne forveksles med prestens. Dersom Kirkerådet vil foreslå for Kirkemøtet at kateketens tjenestedrakt skal inkludere stola, må det derfor presiseres at kateketens stola ikke skal være rettstilt.

Vigsling av menighetspedagoger m.v.

I Den norske kirke vigsles prest, diakon, kateket og kantor til tjeneste. Bispemøtet anbefaler ikke at flere tjenestegrupper pålegges vigsling som grunnlag for sin tjeneste. Dette vil kunne bidra til å svekke både vigslingens betydning så vel som forståelsen av det allmenne prestedømme.

BM 33/14 Læresak – vigsling av kantor

Fra Kirkerådet har Bispemøtet fått oversendt sak KR 32/14 om *Vigsling og liturgisk drakt for kantorer* for læremessig vurdering.

Saken ble sendt på høring våren 2014. I høringsnotatet ble det fremmet to alternative forslag til spørsmålet om vigsling. Det ene forslaget innebar å endre vigslingshandlingen fra å være

en obligatorisk ordning til å bli en frivillig ordning. Det andre forslaget innebar å beholde vigslingshandlingen som en obligatorisk ordning.

Basert på de innkomne høringssvarene, hvor flertallet anbefalte å videreføre dagens ordning med vigsling til kantortjeneste, fremmer Kirkerådet i sak 32/14 tre alternative løsninger til ordningen med vigsling av kantorer:

- 1) Vigsling for kantorer omgjøres fra å være en obligatorisk ordning til å bli en normalordning.
- 2) Vigsling opprettholdes som obligatorisk ordning, men med den erkjennelse at det tar tid å innarbeide denne relativt nye ordningen i kirken.
- 3) Vigsling av kantorer videreføres med dagens praksis som en foretrukket handling.

Kirkerådet anbefaler alternativ tre og fremmer med dette følgende forslag til vedtak:

«Kirkerådet anbefaler at vigsling av kantorer videreføres i tråd med dagens vigslingspraksis. Det settes inn egnede tiltak for å styrke bevisstgjøring og praksis om ordningen.»

Det arbeides videre med forslag til tjenestedrakt.

Kirkerådet ber om at det arbeides videre med spørsmål knyttet til rekruttering, utdanning og forslag til forbedring av kantortjenesten i menighetene på bakgrunn av høringsdokumentet og høringen.

Kirkerådet oversender forslaget til Vigsling og liturgisk drakt til Bispemøtet for læremessig uttalelse.»

BM-33/14 Vedtak:

Bispemøtet har behandlet sak KR 32/14 om *Vigsling og liturgisk drakt for kantorer*. Bispemøtet vil uttale følgende:

Vigslingen uttrykker, etter Bispemøtets oppfatning, at den som vigsles har et spesielt oppdrag fra kirken. Det avlegges et løfte som rommer en forpliktelse overfor Gud og menighet.

Vigslingshandlingen er en engangshandling som er gyldig livet ut, og som er knyttet til tro, liv og lære. En vigslet tjeneste er med dette en tjeneste som på særskilt måte er knyttet til kirkens grunnleggende oppdrag og liv.

Det følger av dette at vigsling til kirkelig tjeneste ikke ensidig kan forstås som en frivillig handling hvor handlingen uttrykker et rent personlig anliggende. De personlige sidene ved vigslingshandlingen er viktige, men kan likevel ikke være konstituerende for forståelsen av vigsling i kirkens ordninger. Vigsling knyttes til det som er kirkens grunnleggende oppdrag.

Bispemøtet framholder at hver tjeneste har selvstendig egenart og selvstendig teologisk forankring, jf. sak BM 3/10. Begrunnelsen for vigsling må da søkes i kirkens felles oppdrag og i den teologiske forankringen og egenarten som den enkelte tjeneste har. Følgene av dette er at vigslingshandlingen må være obligatorisk og gjelde for alle.

Kantorenes tjeneste er sentral i menighetens gudstjenestefeiring og krever en særskilt kompetanse. Derfor støtter Bispemøtet at kirken fortsatt vigsler til kantortjeneste.

En slik forståelse av vigslingens betydning og konsekvens ligger til grunn for gjeldende ordninger. Bispemøtet erkjenner at praksis ikke samsvarer fullt ut med ordningens intensjoner. Dette representerer en utfordring for kirkelig lederskap og kirkelig orden.

Slike utfordringer kan imidlertid ikke løses ved at det dispenseres fra kravet til vigsling. Det må heller utvikles en ny praksis som i større grad kan realisere ordningens innhold. Når det foreslås å gjøre vigsling av kantor til en *normalordning*, dvs til en frivillig ordning, kommer dette etter Bispemøtets oppfatning i strid med vigslingens teologi. En slik frivillig ordning kan derfor ikke anbefales.

Dette betyr imidlertid ikke at dispensasjon fra kravet til vigsling er uaktuelt i ethvert tilfelle. For eksempel finnes det utenlandske kantorer som ikke er medlem i Den norske kirke, og som gjør tjeneste som kantorer i Norge. Disse har allerede fått fritak fra kravet om medlemskap. I slike tilfeller vil det være uaktuelt med vigsling.

Det kan også vurderes om kantor-tittelen skal forbeholdes vigslede musikere, og at det kan brukes andre benevelser, for eksempel organist og kirkemusiker, for personer som ikke er vigslet.

BM 34/14 Læresak - kirkebygg

Bispemøtet har fra Kirkerådet fått oversendt fire saker som omhandler prinsipper og regelverk for kirkebygg, med anmodning om å gi en vurdering av sakenes læremessige implikasjoner. Dette gjelder:

Sak KR 34/14 Prinsipper for kirkebygg.
Sak KR 35/14 Regler for bruk av kirkens klokker
Sak KR 49/14 Regler for bruk av kirkene
Sak KR 44/14 Regler om liturgisk inventar og utstyr

Bakgrunnen for sakene er Kirkerådets *Høring om kirkebygg*, som ble sendt på høring våren 2014 med høringsfrist 16. Juni 2014.

KR sak 34/14 Prinsipper for kirkebygg

Saken omhandler teologiske, historiske og kirkerettslige perspektiver på kirkebygg. De teologiske og historiske sidene ved saken er knyttet til mer overordnede teologiske og prinsipielle spørsmål vedrørende kirkebygg; de kirkerettslige sidene ved saken handler om presiseringer av gjeldende regelverk. Bispemøtet vil først kommentere de teologiske og historiske sidene ved saken, deretter de kirkerettslige.

Teologiske og historiske sider

Kirkerådet tar her utgangspunkt i to hovedspørsmål: 1) Hvorfor trenger kirken kirker og 2) Hva er et økumenisk-luthersk kirkerom. Til begge spørsmålene legger kirkerådet frem forslag til svar. Høringsinstansene bes om å ta stilling til disse. Høringssvarene viser bred tilslutning til kirkerådets forslag til svar på begge spørsmålene.

Bispemøtet vil i denne sammenheng berømme kirkerådet for en grundig teologisk og historisk gjennomgang av spørsmål knyttet til kirkebyggets betydning for kirkens liv og fellesskap.

Det er ikke grunn til å hevde at de forslag til svar som Kirkerådet fremmer på de to nevnte hovedspørsmålene er i strid med evangelisk-luthersk lære.

Kirkerettslige temaer

Til de kirkerettslige sidene ved saken fremmer kirkerådet forslag til vedtak som gjelder fire ulike områder.

Det første området dreier seg om bruken av ordene vigsling og velsignelse vedrørende henholdsvis kirker og kirkelige lokaler. Kirkerådet foreslår å bruke begrepet vigsling om kirker og begrepet innvielse om kirkelige lokaler, jf. vedtakspunkt 2c.

Det andre området dreier seg om spørsmål knyttet til utleie av kirken til andre livssynssamfunn og religioner enn kristne og om muligheten for å innføre livssynsnøytrale rom som del av vigslert kirkerom. Kirkerådet foreslår at kirkerommet ikke skal leies ut til andre enn kristne livssynssamfunn og at livssynsnøytrale rom ikke bør være del av kirkerommet i en vigslert kirke, jf. vedtakspunkt 2d.

Det tredje området dreier seg om spørsmål knyttet til kirken som selvstendige bygg. Kirkerådet foreslår her at kirken skal være et selvstendig bygg, med mulighet for at kirke nr. 2 i soknet kan være del av annet bygg, når det eies av soknet.

Det fjerde området dreier seg om muligheter for langtidsutleie av kirker, om eventuelle godkjenningsordninger for slik utleie og om myndighet til å nedlegge eller avhende kirker. Kirkerådet foreslår at det i et fremtidig regelverk bør gis mulighet for langtidsutleie, men vil ikke konkludere i spørsmål om godkjenningsordninger ved utleie og om myndighet til nedleggelse og avhending av kirker før ny kirkeordning er nærmere avklart.

Kirkerådet reiser en rekke spørsmål vedrørende kirkerettslige prinsipper for kirkebygg. Samtlige forslag som fremmes av kirkerådet har bred tilslutning blant høringsinstansene, noe som tilsier at det her ikke er tale om grunnleggende kirkerettslige reformer, men om presiseringer i gjeldende regelverk. Bispemøtet slutter seg til Kirkerådets forslag til vedtak om de kirkerettslige perspektivene ved saken, jf. vedtakspunkt 2c – f. Det er ikke grunn til å hevde at noen av forslagene strider mot evangelisk luthersk lære.

Til KR sak 35/14 Retningslinjer for bruk av kirkens klokker

Forslaget rommer fire endringer: 1) mulighet til å bruke færre klokker ved sammenringning i advents- og fastetiden; 2) mulighet til å klemte 3 X 3 slag etter den aronittiske velsignelsen i vigslert; 3) mulighet til å ringe ved kirkekonserter (uten den tidligere uttrykte forutsetningen: «dersom konserten inneholder klare liturgiske elementer, så som tekstlesning, tale, bønn, salmesang»); 4) en bestemmelse om at ringing ikke kan benyttes for å markere deltakelse i aksjoner og demonstrasjoner, men at Kirkerådet/Bispemøtet kan bestemme at kirkens klokker skal brukes i spesielle situasjoner.

I og med at kirkeklokkene er å forstå som liturgiske musikkinstrumenter, vil den teologiske vurderingen knyttes til deres funksjon med å underbygge gudstjenestelivet og forkynnelsen av evangeliet. Endringen i punkt 3) synes å lempe på kravene som stilles til at det skal være liturgisk karakter ved kirkekonserter hvor det brukes klokker. Punkt 4) avgrensner bruken i stor grad til den liturgiske og viser for øvrig til nasjonale kirkelige beslutninger om man i gitte situasjoner skal avvike fra dette. Det er ikke grunn til å hevde at noen de foreslåtte regelendringene er i strid med en evangelisk luthersk lære.

Til KR sak 44/14 Regler for liturgisk inventar og utstyr

Forslaget inneholder en rekke mindre endringer, for en stor del av redaksjonell art, dels med presisering av virkeområder og definisjoner, men også med generelle oppfordringer om å ta hensyn til kvalitet og kulturhistorisk verdi. Av mer substansielle endringer er: 1) Det gis en hovedregel om at en kirke har ett (hoved-) alter, og at dette i nye kirkebygg skal være frittstående. I kirkerom der alteret er plassert lang fra menigheten kan det likevel «innføres et fremskutt nattverdbord som kirkens sentrale alter». «Det kan også finnes sidealtere til bruk for mindre forsamlinger, bønnestasjoner, ... osv.»; 2) Prekestol og lesepult «kan forenes i ett og samme inventar»; 3) Lysglobe, dåpslys, påskelys eller Kristuslys, tas inn i omtalen om bruken av lys; 4) tilsvarende omtales bruk av prosesjonskors og prosesjonslys. Liturgisk inventar og utstyr må vurderes teologisk ut fra sin funksjon med å fremme menighetens samling om Ord og sakrament i gudstjenester og kirkelige handlinger, og i andre typer samlinger i kirken, blant annet med trosopplæringsformål. Endringer i bruk av liturgisk inventar viser seg ofte å

være resultat av innflytelse fra andre kirkesamfunns tradisjoner, som bruk av lysglober og sidealter. Om man kan tenke at slike liturgiske elementer isolert sett ikke inngår i en luthersk evangelieforkynnelse og sakramentsforvaltning, så vil de likevel kunne berike menighetens tilbedelse og bønn, og dermed styrke gudstjenestens sakrifielle dimensjon. Dermed vil de også understøtte menighetens samling om ord og sakrament. Det er ikke grunn til å si at de foreslåtte regelendringene vil være strid med en evangelisk-luthersk lære.

KR sak 49/14 Regler for bruk av kirkene

De viktigste punktene i forslaget gjelder: 1) Menighetsråd og prest behøver ikke søke biskopen om tillatelse til at ikke-kristne kan medvirke i et arrangement i kirkerommet; 2) det presiseres at kirkerommet ikke kan brukes av ikke-kristne tros- og livssynssamfunn til utøvelse av deres tro eller religion; 3) det er presisert at reglene for bruk av kirkerommet gjelder for tilstøtende rom når disse slås sammen til et storrrom, ellers ikke; 4) menighetsrådet fastsetter regler for bruk av andre rom i et kirkebygg enn kirkerommet; 5) menighetsrådet får myndighet til å innføre midlertidige installasjoner i kirkerommet, og biskopen er klageinstans; 6) kirkerommets bruksformål presiseres også til å gjelde «stillhet, lystenning og bønn», samt «trosopplæring, diakoni og kirkemusikk»; 7) det innføres en bestemmelse om at når andre enn medlemmer av Den norske kirke låner kirken til dåp, vigsel eller gravferd og prest i Den norske kirke ikke forretter, skal handlingen forrettes av «pastor/prest fra et annet kristent trossamfunn».

Generelt synes regelendringene å være praktiske tillempninger som er i samsvar med forsvarlig bruk og vektlegging av lokal beslutningsmyndighet i kirken. Til punktet om midlertidig installasjoner viser kirkerådets saksfremstilling til et behov for å presisere hva som menes med «midlertidig» i en ny og justert veiledning til Regler for bruk av kirkene. Dette kan være av betydning for ikke å uthule det regelverket som skal ivareta den gjennomførte liturgiske karakter i kirkerommene. Det er likevel ikke grunn til å hevde at noen de foreslåtte regelendringene kan være strid med en evangelisk luthersk lære.

BM-34/14 Vedtak:

Bispemøtet har fra Kirkerådet fått oversendt fire saker som omhandler prinsipper og regelverk for kirkebygg for vurdering av læremessige implikasjoner. Dette gjelder:

Sak KR 34/14 Prinsipper for kirkebygg.
Sak KR 35/14 Regler for bruk av kirkens klokker
Sak KR 49/14 Regler for bruk av kirkene
Sak KR 44/14 Regler om liturgisk inventar og utstyr

Bispemøtet har ingen læremessige innvendinger mot det materiale som nå foreligger.

BM 35/14 Oppnevning av valgkomite

Bispemøtet velger arbeidsutvalg for 2 år av gangen. I februar 2015 skal det velges nytt arbeidsutvalg, dvs. visepreses, medlem og varamedlem.

I 2013 ble Tor B. Jørgensen valgt til visepreses (tidligere AU-medlem), Ingeborg Midttømme ble valgt til medlem (ny) og Halvor Nordhaug ble valgt til varamedlem (ny).

Til forberedelse av valget foreslås oppnevnt en komite bestående av to biskoper som selv ikke er aktuelle for valg til arbeidsutvalget.

BM-35/14 Vedtak:

Bispemøtet oppnevner biskop Tor B. Jørgensen og biskop Solveig Fiske til medlemmer av valgkomite for valg av nytt arbeidsutvalg 2015-2017. Valget finner sted på bispemøtet i februar 2015, og det nye arbeidsutvalget trer i kraft umiddelbart etter valget.

BM 36/14 Erfaringsdeling: Dåp og dåpssamtale

Dåpen er et av de store og brede møtepunktene mellom folk og kirke. Gjennom lang tid er dåpssamtalen instituert som en viktig del av denne kontakten. Dåpssamtalen representerer en

forventning hos dåpsfolket og en mulighet for å både informere om kirkelige tiltak og tilbud, så vel som å samtale om spørsmål knyttet til dåp, tilhørighet, tro og liv.

Hvordan dåpssamtalen gjennomføres vil kunne legge føringer på hvordan dåpen og gudstjenesten fremstår som et inviterende møte. Dåpssamtaler gjennomføres på ulike måter, alt fra individuelle samtaler hjemme hos dåpsfolket til større informasjonsmøter i kirken eller på menighetshuset. Noen legger hovedvekten på informasjon, andre går tettere inn på dåpsfolkets forhold til kirkens tro og tradisjoner.

I lys av den senere tids oppmerksomhet på fallende oppslutning om dåpen, kan det være grunn til å se nærmere på hvordan dåp og dåpssamtalen gjennomføres i menighetene.

BM-36/14 Vedtak:

Biskopene drøftet egne erfaringer.

BM 38/14 Møteplan 2015

Møteplanen for 2015 ble gjennomgått.

BM-38/14 Vedtak:

Bispemøte 19.-20. mai. Det kan være at noen bør reise mandag kveld med tanke på oppstart tirsdag morgen.

Det berammes et ekstraordinært bispemøte mandag 14. september på Gardermoen.

Studietur til Tyskland flyttes til 5.-9. oktober 2015.

Urovekkende tvangsutsendelser

UTTALELSE SAK BM 37/14

En appell fra Bispemøtet i Den norske kirke om lengeværende barn og om troskonvertitter

I Sundvollen-erklæringen (2013) har regjeringen omtalt både lengeværende barns behov for rettssikkerhet og konvertitters behov for beskyttelse. Bispemøtet er glad for de signalene som ble gitt i erklæringen. Det er imidlertid stor grunn til uro over den aktuelle situasjon på disse to områdene.

Om lengeværende barn

Regjeringen varslet at det skulle foretas en regelendring «som sikrer sterkere vektlegging av barns situasjon». En slik regelendring er ennå ikke kommet, og ferske tall viser at det faktisk har skjedd en intensivering av tvangsutsendelser av lengeværende barn.

Biskopene mener denne utsendelsespraksis er uakseptabel og må stoppes. Det er et minstekrav at alle familier med lengeværende barn må få en oppdatert vurdering av sin sak i lys av hensynet til barnets beste.

Barn har selvstendige rettigheter som ikke må settes til side. Vi oppfordrer derfor regjeringen til så snart som mulig å endre reglene slik at barneperspektivet sikres.

Om troskonvertitter

Regjeringen forpliktet seg til å sette i gang en utredning om behovet for «beskyttelse basert på religion». Bispemøtet registrerte dette med forventning i en egen uttalelse i februar 2014. Bispemøtet ga samtidig en klar melding til regjeringen om å stille «i bero aktuelle saker slik at troskonvertitter ikke returneres til land hvor deres legitime rett til fri trosutøvelse ikke respekteres».

Arbeidet med utredningen er kommet i gang. Bispemøtet forventer at den vil uttrykke den nødvendige respekt for konvertitters trosintegritet og for den fare de kan utsettes for ved påtvunget retur til hjemlandet.

Bispemøtets henstilling om å stille konvertittsaker i bero, er ikke tatt til følge. Vi har med bekymring registrert at det fortsatt sendes ut konvertitter, og kjenner tilfelle hvor dette har fått dramatiske følger. Vi vil derfor gjenta vår oppfordring fra februar 2014 om at regjeringen stiller tvangsutsendelse av troskonvertitter i bero.

Årsrapport for Bispemøtet 2014

*Årsrapport for Bispemøtet 2014
Fastsatt av Bispemøtets arbeidsutvalg 9. mars 2015.*

Årsrapport for Bispemøtet 2014

I. Leders beretning

Den norske kirke er inne i en fase med store omveltninger. En kirkeordning med røtter tilbake til reformasjonen er nå i endring. Etter endringer i Grunnloven i 2012, hvor kongens kirkestyre ble avviklet, følges dette nå opp gjennom endringer i kirkeoven og den kirkelige forvaltningen. Gradvis blir kirken en organisasjon tydelig atskilt fra staten.

Det er store endringer. Hvor store konsekvensene blir for kirkesøkende mennesker i by og bygd, er derimot et annet spørsmål. Det er ikke sikkert forandringene vil oppleves så store. I hvert fall ikke med en gang. Vi skal være glade for at kirkens møte med mennesker gjennom Ord og sakrament og diakonal handling går sin gang, uavhengig av formale og organisatoriske forandringer.

I den kirkelige organisasjon, derimot, kan vi ikke undervurdere at skillet mellom stat og kirke får betydningsfulle konsekvenser. Kirkens ledere, og kirkepolitikere valgt til ulike råd og utvalg, utfordres nå til både å tenke klart og prinsipielt, samtidig utøve klokskap, for å utvikle og etablere en robust kirkelig organisering for fremtiden.

Forholdet mellom prestatjenesten på den ene siden, og rådsstrukturen på den andre siden, er et tema som lenge har preget diskusjonen om utviklingsutvikling i kirken. Den norske kirke har utviklet en forståelse av «embete og råd» som på mange måter balanserer makt og myndighet, ansvar og oppgaver dem imellom. Til grunn for denne tenkningen ligger det forhold at prestene gjennom sin ordinasjon er gitt et særskilt og uavhengig ansvar for noe som for kirken er vesentlig, nemlig

den offentlige forkynnelse av evangeliet og forvaltningen av sakramentene, og gjennom det et pastoralt lederansvar. Samtidig styres ikke kirken av prestene. Alle kirkens medlemmer har et ansvar for kirkens styre, og de kirkelige rådsorganene har et særskilt ansvar i så henseende. En robust kirkeordning må videreføre den ansvarsfordeling som alltid har preget den norske kirkeorganiseringen.

II. Introduksjon til virksomheten og hovedtall

Oppdrag

Bispemøtet er et nasjonalt samordningsorgan for biskopene. Gjennom Bispemøtets arbeid utøver biskopene samlet en åndelig lederoppgave i Den norske kirke lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Rammene for Bispemøtets virksomhet legges av de grunnleggende bestemmelsene om Bispemøtet i lov og forskrift, departementets tildelingsbrev og Kirkemøtets vedtak.

Bispemøtet er underlagt Kulturdepartementet, og mottar tildelingsbrev og rapporterer direkte til departementet. Det gjennomføres styringssamtaler to ganger i året.

Fire kjerneoppgaver

Bispemøtet er et sentralkirkelig organ for bispjetjenesten. Etter kirkeoven § 26 skal Bispemøtet virke for samordning av de gjøremål som etter gjeldende regler tilligger biskopene. I dette ligger to sett av oppgaver. For det første en samordning av den bispjetjenesten som utøves av biskopen i eget bispedømme. Samordningsoppgavene knyttet til dette vil handle om å

drøfte felles erfaringer, utarbeide maler og prosedyrer for lik håndtering av saker, og samarbeid om utviklingstiltak m.v. Samordningsoppgaver vil også handle om å ivareta overordnet koordinering på enkelte arbeidsområder, slik som etter- og videreutdanning for prester, innføringsprogram for nye prester og proster og ordinasjonsforberedelse.

For det andre handler samordning også om koordinering av biskopenes rolle og funksjoner inn mot sentralkirkelige styringsorganer. Denne type oppgaver handler om å ivareta den episkopale dimensjon i det nasjonale kirkestyret.

Til sist vil det også være Bispemøtets oppgave å koordinere biskopenes kollegiale representasjon og nærvær ved offentlige markeringer i kirke og samfunn, nasjonalt og i utlandet, samt gi støtte til biskopenes medvirkning i den offentlige debatt.

Bispemøtet har etter dette tre virksomhetsområder. Ved siden av disse tre virksomhetsområdene utgjør også Bispemøtets interne organisering og arbeidsform et eget arbeidsområde.

Bispemøtets organisasjon

Bispemøtet ledes av preses. Preses tilsettes i stilling, og stillingen er ikke åremålsbegrenset. Det velges et arbeidsutvalg for to år av gangen. Arbeidsutvalget består av preses (ikke på valg), visepreses, et medlem og et varamedlem.

Bispemøtet har et sekretariat, for tiden bestående av fire fulltids ansatte. Sekretariatet ledes av generalsekretær (teolog), og består for øvrig av to seniorrådgivere (teologer) og en seniorsekretær. Av fire tilsatte i sekretariatet er det én kvinne. Bispemøtets sekretariat har et tett, praktisk samarbeid med Kirkerådets

sekretariat, og er samlokalisert med dette. Bispemøtets regnskap inngår i Kirkerådets konsernregnskap.

Bispemøtets tildeling til drift er på ca 3,5 mill kroner. Ca 0,5 mill er avsatt til programmet Veien til prestatjeneste, og ca 0,5 mill er avsatt til innføringskurs og EVU-tiltak.

III. Årets aktiviteter og resultater

Det er satt opp mål for virksomheten innenfor fire hovedområder, jf virksomhetsplan for Bispemøtet, fastsatt av Bispemøtets arbeidsutvalg 27. januar 2014.

3.1 Samordning av den regionale bispjetjeneste

3.1.1. Veien til prestatjeneste (VTP)

Veien til prestatjeneste (VTP) er et ordinasjonsforberedende program etablert med hjemmel i Tjenesteordning for biskoper § 8, første ledd. Programmet har vært i drift siden 2001, og fremstår som en innarbeidet og ordinær vei frem mot ordinasjon.

Pr. 31.12.14 var det registrert 320 påmeldte til VTP. Det har vært en jevn økning av deltakere siden 2005. Lærerstedene som har hatt størst økning siden 2005 er TF/PTS/KUN. Alle lærersteder har imidlertid hatt en økning fra 2013 til 2014 på til sammen 17 VTP-kandidater. (Det er mulighet for at totalt antall studenter ikke er reelle «aktive» VTP-studenter, da vi ser at VTP-registeret ikke er helt oppdatert.)

Deltakerne fordeler seg slik på lærestedene:

Lærested	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005
TF/PTS/KUN	96	86	77	87	101	86	70	68	78	52
MF	146	150	135	156	127	129	117	109	122	108
MHS	36	34	27	32	37	40	32	26	42	35
Andre	42	33	30	33	17	17	28	23	23	15
Sum	320	303	269	308	282	272	247	226	265	210

Deltakerne fordeler seg slik på bispedømmene:

Bispedømme	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005
Oslo	30	32	31	35	30	23	26	26	25	21
Borg	31	28	28	29	35	26	25	23	24	15
Tunsberg	17	15	15	20	23	28	22	16	24	19
Hamar	29	25	24	28	25	23	19	22	24	21
Agder og Telemark	41	42	29	30	28	26	20	22	24	16
Stavanger	25	25	25	28	31	27	22	19	24	21
Bjergvin	42	37	30	35	30	23	18	21	24	19
Møre	22	20	17	19	17	23	22	21	24	20
Nidaros	30	27	20	22	20	26	26	18	23	17
Sør-Hålogaland	30	29	24	28	22	24	23	19	24	20
Nord-Hålogaland	23	23	26	34	21	23	24	19	25	21
Sum	320	303	269	308	282	272	247	226	265	210

Til sammen 34 deltakere gjennomførte O1 i 2014, mens 60 deltakere gjennomførte O2.

Deltakerne har fordelt seg slik på bispedømmene fra 2008 til 2014:

Bispedømme	2014		2013		2012		2011		2010		2009		2008	
	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2
Oslo	1	5	7	5	7	3	5	5	6	6	6	4	6	6
Borg	4	4	5	3	3	4	8	5	4	3	3	6	6	10
Tunsberg	4	5	5	5	4	3	3	5	2	4	8	3	6	4
Hamar	3	3	2	5	3	7	1	6	6	6	7	5	3	2
Sum region Øst	12	17	19	18	17	17	17	21	18	19	24	18	21	22
Agder og Telemark	3	8	7	10	8	4	10	3	3	2	2	7	5	2
Stavanger	0	6	6	8	11	6	4	7	7	6	5	9	9	4
Bjergvin	7	5	5	8	7	5	10	8	7	3	5	7	9	4
Sum region Vest	10	19	18	26	26	15	24	18	17	11	12	23	23	10
Møre	3	4	4	2	3	5	6	3	2	3	4	3	6	3
Nidaros	4	10	5	2	8	4	7	5	3	7	6	6	8	6
Sør-Hålogaland	3	5	6	3	4	7	5	1	4	5	5	5	4	6
Nord-Hålogaland	2	5	8	5	5	8	5	1	5	2	4	1	6	6
Oslo *							1	1						
Sum region Nord	12	24	23	12	20	24	11	14	17	19	15	24	21	
Totalt	34	60	60	56	63	56	65	50	49	47	55	56	68	53

Til sammen 41 deltakere gjennomførte stiftspraksis i 2014.

Deltakerne fordelte seg slik på bispedømmene:

Bispedømme	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	Gjennomsnitt siste 8 årene
Oslo	5	5	7	7	5	7	13	6	6,8
Borg	1	3	4	4	8	9	4	7	5
Tunsberg	6	4	6	4	3	4	4	3	4,2
Hamar	4	1	4	4	4	5	4	3	3,6
Sum region Øst	16	13	21	19	20	25	25	19	19,7
Agder og Telemark	6	5	2	5	2	5	6	3	4,2
Stavanger	3	6	5	9	9	3	5	7	5,8
Bjergvin	3	7	6	3	2	2	6	8	4,6
Sum region Vest	12	18	13	17	13	10	17	18	14,7
Møre	5	4	2	2	1	7	5	4	3,7
Nidaros	3	2	4	8	4	4	3	4	4
Sør-Hålogaland	1	3	0	4	5	8	6	1	3,5
Nord-Hålogaland	4	8	2	2	2	7	3	5	4,1
Sum region Nord	13	17	8	16	12	26	17	14	15,3
Sum totalt	41	48	42	52	45	61	59	51	49,7

Målsetninger for 2014:

- Bispemøtet vil videreføre arbeidet i VTP-programmet gjennom styringsgruppe (STVTP) og de regionsvise ordinasjonssamlingene.
- Bispemøtet vil videreutvikle informasjonsmateriell og informasjonsrutiner for VTP.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Bispemøtet har videreført arbeidet i VTP gjennom styringsgruppen for VTP (STVTP). I 2014 ble det holdt to møter i styringsgruppen og det ble arrangert regionvise ordinasjonssamlinger med tilfredsstillende tilbakemeldinger.
- Bispemøtet har i 2014 påbegynt arbeidet med å forenkle regelverk og rutinebeskrivelser for Veien til Prestetjeneste. Arbeidet vil bidra til å gjøre informasjon om regler og rutiner enklere tilgjengelig for samarbeidspartnerne i programmet og vil klargjøre skille mellom regelverk og rutinebeskrivelser.

3.1.2. Arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning (AVU)

Bispemøtet har et nasjonalt ansvar for utdanning av arbeidsveiledere til kirkelig arbeidsveiledning. Arbeidsveiledning

(ABV) er et innarbeidet og mye brukt verktøy for å gi prestene hjelp til refleksjon over egen tjeneste, og bidrar både til kvalitetssikring, motivasjon og rekruttering.

Målsetninger for 2014:

- Bispemøtet vil videreutvikle det nasjonale koordineringsorganet for arbeidsveiledning, som i dag er STAVU, med sikte på en klarere forståelse av ansvar og roller ut fra arbeidsgiveransvaret.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Ny styringsstruktur med retningslinjer for ABV og mandat for et nytt fagråd for ABV er vedtatt i samarbeid mellom BM og Kirkelig arbeidsgiverorganisasjon (KA). Det er innledet en prosess med oppnevning til det nye fagrådet. Rådet vil ha som hovedoppgave å forberede ny utdanning for å dekke behovet for nye veiledere.

3.1.3. Utvikling av prostetjenesten

På bakgrunn av «Utviklingsprogram for proster» (UPP), som er gjennomført av Kirkedepartementet og Bispemøtet i 2007-

2009, vil Bispemøtet arbeide videre med utvikling av prostetjenesten. Det vises til sak BM 32/09.

Målsetninger for 2014:

- Bispemøtet vil konkretisere kompetansebehov og tiltak for kompetanseutvikling for proster.
- Bispemøtet vil forberede en ny, nasjonal prostekonferanse.

Evaluering av måloppnåelse:

- Bispemøtet påbegynte i 2014 arbeidet med å etablere nytt innføringsprogram for nye proster og kurs for prostegruppen som helhet. Det ble etablert en ressursgruppe bestående av representanter for prostene og stiftsdirektørene til utviklingen av begge tiltak.
- Bispemøtet startet forberedelsene av en ny nasjonal prostekonferanse i dialog med departementet og Kirkerådet. Det er nedsatt en styringsgruppe og en programkomite, og det er fastsatt en dato for gjennomføring.

3.1.4. Kirkeordningsreform

Forliket om stat og kirke i Stortinget av 10. april 2008 medfører store endringer i Den norske kirkes organisering. Det er Kirkerådet som har hovedansvar for videre saksbehandling av ordningsmessige spørsmål. Bispemøtet finner det imidlertid naturlig å være godt orientert om det løpende arbeid, og også involvere seg aktivt som premissleverandør i forberedende prosesser.

Målsetninger for 2014:

- Bispemøtet vil aktivt og utadrettet bidra med perspektiver på ekklesiologi, kirkeordning og strukturutviklingsarbeid.
- Bispemøtet vil i særlig grad arbeide med innspill til organisering av Den norske kirkes sentrale/nasjonale organer og ansvar- og oppgavefordelingen dem imellom.
- Bispemøtet vil også arbeide med prosedyrer for behandling av saker som omhandler kirkens lære og kirkens liturgier.

Evaluering av måloppnåelse:

- Bispemøtet har regelmessig drøftet kirkeordningsspørsmål, og også gjennomført konsultasjoner med Kirkerådet. Representanter for Bispemøtet har deltatt i arbeidsgrupper og møter.

3.1.5. Gudstjenestereformen

Gudstjenestereformen er innført. Evaluering og revisjon vil komme i løpet av 2015 og fremover.

Målsetninger for 2014:

- Bispemøtet vil følge innføring av nye liturgier og godkjenningssprosessen i bispedømmene.

Evaluering av måloppnåelse:

- Reformen er nå inne i en fase hvor de nye liturgiene nå fungerer ordinært i menighetene. Enkelte synspunkter, særlig knyttet til dåpsliturgien, meldes tilbake og gjør behovet for en revisjon aktuelt.

3.1.6. Kompetanseutvikling i presteskaper

Biskopenes ledelse av prestatjenesten innebærer også et ansvar for prestenes etter- og videreutdanning. Den sentrale samordningen av arbeidsgiverpolitikken på området er fra 1. januar 2014 gitt til Bispemøtet. Som følge av dette vil Bispemøtets sekretariat få nye oppgaver ifm støttefunksjoner for sentralt etterutdanningsutvalg (SEU).

Det har vært noe færre utlyste kurs og lavere deltakelse på nasjonale kursene i 2014, noe som kan tilskrives lavere fokus på kursutvikling i omstillingsfasen. Mens det samlede årlige opptak til kurs de senere årene har ligget på mellom 140 og 190 deltakere, var antallet for 2014 på 134. Og mens antall studiepoeng utvirket nasjonalt har ligget på mellom 2100 og 2300, var de nasjonale tallene for 2014 på 1650. Når vi imidlertid regner med de store kompetansetiltakene initiert regionalt i Agder og Telemark og Stavanger, vil tallene for samlet studiepoengproduksjon nasjonalt og regionalt kunne anslås til ca. 2850.

Kurs og tilbud nasjonalt – søknadsfrist 15.3.2014	Søkere K-kart	Innvilget biskop	Deltakere	Ventet stp
Kunsten å snekre en preken (MF/PF-fagråd for homiletikk)	77	73	73	1000
Kirkens nye virkelighet/migrasjon og kirke (MHS)	1	0	Avlyst	0
Prest og teolog i praksis (MHS m fl)	20	16	21	210
PKU – 11 uker Lovisenberg (MF)	16	8	6	120
PKU – Haraldsplass (MF)	5	2	Avlyst	0
PKU – Feltprestkorpsset (MF)	0	0	5	0
Skriving mastergradsoppgave	4	2	2	60
Egne studieopplegg	26	20		
Tall samlet vår og høst	189	149	134	1650

Kurs og tilbud nasjonalt – søknadsfrist 15.9.2014	Søkere K-kart	Innvilget biskop	Deltakere	Ventet stp
Mellom alter og orgel – Campus Majorstua (MF/NMH)	10	11	15	110
Dialogisk menighet (TF/PTS)	0	0	Avlyst	0
PKU – Feltprestkorpsset (MF)	0	0	5	0
PKU – 11 uker, Haraldsplass (MF)	12	8	6	120
Skriving mastergradsoppgave	1	1	1	30
Egne studieopplegg	17	8		
Tall samlet vår og høst	189	149	134	1650

Som nevnt har større studieprosjekt blitt gjennomført i to bispedømmer. Stavanger bispedømme og MF: «Brant ikke våre hjerter» - 10 stp. Homiletikk: 110 deltakere/forventet stp. ca. 700.

Agder og Telemark bispedømme og MHS: «Reformatorsk teologi i en kirkelig reformalder» - 10 stp. systematikk og kirkehistorie. 135 deltakere – forventet stp. ca. 500.

I tillegg er det lagt ned betydelig innsats gjennom de årlige fagdager på bispedømmnivå, og satsinger innenfor det enkelte prosti. Både når det gjelder kursdager og ressursbruk, utgjør antagelig dette den største innsatsen på kompetansefeltet for prester. Pr i dag foreligger det imidlertid ingen årlig nasjonal oversikt over økonomi, omfang eller profil på denne virksomheten.

Målsetninger for 2014:

- Bispemøtet vil utvikle og fastsette sentrale kompetanseplaner.
- Bispemøtet vil ivareta sekretariatsfunksjoner for SEU.
- Bispemøtet vil utrede en videreutvikling av kompetansekartet.

Evaluering av måloppnåelse:

- Bispemøtet har gjennomført en høringsprosess blant bispedømmer, tjenestemannsorganisasjoner og læresteder, og vedtatt ny sentral kompetanseplan for prestene med vekt på å fremme den strategiske kompetanseledelsen i kirken.
- Bispemøtet har tilrettelagt to møter i Sentralt etterutdanningsutvalg. Et hovedspørsmål har vært å få avklart roller og samarbeidsformer rundt kursutviklingen. I forlengelsen av koordineringsansvaret for EVU er det gjennomført nasjonal EVU-konferanse og kontaktmøter med bispedømmer og læresteder. Bispemøtet har videre stått for utlysning av kurs for prester gjennom Kompetansekartet. 2014 har vært preget

- av færre kurs og lavere deltakelse enn normalt, noe som forhåpentligvis vil endre seg etter en overgangsperiode og iverksetting av nye planer.
- En ny plattform for Kompetansekartet er under utredning i samarbeid med Kirkerådets IKT-ressurser.

3.1.7. Innføringsprogram for nye prester

Innføringsprogrammet startet opp 1.1.2013, og programmets moduler rulles ut skrittvis.

Målsetninger for 2014:

- Gjennomføre sentral kurssamling 1.
- Monitorere implementeringen av innføringsprogrammet, inkludert lokalt og regionalt arbeid med innføringsdager og arbeidsveiledning.
- Forberede kommende programmoduler.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Bispemøtet gjennomførte kurssamling 1 for 30 deltakere med tilfredsstillende tilbakemeldinger. Fakultetene medvirket ved kurset.
- Bispemøtet startet arbeidet med å videreutvikle nye kurssamlinger i dialog med fakultetene.
- Bispemøtet innhentet i 2014 info fra bispedømmene om lokal og regional implementering av innføringsprogrammet. De fleste bispedømmer gjennomførte lokale og regionale innføringsdager, men ikke alle har fulgte mal fra Bispemøtet.

3.1.8. Olavstipend

Bispemøtet har fra 2014 fått overdratt ansvaret for forvaltningen og tildelingen av Olavstipendet. Stipendet tildeles menighetsprester med minst 3 års sammenhengende tjeneste og lyses ut årlig med en øvre ramme på 100.000 kr. Det kom inn 16 søknader til utlyst stipend for 2015. Sokneprest i Kjerringøy, Hilde Fylling, og prost i Nordre Sunnmøre prosti, Svend Klemmetsby, ble tildelt Olavstipend for 2015. Fylling fikk Olavstipend for prosjektet «Hellige ord i vanlige liv.» Klemmetsby for prosjektet «Hvorfor de valgte bort dåpen.»

Målsetninger for 2014:

- Lyse ut og tildele stipend for 2015

- Fastsette retningslinjer og arbeidsplan for forvaltningen av stipendet
- Videreutvikle formålet med forvaltningen av stipendet.

Evaluerings av måloppnåelse:

- I 2014 lyste Bispemøtet ut to stipender a 50.000 kr/6 mnd. Det kom inn 16 søknader. Flere søknader ble vurdert som aktuelle. En ekstern sakkyndig komite gav en første vurdering av søknadene. Etter en helhetsvurdering tildelte Bispemøtet Olavstipend til to prosjekter.
- Bispemøtet fastsatte retningslinjer og arbeidsplan for forvaltningen av Olavstipendet, jf. BM sak 27/14.

3.2 Det nasjonale kirkestyret

3.2.1. Vigsling av nye biskoper

Bispemøtet har ansvar for vigsling av nye biskoper, og det er etablert som ordning at preses vigsler ny biskoper til sin tjeneste.

Målsetninger for 2014:

- Det utarbeides en veileder (mal/rutine) til bruk for bispedømmekontoret i forbindelse med skifte av biskop.
- Det utarbeides et innføringsprogram for nye biskoper.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Bispemøtet har fastsatt en veiledende mal for gjennomføring av bispevigslinger, og arbeidsdelingen mellom Bispemøtet, bispedømmerådet og Kirkerådet er gjennomgått. Malen ble lagt til grunn for to bispevigslinger gjennomført i 2014, og vil nå revideres på bakgrunn av de seneste erfaringene med sikte på at en oppdatert versjon kan legges til grunn ved neste bispevigsling.
- Bispemøtet har også fastsatt et program for kursing av ny biskop. Opplegget er prøvd ut to ganger i løpet av vinteren 2015. Det er behov for en enkel revisjon og kontinuerlig oppdatering, men tilbakemeldingene har vært svært positive og tiltaket er absolutt verdsatt.

3.2.2. Samhandling med de sentralkirkelige råd

Den norske kirke ledes sentralt av flere organer. Det er avgjørende at det etableres gode rutiner for gjensidig informasjonsflyt og policy-utvikling mellom de organer som har et nasjonalt ansvar.

Målsetninger for 2014:

- Styrke den rutinemessige informasjonsflyten mellom de sentralkirkelige organer
- Økt rollebevissthet ved representasjon
- Videreutvikle gode rutiner for administrativ samhandling mellom Bispemøtet og Kirkerådet

Evaluerings av måloppnåelse:

- Den administrative og den politiske kontakten mellom Bispemøtet og Kirkerådet utvikler seg positivt, og det er tett og god kontakt mellom organene.

3.3 Offentlig representasjon

3.3.1. Ivareta økumeniske og internasjonale oppgaver

Biskopene er Den norske kirkes viktigste ansikter utad, og representerer Den norske kirke overfor andre kirker og offentligheten for øvrig.

Målsetninger for 2014:

- Delta ved bispevigslinger i utlandet.
- Gjøre preses og biskopene for øvrig bedre i stand til å ta del i den aktuelle offentlige debatt.
- Videreføre ordningen med et åpent høstseminar i tilknytning til høstmøtet.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Det er god rutine for deltakelse i bispevigslinger i de nordiske land. Det er en stående utfordring å gjøre kirken synlig og hørbar i den offentlige samtale. De to lange bispemøtene (februar og oktober) åpnes nå med en åpen gudstjeneste i Oslo domkirke, etterfulgt av mottakelse med foredrag om et aktuelt tema. Dette har vist seg bl.a. å gi positiv effekt på Bispemøtets og kirkens nærvær i medieoffentligheten.

3.3.2. Deltakelse ved utenlandske bispevigslinger

I 2014 har følgende representert Den norske kirke ved bispevigslinger i andre kirker:

- 19. januar ble biskop Nicolaus Nsanzanzu vigslet til biskop i Mbulu i Tanzania i ELCT (Den evangelisk lutherske kirken i Tanzania). Biskop Stein Reinertsen deltok under vigslingen.
- 15. juni ble biskop Antje Jackelén innsatt i embetet som erkebiskop i Svenska kyrkan. Biskop Helga Haugland Byfuglien, preses, deltok under innsettelsen.
- 1. juni ble Elof Westergaard vigslet til biskop i Ribe stift, Danmark. Biskop Solveig Fiske, Hamar, representerte Bispemøtet under vigslingen.
- 24. august ble Johan Tyrberg vigslet til biskop i Lund stift, Sverige. Biskop emeritus Laila Riksaasen Dahl, Tunsberg, deltok under vigslingen.
- 23. november ble Henrik Stubkjær vigslet til biskop i Viborg stift, Danmark. Biskop emeritus Øystein Ingar Larsen, Sør-Hålogaland, deltok under vigslingen.
- 14. desember ble Eva Nordung Byström vigslet til biskop i Härnösand stift, Sverige. Biskop Tor Singsaas, Nidaros, deltok under vigslingen.

3.4 Intern organisasjon og arbeidsform

3.4.1. Plenums møter

Bispemøtets viktigste arena er de tre plenums møtene.

Målsetninger for 2014:

- Gjennomføre gode og nyttige bispemøter.
- Fremstå som et åndelig lederskap.
- Tydeligere kommunikasjon utad før, under og etter møtet.

Evaluering av måloppnåelse:

- Tekniske og administrative sider ved gjennomføring av bispemøtene revideres kontinuerlig. Det er stor grad av tilfredshet knyttet til møtegjennomføringen.

3.4.2. Preses

I 2011 ble det etablert en ny ordning for funksjonen som Bispemøtets preses. Preses tilsettes i stilling som Bispemøtets preses, og er biskop i Nidaros bispedømme med tilsynsansvar for Nidaros domprosti. Nidarosdomen er katedral for preses.

Målsetninger for 2014:

- Bidra til en god etablering av det nye embetet som preses.

Evaluering av måloppnåelse:

- Det nye bispeembetet som Bispemøtets preses må nå sies å være innført og etablert. En ny rolle som kirkeleder må gås opp, og mye tyder på at den nye lederrollen finner sin form og sin plass.

3.4.3. Arbeidsutvalg

Arbeidsutvalget møtes ca 6 ganger pr år. Arbeidsutvalget har i 2014 vært sammensatt på følgende måte:

Helga H. Byfuglien, preses
Tor B. Jørgensen, visepreses
Ingeborg Midttømme, medlem
Halvor Nordhaug, varamedlem

Målsetninger for 2014:

- Gjennomtenke arbeidsdelingen mellom plenumsmøtet og arbeidsutvalget med sikte på å utvikle et mer operativt AU.

Evaluering av måloppnåelse:

- Arbeidsutvalgets møter bidrar til å skape et viktig bindeledd mellom sekretariatet, preses og biskopene. Mange kirkepolitiske og mediemessige saker blir håndtert av eller drøftet i arbeidsutvalget, og her skjer også en viktig forberedelse av plenumsmøtene. Arbeidsutvalget er også et viktig kontaktpunkt for eksterne.

3.4.4. Sekretariat

Bispemøtets sekretariat skal ivareta støttefunksjoner for preses, arbeidsutvalget og plenumsmøtene. Sekretariatet vil i

tillegg representere Bispemøtet i pågående prosesser overfor myndighetene, sentralkirkelige organer og andre organisasjoner i kirke og samfunn.

Målsetninger for 2014:

- Levere god saksforberedelse til bispemøtene og arbeidsutvalget i rett tid.
- Videreutvikle de administrative rutinene.

Evaluering av måloppnåelse:

- Sekretariatet har de senere årene blitt noe utvidet, hvilket gir nye muligheter og utfordringer. Rutiner, arbeidsflyt og teknisk tilrettelegging utvikles kontinuerlig.

3.4.5. Ressursbruk og måloppnåelse

Tildelt driftsbudsjett for 2014 var kr 3, 668 000,-. Virksomheten hadde et mindreforbruk stort kr 192 000,-, dvs ca 5 % av tildelt bevilgning. De største utgiftspostene ved siden av sekretariatsdriften er knyttet til Veien til prestatjeneste, innføringsprogram for nye prester, etter- og videreutdanning for prester, samt møtevirksomhet ifm utredning og saksforberedelse.

Evaluering av måloppnåelse:

- Det er vår vurdering at Bispemøtet ivaretar sine oppgaver og sitt mandat på en tilfredsstillende måte, gitt de økonomiske rammer som er stilt til rådighet. Av de oppsatte målsetningene for arbeidsåret er samtlige nådd.

3.4.6. Representasjon i andre organer m.v.

Bispemøtet har i 2014 vært representert i andre organer som følger:

De sentralkirkelige rådene

Kirkerådet: preses, vara: visepreses (regulert av forretningsorden). Mellomkirkelig råd: Stavanger biskop (2013-2016)
Samisk kirkeråd: Sør-Hålogaland biskop (2013-2016)
Nemd for gudstjenesteliv: Sør-Hålogaland biskop (2014-2017)

Virksomheter under Bispemøtet

Leder av styringsgruppen for «Veien til prestatjeneste» (STVTP): Hamar biskop (2014-2017)

Leder av styringsgruppen for arbeidsveileder-utdanning (STAVU): Møre biskop (2009-2014).

Ledelse og arbeidsgiveransvar

Kontaktutvalg for ledelses- og kompetanseutvikling (KLK): preses og generalsekretær
Sentralt etterutdanningsutvalg (SEU): Bjørgvin biskop (2011-2014).
Sentralt arbeidsmiljøutvalg (SAMU): Nidaros biskop (2011-2015).
Samarbeidsrådet for overgrepssproblematikk (SRO): Hamar biskop og Målfrid Bjørgo, Agder (2011-2015).

Lære og økumenikk

Norges kristne råd: Preses, visepreses (vara) (2011-2014).
Medlem av Katolsk-luthersk samtale-gruppe (KATLUSA): Oslo biskop (2011-2014).
Teologisk nemnd: Borg biskop (2012-2015).
Nådens fellesskap: Agder og Telemark biskop.

Andre

IKO: Agder og Telemark biskop (2011-2014).
Kirkens Nødhjelps representantskap: Nord-Hålogaland biskop (2011-2014)
Styret for Det praktisk-teologiske seminar: Hamar biskop (1/11 2011-1/11 2015), vara: preses.
Styret i Kirkens Utdanningssenter i Nord (KUN): Nord-Hålogaland biskop (2011-2014), vara: Sør-Hålogaland biskop.
Kirkens landsfond: Generalsekretæren (2011-2014).
Tilleggsgavefondet: Oslo biskop (2011-2014) og generalsekretæren.
Bibelselskapets styre (oppnevnt av Bibelselskapets representantskap): Nidaros biskop.

IV. Styring og kontroll i virksomheten

Det gjennomføres styringssamtaler med departementet to ganger i året. Departementet stiller med ekspedisjonssjef i Kirkeavdelingen, samt 1-2 i tillegg. Fra Bispemøtet stiller preses og generalsekretær. Ett av de årlige møtene legges til Trondheim, og stiftsdirektøren ved Nidaros bispedømmekontor er da med i møtet.

Årsrapport for Bispemøtet utarbeides administrativt, og behandles i arbeidsutvalget. Arbeidsutvalgets vedtak,

dvs fastsatt årsrapport, refereres i et samlet bispemøte.

I sekretariatet gjennomfører generalsekretær medarbeider-samtale med øvrige tilsatte. Det gjennomføres årlig vurdering av arbeidsmiljø og mulige HMS-tiltak.

V. Vurdering av framtidutsikter

Den norske kirke er inne i en fase hvor statskirkeordningen avvikles. Konstitusjonelle endringer ble vedtatt i 2012, og en forvaltningsreform for et tydelig skille mellom stat og kirke skal etter planen iverksettes fra 1. januar 2017. For Bispemøtets del innebærer dette i første omgang at forankringen til departementet flyttes til Kirkerådet som ny bevilgende instans. I forlengelsen av dette er det også igangsatt et arbeid i kirken med ny kirkeordning, hvor også ansvar og oppgaver for sentralkirkelige organer er under vurdering. Dette kan påvirke Bispemøtets arbeid fremover.

VI. Årsregnskap

KAP 0340

Post 01

Overført fra 2013	kr	167 000
Tildelt bevilgning 2014	kr	3 485 000
Endringer ila året	kr	183 000

Sum tildelt 2014	kr	3 668 000
Regnskap 2014	kr	3 794 844

Merutgift	kr	126 488
-----------	----	---------

KAP 3340

Post 01

Tildeling (inntektskrav)	kr	0
Regnskap 2014	kr	319 105

Merinntekt	kr	319 105
------------	----	---------

Resultat (mindreutgift) kr 192 000

Vigsling av ny biskop i Tunsberg

Stortingsprest og domkirkeprest i Oslo, Per Arne Dahl, ble viglet til biskop i Tunsberg bispedømme under en gudstjeneste i Tønsberg domkirke 21. september 2014. Dahl ble tilsatt av Kirkerådet 12. mars 2014. H.M. Kongen var tilstede, sammen med representanter for regjering og Stortinget, og kirkelige gjester fra innland og utland.

Vigslingstale

TØNSBERG DOMKIRKE

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Kjære Per Arne Dahl.

Et nytt kapittel blir i dag lagt til historien i det gamle Tunsberg bispedømme. Når du om litt vigsles til å utføre tilsynstjenesten, får vår kirke i Buskerud og Vestfold ny biskop. Det er ikke det nye, du følger sogar i sporene til en Dahl. Men det vil merkes, fordi enhver gir tjenesten sin farge og sitt særpreg.

For deg og ditt liv starter også et nytt kapittel når du får bispekorset om halsen, og det vil du merke!

Din vei til bispetjenesten har vært lang og særegen. Du har med deg en mangslungen jobberfaring og praksis, og nå kommer du rett fra minst tre jobber. All din bagasje vil du få bruk for, for det er i hjertet av en biskops gjerning, nemlig å formidle det gode budskapet om Guds nåde raust og nært. Det vil berike din tjeneste i bispedømmet, i bispekollegiet og i hele vår kirke.

Tjenesten som venter deg, er dypt meningsfull og gir mange og overraskende gleder. Den blir møtt med stor forventning. Det gir muligheter til å åpne dører og bygge broer.

I Lukasevangeliet 18.41 møter Jesus den blinde tiggeren som sitter i veikanten ved Jeriko. Jesus spurte han: «Hva vil du jeg skal gjøre for deg?» Han svarte ham:: «Herre, la meg få synet igjen!» Bønnen om å få se, igjen, å få synet på ny og på ny, er ikke minst en bønn for en biskop.

Ordet biskop betyr å se til.

Du vil få bruk for å se med øynene, høre med ørene og ikke minst lytte med hjertet. Og gjøre det igjen og igjen.

Du bringer med deg dine evner til å formidle til mennesker, både i skrift, tale og samtale. Du har ved ditt vesen og ditt engasjement evnen til å knytte kontakter og oppmuntre mennesker. Du fremstår som en som vil mennesker vel. Det er en gave til din tjeneste.

Menighetene, både frivillige, tillitsvalgte og ansatte - hele folkekirken - venter at du vil se dem og være en klok leder og veileder.

Kirkens oppgave er på ny og på ny å se menneskers liv og formidle evangeliet om Kristus, slik at de selv ser og tror på han. Og slik erfarer at det gir mening, trygghet og håp.

Sammen med hele kirken utfordres du til å se hva som er kirkens kall og oppgave i møte med nød, krig og krenkelser.

Du vil også møte medarbeidere som strever med motivasjon i møte med krevende endringer i kirken. De forventer biskopens nærvær og tid, og at de i deg har en biskop som ser og oppmuntrer.

Du vet at læringskurven blir bratt og at det vil kreve sitt.

«Hva vil du jeg skal gjøre for deg?»

Det spørsmålet kommer til å bli stilt deg i mange varianter de neste månedene, fra medarbeidere som du så sterkt ønsker å samarbeide med, som du trenger og som vil deg vel.

Kirken er stadig i endring, og biskopen har ansvar for å gi bidrag i samtaler og debatter, se etter gode løsninger og holde frem kirkens visjon. Og en biskop skal særlig ha sin oppmerksomhet på kirkens enhet, til tross for uenighet.

Per Arne, du vil etter denne dagen bli sett og møtt av nysgjerrige blikk og åpenhet.

Du er slett ikke uvant med å være i det offentlige rom, der har du ofte formidlet håp og tro. Men trolig vil du erfare at du blir sett på på en ny måte. Krav om tydelige svar, om rolleforståelse og meninger om de mest uventede spørsmål venter deg. Som biskop vil du både bli sett på og vurdert utfra hva du prioriterer, hva du gjør og hva du mener. Du vil bli konfrontert med dine oppfatninger og dine valg. Og selvsagt vil ikke alle være verken enige med deg eller fornøyd med deg. Du vil komme til å skuffe noen, selv om du gjerne ville favne alle.

Kjære Per Arne,
Mot og krefter til tjenesten er også for en biskop å hente i troen på han som aldri lar oss være alene, men som alltid ser og lar oss starte på nytt og rette ryggen. Gleden er å være et vitne om

Kristus i møte med dem som på ulike måter også ber bønnen om å få se, og se igjen, så de fatter håp og mot.

Biskopens kjæreste oppgave er å lyse velsignelsen. Det vil være stort for deg!

Jeg tror du har et særlig forhold til velsignelsen - du hilser ofte med MASSE BLESS. Velsignelsen er Guds hilsen til menneskene - han lar sitt ansikt lyse over oss og løfter sitt åsyn på oss. Guds blikk er over livet, slik det er. Og han møter oss med nåde og gir sin fred.

Det er vår bønn at du i din gjerning som biskop får styrke fra Kristus. Han viser oss Guds ansikt, fullt av nåde og sannhet.

Vær velsignet og bli til velsignelse!
Gled deg!

Tøff kjærlighet

AV BISKOP PER ARNE DAHL
PREKEN VIGSLINGSGUDSTJENESTE

Deres Majestet, gjester fra inn- og utland, familie, kjære alle sammen!

Takk til kirken som kalte meg til å bli biskop i Tunsberg, og en varm takk til dere her i Tønsberg som har tatt velvillig imot oss. En av de første jeg mottok gratulasjonsbrev fra etter utnevnelsen var evig, unge Per Fugelli. Ja, han hadde til og med gjort seg bry med å klistre en søndagsskolestjerne i sølv i hjørnet på brevarket fra Institutt for almen- og samtidsmedisin, og hilsenen lød som følger:

«Hei Per Arne! Hipp hurra! Men, ikke bli for mild nå! Jesus, vår felles venn, var vill! Beste hilsen Per F». Og Per, som er særlig glad i Bergprekenen tar oss dermed med midt inni den teksten om fiendekjærlighet (Mt 5,43-48) som jeg for noen år siden også prekte over i Sjusjøen Fjellkirke. Etter gudstjenesten kom en godt voksen kar fra Toten bortåt meg og sa følgende: «Ska je si å je tenkjer om dønnu teksta? Det står at vi ska elske våre fiender; itte at vi ska like dom!»

Ikke rart at en journalist spurte moder Teresa da hun mottok Nobels fredspris i Oslo: «Hvordan kan vi lære å elske vår neste?» Forbløffet svarte hun: «Ved å elske!» Lettere sagt enn gjort, tenker vi som har møtt barn, ungdom og voksne som har vært utsatt for overgrep og krenkelser eller som er offere etter 22.juli. Hvem av oss har ikke

tenkt: «Far, forlat dem ikke. For de vet hva de gjør!» Det må da gå en grense for å vise barmhjertighet?

Jesus presenterer ikke en sentimental kjærlighet som idylliserer virkeligheten, men en tøff kjærlighet som våger oppgjør og konfrontasjon. Jesu ord om fiendekjærlighet er ikke uttrykk for naivitet og fortrenning. Bergprekenen, som er rammen for Jesu ord i dag er uttrykk for noe ganske annet enn billig og overfladisk nåde uten rettferdighet og oppgjør. Til deg som ikke kan eller vil tilgi fordi du fortsatt er så sint og opprørt, er dagens budskap: Straffen og rettferdigheten må skje og bli tatt på alvor. Men det er også en annen, Jesus Kristus, som har gjort dette for oss og tatt straffen på seg. Det er det store mysterium i den kristne tro som kan bidra til å befri oss til et nytt liv. Mange blant oss fortjener mer fred!

Jesu liv og stedfortredende lidelse er denne kostbare nåden som har oss som adresse. Den er kostbar fordi den reagerer på det som ødelegger menneskers liv og den er nåde fordi den gir oss livet på nytt. Derfor må vi øve oss på å skjelne mellom nødvendig reaksjon mot vold og kynisme og den ødeleggende hevn som kun lar voldsspiralen eskalere. Vår fristelse i dag er ikke bare å bli passivt aggressive i en verden som trenger tydelig tale, men også å fremstå som passive og likegyldige i en virkelighet som trenger lidenskap for å bevares. Sånn sett er de siste ukers

samlende front mot IS sine herjinger og krenkelser i Irak og Syria løfterikt og håpefullt både for kirke og samfunn i landet vårt. Vi må reagere!

Men også respondere på Jesu ord om fiendekjærlighet i det helt nære. Mange av oss har erfaringer av at vi kommer på kant med noen i forhold til arveoppgjør, nabo tvister, kollegaforhold som skjærer seg eller vonde og langvarige konflikter i kirke og samfunn. Det er sånn sett en skam når kristne på nettet hetser Humanetisk forbund og deres informasjonsleder Jens Bruun Pedersen. Netthets er uverdigg og destruktiv! Og Jesus er i dagens tekst klar på at kjærlighetens avgjørende test leveres ut, nettopp i forhold til meningsmotstandere og fiender. Ja, Jesus gjør litt narr av oss som i åndelig selvgodhet fremhever kjærligheten til våre egne og innbiller oss at vi har alt på det tørre. Dette er da ikke noe spesielt å rose seg av, sier Jesus: «Om dere elsker dem som elsker dere, er det noe å lønne dere for? Gjør ikke tollerne det samme? Og om dere hilser vennlig på deres egne, er det noe storartet? Nei, vær da helhjertet og gode, slik deres himmelske Far er det».

Jesu radikale budskap og det unike ved evangeliet er nettopp fiendekjærligheten som vi hørte lest i evangelieteksten. «Jesus, vår felles venn var vill», sa Fugelli, og noen vil synes det er ganske vilt at vi fortsatt lar oss utfordre av Mesteren. Men når Han sier: «Elsk dine fiender, velsign dem som

forbanner dere, gjør godt mot dem som hater dere», er det ikke en oppfordring til å være dumsnille, pinglete og å feie sannheten under teppet. Sånn er ikke Mesteren som feide bort pengevekslerne fra tempelplassen og satte fariseerne og de skriftlærde på plass. Han våger å si sannhetsord så vi kan justere livskursen vår, og han gir oss nåde som erfaring så vi kan våge livet en gang til. Han som utfordrer til nåde og sannhet var selv full av nåde og sannhet. Han som ber oss å elske våre fiender, elsket selv sine fiender. Han bad for dem og elsket dem helt til det siste.

Når vi tar Jesus på ordet og forsøker å elske, skjer det noe i oss og det kan skje noe i den andre. Vi har ikke kontroll på den andres reaksjon i forhold til vårt initiativ, men vi skal ta vårt ansvar. Det er ganger da vi tenker: «Aldri mer», fordi den andre tok ikke imot vårt forsøk på tilnærming og vårt oppriktige ønske om forsoning. Vi har derfor ingen garanti for at vi ved vårt initiativ vekker den andres gode vilje. Vi tilhører en gjenstridig generasjon som tror vi vinner ved å holde fast på vårt hat. «Hun skal få svi! Han skal få merke mitt kalde hjerte. Jeg gir meg ikke.» Vi tror vi vinner og den andre lider. Men i realiteten er det vi selv som plages mest ved å la andre bestemme over hvordan vi har det både dag og natt. Det er vi selv som blir bundet og fanget.

Jesus visste, som sann Gud og sant menneske, hvilken pris vi måtte betale for å ikke elske våre fiender. Derfor er

det som om Han sier: Du fortjener ikke ditt hat. Du fortjener ikke din fiendskap! Det er vi som taper og som tappes for energi og glede når vi tillater at vår fiende får oppmerksomhet og makt over oss. Nå fortjener vi å bli herre i vårt eget hus. Hat og fiendebilder spiser oss opp innenfra! Vårt ansvar er derfor å begynne med oss selv, slik salmedikteren Liv Nordhaug har lært oss det i sin salme: «Har vi sten i våre hender når vi møter den som falt? Har vi dom i våre øyne, så vårt blikk blir hardt og kaldt? Har vi glemt vår egen krise og vårt eget nederlag og det regnskap vi må vise på vår egen oppgjørsdag?»

Det er altså ikke uten grunn at Jesus er tøff i dagens prekentekst. Han visste utmerket godt at det er ingen ting vi blir så svake av som å hate, og det er ingen ting vi blir så sterke av som å elske. «Jesus var ingen upraktisk idealist, men en praktisk realist som forutsatte at kjærligheten har endringskraft», sa Martin Luther King i en preken over denne teksten. Hans forutsetning var at det er noe godt i den verste av oss og noe ondt i den beste». Hans evangelium var at der Jesus er kan det skje et under. Din og min fiende kan bli en frende! Derfor utfordrer Mannen fra Nasaret oss som mennesker, som kristne, som kirke og som verdenssamfunn til å ikke dyrke hevners lov, men barmhjertighetens lov.

For en forskjell det er på hevn og fiendekjærlighet! For en forskjell det er på bittert sinne og forsoning! Forskjellighet tolkes ikke lenger som fiendtlighet, men som uttrykk for et kompletterende mangfold. Nå blir det ikke så farlig å være uenige. Oppfordringen om fiendekjærlighet, som mange tenker som en slitsom arbeidsoppgave blir i realiteten begynnelsen til en ny uavhengighet og dermed en ny innsats for rettferdighet. Det gjør en forskjell i våre personlige liv og relasjoner. Vi kan få friheten tilbake. Det

gjør noe i forhold til meningsmotstandere i kirke og samfunn. Vi får friheten og respekten tilbake. Det gjør noe i forhold til teologiske kontroverser. Vi kan få Jesus tilbake som den korsfestede og oppstandne herre og frelser og forankre kirkens enhet, ikke i hva vi gjør og ikke gjør, men hva Gud har gjort i Kristus Jesus.

Jesus elsket sine fiender sønder og sammen. Til Judas, i hagen etter det skjebnesvangre sviket, kom ikke Jesus med bebreidende sarkasme eller kjølig distanse. Jesus så Judas og sa: «Venn. Nå har du gjort ditt!» Til deg og meg kommer han med den samme respekt og godhet. Vi har gjort vårt i livet, på godt og vondt. Kanskje det er tid for å bli venn med oss selv og hverandre? La oss derfor elske våre fiender så vi kan bli barn av vår himmelske far. Det handler om å realisere hva det vil si å være kristen! Hevn og gjengjeldelse fører altfor mange av oss inn i landet Nod, som betyr fredløshetens land og ufrihetens land. Fiendekjærlighet og forsoning kan føre enda flere inn i landet Nåde som er respektens og frihetens land. Fiender kan bli frender!

To kongressrepresentanter fra Washington fortalte nylig at de hadde vært som hund og katt. I lang tid hadde det vært en isfront mellom demokraten Janice Hahn fra California og republikaneren Lovi Gohmet fra Texas. Presten i kongressen inviterte dem til å være med i bønnegruppe. De fikk hjelp til å være sanne om sin dårlige relasjon, og fikk også hjelp til å reflektere over hvordan dette hadde utspilt seg som uvilje og vrangvilje, som forakt og nedlatenhet, som bevisste misforståelser i debatter og som lekkende insinuasjoner. De ble etter hvert kjent med hverandre som mennesker og ble oppfordret til å be for hverandre. Fokuset ble endret fra meg og mitt til den andre. Fra å være i min rett til å bli den andres medmenneske. Fra å se vår neste som en fiende til å møte dem som bror eller søster. Jesu tale om å elske sine fiender var det som gjorde forskjellen i deres liv.

Å elske hverandre får vi vanskelig til av oss selv. «Vi kan ikke elske, men Jesus kan», sa de to politikerne. Vi kan derfor med god grunn snakke om ensidig kjærlighet slik

vi snakker om ensidig nedrustning. Men, vi kan saktens spørre: Er det ikke overmenneskelig å gi kjærlighet der vi møter hat? Jo, det er overmenneskelig. Derfor trenger vi den treenige Guds hjelp til å etablere en motkultur, mot alle odds. «Se, hvor de elsker hverandre», ble det sagt om de første kristne. Det gjorde en forskjell! Og for å sitere vår venn fra Toten en gang til: Det står at vi skal elske vår fiende, itte at vi ska like dom!»

Til slutt! Vi har, siden tidenes morgen, stelt oss slik at vi både er blitt Guds fiender og hverandres fiender. Ingen av oss har noe å rose seg av. Mens kloden vår trues av overoppheting, trues våre liv og samliv av kulde og bitterhet. Kirkens gudstjeneste som i dag feires over hele verden, er derfor et fristed av en annen verden. Jesus viser ved sitt nærvær i ordet og ved nattverdbordet at han er blitt den store forskjellen. Nøkkelen til å praktisere fiendekjærlighet er å fokusere på Kristi kjærlighet så vi ikke blir trette og motløse, slik det står i Efeserbrevet kp 2: «Han er vår fred, han som gjorde de to til ett og rev ned det gjerde som skilte, fiendskapet.» Jesus gjør en forskjell!

Tar vi sjansen på å ta ham på ordet? Da kan vi våge å syng det andre verset i Liv Nordhaugs salme:

Vi vil slippe våre stener.
Vi vil rekke ut vår hånd.
Kristus mildner våre øyne når han gir oss av sin ånd.
Vi har alle falt i støvet.
Alle trenger vi en bror.
Han som elsket, ber oss prøve å gi varme til vår jord.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige Ånd som var, er og blir en sann Gud fra evighet og til evighet!

Hilsen ved vigslingen

AV KIRKERÅDETS LEDER SVEIN ARNE LINDØ

Det er med stor glede at jeg på vegne av Kirkerådet,- og hele Den norske kirke kan gratulere deg som ny-vigslet biskop i Tunsberg bispedømme. Vi står sammen med deg denne dagen for å feire at vår kirke har fått en ny leder som er svært godt skikket til de oppgaver som nå tar til.

Vi vet at du nå starter din gjerning i et bispedømme der du er sterkt ønsket. Når vi i tillegg vet at du er godt kjent her, taler alt for at du raskt vil komme i gang med det viktige arbeidet som ligger foran. Du skal også være en del av kirkens nasjonale ledelse. Også her ser vi fram til ditt bidrag, ikke minst med det brede kontaktnettet vi vet du har. Du er en god relasjonsbygger!

Den norske kirke er en grunnlovsforankret kirke. Dette har du gitt din fulle støtte til. Relasjonen til staten er endret etter 2012,- men det er fortsatt slik at stat og kommuner finansierer mesteparten av kirkens virksomhet. Derfor har også staten vedtatt mål for kirkens virksomhet:

å være landsdekkende, lokalt forankret kirke ha en bredde og oppslutning som bekrefter dens karakter som folkekirke, som formidler evangelisk- luthersk tro og tradisjon og tilbyr trosopplæring til alle barn og unge, og være organisert i samsvar med demokratiske prinsipper.

På Kirkemøtet i 2014 reviderte vi våre egne mål, og fikk visjonen «Meir himmel på jorda».

Å være biskop er å påta seg et stor ansvar for at disse målene nås. Vi ser fram til ditt bidrag. Med deg som biskop blir «laget» styrket. Hele kirken, - biskoper, øvrige ansatte, tillitsvalgte fra menighetsråd til kirkemøte, vi ønsker å stå sammen for gjøre kirken relevant for det norske folk.

Du har din egen måte å uttrykke deg på. I avisa Vårt Land ble du intervjuet i forbindelse med ditt kandidatur, og der sier du:

«For meg blir det avgjørende utgangspunkt å gjøre Kristus kjent.»

Jeg er glad for at du gir Kristus-formidlingen så høy prioritet. Ikke minst fordi vi vet at du har en egen evne til å formidle slik at det både taler til hjerte og hode. Dette er egenskaper som vi tror vil være av stor betydning både i møtet med folket i bispedømmet, og ikke minst overfor alle de ansatte i ulike funksjoner du skal lede og inspirere.

I samme intervju erkjenner du at du har to svakheter,- den ene er utålmodighet etter å se frukter. La meg få lov å kommentere dette ved å si at de årene du skal være biskop kan en smule utålmodighet også kan være av det gode. Derfor vil vi be for deg at du får ha en god helse, at du får være ved godt mot, og at du får oppleve mye godt i årene som ligger foran.

Gud velsigne din gjerning som biskop, Per Arne.

Helsing ved vigslinga

AV BISPEDØMMERÅDSLEIAR KJELLFRED DEKKO

På pressekonferansen den 12. mars kom offentleggjinga om at Per Arne Dahl vart ny biskop i Tunsberg. Nokre av oss hadde forebudd ei lita tale. -Stikkord på ein lapp, og ein velkomst. Til denne dagen hadde den nye biskopen med seg eit bilete. Talefør som han er trengte han ikkje manuskript. Han hadde med eit visuelt bilete korleis han tenkte om kyrkja og si bispeteneste.

Biletet på om lag 100 x 70 cm er ein framstilling av nattverden. Jesus er sentrum i biletet. Det er ikkje Jesus og disiplane, men heile 31 personar rundt bordet. Det er ein halvsirkel slik me samlast rundt bordet i kyrkja, og den som ser biletet er med dette invitert inn i fellesskapen. Per Arne sitt poeng var å invitere til den store fellesskapen der kristus er midt iblandt, og det er plass nok til alle.

Så kan ein undre seg... -Kor langt er bordet som endar i stova til biskopen? Er det langt nok til å dekke til alle 380 000 medlemmar som høyrer til i Tunsberg bispedømme? -Ja, eg er ganske sikker på det. Eg forstår at biskopen vil at det skal vera slik, og at han tenkjer seg bordet frå fjellvidde i Buskerud til skjærgard i Vestfold med alle slags folk.

I bispedømmet vårt samlast jamnleg folk rundt bord for å ta avgjerder. Det er sokneråd, nemnder og utval som ser til sit lokale kyrkjelege liv. Det er fellestråd som legg rammer og planer, og sørgjer for det «karosserimessige» arbeidet. Somme stader finn ein det teneleg også med eit prostiråd. Alle desse råd og utval samlast med tankar om å gjere eit arbeid til beste for kyrkja.

Bispedømmerådet skal i samarbeid med staben ved bispedømmekontoret «vekke og nære det kristelege liv i Tunsberg». Også me samlast rundt bordet for å peike ut kursen vidare. Me hadde ein ledig plass, og den er no din biskop Per Arne. Samarbeidet skal gjere oss sterke og gode. –Og Kristus er midt iblant oss!

I dag gjer eg meg til talsmann for desse tilsette, råd og utval, og for om lag 380 000 andre i vårt bispedømme, og seier «Velkomen som biskop i Tunsberg, Per Arne Dahl!»

Vigsling av ny biskop i Nord-Hålogaland

Prost i Alta, Olav Øygard, ble vigslet til biskop i Nord-Hålogaland bispedømme under en gudstjeneste i Tromsø domkirke 9. november 2014. Øygard ble tilsatt av Kirkerådet 25. september 2014. H.M. Kongen var tilstede, sammen med representanter for regjering og Stortinget, og kirkelige gjester fra innland og utland.

Vigslingstale

TROMSØ DOMKIRKE

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Kjære Olav Øygard.

Om litt blir du biskop i Nord-Hålogaland. Med bispekorset om halsen går du inn i en tjeneste der du etterfølger flotte og markante kirkeledere som hver på sin måte har tråkket opp løypen. Nå skal du ta fatt på din etappe, som du skal fargelegge med ditt særpreg. Du kan glede deg, for du kommer til å bli beriket.

Der går en tydelig linje fra dagen da du fikk kallet av den kloke soknepresten i Sauda som sa du skulle bli prest og til denne dagen. Begge er knyttet til Mesteren fra Nasaret som kalte disiplene. I Matteus 4 står det: «Jesus sa til Simon og hans bror Andreas: Følg meg, så vil jeg gjøre dere til menneskefiskere.»

Som biskop i vår kirke vil du fortsette tjenesten med nådens midler, slik du har gjort det som prest i menighet og blant studenter og skoleungdom i dette bispedømmet. I situasjoner langt utover gudstjenestefeiring får du muligheter til, ja, det forventes det av deg, at du skal formidle om tro, om glede og mening. Du vil få bruk for alt du har erfart i møte med mennesker i ulike livssituasjoner og alt hva du har av bagasje av lederkompetanse og egen livserfaring. Å formidle evangeliet om Kristus er biskopens fremste oppgave. Men det gjøres ikke bare med klare ord og høy tale, men også ved å se enkeltmennesker, vise dem omsorg og lytte både med ører, øyne og hjerte.

Du har fortalt at du ønsker deg en diakonal kirke, som viser barmhjertighet og kjemper for rettigheter og plass for alle mennesker. Det har du også arbeidet for som prest. Det merkes i møte med deg. Det er mange anledninger for en biskop å kalle mennesker til å følge Jesus. Ikke minst kalle dem til å følge Jesus

så vi ser vår neste som har det vondt, ser og stanser ved andres smerte og møter dem med annerledes funksjonsevne med respekt og omfavner dem i våre fellesskap. Det gjør kirken mer troverdig når den kjemper for andres rett, og det gjør fellesskapet rikere. Der har du mye å gi. Kirkens kroppsspråk taler mer enn ord om at kirken er for alle. Din tjeneste vil berikes av at du selv har erfart utfordringer. Det gjør at mange kan kjenne seg igjen, oppleve seg sett og bekreftet.

Til din tjeneste vil også høre å motivere og inspirere frivillige og ansatte medarbeidere. Det hører også med til å være en kirke som viser omsorg og viser ansvarlighet. Som du selv en gang ble kalt til å følge Jesus, har du formidlet at du ønsker å utfordre unge til å tro og tjene og til å utdanne seg til å arbeide i kirken. Det er en viktig oppgave for kirken vår i årene fremover.

Tro, tilhørighet og trygghet gir mennesker fotfeste og hjelp til å tolke livet, og setter i stand til å møte andre. Ikke minst for barn og unge er det av største betydning. Som en av dine siste oppgaver i Alta valgte du å delta på noe av konfirmantleiren – det er et signal om at du blir en biskop som har et varmt hjerte for unge. Det vil mange være glad for! I vårt sekulariserte og pluralistiske samfunn er det kirkens oppgave å kalle til tro og tjeneste, og samtidig utvise respekt for de som har andre livssyn. Vi trenger unge som er kirken i dag og som vil ta ansvar i fellesskapet i årene som ligger foran oss. Ikke minst er det en stor utfordring i det som blir ditt bispedømme.

Nord – Hålogaland bispedømme har en rik historie, som gjør det ulikt andre. Den historien rommer sterke menneskelige erfaringer og forteller om enorme påkjenninger på lokalsamfunn,

ulike folk og folkegrupper. Din kjennskap til menneskers språk, kultur, tro og livsvilkår gjør at du er godt rustet til din oppgave til å lede kirken her. Evangeliet formidles alltid inn i nåtiden, som har overslag både fra fortid og fremtid. Selv om kallet til å følge Kristus er det samme, må det kles det i ord og handlinger som når mennesker der de er.

Kjære Olav,
Som biskop går du inn i en spennende tjeneste; den er en gave som også vil kreve av deg. Du vil møte gode forventninger, og du har mange gleder i vente, for du har så mye å gi videre.

Men den som følger Kristus etter, er først og fremst en mottaker av Guds grenseløse nåde som gir mot til å tro og tjene. Å gi videre budskapet om Guds tilgivelse og kjærlighet er en nådegave som du har fått.

I dag strømmer alle gode ønsker mot deg og din tjeneste – ta imot også dem.

Vær velsignet og bli til velsignelse!

Preken vigslingsgudstjeneste

AV BISKOP OLAV ØYGARD
LUK 10, 25-37

Deres Majestet, gjester, kjære menighet!
Majestehta, goassit, ráhkis searvegoddi!

Nåde være med dere, og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus!
Árbmu lehkos dinguin ja ráfi Ipmilis, Áhčisteamet. ja Hearrás Jesus Kristusis.

Armo olkhoon teile
Ja rauha Jumalalta, meidän Isältä,
Ja Herralta Jeesukselta Kristukselta. Amen

Hva skal jeg gjøre for å arve evig liv?
Et test-spørsmål. Den lovkyndige vil gjerne finne ut hva Jesus mener. Finne ut hva han står for – med en viss sannsynlighet for å finne ut hvordan han skal «ta» ham.

Kanskje situasjonen ligner litt på dagens situasjon her i Domkirka. Nå skal vi nå høre hva denne biskopen står for – er han ok, kan vi være enige med ham – eller står han for helt andre ting enn oss?

Det var sikkert et spennende prosjekt for de som var skeptiske til Jesus å finne ut hva de skulle ta ham på, og det kan sikkert være spennende også her i dag å finne ut hva dagens predikant mener om saker og ting. Det skulle da bare mangle.

Det er bare det at når Jesus taler til menneskene, er det ikke for at de skal plassere ham i bås eller avsløre ham eller hva som helst, men det er rett og slett fordi han har noe å si – fordi han vil gjøre noe med menneskene som hører ham. Bevege dem, så de ser ham, og tror ham. Sånn var det den gang, og sånn er det fortsatt. Jesus har noe han vil si oss i dag – for han vil være en del av våre liv, og han vil så gjerne at vi skal skjønne det – med hele oss!

Hva skal jeg gjøre for å arve evig liv – gjøre??
Nettopp gjøre. Som god jøde tenker han slik – man må gjøre det som er rett – så har man muligheter også for det evige liv.

Jesus følger opp – hva står nå i loven? Og så kommer svaret – det dobbelte kjærlighetsbud: Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din kraft og av all din forstand, og din neste som deg selv.

Sist helg var jeg på konfirmantweekend. Dagens konfirmanter har mye å lære – for de stiller med mye mindre forhåndskunnskaper enn de gjorde for noen år siden – da det var mer vekt på kristendomsundervisning både i hjem, samfunn og skole. Vi ønsker at konfirmantene skal lære noen viktige bibelvers, og da hører det dobbelte kjærlighetsbud med. Derfor har jeg sist helg hørt mange konfirmanter si dette høyt til meg: elske Herren din Gud

av hele ditt hjerte – sjel – kraft – forstand. OG. Du skal elske din neste som deg selv. Å elske er et bud, altså noe Herren Gud sier vi skal gjøre – og Jesus bekrefter det. Ja, sånn er det. Jeg håper det sitter hos konfirmantene...

Kanskje vi kan dette – med hodet...men med hele oss?

Jesus drev anskuelsesundervisning. For Jesus var ikke dette ren teori. Det var liv:
En mann på vei fra Jerusalem til Jeriko blir angrepet – fratatt alt han har og ligger der mer død enn levende.

Og så kommer de gående: Presten går forbi – levitten(tempeltjeneren) gjør det samme. Men samaritaneren – han som tilhører et annet folk, som egentlig ikke skulle ha noe med denne jøden å gjøre. Han stopper og hjelper. Fikk «inderlig medfølelse» med mannen. Og: strekker seg mye lenger enn noen kunne vente.

Hvem er min neste?
Den naboen jeg irriterer meg så mye på at jeg hjelper han i alle fall ikke
Den broren eller søstera mi som også er slik
De med fysiske eller psykiske funksjonshemminger som vi helst svinger utenom – for å slippe å gå inn i det som blir for vanskelig
Eller flyktningefamilien som er i ferd med å bli sendt ut av

landet vårt selv om de har barn som har bundet seg til klassevenner og nærmiljø.

Dette er ingen tale om samfunnets politiske løsninger. Det er vel ikke slik at dagens barmhjertige samaritan begrenser sitt engasjement til å plukke opp telefonen, ringe 113 og så gå videre. Nå har jeg gjort mitt – samfunnet gjør resten. Det dreier seg tross alt om kjærlighet som ikke kjenner noen grenser.

Men vi må kanskje spørre oss selv og hverandre: disse 2000 år gamle ordene, er de aktuelle i dag? Eller: på hvilken måte er de aktuelle i dag? Det vil alltid være slik at når vi skal lese Bibelen Guds ord inn en ny tid, leser vi med andre øyne enn man gjorde før. Samfunnet er annerledes. Alt er annerledes.

Men likevel: noe er som det alltid har vært: noen mennesker er mer akseptert enn andre. Noen mennesker er vi villige til å ha med å gjøre, andre ikke.

Vi bor i en landsdel der det norske språket og den norske kulturen har prøvd å vinne over og til dels kvele den samiske urfolkstradisjonen – og den kvenske tradisjonen. Først i de senere årene har det blitt akseptert å ha en annen identitet enn norsk når man er vokst opp her. Vi lever i en verden der storsamfunnet regner verdier i Euro

og kroner mer enn i menneskeverd og verdier som står seg. Markedsverdien har en tendens til å overdøve det aller viktigste. Det er en reell fare for at downs syndrom kan bli nærmest uttryddet i den rike del av verden. Det finnes bare en kur mot det syndromet, og det er at noen mennesker skal bli nektet å bli født og vokse opp. Vi skulle gjerne ha en kur mot et samfunn som tenker slik om mennesker.

Vi utfordres til å lete etter hva som er det viktigste. For oss. For deg og for meg – og for våre medmennesker. Samaritaneren som stoppet og hjalp hadde skjont det som mange ikke ville skjønne den gangen, og som mange ikke vil skjønne i dag.

Men hva er greia? Kjærligheten. Elske Gud med hele deg. Elske din neste som deg selv. Vet du hvor du kan lære det? Jeg vet bare om et sted: hos ham som selv er kjærlighet. Som gav alt for sine – for oss.

Tilbake til åpningsspørsmålet: hva skal jeg gjøre for å arve evig liv?

Eller kanskje er spørsmålet: hvor lite må jeg gjøre for å arve evig liv?

Må jeg gjøre alt sammen?? Alt denne samaritaneren gjorde?

Ja, og mer til, mer enn du klarer, hvis du skal gjøre deg fortjent til evig liv

Kanskje vi kan driste oss til å øyne: samaritaneren fremstår som et bilde på Jesus. Han ser. Også de han ikke er forpliktet til å se.

Han hjelper. Gjør mye mer enn man skulle forvente. Og på en grunnleggende måte oppfyller han alt sammen.

Vi inviteres til å gjøre som den barmhjertige samaritan. Ikke for å arve evig liv, for det gir han oss i gave, men fordi han ber oss om det. Vi har fått alt av Jesus. Vi kan gi noe videre.

Hvis vi skal arve det evige livet, er det nok ikke våre egne prestasjoner og fromhetsøvelser som blir avgjørende, men troen på Jesus som vår frelser.

Tør vi å trekke bildet så langt – at Jesus er bilde på samaritaneren – han gir alt for å frelse – og vi skal få ta imot alt han har å gi.

Vi skal leve som mottakere og givere. Ta imot kjærlighet – og gi kjærlighet. Og hvis vi får så mye kjærlighet fra Jesus at det sprudler over – ja, da har vi også noe å gi videre av den kjærligheten han har gitt oss. I bunn og grunn er det ikke noe annet dette handler om.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige Ånd, som var er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Hilsen ved vigslingen

AV KIRKERÅDETS LEDER SVEIN ARNE LINDØ

Kjære biskop Olav.

Det er en stor glede for meg å gratulere deg med denne store dagen på vegne av Kirkerådet og hele Kirkemøtet. Kirkerådet satt samlet her i Tromsø da du ble tilsatt i september, og vi er overbevist om at du er et godt valg og dermed vil bli en god biskop for dette store og viktige bispedømmet.

Det er flere av dine uttalelser i forbindelse med nominasjonen og tilsetningen som kunne vært trukket fram. La meg nevne noen: I intervju med Vårt Land den 14. juni sier du at det å stille deg til tjeneste for Vår Herre er et «element av kall, men samtidig av lyst». Disse to elementer vil være viktige for din tjeneste: At kallet til bispegjerningen kommer utenfra deg selv, - nemlig fra Gud. Han er trofast som har kalt deg, - Han skal gjøre det. Og så kommer lysten: Det å glede seg til oppgaven, se fram til det som kommer, er av stor verdi. Riktignok vet du ikke hva som kommer, men lysten til å gå inn i det og nysgjerrigheten til hva det er, vil gi deg energi og krefter for oppgaven.

I samme intervju sier du om dine sterke sider at du er «en fyr med rimelig god evne til å lytte meg inn på situasjonen hos folk.» Som biskop skal du lese mange dokumenter, ta stilling til saker. Men evnen til å lytte seg inn på folk er viktigere. Vår kirke, en folkekirke, må kjenne sitt folk. Kjenne livsbetingelsene, må kjenne samfunnet som folk er en del av. Med særlig ansvar for Nord-Hålogaland bispedømme skal du gå foran i dette oppdraget. Bidra til at folk her nord fortsatt vil si om kirka at den er mi. Kjenne tilhørigheten.

Du skal sørge for at du og alle medarbeiderne her lærer og forkynner, - ja også handler slik at folk får livshjelp av sin kristne

tro og det kristne felleskapet, at folk kommer til tro. Her er din bakgrunn i misjonsarbeidet av stor verdi. Og du har selv sagt at du ønsker å stå fram med en Kristus-sentrert forkynnelse.

Kjære Olav, nok en uttalelse fra deg ønsker jeg å ta fram: «Det er ikke de rette meningene som forener oss i kirken, med det er troen på Jesus Kristus.» Du kjenner godt den kirke du nå påtar deg lederoppgaver i. Den er mangfoldig, den rommer et mangfold av meninger. Som biskop har du et særlig ansvar sammen med dine bispekolleger å holde kirken samlet. Den holdning du viser til romslighet og raushet lover godt for din bispegjerning. I Nord-Hålogaland er meningsmangfoldet like stort som i de øvrige bispedømmene. Må Gud gi deg visdom og kjærlighet til folk i en slik situasjon.

Den norske kirke er i endring. Det er den alltid, men ikke minst nå. Du vil stå midt i de endringsprosesser som medfører at presteskaper og ansatte ved de sentrale og regionale råd skal ansettes i kirken. Du vil også stå midt i de store prosesser som skal ende opp med at kirken gjennomgår hele sin organisasjon og skal finne sin form. Din gode kjennskap til lokalkirkelige forhold i dette bispedømmet, og ikke minst når det gjelder samisk kirkeliv, vil være en stor ressurs i arbeidet. Her er det behov for din innsikt og kunnskap.

Vi vil fortsatt be for den gjerning du begynner i dag, og vil stå sammen med deg i arbeidet for at folkekirken skal bety mye for folk.

Gratulerer med dagen.

Hilsen ved vigslingen

AV BISPEDØMMERÅDSLEDER ANNE MARIE BAKKEN

Deres Majestet, ærede gjester, kjære biskop Olav.

Gratulerer med dagen. Vi har en ny biskop! Jeg gratulerer ikke bare vår nye biskop, men hele bispedømmet og hele vår kirke. Nord-Hålogaland bispedømme har fått den biskop vi ville ha, slik det er vist i det lokale kirkelige votum. Du er rettelig kalt til å bli vår biskop. Må Gud velsigne deg og din gjerning.

Du går inn i rekken som nummer 7 av biskoper i Nord-Hålogaland. En lang rekke av myndige, dyktige og teologisk vel skolerte biskoper, fra den første valgte biskop i 1952, Alf Wiig, til at vi i dag føyer deg inn i rekken av biskopen i Nord-Hålogaland. Samtidig som du står i denne rekken, er du historisk siden du er den første biskop i vårt bispedømme som er tilsatt av kirken selv. Historisk, men likevel i en lang og god tradisjon.

Olav har bodd og hatt sitt arbeid i Finnmark det meste av livet, og i følge han selv, kjenner han fylket svært godt. Han har levd og lever i nær kontakt med samisk kultur og samisk kirkeliv. For at samisk og kvensk kirkeliv skal kunne leve videre, er det nødvendig at språkene blir brukt aktivt. Han tror det viktigste bidraget har er at det blir mer vanlig å bruke kvensk og samisk til vanlig i gudstjenester.

Vår kirkes visjon er «Mer himmel på jord». Som tidligere medlem av bispedømmerådet/prostefellesskapet og kirkemøte, har du vært med på å formulere visjoner for vår kirke. På flere måter føler jeg at du personifiserer denne visjonen.

Du Er nær troens kilder. Det taler din teologiske kompetanse og forkynnelse klart om. Du Er nær dagens mennesker. Det taler din

presterfaring og din måte å møte mennesker på, klart om. Du møter mennesker med omsorg og respekt selv når det er snakk om vanskelige teologiske eller sosialetiske spørsmål. Ditt engasjement i forhold til utviklingshemmede og innvandrere viser dette mer enn ord. Det er realitet. «Mer himmel på jord».

Som du selv sier det i din selvpresentasjon om hva du mener er kjernen i din forkynnelse av Guds ord: «Jeg ønsker å stå fram med en forkynnelse som er Kristus-sentrert. Samtidig er jeg opptatt av både skapelsesteologi og av Åndens gjerning. Vårt samfunns overforbruk av ressursene blir nok ofte trukket fram i min forkynnelse. Jeg er opptatt av å ha en forkynnelse som oppleves å være nær menneskers dagligliv».

Videre sier du at kirkens hovedutfordring i dag og i tiden framover er å være folkekirke i møte med pluralistisk samfunn. Å ha respekt for menneskers ulike tro, og samtidig være frimodig på vegne av evangeliet. Det er avgjørende for kirkens fremtid at den kommer fram til barn og unge med sitt budskap.

Olav har et sterkt engasjement i forhold til mennesker med utviklingshemming. Når menighetene integrerer utviklingshemmede på en god måte, bidrar dette til å styrke et menneskesyn som gir mennesket verdi fordi det er skapt av GUD og til fellesskap med han og ikke av hva mennesket er i stand til å utføre.

Nord-Hålogaland bispedømme er stort. Det spenner vidt, både geografisk og teologisk. Det strekker seg fra hav til fjell/vidde i Troms fylke, Finnmark fylke og Svalbard.

Bispedømmerådet vil bli blant dine nærmeste samarbeidspartnere og vi vil stå sammen med deg i arbeide for vår visjon og for å oppfylle vår kirkes mål.

Vi ser fram til nært og rikt samarbeid for vårt bispedømme og de menneskene som bor her.

Dette er den første dagen i ditt lange virke som biskop. En tjeneste som vi l være tidkrevende, men utvilsomt variert, spen-

nende og meningsfull. Må Gud velsigne deg og din familie i dagene og årene som kommer. Må Gud velsigne din gjerning og være med deg i motgang og medgang, og må Gud gi deg forstand til å sette grenser for hva du kan makte.

Må Gud velsigne Nord-Hålogaland bispedømme og hele vår kirke.

Igjen: Gratulerer til oss alle!

«Vor kristne og humanistiske Arv»

I anledning grunnlovsjubileet og lanseringen av boka «Vor kristne og humanistiske Arv - betraktninger ved 200-årsjubileet for den norske grunnloven», inviterte Bispemøtet i Den norske kirke til seminar 21. mai i Erkebispegården i Trondheim.

Åpning av seminaret

VED GENERALSEKRETÆR CHRISTOFER SOLBAKKEN

Jeg har gleden av å ønske velkommen til dagens seminar, som altså har lånt sin tittel fra Grunnlovens nye paragraf 2. Der heter det at «Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv».

Arv er et lite, men innholdsrikt ord. Tre bokstaver og tre tidsdimensjoner; Fortid, nåtid og fremtid bundet sammen i ett punkt.

Arv utfordrer oss til å fortolke, forvalte og formidle: Fortolke det vi har fått, forvalte det vi har, og formidle det vi vil gi videre.

Derav følger at arv også kan være noe kontroversielt. Vi har vel alle hørt om et arveoppgjør som gikk skeis... Arv er et spenningsfylt fenomen. Det kan skape både godt og vondt.

En av vårens mest debatterte bøker, Thomas Pikettys mursten om kapitalismen i det 21. århundre, har som hovedbudskap at arv skaper forskjeller og sementerer ulikheter.

Piketty er økonomi- og snakker om verdier som måles i kroner og øre. Men også immaterielle verdier, verdienes grunnlag - eller om du vil: verdigrunnlaget - kan skape både tilslutning og protest, fellesskap og fragmentering, enhet og mangfold.

Også i 1814 var det et verdigrunnlag som «forble», altså som ble videreført. I tillegg hadde man den gang behov for å skrive inn noen avgrensninger - identifisere dem som ikke fikk være med, dem ble holdt utenfor. I dag har vi fjernet disse setningene fra vår grunnlov. Betyr det at alle føler seg like inkludert i det norske samfunn?

Som fortolkere, forvaltere og formidlere av vår kristne og humanistiske arv, er det vår oppgave å sørge for at denne arven kan skape noe godt, og at den ikke blir en impuls til noe som bryter ned. Derfor har vi dette seminaret. Det vil sikkert ikke gi alle svar. Men det vil forhåpentlig gi oss god hjelp til å komme i gang.

Program

ØYSTEINSALEN, ERKEBISPEGÅRDEN, TRONDHEIM, 21. MAI 2014

I anledning grunnlovsjubileet og lanseringen av boka «Vor kristne og humanistiske Arv» - betraktninger ved 200-årsjubileet for den norske grunnloven, utgitt på initiativ av Nidaros bispedømmeråd, inviterte Bispemøtet i Den norske kirke til seminar i Erkebispegården.

Innledere:

Professor Jørn Øyrehagen Sunde

Det juridiske fakultet, UiB

Gud og rettskulturen - Grunnlovsendringen 2012; kan den belyses ved hjelp av andre endringsperioder i norsk rettskultur? Lever Gud videre i konstitusjonen?

Professor og forsker Ulla Schmidt

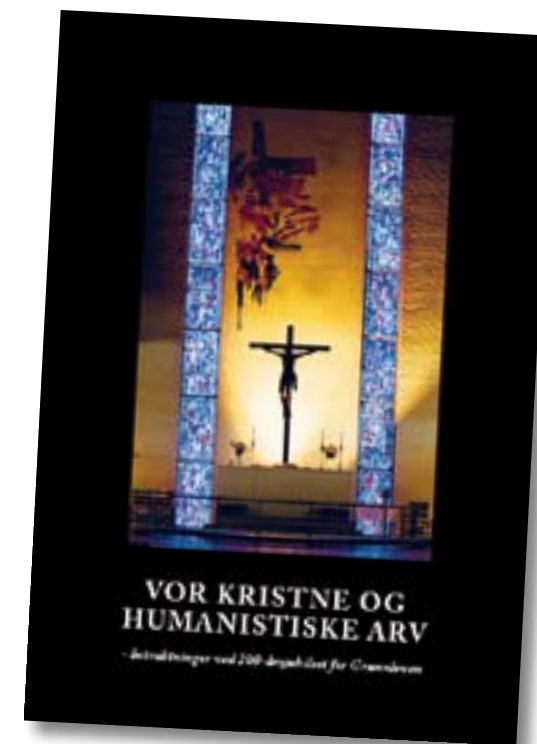
Teologisk fakultet UiO og stiftelsen KIFO

Hvem skal pleie statens sjel? - Staten har ingen religion, men religionen lever i staten som et fellesgode. Hvordan kommer det til uttrykk når staten ytrer seg?

Storingsrepresentant Jonas Gahr Støre

Arbeiderpartiet

«Vor kristne og humanistiske Arv» - § 2 i grunnloven forteller hvor våre verdier kommer fra. Men hva slags folk blir vi av det?

Besøk fra Hans Hellighet Pave Tawadros II

Hans Hellighet Pave Tawadros II, biskop av Alexandria og overhode for den koptisk-ortodokse kirke, besøkte Norge 19.-21. juni 2014. Paven var invitert av Bispemøtets preses. Under besøket fikk paven audiens hos Hans Majestet Kongen, møte med statsministeren og utenriksministeren, samt at han førte samtaler med Den norske kirkes ledelse og representanter for andre kirkesamfunn i Norge. Det ble også feiret en koptisk-ortodoks gudstjeneste med paven som liturg.

Prekener

Er Kristus delt?

ØKUMENISK VESPER, SANKT JOHANNES BREDTVET, 23. JANUAR 2014

BØNNEUKE FOR KRISTEN ENHET

AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

1. KOR 1,1-17

Kjære søsken i Jesus Kristus? Kjære søstre og brødre!

I kveld er vi sammen i bønn for kristen enhet, og jeg er glad og takknemlig for å være tilbake i Bredtvet kirke og Sankt Johannes menighet. Denne kirken er i seg selv uttrykk for vilje til enhet. Den er en fortelling om at enhet kan smerte, men også gi ny glede. Det skal jeg komme tilbake til.

I kveld stiller vi samme spørsmål som Paulus rettet til menigheten i Korint: Er Kristus delt? Det er ikke bare et retorisk spørsmål. Menigheten i Korint var preget av partier og stridigheter. Vi befinner oss i Oslo med mange kirkesamfunn, og vi er heller ikke ukjent med stridigheter. Derfor stiller vi spørsmålet i dypt alvor: Er Kristus delt? Hva svarer vi da – med tanke og hjerte? Og hva svarer vi – med vår vilje og våre lepper: Er vi ett i Kristus?

Paulus forteller at noen i Korint sier: «Jeg holder meg til Paulus,» mens andre sier: «Jeg holder meg til Kefas – til Peter.» Når jeg leser det, må jeg tenke på to venner av meg. For noen år siden fløy de fra Los Angeles til Chicago. Det var få passasjerer om bord, og de kom derfor raskt i snakk med to flyvertinner. De fortalte at de var fra Norge, at de var lutherske prester, og spurte: «Har dere hørt om Martin Luther?» Spontant repliserte den ene av flyvertinnene: «Vi er katolikker. Har dere hørt om Jesus?» Da de senere landet, så flyvertinnene de to nordmennene et stykke borte i utgangshallen og ropte til dem: «You Lutherans, don't forget about Jesus Christ!»

I de siste par tiår har vi som lutherske kristne i Oslo fått mange kristne medborgere fra andre kirkesamfunn og tradisjoner. Den katolske kirke har hatt størst vekst, og migrantmenigheter av mange konfesjoner og språk har blomstret opp. Våre menigheter har også blitt mer fargerike. Nå er det flere som minner oss om det, og vi må minne hverandre om det: «Don't forget about Jesus Christ!» I Ham er vi ett på tross av mangt som skiller.

Med dette kristne mangfold i vår by legger jeg merke til hva Paulus først skriver til korinterne før han omtaler partier og stridigheter. Han sier: «Jeg takker alltid Gud for dere, for den nåde han har gitt dere i Kristus Jesus. I ham er dere blitt rike på alt... og mangler ikke noen nådegave.» Paulus begynner med å takke.

Kjære medkristne! Takk er grunntonen i vår felles tro på den treenige Gud. Tro er takk for at vi får leve av og i nåden i Jesus Kristus. Tro er å takke for det større fellesskap som bekjenner Jesu navn, og som vi får være en del av. Tro er å takke Den hellige ånd som utruker oss til handling og lar oss gå inn i det Gud har på gang i våre omgivelser.

I kveld takker jeg for Sankt Johannes' menighet og for Lunden kloster her i Groruddalen. I kveld vil vi sammen takke for den rikdom Gud har gitt og gir til den kristne menighet gjennom dette mangfold, og for det Gud har på gang i vår by gjennom dette større fellesskap. Med tanke på de mange lokalsamfunn i vår by tar vi også til oss det Paulus sier: «Dere er helliget i Kristus Jesus og kalt til å være hellige sammen med alle som på hvert sitt sted påkaller vår Herre Jesu Kristi navn.»

Ja, Gud har noe på gang i vår by og kaller oss stadig til oppbrudd – på vår vandring i Jesu fotspor, i kristen enhet og til tjeneste med evangeliet. Men oppbrudd og endring kan smerte og fordre forsakelse. Migranter som har brutt opp fra sine hjemland og begynt på nytt i vår by, har opplevd det. Også i vår kirke lever vi med endring og i oppbrudd. Det siste halvannet året har jeg ofte satt ord på det og gjentar det i kveld.

Det har vært en sorgtung prosess for oss å ta ut Bredtvet som soknekirke og slå sammen de fire menighetene her til det nye Grorud sokn. Desto større var gleden da vi fikk være med ved oppstarten av Sankt Johannes menighet på Kristi Himmelfarts dag. Da sang det vietnamesiske kirkekor i sine sorte og lyseblå kapper og på klingende norsk Hans Nilsen Hauges sang: «Jesus din søte forening å smake, lenges og trenges mitt hjerte og sinn.» Her sang vietnamesere en av våre mest kjære salmer med dens norske folketone, og igjen kommer det til meg: «Don't forget about Jesus Christ!»

Ved inngangen til dette året og til denne bønneuken er det ett ord av Paulus som særlig har ligget i min kropp, tanke og bønn. Han formaner oss: «Sett alt inn på å bevare Åndens enhet i den fred som binder sammen: én kropp, én Ånd, slik dere fikk ett håp da dere ble kalt, én Herre, én tro, én dåp, én Gud og alles Far, han som er over alle, gjennom alle og i alle.»

Kristen enhet handler ikke primært om organisatoriske strukturer, men om en levende organisme - Kristi kropp eller legeme. I dåpen ble vi ett med Kristus som lemmer på hans legeme, og Den hellige ånd er nå vårt åndedrett – pusten som holder liv i oss. Det er denne organiske enhet Paulus innstendig ber oss bevare, i våre kirkesamfunn og på tvers av dem: én kropp, én Ånd, én Herre Jesus Kristus, én tro, én dåp.

Men om dere hørte godt etter, løfter Paulus også blikket utover og fremover. Han taler om det håp vi fikk da vi ble kalt, og som Ånden gir oss som pant og åndedrett. Vi er underveis til noe større. Én dag skal denne enhet bli synlig, når Jesus kommer igjen og gjør alle ting nye. På denne håpsvandring søker vi også

synlige uttrykk for denne enhet – blant annet slik vi er samlet i kveld. Men her er mer. Paulus løfter ikke bare blikket fremover, han løfter blikket utover.

Paulus taler om vår Gud og Far som er over alle, gjennom alle og i alle. Gud har noe på gang i våre liv og våre omgivelser, i vår by og i det samfunn vi er en del av. Han vil at alle mennesker skal få del i den kjærlighet han har vist oss i Jesus Kristus. Det er den kjærlighet som bryter ondskapens makt og har håpets fortegn – for fattige og fremmede, for syke og slitne, for oss og mennesker i våre lokalsamfunn.

Det er i dette lys vi i kveld takker for at den kristne menighet har fått et større mangfold og et mer fargerikt nærvær i vår by. Det er i dette lys vi sammen søker Åndens enhet i Kristus Jesus og går inn i det Gud har på gang i våre omgivelser. Med Åndens utrustning og i Jesu fotspor – han som alltid går foran og går med oss – går vi sammen ut til liv og barmhjertig tjeneste i vår by.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd som var, er og blir én sann Gud, fra evighet og til evighet! Amen.

Preken under grunnlovsjubileets bønnedagsgudstjeneste

MOLDE DOMKIRKE, 23. FEBRUAR 2014
AV BISKOP INGEBORG MIDTTØMME
SALME 62,8-9

«Hva er det med Norge?», er det mange rundt om i verden som spør. Det kan være ulike grunner til det. Senest nå suksessen under OL. Dette lille annerledeslandet langt mot nord med færre mennesker enn i en europeisk storby. Ja, hva er det med oss? La det spørsmålet henge litt til ettertanke.

Så kan vi spørre hva det er med oss her på Vestlandet? Skiller vi oss ut fra resten av landet? Har vi en egen identitet? Jeg har ikke røttene mine her, men fra kysten lenger nord. Og når jeg går en generasjon tilbake i tid; enten det er her eller der nord, ser jeg at verdigrunnlaget / arven vår er den samme; Guds frykt med nøy-somhet. Eller for å låne ord av journalisten og komikeren Artur Arntsen fra Tromsø: «Det er Guds-trua, havet og småpotetene som har berga oss.»

Hva er det med Norge? Vi feirer i dag vårt Grunnlovsjubileum med gudstjenester rundt i hele landet. Vi griper tilbake til der det hele startet – slik vi hørte det så godt omtalt i prologen i dag – vi samles i kirkene til en bønnedag for land og folk. Prinsregenten innkalte ikke bare til en ekstraordinær bededagsgudstjeneste for 200 år siden. Han bestemte også hvilken tekst det skulle prekes over da utsendingene som formet vår Grunnlov skulle velges.

Under gudstjenestene landet rundt avla menighetene ed på å hevde Norges selvstendighet og å kjempe for denne: «Det sværge Vi, saa sandt hjelpe os Gud og hans hellige ord.» Det gjorde de den gang, og det har nye generasjoner måttet gjøre siden.

Det er den samme prekenteksten vi har fått i dag (Salme 62,8-9): Hos Gud er mi frelse og mi ære. Mitt mektige berg, mi tilflukt er hos Gud. Lit alltid på han, de folk, aus ut dykkar

hjarde for han! Gud er vår tilflukt. Et bedre utgangspunkt kunne de ikke ha. Et tyngre mandat med seg på reisen; et tydeligere mandat for det store ansvaret de fikk, kunne de ikke fått: Lit alltid på han, de folk, aus ut dykkar hjarde for han! Gud er vår tilflukt.

200 år har gått, og vi er i den privilegerte situasjon at vi kunne starte denne gudstjenesten med å takke Gud for at han lar oss få leve i nådens tid, i gode år, med fred og frihet. (Den bønningen hadde en viktig fortsettelse som jeg skal komme tilbake til.) Vi har vært – og er – velsignet med et Kongehus og et lederskap i dette landet som har søkt Gud; som søker tilflukt hos Gud. Jeg har et sterkt bilde fra den gudstjenesten her hvor jeg ble vigslat til biskop og Kongen strakte frem hendene for å ta imot nattverd. Han måtte ikke gjøre det, men han ønsket å gjøre det. Gang på gang har jeg vært vitne til det. Grunnloven vår fikk noen store prinsipielle endringer for snart 2 år siden. Men en av endringene Stortinget ønsket, satte Kongen seg for sin egen del imot. Han ville at Stortinget skulle vedta i §4: «Kongen skal stedse bekjende seg til den evangelisk-lutherske Religion.» Slik ble det, og det er nå en del av vår Grunnlov.

«Fri til å tale, tro og tjene», er vår kirkes overskrift over dette Grunnlovsjubileet. Det gjelder også vår konge. Han sammen med oss – og vi sammen med ham – får gjøre disse ordene til våre: Hos Gud er mi frelse og mi ære. Mitt mektige berg, mi tilflukt er hos Gud. Lit alltid på han, de folk, aus ut dykkar hjarde for han! Gud er vår tilflukt.

Det er med ydmykhet og takk til Gud for det verdigrunnlaget Grunnloven ga oss; det som har båret landet vårt og skapt gode

rammer for våre liv jeg i dag står her. De siste dagers nyhetsbilder fra Ukraina her i Europa, har lignet på det som hele tiden er situasjonen mange steder i verden. I juli 2012 stod jeg foran Stortinget og feiret 1-årsdagen for verdens yngste nasjon ved å holde en takkeappell for fred og forsoning. Freden i Sør-Sudan er allerede brutt. Eksemplene er utallige. Syria klarer vi nesten ikke å forholde oss til.

Jeg har fått reise til mange land som ikke er preget av trygghet, som ikke har en Grunnlov som verner om innbyggernes liv. Land hvor lederskapet ikke respekterer Grunnloven. Samtidig har jeg nettopp der opplevd at tryggheten til den enkelte har ligget i troen på Gud. «Om vi ikke hadde hatt Gud, hva hadde vi hatt da?» Og de sier det samme som vi i dag får høre: Hos Gud er mi frelse og mi ære. Mitt mektige berg, mi tilflukt er hos Gud. Det er noe veldig tankevekkende i det. Derfor er det med ydmykhet og bønn til Gud for framtida jeg i dag står her. Her i landet har vi et ordtak som sier at «Det skal sterk rygg til for å bære gode dager.» Vårt lille land har gjennomgått en enorm forandring bare i vår levetid. Det gir grunn til glede, men også til ettertanke. Og jeg vil løfte frem to små setninger fra forbønningen som kommer senere i gudstjenesten: Hold fast på oss i velstandstider når vi så lett gløymer å vende oss mot deg. Vern oss mot den mørke vondskap som ikkje kjenner miskunn.

Denne uken fikk jeg være vitne til at to menn, to krigsveteraner på 90 år som var med på å befri Finnmark i 1945, ga hverandre et siste håndtrykk, takket for alt og takket for godt kameratskap. I mer enn 70 år har de kjent hverandre. De 20 siste årene har de jobbet for å gjøre sin del av krigshistorien kjent for ettertiden og for å gi det verdigrunnlaget de kjempet for videre til vår tid – og kommende generasjoner. Det handler om å ikke være seg selv nok. Mi tilflukt er hos Gud. Sangen som samlet og bar dem gjennom tunge tider, sang vi sammen: «Alltid freidig når du går veier Gud tør kjenne.» Lit alltid på han, de folk. Og jeg ble sittende å tenke på hva de har lært meg om verdier. Livet er ukrenkelig, og alle er født med samme menneskeverd. «Jeg har selv Downs syndrom. Jeg er ikke syk, jeg har et ekstra kromosom, og jeg vil leve.» sa Marte Wexelsen Goksøyr da Grunnlovsjubileet startet på Eidsvoll for en uke siden.

Livet er ukrenkelig, og alle er født med samme menneskeverd. Det er det vel verdt å kjempe videre for i vår tid hvor verdi så ofte måles og rangeres fremfor verd / fremfor menneskeverdet som er gitt oss alle. Kanskje er det her vår generasjons kamp vil stå?

Vi feirer Grunnlovsjubileet i kirken fordi vi som nasjon og kirke har en felles historie. Vi feirer det også for å bli bevisst vårt ansvar som kirke for å tale og handle der frihet og menneskeverd trues. Det har vi ikke alltid gjort – hverken som nasjon eller kirke. Men den Gud vi setter vår lit til, ham vi søker tilflukt hos, har vi i de andre bibeltekstene i dag hørt beskrevet som den hellige og mektige. Våre ord blir fattige i forsøket på å beskrive ham. Men gjennom hele bibelen leser vi hvordan han elsker alle sine skapninger og hvert enkelt menneske. Vi lærer hvordan han vil rettferdighet – for alle – og vi vet at vi i vår tid er hans hender og føtter på jorden. Og fra ham har vi vårt mandat, og da er jeg tilbake ved innledningsbønningen som etter vår takk for gode år med fred og frihet, fortsatte: Gi oss kraft og framtidstru, Herre, så vi kan rette på det som enno er skeivt, verja dei veike og lindre smertene for dei som lid. Ta med deg disse bønnene. Vi trenger å fortsette å be om dette for oss selv og for vårt land, for vår Konge og hans hus, vårt Storting og alle med lederansvar i blant oss. Vi trenger å be om nåde til fortsatt å søke Gud.

Nasjonalsangen vår avsluttes med at også vi i vår tid – hver gang vi synger den – forplikter oss selv: (...) «Og som fedres kamp har hevet det av nød til seir, også vi, når det blir krevet, for dets fred slår leir.» Hva som vil kreves av oss i fremtiden, vet vi ikke. Hva som vil true freden i vår tid vet vi heller ikke. Men vi vet at ved å søke ham, lar vi Guds hellige vilje prege oss, og da kan vi aldri bli oss selv nok. Jeg startet prekenen med å spørre hva det er med Norge? Måtte det ved neste jubileum kunne sies at vi er preget av Guds frykt med nøy-somhet – så vi aldri blir oss selv nok.

Hos Gud er mi frelse og mi ære.
Mitt mektige berg, mi tilflukt er hos Gud.
Lit alltid på han, de folk, aus ut dykkar hjarde for han!
Gud er vår tilflukt.

Ære vere Faderen og Sonen og den Heilage ande, som var, er og vere skal, ein sann Gud frå æve og til æve. Amen.

Hos Gud

PREKEN VED GRUNNLOVSJUBILEET, OSLO DOMKIRKE 23. FEBRUAR 2014

AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

SALME 62,8-9

Kjære menighet! Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus!

I disse dager har vi har vi delt idrettsglede og gleden over mange medaljer under vinterlekene i Sotsji. Samtidig har vi fulgt dramaet og lidelsene ikke langt fra OL-byen, i Ukraina. Begge deler gir perspektiv til feiringen av den frihet som Grunnloven gav oss i 1814.

Ved Kielerfreden i januar 1814 ble Norge dratt inn i stormaktens spill etter Napoleonskrigene. I denne skjebnetimen for vårt folk, på denne søndag for to hundre år siden, prekte prestene over to enkle vers fra Salmenes bok. Da vår ære og stolthet som ung nasjon i Europa ble utfordret, lånte de ordene fra en av Davids salmer:

«Hos Gud er min frelse og min ære.
Min mektige klippe, min tilflukt er hos Gud.
Stol alltid på ham, dere folk,
øst ut deres hjerte for ham!
Gud er vår tilflukt.»

I dag lytter vi på nytt til salmistens bønn, i takknemlighet for den Grunnlov vi fikk, og den frihet og nasjonsbygging som fulgte. Det er samtidig en bønn som løfter oss videre, både i forhold til Grunnloven den gang og i dag.

Vår Grunnlov ble et enestående frihetsdokument. Men jeg vet ikke om prestene som talte i gudstjenesten for 200 år siden, reflekterte over at både jøder og katolikker bad og ber den samme bønn som de prekte over. For det var et svik både mot mennesker og mot Ham som er Gud for alle, at jødeparagrafen og forbudet

mot jesuitter og munkeordener ble inkludert i lovteksten. Og det skulle ta år før denne skampletten ble fjernet.

I dag verdsetter vi de endringene som Grunnloven har gjennomgått, og at vårt samfunn nå skal være tuftet på den kristne og humanistiske arv med demokrati, rettsstat og menneskerettigheter. Davids bønn tar oss et steg videre og et hakk dypere i våre liv og fellesskap.

Davids bønn er det kjempende menneskes bønn, gjennom nederlag så vel som seire. I denne bønnen vendes blikket bort fra oss selv og til Gud. Hos Ham er frelse og ære, en mektig klippe og tilflukt.

Dette er fire dyrebare goder som er forvart hos Gud og blir gitt oss av Gud. Vi kan kalle dem grunnleggende verdier. De er uttrykk for en virkelighet som griper inn i våre liv og former oss i møte med livets kall og krav. Som kirke tror vi at den evig gode Gud unner oss dette og vil gi oss de goder Han har i eie: frelse og ære, et fundament for våre liv og tilflukt i omskiftende kår.

Kanskje overrasker det at menneskets frelse nevnes sammen med dets ære. Men ser vi på fortellingene om Jesus og det han gjorde, vil vi se at menneskers frelse ofte henger sammen med at de får æren tilbake:

- Se på tolleren Sakkeus, landssvikeren som var utstøtt fordi han var i okkupasjonsmaktens tjeneste.
- Se på kvinnen som var grepet i ekteskapsbrudd og ble frosset ut av det gode selskap.
- Se på de spedalske som måtte leve utenfor samfunnet i ødemarken, og den blinde Bartimeus som levde alene i mørke.

Disse personene var mennesker som omgivelsene hadde fratatt ære. Men Jesus løftet dem opp. Han møtte dem med frelsen fra Gud og gav dem verdigheten, stoltheten og æren tilbake. Og hans budskap var: Slik er Gud.

Gud løfter den nedbøyde opp. Gud gir den foraktede ære. Det er en annen form for ære enn den mennesker selv må ta vare på – hevde, hevne og gjøre seg fortjent til. Den selvhevdede ære er en skjør ære. Noen ganger en farlig ære. Den ære Gud gir et menneske, er robust og urokkelig, og samtidig mild som nåden den er skapt og formet av.

Frelsen og æren fra Gud er en klippe å stå på når grunnen ellers svikter. Når du rokkes som menneske, av sorg eller svik, får du stå trygt på dette at Gud elsker deg. Når du jages av noen som ikke vil deg vel, av krav du stiller til deg selv, av skam som andre velter på deg, har du et sted å søke tilflukt. Enten det er storm eller stille, Gud er den som frelser og sier: Du er dyrebar i mine øyne.

Mot slutten av andre verdenskrig skrev Bjarne Rabben en salme og satte ord på denne troen og tilliten:

Eg veit ei hamn for meg som heimlaus vankar
Og som i livsens storm så lett driv av.
Eg veit ei hamn for mine redde tankar
Som flyg lik trøytt fuglar over hav.

Eg veit ei hamn som heiter Kristi nåde,
Ei hamn i livsens jag og dødens natt.
Der er det bot for brot og vern mot våde,
Der finn mitt mødde hjarta heimen att.

Som kirke tror vi at den evig gode Gud unner oss dette. At Han – om så ingen andre – vil oss vel. Derfor dette inntrengende råd fra salmisten: Overgi deg til Ham! Øst ut ditt hjerte for ham! – Den som har det viktigste forvart hos Gud, kan ikke miste annet enn det som er mindre verd.

Denne tro og tillit ble også drivkraft for mange i den nasjonsbygging som fulgte etter 1814. Den frelse og ære, den klippe og tilflukt som er hos Gud, er ikke passivt stillestående. Når Gud

reiser den nedbøyde opp og gir den foraktede ære, settes også mennesker i bevegelse.

Paulus har satt ord på denne bevegelse, og på det landskap Gud sender oss ut i. Han ber om at vi må bli i stand til å oppdage «bredden og lengden, høyden og dybden i Kristi kjærlighet». I dette åpne landskap skal tro bli til handling og Kristi kjærlighet til konkret gjerning for min neste. I tillit til Ham som reiser nedbøyde opp og gir foraktede ære.

Hans Nilsen Hauge, legpredikanten fra Rolvsøy i Østfold, var en som slik ble reist opp og satt i bevegelse. For 200 år siden ble han opphav til en folkelig bevegelse som bidro til å bygge det nye Norge. Her ble legfolk myndiggjort og tok ansvar i sine lokalsamfunn. I dens spor vokste industri, jordbruk og næringsliv, diakoni og misjon. Francis Seiersted har uttalt: «Haugebevegelsen var med på å legge grunnlaget for et fungerende demokrati i Norge.» Og drivkraften var troens fellesskap med Jesus, en ny kjærlighet til Gud og til medmennesker.

Ved vårt Grunnlovsjubileum vil vi at troens fellesskap med Jesus, kjærligheten til Gud og til medmennesker også skal være vårt bidrag som kirker og kristne til et åpent og mangfoldig samfunn. Vi tror også at Gud unner oss det. Midt i de mange endringer som skjer - i politiske prosesser, i våre fellesskap og egne liv, - vil Gud gi oss en forankring som går dypere, et forpliktende ansvar for hverandre og en fremtid som rekker lengre.

«Hos Gud er min frelse og min ære.
Min mektige klippe, min tilflukt er hos Gud.
Stol alltid på ham, dere folk,
øst ut deres hjerte for ham!
Gud er vår tilflukt.»

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd som var, er og blir én sann Gud, fra evighet og til evighet! Amen.

Preken ved Kirkemøtets åpning

KRISTIANSAND DOMKIRKE, 3. APRIL 2014

AV BISKOP PER OSKAR KJØLAAS

EF 5,1-2.8-11

Ha Gud som forbilde, dere som er hans elskede barn. 2 Lev i kjærlighet, slik Kristus elsket oss og ga seg selv for oss som en offergave, en velluktende duft for Gud.

8 En gang var dere selv mørke, men nå – i Herren – er dere lys. Lev da som lysets barn! 9 Lysets frukt er all godhet, rettferd og sannhet. 10 Prøv hva som er til glede for Herren! 11 Ta ikke del i mørkets gjerninger, for de bærer ingen frukt. Avslør dem heller!

Paulus sin formaning til oss er en utfordring, både til hver enkelt og som kirkemøte. Efeserbrevet kalles også for kirkebrevet. Et viktig tema i Efeserbrevet er kirkens enhet. Kirken er Kristi kropp. Paulus taler om en kropp med mange lemmer, der hodet er Kristus. Det er et sterkt bilde på kirkens enhet.

Andre bilder på det samme i NT er Jesu tale om enheten som et tre med mange greiner, der han er stammen som bærer greinene. Eller som Peter sier: som et tempel som består av mange steiner, der Kristus er hjørnesteinen.

Vårt ansvar er at Kristi kropp skal bygges opp, ikke rives i stykker. Vi er ulike, og det skal vi være. Men alle har vi fått av den samme nåden. Det er alt sammen en gave som kommer fra Kristus.

Det er denne gaven Paulus peker på når han sier: «Ha Gud som forbilde, dere som er hans elskede barn. Lev i kjærlighet, slik Kristus elsket oss og gav seg selv for oss som en offergave, en velluktende duft for Gud.»

Alltid når apostelen Paulus formaner, begynner han med å peke på hva vi som kristne er og har. Vi er Guds elskede barn. Altså skal vi leve som det. Det skal vise seg i praksis, i det livet vi lever. Men faktorenes orden er ikke likegyldig. Hva vi skal være og gjøre, er ikke forutsetningen for å bli elsket av Gud. Gjerningene er ikke forutsetningen. De er en følge av det Gud gir oss. Ellers blir kristendommen bare spørsmål om moral. Kristen tro er ikke bare en samling regler som vi skal følge. Kristen tro er nytt liv, et liv som er annerledes enn et liv uten tro.

Apostelen peker på et mønster når han formaner oss. Han overlater oss ikke til våre egne tolkninger av hva kjærlighet kan være og hvordan den gir seg uttrykk. Han vet likeså godt som vi hvor det kan føre hen. Den kjærligheten som vi er kalt til å leve ut i verden, i kirken, i hjem og familie, har Kristi offer som sitt hellige forbilde.

«Lev i kjærlighet, slik Kristus elsket oss og gav seg selv for oss som en offergave, en velluktende duft for Gud.»

Det er en livsprosess Paulus formaner oss til å være i, en omvandlingsprosess. Efesos-menigheten sto i denne prosessen – akkurat som vi. De hadde levd slik mennesker i antikken pleide å leve. De levde et liv uten Gud, ikke ulikt det liv mange i vår del av verden lever. De hadde løyet når det var en enkleste utveien. De hadde stjålet når ingen oppdaget det. De hadde talt grovt og uanstendig, ondskapsfullt og giftig om andre. De hadde skjelt ut andre når de ble sinte.

Men når man følger Jesus, går ikke det lenger. Ikke fordi jeg er redd, men fordi det strider mot kjærlighetens vesen, den kjærligheten som Jesus har lært meg. Nå er jeg i tilgivelsens rike.

Mine ord er ikke lenger et middel for å hevde meg selv. Mine ord og handlinger skal være til hjelp for andre og bli til velsignelse. Det er det nye synet som Jesus kommer med når han sier: «Elsk deres fiender, velsign dem som forbanner dere, gjør godt mot dem som hater dere, og be for dem som krenker dere og forfølger dere.» Slik er den store prøven og utfordringen. Det er den etiske spissen i kristentroen.

Vi kan filosofere og teoretisere om kjærligheten, dens renhet og enhet. Men ingen vet hva kjærlighet er før den blir til liv. Da rekker verken teorier, lærebøker eller filosofer til for å beskrive den. Den må leves, for den er liv. Den må gis og tas imot med kropp og sjel, for den er levende.

Jesus viser oss hva kjærlighet er. Han gir oss mønsteret for vårt liv og med hverandre. Kjærligheten søker ikke sitt eget. Den ofrer og gir seg selv. Den uttømmer seg selv. Den har ingen tanker om belønning eller fordeler. Men det er kjærlighetens vesen å være god og ren.

Kjærligheten ble liv i Jesus Kristus. Den fikk kropp og hud og nerver i ham. Det er i ham enheten finnes. Det er han som har renheten og gir den til oss. Som kirke er vi ett med ham og med hverandre. Det er et sakramentalt fellesskap. Min tid som biskop i tjeneste er snart slutt. Dette er mitt siste kirkemøte. Hva skal jeg si uten å hoppe helt ut av dagens bibeltekst?

Når jeg ser tilbake på mitt liv, ser jeg at det er en nåde at jeg ble født akkurat i denne tiden. Det er en tid med veldige dimensjoner. Den vekker forundring, og den krever mot. Jeg tilhører en del av en epoke som har vært den verste og den beste i menneskenes korte historie. Store vitenskapelige og tekniske fremskritt, mange politiske og materielle forbedringer, mange muligheter, mange rettigheter, så forferdelige menneskeskapte trusler, og så liten visdom. Jeg er født i overgangen mellom en gammel og ny tid. Jeg har opplevd krigens ettervirkninger og har sett endringer som få generasjoner før meg har sett.

Jeg har vært vitne til hvordan fortjenesten, makten og forbruket har stormet frem, mens troen, håpet og kjærligheten har blitt mer

og mer ensomme. Det er på tide at vi gjør dem selskap igjen. Hva kan vi vente oss av tiden som kommer? Jeg har ingen profetiske gaver. Men det er to stikkord jeg vil peke på. Jeg tror tiden kommer til å bli mer og mer apokalyptisk, dvs. endetidsaktig, selv om vi kjemper imot, og det må vi. For at vi skal makte å overleve og klare prøvelsene, må vi være kenotiske, dvs. vi må leve i Kristi etterfølgelse. Den kristne tro har alltid vært kjennetegnet av å være kenotisk. Å være en kristen er å følge Kristus frelseren. Men da må vi søke fra periferi til sentrum. Jeg opplever mye periferi i vår tid. Jeg taler av egen erfaring. Man slynges fra sentrum ut mot periferien. Det preger bønner, og det preger min måte å tenke på. Det er lett å komme til å tenke at periferi er sentrum og sentrum periferi. Midtpunktets tyngde svekkes. Tjenesten blir preget av en ytre fasade. Da kommer også bekymringene. Alt annet enn det ene nødvendige er nødvendig, og lære, tro og liv blir like adskilt som himmelen er fra jorden. Dypet blir skjult av en glitrende fasade.

Kirken er ikke først og fremst en sosiologisk virkelighet. Den er ikke en del av underholdningsindustrien. Kirkens oppdrag er av sjelesørgerisk art i ordets egentlige betydning. Det er ikke først og fremst å hjelpe mennesker i krise. Det er nok en viktig diakonal oppgave. Men det viktigste i sjelesorgen er å få mennesker til å vokse i åndelighet. Eller med andre ord: å lære mennesker å leve i Kristi etterfølgelse.

I Kristi etterfølgelse kan vi løfte blikket og møte fremtiden. Å være ung og følge Kristus er en særskilt nåde. Jeg misunner nesten dere unge! Jeg er glad jeg fikk nåde til å følge Jesus fra ungdommen av. Du som er ung: Det er behov for deg. Veldige oppgaver venter på deg: Å forhindre det onde, å lindre livets angst hos alt som lever, å forsone, å trøst og varme, å be, helbrede og glede, og gi håp.

Troen trenges mest når det er verst, og håpet og kjærligheten forgår aldri. Når grunnvollene vakler, søker livet etter mennesker som står på fast mark. : «Ha Gud som forbilde, dere som er hans elskede barn. Lev i kjærlighet, slik Kristus elsket oss og gav seg selv for oss som en offergave, en velluktende duft for Gud.»

Vi vet ikke når tiden blir apokalyptisk. Det har vi aldri visst. Jeg fikk et kaldt gufs fra et apokalyptisk scenario nylig på Polarinstituttet i Tromsø. Direktøren tegnet et bilde av fremtiden på kloden noen dager før Klimapanelet offentliggjorde sin siste rapport. Jeg tenkte: Dette er bare en del av det hele, og vi er ikke beredt! – I vår overflodsverden er vi som bortskjemte barn, avskjernet fra virkeligheten. Men en dag brister demningen. Det truer ikke bare kroppens liv, men enda mer sjelen. Hvordan skal vi overleve som ansvarsfulle mennesker, gode mennesker? Hvordan skal vi unngå å delta i alles kamp mot alle?

Jesus antyder at i den store prøvelsen skal kjærligheten bli kald. Det synes jeg er et av de meste skremmende ord i Bibelen.

Vårt vesterlandske samfunn er i dag apokalypsens motsetning. Vi lever på myten om den stadige fremgangen, så materielt, så kontrollert. Vi ser foran oss en stadig gullalder der fremtiden hviler i våre hender. Vi har nettopp gjennomlevd et sekulært, menneskedyrkende og kynisk århundre. Vi har stått overfor den totale katastrofen da atomalderen begynte. Redningen er ikke i sekulariseringen. Redningen finnes ikke i det vi elsker mest og stoler mest på: ideologien, teknikken og materien.

I alt dette er vi kalt, sterke som svake, til kamp mot det som forderver livet. Vi lar apostelens ord klinge: « En gang var dere selv mørke, men nå – i Herren – er dere lys. Lev da som lysets barn!»

Vi behøver ikke å vente. La oss handle, la oss be og gi hverandre livsmot. Gi ikke opp. Fatt mot. Det er behov for deg. Rop på hjelp. Jorden og universet hviler ikke i våre skrøpelige hender. Vi folder dem i et Fadervår, Herrens egen bønn, og legger fremtiden i hans hender.

Det gode med ateismen og den kritiske tenkningen er at den har vært med på å fordrive alle små avguder. Nå finnes det bare en vei å gå: å bli så bibelsk som apostelen sier: Nåtid og fremtid trenger en stor Gud. Vi forstår oss ikke på Gud. Han er ikke en ting blant tingene. Heller ikke kan vi kontrollere ham med våre tanker og vedtak. Men vi kan i tro, håp og kjærlighet forenes med ham. Vi forkaster naturligvis ikke det lille vi vet. Vi følger lederlyset fra åpenbaringen og gjør det vi kan og forstår.

Nå legger vi bokmerket i vår bibel og lar de kenotiske ordene fra apostelen styre våre liv: «Ha Gud som forbilde, dere som er hans elskede barn. Lev i kjærlighet, slik Kristus elsket oss og gav seg selv for oss som en offergave, en velluktende duft for Gud.»

Tror vi på en grenseløs Gud, tror vi også på hans grenseløse nærhet. Vi går sammen i kirkens pilegrimstog. Det toget følger i Kristi fotspor inn i fremtiden. La oss samles under fanen, enhetens fane: «Ha Gud som forbilde, dere som er hans elskede barn. Lev i kjærlighet, slik Kristus elsket oss og gav seg selv for oss som en offergave, en velluktende duft for Gud.»

Preken under Kirkemøtet

SØM KIRKE, 6. APRIL 2014

AV BISKOP LAILA RIKSAASEN DAHL

1. MOS 22,1-14, JOH 11,45-53, HEBR 4,14-16

Fra mørke til lys! Vi sitter i Søm kirke. Vi opplever kunstneren Kjell Nupens praktfulle utsmykning av denne kirken! Vi formelig hører at kirkerommet roper: «Fra mørke til lys!». Det finnes en vei fra mørke til lys! Vi, som bor i mørke, skal kunne få tre fram for lysets trone! Framfor nådens trone. Det handler hebreerbrevsteksten om. Mottakerne av det brevet den gang, og enda mer vi i dag, er ikke de første som får trede fram for den tronen. Vi har en forløper allerede i gammeltestamentlig tid, som fikk se Herren på hans trone og trådte fram for ham. Det er profeten Jesaja. Han hadde et syn i Herrens tempel. Og hva fikk han høre framfor tronen?

«Din skyld er tatt bort, din synd er sonet!» Det budskapet skulle han gå ut i verden med.

Det skal vi som kirke gå ut til verden med i vår tid! I en tid som spør: «Hvor er Herren?» og «Hvor er hans trone? Har han noen trone?» I vår tid er Herren detronisert, tronen er borte, bare skylden er tilbake. Det finnes en trone nå også, i form av et dommersete. På den tronen som dommer sitter mennesket selv. Og fordømmer seg selv. Eller bortforklarer. Skylden består. Følelsen av skyld likeså.

Ut i denne verden skal vi gå! Og gjenreise for menneskene Herrens trone! Vi skal forkynne at »Du menneske, du er ikke alene, og du er ingen tilfeldighet- Det finnes en Gud som er din skaper; du er Gud-villet! Og denne Gud vil gå med deg.» Dommeren er en medvandrer. Han ble en medvandrer i Jesus Kristus. Ja, han ble mer, han ble den som sonet vår synd og tok bort vår skyld. Han ble din og min forsoner. Fordi vi har en Gud som er vår Far

og som er Frelserens Far. Vi har en Gud som ga sin Sønn. Vi har Jesu Kristi Far, han som ikke ga seg selv den løsningen som Abraham fikk slik at han slapp å ofre sin sønn. Gammeltestamentteksten for i dag er en av de sterkeste tekstene vi har: Abraham og Isak på vei til offerstedet. Situasjonen er skildret brutalt enkelt i setningen: «Så gikk de sammen, de to.» (1 Mos 22,8) I fastetiden minnes vi også Far og Sønn på vei til offerstedet, til Golgata. Jesus er den som utfører forsoningen, og som er offerlammet.

Derfor skriver hebreerbrevets forfatter: «Vi har en stor øversteprest». Og han finner forbildet i GT. For folkets øversteprest brakte folket forsoning hvert år, ved å gå inn i Det aller helligste og frambære sonoffer for folkets synder. Gud ga et mønster i den gamle pakt. Jesus som øversteprest betyr at han har gjort opp for alle våre synder. Han har gått inn, ikke i Det aller helligste, men gjennom himlene, det vil si fram for Gud. For oss. Og sonet vår skyld en gang for alle.

Dette har han gjort, og vi oppfordres til å holde fast ved det! Holde fast ved bekjennelsen, det betyr å bekjenne det for verden, med andre ord: Være en bekjennende kirke.

Vi skal med frimodighet forkynne dette også ut til en verden som for mange fortøner seg flat, uten Gudsdimensjon, uten Gud og uten håp i verden. Å holde fast ved bekjennelsen er å vitne om denne erfaring av virkeligheten: Gud finnes, Jesus kom inn vårt mørke, vi er elsket og tilgitt! Fordi Jesus døde for folket, for å bruke øverstepresten Kaifas sine ord.

Vi skal peke på at vi har en som har helet vårt Gudsforhold, som har stått i samme kamp som vi, som har kjempet og vunnet over alt nedbrytende og destruktivt, over døden selv. Det skal gi oss frimodighet.

Vi kan ha frimodighet på evangeliets vegne: Hvem har et budskap som oss? Hvem andre gir denne verden et håp; et håp som til og med går ut over død og grav! Jeg vet ikke om noen. Og det håpet er levende, det virker! «La oss holde urokkelig fast ved bekjennelsen av håpet, for han som ga løftet, er trofast.» Slik står det i hebreerbrevets kapittel 10.

Vi kan ha frimodighet på kirkens vegne. Vi er mer enn en innenverdslig støtrelse: Vi er formidlere av tilgivelse. Kirkens virksomhet er beskrevet som forsoningens tjeneste. Verden trenger den tjenesten. Vi mennesker trenger å bli forsonet både med Gud, med hverandre og med oss selv.

Vi kan ha frimodighet på egne vegne. DU kan ha det. Du er skapt til frimodig å leve ditt liv i visshet om at du er elsket av Gud, tilgitt av Gud, gitt tjeneste av Gud! Enten du er medlem av menigheten her i Søm, eller du er her i kirkemøtesammenheng. Gud har bruk for deg; for oss! Vi er kalt, hver enkelt av oss, til å utgjøre en forskjell i verden.

Det ble også Jesaja i sin tid kalt til. Han fikk se Herrens trone, og han fikk erfare den som nådens trone. Han svarte med å si: «Send meg!»

Vi som kirke er i Jesajas sitt sted. Vi skal gå for Gud! Og vi kan spørre: Hvordan skal vi få utrustning, krefter og Ånd til å gjøre det? Forfatteren av hebreerbrevet viser oss en vei i kapittel 12: «La oss legge av alt som tynger...med blikket festet på ham som er troens opphavsmann og fullender, Jesus.» Tenk på hvordan han var. Han reiste opp de små og de falne, han var radikal i sin livsførsel og i sin etiske formaning. Han lot seg ikke sette i bås. Han sjokkerte med sine utsagn om sitt forhold til Far, til Gud selv. «Jeg og Far er ett.» Han var så utålelig at han døde av det. Og ved oppstandelsen bekreftet Gud hvem Jesus var, bekreftet at han kom fra Gud.

Han gir frimodighet. Det handler om hvor vi fester blikket. Det handler om hva vi som kirke er opptatt av. Kristus er iblant oss! Det er utrolig, men det er frukten av hans oppstandelse. Han er iblant oss, i Ord os sakramenter. Han er i fellesskapet og gjør sin gjerning, hvis vi slipper ham til, tar imot hans Ånd og lar oss lede av ham. Hans Ånd lar oss tro at nåden gjelder oss. Han gir hjelp i rette tid. Vi får hjelp til å gå som oppreiste mennesker ut i verden som Kristi vitner.

Vi skal som kirke rope ut: Det finnes en vei for verden fra mørke til lys. Kristus har gått den for oss, ved å komme fra sitt lys til vårt mørke. Han vil gå veien mot lyset med oss.

Påskedagspreken

HAMAR DOMKIRKE, 1. PÅSKEDAG 2014
AV BISKOP SOLVEIG FISKE
LUK 24,1-9

Ved daggry. Tida mellom natt og dag og med den tidlige morgens fuglesang.

I grålysninga kommer kvinnene til graven. Til Jesu grav. Sørgende, men med ønske om å stille den døde med velluktende oljer. Ordne med og ta vare på kroppen til ham de var og er så glade i. Vi kan se for oss hvordan de har det. De hører knapt fuglesangen der de går og strever med alt som har hendt, og deler tanker, følelser og hendelser. Prater om det som har skjedd de siste dramatiske dagene:

Palmesøndag, en av disse underlige dagene, starten på en lang vandring og en ny begynnelse, med Jesus ridende på eselfolen og folket som gleder seg og roper Hosianna. Det de har hørt om påskemåltidet og det underlige som skjedde; at Mesteren sa: Dette er min kropp!

Og alt de opplevde den lange fredagen.

Ja, de prater sammen om alt dette og om hva de har trodd på, håpet på, drømt om. Men også om svik, nederlag og det som kunne vært annerledes. Var det noe de kunne eller burde ha gjort på en annen måte? Og de snakker om korset, døden, atskillelsen og sorgen.

Fra våre egne liv kjenner vi til sårbarhet og sårhet. Ikke minst med tanke på det vi kunne eller burde gjort annerledes. Og vi vet mye om atskillelsens vemod, smerte og savn. Alle som har vært i sorgens landskap har erfaring med dette.

Kvinnene kommer til graven og ser at steinen er rullet fra. De går inn, men finner ikke Jesu kropp. Dette forstår de ikke og de vet ikke hva de skal tro. Så skjer det noe. Plutselig står to menn i skinnende klær der. Kvinnene blir forferdet og bøyer seg med ansiktet mot jorda. Men de to sier:

Hvorfor leter dere etter den levende blant de døde? Han er ikke her, han er stått opp. Husk hva han sa til dere mens han ennå var i Galilea: Menneskesønnen skal overgis i syndige menneskers hender og korsfestes, og den tredje dagen skal han stå opp.

Da husket de hans ord og dro fra graven. Og så står det at de fortalte alt dette til de elleve og til alle de andre.

Her i Hamar domkirke kan vi høre fuglesangen fra takmaleriene og fra fuglene som er sammen med Frans av Assisi her på prekestolen. Når en kommer inn i dette håps- og oppstandelsesrommet som Hamar domkirke er, så dras blikket fram til altertavla. Den kraftfulle Kristus står på gravkanten eller kanskje er det på jordkloden med en istykkerrevet lenke i hendene. De nedbrytende kreftenes og dødens makt er brutt.

Henrik Sørensen kalte bildet til venstre «Verdensmiseren». Her er de mørke, jordslåtte fargene, det blodige barnet og morens beskyttende bevegelse. Bildet uttrykker dødskreftenes gru og det angstvekkende til alle tider. Samtidig aner vi noe i jordfargene som går over til livskreftenes farge på den siden som vender mot Kristus. Og det skjeve korset blir en slags veiviser mot den oppstandne.

På andre siden fremstilles Hans Nielsen Hauges religiøse gjenombudd med en intens erfaring med og skildring av gudsnærvær og kall. Til og med hesten oppfatter det som skjer. Se hvordan han snur seg og ser! Fra denne dagen brukte Hans Nielsen Hauge livet til å forkynne, sette i gang næringsvirksomhet og bedre menneskers levekår. Kvinners posisjon ble styrket ved å la kvinner forkynne og få sete i bevegelsens råd.

Altertavla formidler håpet som kristendommen er forankret i, oppstandelsens seier over dødens makt. Det levende håpet knyttet til den oppstandne Kristus som bryter dødens lenker. Hva var det vi hørte i påskedagens evangelielesning?

Tidlig om morgenen kommer kvinnene til graven. Sørgende og med ønske om å stille den døde. Men graven er tom. Hva skulle de tro? Enklere ble det ikke for dem da to i skinnende hvite klær plutselig står der og spør:

Hvorfor leter dere etter den levende blant de døde?

Kvinnene er i sorgens landskap. Samtidig er det som vi formelig kjenner forvirringen de føler, lengselen og den forsiktige bevegelsen fra mørk tyngsel til noe annet, noe som ligner på livgivende lys. Og vi aner noe om det dirrende gudsnærværet og håpet i det som blir sagt.

Han er ikke her, han er stått opp. Husk hva han sa til dere mens han ennå var i Galilea: Menneskesønnen skal overgis i syndige menneskers hender og korsfestes, og den tredje dagen skal han stå opp...

Da husket de hans ord.

Korsfestes. Selv om Jesus også var Gud flyktet han ikke. Slik ble langfredag et grunnfjell i den kristne tro. Fra korset og den tomme graven strømmer livet ut, nåde over nåde, uendelig. Korset forkynner Skaperens identifikasjon med sin skapning og minner om at kirken har kall å gi nærvær og lindring for mennesker i nød. Slik utfordres vi til å gjenkjenne smertens ansikt og til å se Kristus i alle mennesker.

Kirkenes Verdensråds siste dokument om misjon «Sammen mot livet», understreker at ved Jesus Kristus, hans liv, død og oppstandelse er dødskreftenes makt brutt og at vi kalles til å formidle dette i ord og handling. Generalsekretær i Kirkenes Verdensråd, Olav Fykse Tveit som nettopp var hos paven, forteller at pave Frans sier:

Vi må ut, vi må gå ut, der menneskene og livet er. Det er der Kristus er.

Jesu død og hans oppstandelse fra de døde forandret for evig livets mulighet. Alt liv og hele livet, omfattes av oppstandelsen. De begrensninger som vi erfarer; livets forgjengelighet, krenkbarhet og skyld, vil for all tid ha en ende som står i håpets tegn.

Når vi ser stengte dører og endeløst mørke, holdes vi oppe av den oppstandne. Det er den gaven Kristus ga sitt liv for å gi til oss. Virkningen varer ved. Jesus er ikke fjern fra verdens og menneskenes lidelse og smerte. Nei, han er i alt dette, han som gikk inn i det ytterste rommet. På forunderlig vis var denne kjærligheten sterkere enn døden og Jesus ble reist opp av graven. Med den åpne graven ble nye rom åpnet for menneskene. Død ble til liv og ingen dør kan stenge for den oppstandne. Nye lenker brytes, nye mennesker settes fri, og påskens mysterium folder seg ut for oss i nye nyanser. Det gir mot og håp i livet, og forventning om at når vi går ut av tiden, venter den evige glede.

Om kvinnene står det at «da husket de hans ord», og de vendte tilbake fra graven og fortalte alt dette til de elleve og til alle andre.

Og jeg er sikker på at nå hørte de fuglesangen. De husket. De håpte og de trodde: Kristus er oppstanden! Ja, han er sannelig oppstanden!

Ære være Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd som var, er og være skal en sann Gud fra evighet til evighet.

Avskjedspreken

TØNSBERG DOMKIRKE 27. APRIL 2014
AV BISKOP LAILA RIKSAASEN DAHL
JES 43,10-13, 1. KOR 15,12-21, JOH 21,1-14

Livet består av faser. Det vet vi aller best når vi står ved avslutningen av noe, når vi skal inn i noe nytt. Jeg vet det veldig godt, akkurat nå. Jeg vet det helt inne i ryggmargen under den bispekåpen jeg nå bærer for siste gang som Tunsberg biskop. Og kanskje dere også fornemmer noe av det, dere også i dag.

Uten sammenligning med noen av oss for øvrig: Disiplene visste mye om faser de også, etter den mest minneverdige påsken de noen gang hadde vært med på å feire. De hadde bak seg en spesiell tid; tiden de hadde vandret i Jesu følge. Nå var den tiden over. Den måtte virke uvirkelig! Det hadde hendt så mange ufattelige ting. De hadde hørt så mange vidunderlige fortellinger, de hadde opplevd naturunder og helbredelser, de hadde fått følge en som var så annerledes, og som likevel delte deres kår. Han hadde utfordret deres Gudsbilde og deres tro. Og så hadde han lidd den mest forsmadelige død. Da trodde de at alt var over.

Så ble de oppskaket og forvirret ved at de erfarte å møte ham igjen, etter hans død. Som den oppstandne kom han til dem og, spiste med dem. Han brøt brødet slik han hadde gjort så mange ganger før. Så så det ut til å roe seg ned. Disiplene dro hjem. Tilbake til det gamle. Fiskerne vendte tilbake til Tiberiassjøen. Hva skulle de gjøre? De tok opp sitt gamle yrke; de fortsatte der de slapp da Jesus hadde kalt dem. Så finner vi dem i fiskebåten. Der var blant andre Peter, så lett å begeistre, så rask til å handle, han som hadde sveket. Der var Tomas, han som var skeptikeren, som måtte se Jesu sårmerker for å tro at det var ham. Der var Natanael, han som Jesus omtalte som han som var uten svik. Og der var «han som Jesus hadde kjær», som det står, Johannes. De

var forskjellige mennesketyper. Men de hadde minst ett trekk felles: De greide ikke å omsette Jesu oppstandelse i sine liv. Så var de på sin gamle arbeidsplass. Ringen var sluttet. Tiden med Jesus var over. Trodde de.

Så åpner det seg en ny tid. Tiden med Kristus, den salvede, med Kyrios, Herren begynner. For han viser seg igjen. Og de må ha fått, særlig Peter må ha fått, en følelse av at dette har hendt før: Peter, Jakob og Johannes fisker, får ingenting, kaster på Jesu ord garnene på nytt, og får overflod! Da går lyset går opp for en av dem som er i båten, og han utbryter: Det er Herren! Han bruker betegnelsen Kyrios, den samme som i Det gamle testamentet blir brukt på Gud selv i den greske oversettelsen. Det er den oppstandne Herren og Frelseren som møter dem. Det møtet innleder en ny fase. Det åpner for Kirkens tid.

Møtet med den oppstandne sprengte alle grenser for tilhengerne. Og evangeliet spredte seg ut over hele Romerriket og senere enda videre, og nå i dag når det ut til hele verden, med budskapet: Han lever og vi skal leve! Tenk på det! Tro på det!

Det kan være vanskelig å tro det. Kanskje vi også har «gått hjem», i betydningen at vi lever videre, etter påske, som om ingenting hadde hendt, som om Jesus fremdeles er i sin grav? Det var Herren selv som hjalp disiplene videre, som ledet dem inn i en ny fase, inn i Kirkens tid.

Denne kirke tilhører vi! Den har vist at den kan sprengte alle grenser! Møtene med den oppstandne er der – i Ordet,

og i sakramentene. De er der- i tro. Og de er der som erfaringer. Mange har opplevd at Jesus Kristus har møtt dem, gitt trøst og oppreisning, virket ved sin Ånd til levende tro.

Kirkens skatt gjennom alle tider er evangeliet, som gir et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde. Og kirkens skatt er dens erfaring av at gjennom alle tider og på alle steder har mennesker blitt grepet av det Ord som de har hørt og kommet til tro.

Så er kirken et hjem for alle som tror, mye eller lite. Vi er søskenflokk som får be til vår himmelske Far og som får bli reist opp av hans Sønn. Vi er en søskenflokk som tror for og med hverandre.

Felles for oss er en menneskelig erfaring av at livet rommer både gode og tunge ting. Alt har ikke blitt slik vi håpet, og noe blir ikke slik vi tenker. Alle får vi vårt, på forskjellig vis, av menneskelivets kår. I tunge tider kan vi tenke: Er Gud fjern? Han som i medgangstider syntes så nær? Det må da virkelig disiplene ha tenkt ved Genesaretsjøen. Så fikk de erfare: Nei, han er ikke fjern! Det er vi som fjerner oss.

Han sto der, midt i fiskernes hverdag. Han var der. Han er her. Disiplene hadde avskrevet ham. Men han hadde ikke avskrevet dem! Han har ikke avskrevet oss, deg og meg, heller.

På slutten av min tjeneste som ansatt i kirken, trenger spørsmålet seg frem: Har jeg fått gjort det jeg skal, sagt det jeg skal? Tenk om jeg hadde vært sterkere i troen, mer brennende i håpet, mer overgitt til kirkens Herre! Det kan vel mange kjenne seg igjen, biskop eller ikke, på terskelen til pensjonisttilværelse eller ikke.

Hva sier kirkens Herre til oss? Han sier: Løft blikket og se på meg! Se ikke på deg, se på meg som er død og oppstanden for deg! Min gjerning for deg og med deg er ikke over, sier Herren.

Som han oppsøkte disiplene, oppsøker han oss. Han vet hvordan vi har det, og han går med. Enten vi lever eller vi dør, hører vi ham til Ingenting kan rive oss ut av hans hånd.

Som han ga disiplene mat; gir han oss. Ved brødunderet i ørkenen, var det fisk og brød. Ved stranden etter fisketuren, var det fisk og brød. Ved nattverdbordet i kirken er det, som ved hans siste jordiske måltid, vin og brød. Det gir han oss som soning for alle våre synder.

Ved stranden var han der og grunnla sin kirke på klippen Peter. Og Peter fikk oppdraget med å være hyrde, fø lammene, lede menigheten. Den teksten som forteller om det, er den direkte fortsettelsen av vår tekst i dag. Det var den teksten biskopen hilste meg med på min ordinasjonsdag for mer enn tjue år siden.

Nå avslutter jeg min hyrdeoppgave på en søndag som har tekst fra den samme stranden og den samme scenen. Uansett hvor jeg er i livet, er Herren den samme. Og det er han for oss alle. Det er vi som ser ham uklart eller klart, alt etter som. Han ser oss. Helt klart. Han ser oss så klart at han gikk i døden for oss. Og derfra til oppstandelsen. Han er med oss alle dager, og gir oss et levende håp.

Under alle dyp er du Gud!

PREKEN I KRISTIANSAND DOMKIRKE, 9. MAI 2014
MINNEGUDSTJENESTE 150 ÅR ETTER SLAGET VED HELGOLAND
AV BISKOP STEIN REINERTSEN
MARK 4,35-40

Det må ha vært noen underlige maidager i Kristiansand for 150 år siden. Kristiansands innbyggere fikk et brutalt møte med storpolitikken. Broderfolket i sør var i krig med Østerrike/Preussen. Tre danske krigsskip ligger for anker i havnen bare noen hundre meter herfra. Skadede sjømenn var under behandling på garnisonssykehuset i krysset Dronningens gate og Elvegata. Etter hvert skal atten døde menn graves. Den største begravelsen i Kristiansands historie. Alle byens forretninger som var stengt i forbindelse med begravelsen, talte sitt tydelige språk.

En blanding av glede og ikke minst sorg fylte gatene. Gleden over at sjøslaget ved Helgoland var vunnet. Det siste store sjøslaget blir det kalt i marinekretser. Samtidig var det en sorg over tapet av atten uerstattelige menneskeliv og over den ulykkelige situasjonen Danmark som nasjon var kommet i. Pastor Albert Peter Sagen ved Christiansand Domkirke, skrev derfor:

Men seirens fryd er vemodblandet
Thi blodsbestængt er ærens krans,
og blegt og stille er det tog,
som dækkes nu av Dannebrog

Den planlagte femtiårs feiringen av grunnlovsjubileet åtte dager senere ble dempet. Det offisielle programmet ble sløffet.

150 år er lang tid. Slaget ved Helgoland vekker ikke lenger de store følelsene blant folk. Men også vi kan oppleve hvordan

krefter utenfor oss selv gjøre livet til tider tøft å leve. Ingen av oss går gjennom livet uten å oppleve stormværet som river og sliter i oss. Evangelieteksten i dag handler om en gang disiplene fikk kjenne på kroppen hvor tøft sjølivet kan være. Vi reiser oss og høre evangeliet slik det står skrevet hos evangelisten Markus i det fjerde kapitlet.

Samme dag, da det ble kveld, sa han til dem: «La oss sette over til den andre siden av sjøen.» De lot folkemengden bli igjen og tok ham med seg i båten der han satt. Også andre båter fulgte med. Da kom det en voldsom virvelstorm, og bølgene slo inn i båten så den holdt på å fylles. Jesus lå og sov på en pute bak i båten. De vekket ham og sa til ham: «Mester, bryr du deg ikke om at vi går under?» Da reiste han seg, truet vinden og sa til sjøen: «Stille! Vær rolig!» Vinden la seg, og det ble blick stille. Så sa han til dem: «Hvorfor er dere så redde? Har dere ennå ingen tro?» Og de ble grepet av stor frykt og sa til hverandre: «Hvem er han? Både vind og sjø adlyder ham!» Mark 4,35-40

Hva betyr det at å står overfor en med slike krefter! «Da reiste han seg, truet vinden og sa til sjøen: «Stille! Vær rolig!» Vinden la seg, og det ble blick stille.» De stod overfor en som har kaoskreftene i sine hender. Disiplenes frykt for å gå under, ble vendt til undring og frykt for; «Hvem er han? Både vind og sjø adlyder ham!»

Et sjøslag for 150 år siden er bakgrunnen for denne minnegudstjenesten. Viktige slag forandrer historien. Bakgrunnen, ja selve

grunnlaget for kirken er også et slag som skjedde i vår historie. Vi må lenger tilbake i tid. Vi må til det urolige Midtøsten. Langt færre personer var involvert. Det var Den ene, Han som vi kaller Han som er, mot resten av folket. Han som hadde vist at han hadde kaoskreftene i sine hender, gir fra seg sin makt og dør frivillig på et kors. Det synes som om det totale nederlag.

Men slaget stopper ikke der: Tre dager senere skjer det utrolige. Jesus står opp. Hans Far i himmelen, vakte han opp. På den måten beseiret han våre tre største fiender, syndens, dødens og djevelens makt. Slaget fikk en annen utgang.

C.S. Lewis, den geniale engelske forfatteren, som blant annet har skrevet Narniabøkene sier:

Jesus har ved sin oppstandelse brutt opp en dør som har vært stengt siden det første menneske døde. Han møtte dødens fyrste, kjempet mot ham og beseiret ham. Og av den grunn er alt blitt annerledes. Dette er begynnelsen på den nye skapning, et nytt kapittel i den kosmiske historie er begynt.

Gud har ikke lovet et eneste menneske et liv uten stormer, men verden ser annerledes ut etter dette slaget. Viktige slag, forandrer verden.

Det fortelles at da de danske sjøfolkene var i ferd med å dø, var det en salme som «lå på deres lepper». Den salmen skal vi synges til slutt i denne gudstjenesten. Det er «Vår Gud han er så fast en borg.»

Det handler om en tillit midt i livets brutalitet. Vi hørte lest på dansk fra romerbrevet:

Hvem kan skille oss fra Kristi kjærlighet? Nød, angst, forfølgelse, sult, nakenhet, fare eller sverd?... Men i alt dette vinner vi mer enn seier ved ham som elsket oss. For jeg er viss på at verken død eller liv, verken engler eller krefter, verken det som nå er eller det som kommer, eller noen makt, verken det som er i det høye eller i det dype, eller noen annen skapning, skal kunne skille oss fra Guds kjærlighet i Kristus Jesus, vår Herre.

I begravelsen til de falne danske ble, som en konsekvens av påskens drama, disse ordene sunget av den store sørgekoren. Fordi viktige slag endrer verden:

De sidste strid de har stridt ud
Den sidste seier er gi'et naadens Gud.

Men bedste seier er i Himlen
I Jesu favn, i Jesu tro.

Slaget ved Helgoland har også satt sitt spor her inne i Domkirken. I taket henger det en kopi av fregatten Jylland, ett av de tre skipene som kom til Kristiansand. Slike kopier finner vi i mange av våre kirker. De er et symbol på kirken. De forteller at vi er alle i samme båt, og at vi er alle på vei mot samme mål. Noen av disse skipene kan ha en interessant detalj. Vi finner den ikke på skipet her i Domkirken, men på flere andre. De er kopier av bestemte skip, men en viktig og livsviktig

Preken 17. mai 2014

EIDSVOLL KIRKE
AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT
LUK 1,50-53

nødvendighet er fjernet på kopien: Livbåtene er tatt bort. Symbolikken er klar. Vi må tilbake til teksten vi leste om når Jesus stiller stormen: Med han som er kirkens Herre, Jesus Kristus, om bord er vi trygge mot kaoskreftene. Han som har kaoskreftene i sine hender er med. Da er det ikke behov for en ekstra livbåt.

Arnold Eidslott beskriver det slik i diktet Utsagn om skip og sjeler

Til slutt vil sjøen legge seg
Innenfor moloen matroser innenfor
i den høye fred i den endelig havnen.

Månelyset over og et kor matroser
de døde nattsangeres glemte kor løfter
en lovsang mot stjernene fra havnenes havn
Matroser var reisen lang og trettende
så hviler både skip og sjeler her i lyset
fra hans panne som holder havene i sin hånd

Ingen nød i sjelene matroser
Messias velgjøreren står hos dere og det duvende
dekket hviler fra brenningenes hatske ånder

Derfor kan vi si: Under alle dyp er du Gud.

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, som var, er og blir en sann Gud fra evighet og til evighet. Amen

Slaget ved Helgoland i 1864 var en del av andre slesvigske krig og sto mellom fartøyer fra den danske marinen og de østerrikske og prøyssiske marinene. Slaget var det siste større sjøslag som ble utkjempet mellom treskip, og det siste danske sjøslaget med treskip overhodet. Danskene vant slaget, men den politiske betydningen av slaget var begrenset. Den danske flåten seilte etter slaget til Kristiansand. Her ble de tatt godt i mot av hele byens befolkning. Noen ble behandlet på sykehuset, men 18 døde soldater ble begravet på kirkegården hvor det er reist en minnestein. I Danmark blir slaget ved Helgoland feiret 9. mai hvert år, men også i Kristiansand er det en gruppe mennesker hvert år markerer det. I 2014 ble markeringen ekstra stor ved at H.K.H. Kronprinsesse Mary av Danmark og H.K.H. Kronprinsesse Mette-Marit av Norge mlfølge deltok i markeringen. Gudstjenesten i Kristiansand Domkirke var en del av denne markeringen.

Gratulerer med dagen! Det er et stort privilegium for meg å feire gudstjeneste her på Eidsvoll i den kirken jeg ble døpt i og som er det rommet der Eidsvollsmennene samlet seg til gudstjenester mens de skrev en av samtidens mest inkluderende grunnlover.

Men dette kirkerommet bærer ikke bare atmosfæren av stormennene fra herskapshuset til Carsten Anker. I dette rommet har alle slags mennesker båret sine barn frem til alteret for å bli døpt, her har bygdas ungdom blitt konfirmert og etter hvert innstiftet ekteskap og her har familiene på Eidsvoll møttes i sorg ved menneskers bære. Alminnelige bønder, arbeidsfolk, tjenerskap og kvinner utgjorde det store flertallet av deltagerne i kirkens handlinger og gudstjenester den gangen, men ingen av dem var ikke invitert til å delta i utformingen av grunnloven på Eidsvollsbygningen.

Teksten vi hørte lest er en del av den lovsangen Maria sang da Maria tidlig i svangerskapet besøkte sin slektning Elisabeth og Elisabeth velsignet henne. Maria var alt det Eidsvollsmennene ikke var. Mens Eidsvollsmennene var stormenn i sentrum av makten i lokalsamfunnene, kom Maria fra en liten utkantlandsby uten kontakt med maktens sentrum. Mens Eidsvollsmennene var velstående menn fra bygd og by, var Maria knyttet til en håndverker som tjente sitt brød ved sine egne henders gjerning. Eidsvollsmennene var menn, og Maria var kvinne, som både i datidens Israel og i Norge i 1814 ble betraktet

som mindreårige og mennenes tjenere. Maria var jøde som Eidsvollsmennene ikke vil gi tilgang til det nye Norge og hun tilhørte en religiøs minoritet som imperiets herskere ikke stolte på. Eidsvollsmennene aksepterte som vi vet, ikke religiøse minoriteter og forbød de «farlige» jesuittene.

Alle forventet i Marias samfunn at Gud ville velge ut til frigjøreren en mektig mann som Moses og som kunne herske slik den store kong David hadde gjort: Dominere et stort landområde, sørge for at alle folkeslag underkastet seg den politiske ledelsen i Israel slik at folket kunne velte seg i melk og honning og nyte velstanden og rikdommens frukter.

Men Gud valgte annerledes. Gud visste at stormenn og rikfolk hersket ved å holde andre nede.

Gud visste at alle menneskers frigjøring fra fattigdom, maktovergrep og nød måtte skje ved å synliggjøre og bekrefte alle menneskers likeverd i den utvalgte. Det kunne bare gjøres ved at et menneske utenfor makt og rikdom ble Guds utvalgte. Bare slik kunne herskeres hovmod overfor andre mennesker bli satt på plass. Derfor ble Maria Guds utvalgte, en uforståelig tanke for samtidens mennesker – og svært langt fra dem som dannet det nye Norge i Eidsvollsbygningen herskapsrom.

Det må ha vært en ufattelig opplevelse for Maria å bli løftet slik opp av Gud selv. Vi hører gjenklangen av denne følelsen i

lovsangens dyptfølte takknemlighet til Gud og i hennes myndige og trygge beskrivelse av maktmennesker og herskere.

Men for alle dem som slet og led i bygdene rundt Eidsvollsbygningen, alle dem som vanligvis fylte kirken her, var Maria en person de kunne knytte seg til fordi hun var som en av dem. Hun ble symbolet på Guds utvelgelse av alminnelige husmenn, tjenere og arbeidsfolk, av kvinner og ungdom. Hun ble Guds mor og var og er alle menneskers søster.

Mennene på riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814 gikk imot Europas stormenn og forfattet en grunnlov som startet prosessen med å vende samfunnspyramiden. De styrte den enevelde kongen og forankret makten hos folket. Med rette sies det at kongen hentet sin legitimitet hos folket og ikke hos Gud slik den enevelde kongen hadde påberopt seg med biskoper og stormenns støtte.

Utvelgelsen av Maria og hennes myndige lovsang forteller oss at makt og myndighet har guddommelig legitimitet først når de kongen og de styrende løfter opp dem som blir sett ned på, når de lager ordninger som gir folk anledning til selv å skaffe seg sitt daglige brød og når de anerkjenner at alle mennesker, uavhengig av kjønn og alder, sosial klasse og etnisitet, seksuell legning og funksjonsevner, er bærer av Guds bilde. Guds program er ikke å kontrollere mennesker fra toppen, men å frigjøre alle dem som er budent i lenker og som erfarer fattigdom og nød.

Det er denne prosessen med å snu samfunnspyramiden stormennene på Eidsvoll satte i gang i 1814 i det norske samfunnet. Det er dette som var Eidsvollsmennenes storverk og som gjør at vi med rette hyller dem og feirer dagen de ferdigstilte grunnloven som en frigjøringsdag.

Gjennom disse to hundre årene har samfunnspyramiden blitt snudd og vi blir et stadig mer inkluderende fellesskap. Ledelsen av stat og samfunn er ikke lenger forbeholdt en liten gruppe. Vi er alle makthavere. Det betyr at vi alle har del i ansvaret og forpliktelsene mennesker med makt har i Guds husholdning. Vi kan ikke skjule oss bak kongens hermelinskåper og «de andres» beslutninger.

I dagens Norge må vi alle stå til regnskap for om vi er hovmødige og innbillig oss at vi kan skape vår egen og Norges fremtid uten å lytte til visdommen fra dem som har gått foran oss i slektene.

I dagens Norge er det vi som må granske om vårt samfunn gir rom for dem som er annerledes enn oss.

I dagens Norge er det vi som er ansvarlig for at velstående avgir ressurser til dem som har mindre.

I dagens Norge er det vi som er forpliktet til at ingen mennesker i vårt globale fellesskap skal legge seg sultne om kvelden.

I dagens Norge er det vi som skal sørge for at mennesker på flukt fra undertrykkelse og nød finner trygge rom i vårt land.

I dagens Norge er vi alle ansvarlige for at makten blir utøvd slik Guds visjon for mennesker og samfunn er.

I dette kirkerommet har mennesker kommet med livene sine preget av sorg og glede, armod og stolthet, fattigdom og velstand. Slik er det også i dag. Slik skal det også være i fremtiden.

Vi som er samlet her har alle våre fortellinger om lykke og ulykke, om tap og vinning, om skam og stolthet. Vi har alle opplevd nederlag og vet godt om våre svakheter. Men til dette rommet er vi invitert slik som vi er.

I dette rommet kommer Gud oss i møte med kjærlighet. Og Guds kjærlighet er tålmodig, velvillig og den tar aldri slutt slik Paulus forsikrer oss. Guds kjærlighet gir oss alle nåde og frigjør oss fra vår egen tilkortkommenhet. Gud reiser oss opp slik Gud reiste opp Maria. Som Maria er vi alle frigjort til å tjene hverandre slik at alle får et bedre liv.

Slik blir det mer himmel på jord – for alle.

Grunnlovsjubileet 1814–2014

RADIOOVERFØRT GUDSTJENESTE, NIDAROS DOMKIRKE 17. MAI 2014

AV BISKOP TOR SINGSAAS

LUK 1,50-53

Det står skrevet i evangeliet etter Lukas kap. 1, 50 - 53

v. 50; Fra slekt til slekt varer Guds miskunn over dem som frykter ham.

v. 51; Han gjorde storverk med sin sterke arm; han spredte dem som bar hovmodstanker i hjertet.

v. 52; Han støtte herskere ned fra tronen og løftet opp de lave.

v. 53; Han mettet de sultne med gode gaver, men sendte de rike tomhendte fra seg.

Slik lyder Kristi evangelium

Gratulerer med 17. mai, og med 200-årsjubileet for Grunnloven!

Og gratulerer med nyrestaurert Steinmeyerorgel som først har offisiell innvielse i morgen, 18. mai. Men i dag har vi gleden av å høre det for første gang. Og det skulle bare mangle, på selveste 17.mai!

Er det ikke flott!!

Her er vi i Nidarosdomen, selveste symbolet på nasjonsbygginga til den unge nasjonen Norge som vokste fram sterkere og sterkere i bevisstheten etter 1814. Denne kirken ble nevnt i Grunnloven som kroningskirke. Kongene skulle krones her som i middelalderen, og våre to siste konger Olav og Harald, og dronning Sonja ble signet her.

En ønsket på denne måten å slå buen tilbake til Norges storhetstid i middelalderen som selvstendig kongerike. Vi måtte tilføres identitet fra historien.

I storhetstiden bygde de stadig på katedralen inntil den stod her i all sin prakt på begynnelsen av 1300-tallet, selv om brannene herjet innimellom. Og da store deler av katedralen ble liggende i ruin i flere hundre år fra 1530-årene, var også folket langt nede,- undertrykt og under fremmed styre i dansketiden. Derfor ble gjenreisinga av Nidarosdomen så viktig for den unge nasjonen. For gjennom den så de med egne øyne sin selvstendighet vende tilbake, - når stein ble lagt på stein og katedralen reiste seg igjen.

De himmelstrebende buene, søylene og de veldige hvelvene og de fargerike glassmaleriene fanger og fascinerer oss når vi kommer inn.

Storheten og prakten kan også skremme.

Katedralen er tvetydig.

Hva leser vi ut av den? Makt, storhet, stolthet, distanse?

Men steinene hvisker, glassmaleriene synger et budskap.

Bak prakten og skjønnheten, under storheten og stoltheten fornemmer vi en annen stemme som har større bærekraft i livet enn alt annet.

De «stemmeløses stemme»; som sier;
«Den minste er den største.»

Katedralen bærer på et motsatt budskap enn det den fremstår som, ---.

«Den minste er den største.»

Og den gjemmer en hemmelighet; «Den største skal ta vare på den minste.»

Katedralen får sin grunntone fra en jentestemme, for lenge, lenge siden;

-fra en spe jentestemme som brøt ut i lovsang etter at hun hadde hatt besøk av engelen Gabriel: Uventet kom han til henne, - fra Gud. Vi hørte i teksten fra Marias lovsang. Lille Maria synger ut sitt håp knyttet til det lille barnet hun skal bære inn på jord, Jesus, Guds Sønn. Han kom til de minste på jord. Jorden ble fylt av håp etter at han kom.

Vårt liv henger fast i hans.

Katedralen er tvetydig. Den har gitt rom og mulighet for mennesker som har søkt og bekreftet sin egen storhet her.

Og du kan bli forvirret hvis du ikke fornemmer hviskingen fra steinene, - den stille sangen fra glassmaleriene som synger om at den minste kommer alltid først.

Vi må holde fast på dette her!

Et av de sterkeste bildene jeg har av Jesus Kristus, er hvordan han møter bortgjemte og utsatte mennesker, - « de stemmeløse». Han blir deres «stemme». Når han kommer til en ny by, oppsøker han de minste og utstøtte og blir hos dem. Han bryter radikalt med de sosiale og religiøse systemene for at ethvert menneske skal få møte Gud, uten at mennesker hindrer dem i det.

Han åpner veien for alle, - helt fram til Gud.

De som er tilskuere til livet, og ikke får være med, - som er satt utenfor, - inviterer han inn til livet og festen.

De minstes, de sårbare og utstøtte sin stemme, - hvem hører den? Hvem lytter etter den?

Vi må innrømme at Nidarosdomen gjennom tidene ikke har vært et sted for alle stemmene, - slik grunnloven ikke lot alle stemmene få komme til, jødernes, jesuittenes, samenes, taternes. Så har heller ikke Nidarosdomen vært katedralen som stod med åpne dører og tok imot og favnet omkring den som var liten og frøs i verden.

Den har innimellom i overkant vært makthavernes sted.

Men tvetydigheten?

Den er på et underlig vis et håpets sted, et undringens sted. Vi ser det når barna kommer inn her, de stopper opp, - hele kroppen sitrer av undring over dette «annerledesrommet».

Dette er et rom som bekrefter menneskets hellighet medsendt av Gud som beskyttelse i livet. Et stort rom som favner omkring den som er liten.

Nidarosdomen er for mange vært et håpets sted, for det ligger i veggene, i steinene, søylene. Det ligger en påminnelse i rommet her, «du må huss på» som vi sier på trøndersk, huske på; om han som ga alt for oss menneskene. Vi ser ham over korbuen som «den korsfestede». Det synger et budskap i glassmaleriene som aldri holder opp; «Han støter herskere ned fra tronen og løfter opp de lave. Han metter de sultne med gode gaver, men sender de rike tomhendte fra seg». Han søker den minste på jord. Han møter oss alle i livet der vi kjenner oss som aller minst. Han møter oss der med varhet og respekt. Han hvisker inn i våre liv, « -jeg elsker deg gjennom alt.» « - på tross av alt».

Jesusfortellingene må fortelles og fortelles og gjentas og gjentas for det er protestfortellinger mot mennesker som tvinger andre i livet. Det er fortellinger det blir liv i, og liv av, - når de fortelles. Vi bor i et veldig godt land. Det skal vi takke for i dag. Et land som ønsker å lytte til den minstes stemme. Men det er en stadig utfordring for oss. Vår grunnlov er gjennom årene blitt endret

for å åpne opp fellesskapet for mennesker som tidligere er blitt satt utenfor, jødene, samene, jesuittene, mennesker med annen tro. Vi har lovverk som skal beskytte og gi verdighet til alle, til taterne, - de homofile.

Hva med romfolket?

Vi trenger mennesker som våker, og som våger å reise seg i protest når noen blir krenket.

Hvor har vi dette fra?

Fra ham som lille Maria sang om, og som forandret verden, - som fredsprisvinner erkebiskop Desmond Tutu sa da han var her i Domen i 1984, for 30 år siden; «Det dummeste de hvite gjorde, var å gi Bibelen til oss afrikanerne, slik at vi ble kjent med Jesus. Da forsto vi hvor høyt elsket og verdsett vi var av vår skaper og frigjører. Det ga oss et enormt livsmot og vilje til kamp for vår egen verdighet og for rettferdighet mellom mennesker.»

Kirka skal være en forteller av fortellingene om Jesus som gir liv og håp. Og som stiller religiøse og sosiale, og politiske systemer i et kritisk lys, alltid. Hvordan er det med den minste? Hvordan er det å være sårbar og utsatt her? Er det medmenneskelighet og kjærlighet nok for ethvert menneske som søker beskyttelse for sitt liv? Hvilken plass har barna, - som barn, uten bekymringer, - for barn skal ikke være redde, engstelige. Hvilken plass har samene, taterne, de homofile, romfolket, alle med ulik hudfarge.

Et samfunns medmenneskelighet måles i forhold til hvordan den minste blir tatt imot, og blir gitt livsrom, - også de som kommer til landet som fremmede.

Vår grunnlov vil i framtida bli vurdert ut fra dette.

For det nasjonale slik vi forstod det i 1814, er over. Nå åpner vi opp mot det store mangfold av mennesker som vi skal gi livsrom for.

Hvilken stemme lytter vi etter her i denne katedralen som tilhører den verdensvide kirke?

Den spede Marias stemme som synger ut sin lovsang om sitt lille barn.

Jesus Kristus kom med håpet til jorden julenatt;
Fra slekt til slekt varer Guds miskunn over dem som frykter ham,
til ære for Faderen og Sønnen og Den hellige ånd som var og er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Preken ved økumenisk festgudstjeneste

GRUNNLOVSMARKERINGEN I NIDAROSDOMEN, 20. MAI 2014
AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES
JOH 13,34

Et nytt bud gir jeg dere: Dere skal elske hverandre. Som jeg har elsket dere, skal dere elske hverandre.

For 200 år siden tok 112 menn på Eidsvold farvel med hverandre etter å ha fullført sitt oppdrag og skrevet under på det som ble Norges grunnlov.

Og mens de holdt hverandre i hendene, avgav de et løfte: «Enig og tro til Dovre faller.» De hadde vært uenige om mye, men de stod sammen om verdier som la grunnlaget for den nasjonen som i disse dager feirer 200 år for frihet og selvstendighet. Og så takknemlige vi er for deres verk!

De var fremsynte og modige. Inspirert av andre lands konstitusjoner og preget av strømninger i tiden og med betydelig optimisme, arbeidet de frem Norges grunnlov. Ytringsfrihet, folkestyre og maktfordeling var verdier som gav grunnlag for en moderne lov. De ønsket å sikre tryggheten i samfunnet og verne om fellesskapet. De var sikre på å ha gjort et stykke godt arbeid. Men de visste også at den ikke var fullkommen og at det ville bli endringer. Verdiane måtte tolkes på ny.

For 200 år siden leverte Mesteren fra Nasaret fra seg budskapet som kan sammenfattes i den vakre bibelteksten vi har hørt. Det nye budet om kjærlighet har vært og er fremdeles kirkens kjerneverdi. Det har preget Norge og gav impulser til grunnloven. Troen på Guds grenseløse kjærlighet til alle mennesker har satt mennesker i bevegelse for å vise barmhjertighet og gi videre troen på Kristus.

Grunnloven med vekt på både frihet, samhold og fellesskap har vært tolket på ny og på ny. Jesus sine ord om kjærlighet har det også vært nødvendig å forstå på ny og på ny. Enhver tid må ta ansvar ikke bare for sine verdivalg, men også for hvordan vi møter vår tids utfordringene i lys av det vi har forpliktet oss på. Også vi må tolke og praktisere grunnleggende verdier utfra det vi tror på, erfarer og holder for rett.

Hva er det vi hegner om og som vi ikke vil gi slipp på?

Fellesskapet er en umistelig verdi i det lille landet vårt. For hver enkelt av oss er tilhørighet til medmennesker ikke bare det som gir glede og livsmot. Det gir også mening og følelsen av å bety en forskjell.

Det gir en frihet til å påvirke og forplikter til å ta ansvar.

Derfor har det vært nødvendig å endre og justere grunnlovsteksten – og det har skjedd inntil den siste uken. For i 1814 ble det satt grenser for hvem som fikk stemme og grupper av mennesker ble nektet adgang til riket. Nå er det ubegripelig. De trodde de gjorde rett, selv om vi er dypt uenig i dag. Kirken har også tatt feil og misbrukt makt og holdt folk utenfor.

Vi vet at fellesskap er nødvendig for ethvert menneske, derfor er det også nødvendig å bekrefte alles likeverd ved å gi dem rom og rettigheter. Det gjelder den som har annen tro enn majoriteten, det gjelder den som tilhører en annen kultur og som har en annen identitet enn flertallet. At mennesker i Norge fortsatt kjenner seg marginaliserte og satt utenfor – det utfordrer oss alle.

Preken under pilegrimsseilasen fra Stavanger til Trondheim

KIRKERUINENE PÅ HERØY, 27. JULI 2014 / 7.S. I TREENIGHETSTIDEN

AV BISKOP INGEBORG MIDTTØMME

1. MOS 16,1-13

I dag er vi en mer sammensatt menighet enn den som vanligvis feirer gudstjeneste her i Herøy. Mange hører til her i området, mens andre er på reise i flere dager som pilegrimer på veg til Nidarosdomen. I vår tid er det stadig flere som legger ut på en pilegrimsreise på leting etter det hellige, etter et holdepunkt som gir styrke til å leve og mot til å tro.

Selv om vi tilsynelatende er en sammensatt menighet, har vi nok alle sammen på forskjellige måter gjennom ulike faser av livet strevd med spørsmålet om hvem Gud er og lett etter ham. Evangeliet til oss i dag, er at det ikke bare er vi som leter. Gud leter etter oss – helt til han finner oss.

En pilegrimsreise er en indre reise like mye som en ytre reise, og den indre reisen kan vi ta del i alle sammen. Den rommer vår lengsel etter Gud, og kan hjelpe oss å finne svar på spørsmål som: Hvem er Gud – i mitt liv? Hva vil jeg Gud skal bety? Mange kan fortelle om svar som gir bekräftelse på tilhørigheten til Gud og finner i det en retning for livet videre.

Tema for denne dagen av kystpilegrimsreisen er: bekymringsløshet. Med den uken vi nå har bak oss med krigshandlinger, terror og frykt som øker fra dag til dag – og kommer nærmere inn på oss her i Europa – hvor uskyldige passasjerer styrtes i døden, en uke hvor justis- og beredskapsministeren går ut og advarer mot en terrorhandling her hos oss – en tid hvor hatet blir så tydelig, hvor hevsn får råde grunnen og vold avler vold. En tid hvor vi igjen nettopp har passert datoen 22.juli og blitt minnet om at vi fortsatt har en lang veg å gå. En tid hvor menneskeverdet daglig krenkes og enkeltmennesker mister

feil, er det mulig bli reist opp? Hvordan går det an å ta modige valg om vi stadig innhenter hverandre av fortiden og måles med kunnskap vi ikke hadde eller muligheter som ikke var innen rekkevidde?

Den som tar ansvar i fellesskapet og er villig til å stå i utsatte posisjoner, tar en risiko, også for å ta gale valg. Da kan det være fristende å være mer opptatt av å handle riktig enn å handle rett. Men vi kan ikke av den grunn unnvike vårt ansvar for bidra der folk i nød og krig utsettes for ufattelig nød og lidelse. Kan vi av den grunn avstå fra tiltak for å verne vår jord? Det er bare i vissheten om tilgivelse at det er mulig å ta djerne skritt. Er det ikke bare i tillit til at vi står sammen og ønsker det beste for samfunnet vårt at vi bruker vår ytringsfrihet, vår tildelte myndighet og våger å kritisere og utfordre hverandre?

For livet er et risikoprojekt, personlig og i samfunnet. Ingen lever helgardert. Som jeg har elsket dere, sa Jesus: Han gav de han møtte, nye sjanser, så de våget livet på ny...

Gjør vi det?

Den som har erfart hva det betyr, oppdager også nåden, på ny, og vet den er umistelig. Den er en kraft som setter fri til ikke bare å se, og erkjenne, men også handle. Og å våge å innrømme det som gikk galt. For i nederlagets time er det kjærligheten som gir mot til å løfte blikket og møte fremtiden.

De 112 på Eidsvold brukte sine ressurser og evner for å skape det nye Norge, fremtiden. Vi har våre muligheter til å skape vår fremtid med likeverd, frihet og trygghet, både i vårt land og i verden. Det er vårt oppdrag.

Da følger vi i sporene til han som åpner et fellesskap som strekker seg utover tiden, og som gir oss sitt løfte om fremtid og håp.

Jesus sier:

Et nytt bud gir jeg dere. Dere skal elske hverandre. Som jeg har elsket dere, skal dere elske hverandre.

For å elske er mye mer enn følelser og ømhet. Det handler også om å gi rettigheter, bekräftelse og mulighet til verdig liv. Mesterens ord utfordrer oss, vi som topper lister over goder som kan telles med tall og kurver som måler velstand og vellykkethet. Det forplikter oss å ville et fellesskap der lys - strimene av raushet, ja av og kjærlighet skal merkes, ikke minst for dem som kjenner livets mørkeste sider, og de i verden som mangler det grunnleggende for liv.

Det er fellesskapet vi holder frem som vår fremste beholdning. Det står alltid står på spill - forpliktelsen til hverandre, er stadig truet. For det krever mot å være medmenneske og å hengi seg til fellesskapet. Og det krever mot å åpne fellesskapet for andre og la dem få del i det vi har fått.

Men har vi noe valg - vi som har bestemt at vårt felles verdigrunnlag – er den humanistiske og kristne arv?

Jesus sa:

Som jeg har elsket dere, skal dere elske hverandre –

han reiste den opp som lå nede så det var mulig å løfte blikket – igjen, og han gav seg selv i vårt sted...

Han møter oss med denne kjærligheten der vi er. Den berører dypet i oss og gjenkjennes i vår lengsel etter å bli omfavnet, slik vi er. Når ekkoet fra krenkende ord vi sa i går møter oss når vi våkner, eller minnet om de unnvikende valgene vi tok, kommer til oss i vårt mørke, da får tilgivelse og nåde ny betydning. Vi blir møtt i våre egne nederlag, og settes fri til å gå videre.

Og hvordan skulle vi ellers klare å leve i tette forhold og forplikt oss? Hvordan skulle vi ellers bære vår selvopptatthet og egenkjærlighet? Livets utålelige letthet lindrer ikke smerten av våre nederlag.

Når vi tar imot Guds godhet og tilgivelse, er det mulig å våge på ny.

Det berører også vårt fellesskap: Hvordan skal vi tørre å ta krevende standpunkt om vi ikke har en trygghet om at hvis vi trår

håpet, er dette likevel overskriften. Og kanskje trenger vi den mer enn vi aner.

Fra bibelens første blad leser vi om hvordan Gud skapte alt, skapte oss til å leve sammen med seg og ville oss mennesker godt. Hvordan han elsker oss. Hvor dyrebare og verdifulle vi er i hans øyne.

Prekenteeksten i dag, er fra en av bibelens første blad. Vi har hørt lest om Abram og Sarai som ikke fikk barn. Vi har hørt hvordan Sarai la ansvaret for sin barnløshet på Gud og fant det hun tenkte ville være en god løsning. Så erfarer hun at det hun hadde lagt godt til rette for, førte til at hun selv ble sett ned på. Hun opplevde seg krenket av Hagar. Sarais reaksjon var å ta igjen; var selv å krenke og ydmyke Hagar så hun til slutt rømte.

Det er noe sterkt menneskelig i denne fortellingen. Hadde vi brukt andre navn, kunne den fort blitt forveklset med de historiene / de erfaringene vi har rundt oss i det daglige. Mange forsøker å slippe unna en uverdlig livssituasjon. Enda flere lever med ydmykelser og krenkelser.

Gud så Hagar. Han så dem begge, men det er Hagars stemme som blir stående igjen i dag: vers 13:

«Da sette ho dette namnet på Herren som hadde tala til henne: «Du er ein gud som ser meg.» For ho sa: «Har eg her verkeleg sett han som ser meg?»

Jeg vil at vi skal holde fast i disse ordene gjennom dene dagen – enten vi er på en ytre pilegrimsreise eller ikke. Med det

bakteppet vi har med oss inn til denne gudstjenesten, trenger vi å holde fast på den erfaringen og erkjennelsen. «Du er ein gud som ser meg.» For ut av den formuleres spørsmålet og undringen: «Har eg her verkeleg sett han som ser meg?»

Hvem er din Gud? Hvilket navn har du satt på ham? Hvilke erfaringer har farget navnet du bruker? Jeg har de siste dagene tenkt gjennom dette for min egen del. Jeg er fortsatt preget av de gudsbilder jeg fikk som barn, preget av bibelfortellingene som har fulgt meg og preget av barnesangene – selv om jeg som voksen har fått et mye større bredde, så ligger de der. Og ikke minst er jeg preget av livet selv hvor jeg har fått bryne meg på disse gudsbildene. Mitt liv er ikke uten arr, men jeg har lært at arrvev er sterkere enn annet vev.

Vi bærer med oss våre sår, kanskje er noen av dem påført oss av mennesker som mente de gikk Guds veg? Våre vonde erfaringer er ikke påført oss av Gud, men Gud ser.

Er det forskjell på at Gud ser oss – og at vi ser Gud? Er terskelen høyere den ene veien enn den andre? Har du tenkt over det? Jeg vet at Guds navn – den han er for meg – kommer spontant til uttrykk når jeg ber. Samtidig farger bønner – og spesielt de bønner jeg låner ord til - igjen mitt bilde av Gud.

I den nye bønner vi har fått for denne dagen ber vi om at Gud må rope på oss når vi vil skjule oss for hverandre – og for Gud – vi ber om mot til å leve synlig for Guds nådige blikk. Nådig. Det er vår Gud.

Vi har en Gud som ser oss. Det er det ingen tvil om. Gud ser oss - også når vi har vanskelig for å se ham. Når livet er overskyet og grått, når tåka henger langt ned og jeg bare tenker at han må jo være der - fordi jeg har sett ham før. Akkurat som med fjellene på Sunnmøre. De er her.

Vi har en Gud som gjør alt han kan for å finne oss. Vi har en Gud som i Jesus Kristus på ny har gjort seg synlig for oss – og

viser oss hvem han er. En Gud som ikke vil straff og hevn, men en Gud som gir tilgivelse. En som tar imot oss syndere, står det - og inviterer oss inn i fellesskapet med seg. Evangelieteksten i dag viser hvordan han leter etter oss. Han gjør det selv om noen murrer.

«Gled dykk med meg! Eg har funne att den sauem som var bortkomen.» Eg seier dykk: På same måten er det større glede i himmelen over éin syndar som vender om, enn over nittini rettferdige som ikkje treng omvendning (...) 'Gled dykk med meg! Eg har funne att det pengestykket eg hadde mista.' På same måten, seier eg dykk, blir det glede mellom Guds englar over éin syndar som vender om.»

Og her kan Hagars spørsmål og undring også bli vårt spørsmål til ettertanke: «Har eg her verkeleg sett han som ser meg?»

Ser vi den Gud som aldri har gitt opp å få oss til å leve sammen med seg? Koste hva det koste ville. Den Gud som elsker oss, og i Jesus Kristus gir oss anledning til å vende oss til ham. Den Gud som inviterer oss inn i nåden, inn fellesskapet, inviterer oss til å ta imot ham i nattverdens brød og vin.

En pilegrimsreise handler om å finne ham – og la seg finne av ham. Så la oss mens vi er undervegs, hjelpe og støtte hverandre til å se ham som ser oss, til å ta imot invitasjonen fra han som gleder seg over hver eneste en som lar seg finne. «Har eg her verkeleg sett han som ser meg?»

Vi har en Gud som er kjærlighet, som vil prege oss med sin kjærlighet og vil at den får prege våre møter med hverandre. Mine kjære, lat oss elska kvarandre, for kjærleiken er frå Gud, og kvar den som elsker, er fødd av Gud og kjenner Gud (...) Ja, dette er kjærleiken, ikkje at vi har elska Gud, men at han har elska oss og sendt sin eigen Son til soning for syndene våre.

Ære vere Faderen og Sonen og den Heilage ande, som var, er og vere skal, ein sann Gud frå æve og til æve. Amen.

Gjestfrihet!

PREKEN I TREFOLDIGHETSKIRKEN, ARENDAL, 13. AUGUST 2014

ARRANGERT AV KIRKENS BYMISJON I FORBINDELSE MED ARENDALSUKA

AV BISKOP STEIN REINERTSEN

LUK 14,12-13

Går det fremover med verden? Heldigvis er det mye som går fremover. Levestandarden, helse, kunnskapsnivået, den enkeltes frihet og muligheter på tross av bakgrunn har aldri vært så god. De færreste vil settes tilbake til samfunnet slik det var tidligere, uansett hvilket tidspunkt man velger. Men selv om det går stadig fremover på mange områder, kan det likevel være grunn til å spørre: Har vi mistet verdifulle ting på veien? Er det f.eks. dyder som før var viktige, som i dag er mindre verdsette?

Temaet jeg har fått i dag, gjestfrihet, er etter min mening et slikt tema. Hvor ofte er det temaet fremme i den offentlige samtalen? Det er ytterst sjeldent jeg hører det nevnt, og selv har jeg ikke prekt veldig ofte om det.

Det er likevel ingen tvil om at gjestfrihet var et svært viktig tema for de første kristne og for den tiden de levde. Gjestfrihet var faktisk en av de viktigste dydene. Den hadde sin egen gud, og det var ingen ringere enn Zevs. Biskop Meliton av Sardes i Lilleasia skrev en egen bok om gjestfrihet. Boken er dessverre gått tapt. Herberger kunne være utrygge. De omreisende apostlene og misjonærene tok derfor inn hos andre kristne. Uten gjestfriheten ville ikke den kristne troen ha spredt seg slik den gjorde i de første århundrene.

Teologiske debatter og uenighet er ikke noe nytt i kirkens historie. Foranledningen til at de fleste brevene i Det nye testamentet ble skrevet, var en konflikt enten med hensyn til læren, etikken eller begge deler. Synet på gjestfriheten har også

ført til at et brev ble sendt. Når Johannes skriver sitt tredje brev, er foranledningen at en av menighetens ledere ikke ville ta imot omreisende predikanter. Nå blir Diotrefes bedt om å endre sin praksis slik at den blir i overensstemmelse med det kristen synet på gjestfrihet.

Som et siste eksempel på hvor grunnleggende gjestfriheten var, kan nevnes kriteriene for å bli biskop eller tilsynsmann. De skulle være gjestfrie. Det er sjeldent at denne egenskapen ved kandidatene blir diskutert i media når en ny biskop skal ansettes.

Men hva er det som gjør at gjestfrihet er så viktig? Betydningen av ord kan gi oss verdifull informasjon. På både gresk og latin brukes ordene fremmed og fiende (latin: hostis og gresk: xenos) om hverandre. Med andre ord; Den fremmed ble ofte sett på som en fiende. Vi frykter det som er fremmed.

Hvordan overvinnes vi fiendskap? Det må jo være ved å skape nærhet. Er det ikke det gjestfrihet gjør?

Tilbake til betydningen av ordene. Gjestfrihet på gresk (filoxenia) kan like godt oversettes med kjærlighet til den fremmede. Det meste som sies i NT om fremmede sies i forbindelse med gjestfrihet. Gjestfrihet burde derfor ikke være mindre aktuelt i dag enn det var i det første århundret. Gjestfrihet gjør noe med relasjonen mellom oss og ikke minst hvordan vi ser på hverandre og behandler hverandre. Den overvinnes ofte frykten for andre.

Det norske samfunn er ikke lenger et monokulturelt og etnisk kulturelt samfunn. Vi står daglig overfor den fremmede både med hensyn til språk, etnisitet, kultur og religion. Våre nye landsmenn bør møtes med gjestfrihet. For fremmedhat og fordommer overvinnes aller best ved nærhet og gjestfrihet.

Vi har et særlig ansvar for hvordan vi møter våre nye landsmenn. Israelsfolket blir minnet om at de selv en gang levde som fremmede i Egypt. Kirkens Herre og grunnlegger, Jesus, var også selv forvist som flyktning i flere år. Kirken burde være enda mer opptatt av å inkludere den fremmede gjennom å vise gjestfrihet, åpne sine hjem og bordfelleskap. Mange har gode erfaringer nettopp med å arrangere store gjestebud med mennesker fra mange forskjellige land. For gjestfrihet gjør noe med relasjonen mellom oss. Det som kunne oppleves som en truende person, viser seg å være en venn.

Men ordet fremmed rommer mer enn nye landsmenn. «Hvor lenge skal jeg bo her i byen, før jeg regnes med?» var det en som sa til meg. Vedkommende hadde bodd i en liten Sørlandsby i nærmere 20 år, men følte at hun ikke ble skikkelig inkludert når de store anledningene kom som 17.mai, St. Hans aften, nyttårsaften osv. Da samles gode venner som hadde tradisjoner gjerne i generasjoner. Det er den som står utenfor, som virkelig får kjenne på kroppen at man er fremmed.

Den fremmede handler ikke bare om geografi og språk. Den fremmede kan ha mange ansikter. Å være fremmed er ikke en egenskap. Ordet fremmed sier bare hvilken relasjon vi har til hverandre. Eller hvis vi skal være mer presis; hvordan vi ser på hverandre på avstand. Hun eller han er fremmed for meg: «Jeg kan da ikke omgås disse menneskene, de er så forskjellige fra meg. Unge med eldre, finkulturelle med de som liker populærkulturen. Frp-ere med Sv-ere. Utdannede med utdannede. Rik med fattig. Mennesker med forskjellige seksuelle legninger. De med dommer på rullebladet og de med plettfritt rulleblad. Arbeidsuføre med arbeidsnarkomane. Såkalte vellykkede med

de som føler at livet stort sett består av motbakker og nederlag.» Den fremmede har mange ansikter.

Jeg har lyst til å berømme og takke alle her i kirken som er involvert i diakonalt arbeid. Da er det naturlig å nevne Kirkens bymisjon spesielt i dag. Dere gjør en flott jobb. Det handler om å skape nærhet mellom vi som er fremmede i forhold til hverandre, for alle mennesker har noen vi er fremmede for og fremmedheten går begge veier. Når nærhet skapes, trer vi frem for hverandre som medmennesker, som søstre og brødre uansett hvor fremmede vi i utgangspunktet opplever at vi er for hverandre.

Men det er ikke bare samfunnet og kirken og Bymisjonen og biskoper som skal være opptatt av gjestfrihet. Oppfordringen om å være gjestfrie er faktisk rettet til oss alle. Teksten jeg har valgt, er fra Romerbrevet 12,13. Kapitlet har i vår bibeloversettelse fått overskriften: «Det kristne livet.» Teksten lyder slik: «Vær med og hjelp de hellige som lider nød, og legg vinn på gjestfrihet.»

Hvordan legger man vinn på gjestfriheten? La meg komme med tre korte bemerkninger.

For det første: Gjestfriheten skal særlig være rettet mot de fremmede. Gjestfrihet og den fremmede henger sammen. Jesus sa en gang til verten i et selskap:

«Når du skal ha gjester til middag eller kveldsmåltid, skal du ikke be venner eller søsken eller slektninger eller rike naboer. For de kommer til å be deg igjen, og dermed får du gjengjeld. Nei, når du skal holde selskap, så innby fattige og uføre, lamme og blinde» Luk: 14,12-13

Selvfølgerlig skal vi være gjestfri mot venner og familien. Nære relasjoner skal pleies med omhu. Gode venner og familie er en gave fr Gud. Hvis vi ikke pleier vennskap, mister vi vennene.

Preken nordisk-økumenisk fredsgudstjeneste i Moss

RADIOGUDSTJENESTE, 17. AUGUST 2014
BISKOP ATLE SOMMERFELDT
MATT 5,1-10

Cicero har rett når han sier; «uten vennskap, intet liv». Men gjestfriheten må ha en videre horisont enn de vi kjenner. For primært handler gjestfrihet (filoxenia = kjærlighet til den fremmede) om den fremmede. Det handler om å utvide våre sirkler når vi innbyr mennesker til våre hjem.

For det andre: Gjestfrihet er en aktiv holdning. Skulle man oversette ordet direkte, står det: Forfølg gjestfriheten. I kirkefader Origenes sin kommentar til dette bibelverset står det:

«Ved å si at gjestfriheten skal forfølges, viser han at vi ikke bare skal motta den fremmede som kommer til oss. Vi skal i virkeligheten søke etter, lete etter fremmede, jakte på dem overalt for at de ikke skal bli sittende et eller annet sted på gatene eller ligge uten tak over hodet. Tenk på Lot, og du vil huske at det ikke var de fremmede som søkte ham, men han som søkte de fremmede; og det var å jakte på gjestfriheten.»

For det tredje: God mat og drikke er gaver gitt av Gud. Og mennesker som virkelig kan lage god mat er en gave fra Gud. Jeg har fått utrolig mye god mat laget av bl.a. våre nye landsmenn. Babettes gjestebud er en fantastisk flott novelle. Det er ikke en kritikk av dette jeg nå skal komme med. Men legger vi listen noen ganger for høyt når vi inviterer til gjestebud? Matprogrammer og trender gjør at det skal være så spesielt og eksotisk. Skremmer gourmemat med tilbehør og pynt som både er kostbart og krever store ferdigheter, mange fra å invitere mennesker? Må vi nesten være kokker for å kunne våge å invitere mennesker? Hvor mange konfirmasjonsselskaper, brylluper og dåp finner ikke sted, fordi kravene ble for høye? Gjestfrihet er å åpne opp samfunn, kirke og hjem for sin neste. Det handler om å vise stor raushet, men ikke om å vise hvor mye man har og kan.

Men gjestfrihet gjør også noe mer. Det er mye omsorg og diakoni i gjestfriheten, og gode ting kan skje. Kirkefader Klemens sier at gjestfrihet er forbilder på lydighet og tro. Han bruker flere eksempler hvor gjestfrihet var viktig. Det var på grunn av tro og gjestfrihet at Abraham fikk en sønn, at Lot ble reddet fra Sodoma og at Rahab fra Jeriko. Det er ikke uten grunn at Jesus så ofte var samlet i gjestebud. Gode ting skjer når vi er samlet.

Det er også et annet spennende perspektiver på gjestfriheten: I Hebreerbrevet står det: Glem ikke å være gjestfrie, for på den måten har noen hatt engler som gjester, uten å vite det. Heb 12,2.

Vårt kall som mennesker er å leve livet i to retninger; Vi skal elske vår neste, og vi skal elske Gud. De to retningene kombineres i gjestfriheten. «Jeg var fremmed og du så til meg,» sier Jesus. Han identifiserer seg med den fremmede. Kjærligheten til Gud, kan ikke skilles fra kjærligheten til mennesker. Enda mer radikalt blir den kristne tanken om at en gjerning gjort mot en av Jesu minste, er en gjerning gjort mot Jesus. Med andre ord at Jesus selv er til stede i møte med den fremmede. Det er det virkelig grensesprengende perspektivet på gjestfriheten.

Så la oss følge oppfordringen: «Vær med og hjelp de hellige som lider nød, og legg vinn på gjestfrihet.»

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var er og blir en sann Gud fra evighet og til evighet. Amen

«Soldatene hvilte en kort stund ved Eidskog kirke, og da ble Johan deltager i de skjærende og fryktelige scener som krigen medfører. Det kom bondekjerrer med sårede og ille tilredte til kirken, der det var leger som tok seg av dem. De døde og levende lå om hverandre i hauger på vognene.» Det er Karsten Alnæs som i sin bok om 1814 på denne måten gjengir den 20-årige major Jens Hjort sitt møte med krigens virkelighet i områdene rundt Kongsvinger i augustdagene i 1814. Det var en krig mellom broderfolk som var vel kjent med handel og kommunikasjon og slektskapsbånd over grensen. Men denne sommeren for 200 år siden var de i en blodig og krevende krig med hverandre om Norges fremtid som selvstendig nasjon.

Dette var neppe soldatenes krig, verken på norsk eller svensk side. Selv i den fremtidsrettede norske grunnloven hadde ikke flertallet av soldatene stemmerett, eiendomsløse som de var. Johan Månsson, en svensk 21-årig menig soldat fra Värmland, gift med norske Maren, setter ord på det som sikkert mange norske fotsoldater også følte: «Det må vel bli et dommedagsdunder når alle disse kanonene begynner å spille. Passer det ikke mye bedre at svenske og norske kanoner ble ført sammen for å skyte på en felles fiende i stedet for å skyte på hverandre!»

200 år senere er vi deltagere i skjærende og fryktelig scener fra krigene i Gaza, Syria, Sør-Sudan og ikke minst Irak. Urettferdighet, lidelse og død formidles rett inn i stuene våre fra de mange nyhetskanalene og sosiale mediene. Vi kan ikke flykte fra bildene som viser oss hva mennesker er i stand til å gjøre med hverandre og hva de som har makten over våpen, ideologi og økonomiske ressurser klarer å få andre til å utføre.

De fleste voldelige konflikter i dag er broderkriger, det er konflikter mellom folkegrupper som har levd sammen og samvirket med hverandre i århundrer. Ikke minst gjelder dette konfliktene i Europa, Midtøsten og Afrika. Mest ekstremt ser vi dette nå i Syria og Nord-Irak der årtusen gamle naboskap rives opp og ødelegges med den mest ekstreme voldsanvendelse.

I mange av disse konfliktene påberoper begge sider seg å kjempe for den sanne religionen og den religiøse kulturens interesser. Johan Månssons undring fra augustdagene i 1814 etter offiserens morgenbønn er sannelig aktuell også i vår tid: «Jeg undrer meg på hvordan Vår Herre lytter til slike bønner når de kommer fra to hold, som har til hensikt å drepe hverandre».

Tekstene vi har lest fra Bibelen i denne gudstjenesten tegner Guds visjon for menneskene. De gir oss et glimt inn i Guds fremtid. Det er en fremtid der Gud er alt i alle og skapelsens kjærlighetshandlinger igjen råder grunnen alene - til hele skaperverkets beste.

Guds fremtidsvisjon gir oss retning for våre liv og hva vi skal be og arbeide for her i tiden. For det er ikke slik at Gud sitter godt tilbaketil i en høy himmel og observerer menneskehistoriens skjeve gang inntil en ny skaperakt gjenoppretter salighetens rike der det ikke lenger skal være tårer som tørres og døden ikke skal være mer. Gud er en Gud som involverer seg i våre liv hele tiden. I Jesus viste Gud oss hvordan denne involveringen tar form i våre liv og vår historie. Når vi undrer oss på hvordan Gud er, gir fortellingene om Jesu fødsel, liv, død og oppstandelse nøkkelen til å kjenne Gud og forstå de andre tekstene og fortellingene om Gud i Bibelen og i historien.

Avskjedspreken

TROMSØ DOMKIRKE, 24. AUGUST 2014
AV BISKOP PER OSKAR KJØLAAS
LUK 17,5-10

Saligprisningene viser oss at Guds rike bryter frem mellom oss helt andre steder enn der makten og det perfekte råder grunnen. Jesus forteller oss at Guds fremtid bryter igjennom i fattige, sørgende, sultne, fremmede, sårede og forfulgte. Hos dem er Gud til stede.

Salighet på jord er derfor kjærlighetens helbredelseshandlinger. De utfolder seg midt i blant oss like åpenbart som ondskap og ødeleggelse - for dem som vil se. Kjærlighetens helbredelseshandlinger trøster de som sørger, metter dem som er sultne og tørste, søker Guds visdom i Bibel, bønn og sakramenter, skaper fred for alle og vandrer sammen med de forfulgte. Salighetens rike åpenbarer seg ikke i himmelens skyer og i uforklarlige hendelser, men mellom oss når kjærlighetens kraft overvinner maktbegjær, voldsmenn og lidelse.

I vår søken etter veiledning for våre liv, er det derfor i fortellinger der kjærlighet og helbredelse bryter igjennom, vi kan finne sporene fra Guds fremtid, også i fortellingene fra 1814: Under slaget ved Skotterud forbandt attenårige Anna Kulblik-sætras soldatenes sår og kjørte de sårede vekk i en møkkakjerre trukket av en gammel, grå merr. Karsten Alnæs forteller: «Da slaget raste, lå hun bak en trelegg i nærheten av slagtum-melen, og ventet på at noen skulle bli såret. Da flerret en blykule hårfestet hennes og lagde et sårmerke hun bar resten av livet. Like etter kom sykebærerne med en soldat som hadde fått benet skutt vekk like til låret. Og Anna dro av sted på tross av at blodet rant nedover ansiktet hennes og fikk kjørt den sårede til feltsykehuset i Kongsvinger.»

Anna Kubliksætras – barmhjertigheten og trøsterens sendebud midt i volden.

Krisen i 1814 kunne ha utviklet seg til en svært blodig og langvarig konflikt dersom generalene og politikerne på begge sider hadde fått virkeliggjøre sine ønsker om en ærerik strid, koste hva det koste ville av lidelser for folk og land. Men de fikk ikke viljen sin. Gjennom utrettelig skytteltrafikk på hesteryggen i Østfold av prost Hount i Halden og handelsmannen Tank, ble kronprins Carl Johan og kong Christian Fredrik enige om forhandlinger og våpenhvile. De la med det grunnlaget for 200 år med fred mellom de nordiske broderlandene. Prosessen ble gjennomført i løpet av en ukes tid. Den fremstår i ettertid som en modell for hvordan fred kan sikres når hensynet til mennesker og en felles fremtid overvinner makten og voldens selvrettferdighet.

Salighetens fremtid brøt igjennom her i Mossetraktene disse augustdagene for 200 år siden fordi noen valgte å skape fred i stedet for å fortsette krigen.

Så er vi alle invitert til å ta del i kjærlighetens strid i en verden som trenger trøst, barmhjertighet, rettferdighet og fred. Det er slike bønner Vår Herre lytter til og slike handlinger som gir glimt av salighetens orden, inntil den dagen da Gud selv gjenoppretter hele skapelsen.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige Ånd som var og er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Kjære menighet! Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus!

Dagen er kommet som i mange år vært så langt unna. Da jeg ble ordinert til prest av biskop Kirsten Kyrre Bremer i Kirkenes kirke for snart 40 år siden, var det et tidshav mellom begynnelse og slutt. Da jeg ble vigslert til biskop i Tromsø domkirke for over 12 år siden, var det langt frem til denne dagen. Jeg hadde mer enn nok med å tenke på begynnelsen, ikke på slutten.

Men de siste par årene har tanken på avskjed modnet. Jeg kunne ennå stått fire år til i bispetjenesten. Men jeg finner at tiden nå er moden for å overlate ansvaret til en annen. Jeg kjenner at det er godt og rett å gjøre det. Men følelsene er samtidig blandet. Å skulle forlate en rik tjeneste som prest og biskop er en sterk opplevelse.

Jeg har opplevd preste- og bispetjenesten i nord som et privilegium. Jeg har vært stolt av landsdelen og folket, av bispedømmet, menighetene og av de kirkelig ansatte. Alle reisene i vekslende årstider og i all slags vær, møter med menighetsrådene og de kirkelig ansatte, drøftinger med våre politikere og ledere og besøk på skoler og institusjoner, for å nevne noe, alt det kommer jeg til å savne.

Men det er også ting jeg ikke kommer til å savne: Konflikter, partivesen og splittelse, uforsonlighet og fordømmelser. Heller ikke alle sakene. Saker kan nok være interessante. Men det er ikke sakene som har vært mitt fokus, men menneskene i landsdelen. Mitt mål som biskop har vært å vise at Gud er kjærlighet og elsker menneskene som bor her. Om jeg har lykket

med det, er ikke min sak å bedømme. Men det har vært mitt oppriktige mål.

I de første presteårene på 1970-tallet var nok min åndelige horisont smalere. Etter hvert har horisonten utvidet seg. Læreøkene er lagt mer til side, og livet har i større grad fått forkjørsrett. Det har preget min teologi og praksis som prest og biskop. I nord lever vi på kanten av sivilisasjonen. Livsbetingelsene er preget av forholdene i arktis. Livet her leves ikke i palmelunder eller på solfylte svaberg, men i vinterlandskapet, i snebyger, i kampen for å overleve, i mørketiden der treenigheten heter hav, storm og kulde.

Da har livet forkjørsrett, det livet som Gud har skapt og gitt oss, vårt liv og i livet naturen. For meg har det vært en drøm å tale om Gud på en måte som inkluderer alle, enten de er fromme eller ikke. Vi er alle gjester på jorden den korte tiden vi har her, og det er ikke vår oppgave å skape skiller. Det får vi ikke til, og vi begår de mest oppsiktsvekkende feil.

Vi mennesker har to grunnspråk. Vi kan kalle det ene språket hellig, det andre verdslig. Før var det naturlig å bruke begge språk. Folk kunne det. I sitt daglige liv hentet folk kraft og mening fra det hellige. Det var ingen splittelse mellom disse to språkene. Virkeligheten var dypst sett en og den samme. Gud var like nær på kjøkkenet som ved nattverdbordet. Jeg skulle ønske jeg hadde kunnet tale et åndelig kjøkkenspråk, slik at alle kunne forstå at det egentlig ikke er noe skille mellom hverdag og helg.

Men jeg synes ikke jeg har fått det til, for jeg er et barn av vår tid som har skilt de to språkene. Den åndelige dimensjonen må

vike for den materielle. Kraften og dybden i dagens samfunn taper sin verdi. Den indre tomheten er vår største trussel mot fremtiden. Vi har trodd at vi kunne fylle det tomrommet med materielle ting. Men for flere og flere blir det tydelig at den veien er en blindvei som ikke gir større livsmot og livslyst.

Er det ikke da nødvendig å be slik som disiplene til Jesus gjorde: «Gi oss større tro!» Er ikke det en god bønn, en bønn som Gud gleder seg over? Er ikke våre bøønner ofte preget av mine egne og de nære behov? Er det ikke da fint å be om mer tro, ikke bare om de daglige behov?

Er ikke svaret på mange av de utfordringene vi har, større tro? Hvis det var større tro i verden, i øst og vest, i sør og nord, ville vi da makte å skape fred? Hvis det var større tro, ville da kristne og muslimer, som begge sier at de tror på den ene sanne Gud, slutte å forfølge og slakte hverandre? Hvis det var større tro, ville Jerusalem da vært hatets by? Hvis det var større tro, ville vi da makte å skape et rausere samfunn med større åpenhet og respekt for hverandre? Ville det da være større plass for asylbarn, flyktninger og minoriteter? Hvis det var større tro, ville vi da makte å leve i fred med den fruktbare og vakre jorden og ikke utplyndre den?

Eller la oss tenke på vår kirke: Hvis det var større tro, ville da kirkene være fulle hver søndag? Ville vi da vært så engstelige for vår kirkes fremtid?

Om vi tenker på oss selv: Hvis jeg hadde større tro, ville mitt liv da vært helt annerledes? Ville da surhet og bekymringer vike plassen for takknemlighet og åpenhet? Ville sladder og løgn tie? Vi behøver ikke å gå videre. Vi vet vel alle hva det ville betydd om vi hadde hatt større tro.

«Gi oss større tro!» Er det en god bønn? Jeg er overrasket over at Jesus nok ikke synes det. Han svarer ikke blankt ja til disiplenes bønn. Han sier: «Om dere hadde tro som et sennepsfrø, kunne dere si til dette morbærtreet: 'Rykk deg opp og slå rot i havet!' Og det skulle adlyde dere.»

Om jeg ber om større tro, går jeg vel ut fra at jeg allerede har tro, men litt for lite. Jeg ber om å få mer av det jeg allerede har. Men Jesus tar fra oss den forestillingen. «Om dere hadde tro...» sier han. Altså sier han at disiplene hans og alle andre slett

ikke har noen tro som de kan få mer av. Hvis vi ikke har tro, da måtte Gud gi oss en tro som er så lite som et sennepsfrø, det minste av alle frø. Logikken i Jesu svar til disiplene er at de hadde kunnet gjøre store under om de bare hadde hatt bitte liten grann tro på størrelse med et sennepsfrø. Da hadde de kunnet be et tre flytte seg fra veikanten og ut i havet. Et annet sted sier Jesus at tro så lite som et sennepsfrø kan flytte fjell.

Utfordringen i Jesu ord er ikke til å ta feil av. Han sier at den ekte troen kan gjøre det umulige, om den er aldri så liten. For hva er det å flytte et tre eller et fjell med et enkelt ord? Det er det som Gud gjør når han skaper. Med sitt ord bringer han frem av intet det som er. Jesus sier at det minste grann tro kan gjøre det når troen er ekte. For tro er ikke annet enn blind tillit til Guds allmakt. Det er Gud som gjør alle troens gjerninger, ikke mennesker.

Så skal vi ikke be om større tro. Troen er ikke noe vi gjør til vår eiendom i mindre eller større grad. Den troen Jesus taler om, er noe annet enn den troen disiplene tenkte på. For Jesus er troen alltid som sennepsfrøet. Om den viser seg i store under og gjerninger, er det alltid Gud som handler, ikke mennesker. Skal det være plass for Gud, må troen være liten. Når Jesus sa til mennesker som han møtte at de hadde stor tro, var det den lille troen han mente, den troen som gir plass til Gud og hans storhet.

Jeg har møtt mye av den troen i min tid som prest og biskop. Jeg har ikke alltid funnet den der jeg ventet det, men kanskje der jeg ventet det minst. Ikke alltid i kirkebenken, men ved kjøkkenbenken. Det har forundret meg og etter hvert gjort meg mer ydmyk. Stadig har jeg blitt minnet om at det er Gud som skaper troen i et menneske. Han gjør det på sin måte hvor og når han vil.

Hvis det er slik, at vi ikke har noe selv vi kan rose oss av, men bare kan lene oss mot ham som har all makt og som befri oss fra alt ondt, hvorfor skal vi da be om større tro? Skulle vi ikke heller be om å bli bevart i den troen vi fikk i dåpen, den troen som har plass for Gud og hans allmakt?

Er det ikke det Jesus vil lære oss med den andre delen av samtalen med disiplene? Det er lignelsen om slaven som tjener sin herre uten lønn og uten takk. Fortsettelsen av Jesu samtale med disiplene synes ikke å ha noe med disiplenes bønn om

Hamar bispedømme i 150 år

PREKEN I HAMAR DOMKIRKE UNDER STIFTSDAGER, 24. SEPTEMBER 2014
AV BISKOP SOLVEIG FISKE
LUK 2,10

større tro å gjøre. Men det spør om ikke denne lignelsen nettopp er Jesu svar på disiplenes bønn om større tro.

I vår bibeltekst står det om tjeneren som kommer hjem fra arbeidet ute på jordet og varter opp sin herre. Egentlig står det slave, ikke tjener. Slaven gjør bare det han har plikt til, uten forhandlinger eller diskusjon. En slave er sin herres eiendom, ikke en fri, organisert lønsmottaker. Når slaven er ferdig med arbeidet for dagen, lar herren ham få seg mat. For herren sørger for sine slaver. De lider ingen nød. De er jo hans eiendom.

Denne lignelsen anvender nå Jesus på disiplene og på oss. «Når dere har gjort alt som er pålagt dere, skal dere si: 'Vi er unyttige tjenere og har bare gjort det vi skulle.'»

Jeg har tenkt mye på hva ordet «unyttig» betyr. Mener Jesus at det vi gjør, ikke er til gagn for noen eller for noe? Er det ikke verdt noe? Nei, det er nok ikke det. En herre som har betalt dyrt for sine slaver, setter dem ikke til meningsløse oppgaver. Vi vet ikke hvilket ord Jesus har brukt på sitt morsmål, men meningen må vel være at det vi gjør, vår tjeneste, vårt arbeid, våre gjerninger, ikke bare skal være nyttige for oss selv. Vi har egentlig ingen gevinst av dem. Hele gevinsten tilhører den herren som eier oss.

Det er det som er den store lykken og gleden: å tjene Herren vår Gud, vår skaper og frelser.

Vi får ingen lønn for å tjene ham. Ikke en gang takk. For all ære tilkommer ham alene. Men han gir oss mat. I dag dekker han bord for oss i nattverden. Der gir han oss Jesu legeme som livets brød og Jesu blod som velsignelsens beger. Til evig liv.

Ingen har krav på lønn eller fortjeneste for sin tjeneste i Guds rike. Det har heller ikke jeg når jeg nå går av som biskop. Jeg har ingen særavtale med Gud. Ingen åndelig fallskjerm. Jeg har fått min månedlige lønn som alle andre. Men det var ikke derfor jeg ble biskop. Det var tjenesten som var motivasjonen. Jeg har gitt det jeg har hatt av krefter og evner. Men jeg venter ikke å få noe tilbake – annet enn livet hos Gud.

Da jeg var ung prest, tenkte jeg: Hva kan jeg gjøre for Jesus? I dag er vel tonen mer en annen: Hva kan Jesus gjøre for meg? Fokus er flyttet mot den prisen Gud har betalt for at jeg og alle vi andre skal tjene ham: hans Sønnens lidelse og død.

Slik er det å tjene Gud når troen er som et sennepsfrø. Da overlater man til Gud å flytte trær eller fjell som sperrer for ham. Det er ingen som han ikke gjør store ting for. Det største av alt er å tilgi og frelse et menneske fra synd og skyld. Det er mye større enn å flytte fjell.

Så vil jeg ikke be som disiplene: «Gi oss større tro!» Jeg ber heller sammen med dere: Bevar meg i den troen som du så i oss ved døpefonten, og bruk meg resten av livet som din unyttige tjener. Jeg vil være en tjener som gir deg alt for intet, og som får livet og frelsen av deg for intet. Du som har kjøpt meg så dyrt!

Så står det igjen å takke: takke for den tillit jeg er vist i disse 12 årene som biskop, takke for fellesskap og omsorg. Ikke alle har vært like glade for min tjeneste og det jeg har gjort og sagt. Det vet jeg. Men mange har også uttrykt glede for den tjenesten jeg har hatt i nord. Om den har gitt mennesker frimodighet til å tro at Gud elsker dem, vil jeg være lykkelig og tenke at min tjeneste ikke har vært forgjeves.

Jeg er nummer seks i rekken av biskoper i Nord-Hålogaland. To av mine forgjengere har jeg fulgt på nært hold, slik at jeg visste hva denne tjenesten krever. Da jeg gikk inn i bispetjenesten, gjorde jeg det i tillit til Gud og kirken. Jeg har aldri hatt store tanker om meg selv verken som prest eller biskop. Jeg har betraktet meg som et nummer i rekken. Nå avsluttes min tjeneste og en ny biskop skal etter hvert fortsette. Slik skal det være, og Gud skal ha takk og for alt, han som var, er og blir en sann Gud fra evighet til evighet.

Det står skrevet i evangeliet etter Lukas i det 2. kapittel: Frykt ikke! Se, jeg forkynner dere en stor glede, en glede for hele folket.

Når vi er samlet her i Hamar Domkirke, er vi bokstavelig talt samlet under hvelvingen som de fire evangelister tegner over oss og hele verden. Evangelistene med sine bøker er malt i taket her i Domkirken.

Lukas har foruten sitt evangelium også skrevet Apostelens gjerninger, den første kirkehistorien. I dag stanser vi under himmelbuen som Lukas tegner fra juleevangeliet til avslutningen av Apostlenes gjerninger.

Vi har hørt engelens hilsen fra juleevangeliet:

Frykt ikke! Se, jeg forkynner dere en stor glede, en glede for hele folket.

En glede for hele folket, for alle mennesker til alle tider. Engelen fra julenatten står over prekestolen med åpne velsignende hender, og budskapet synges vedvarende til alle som trer inn her, generasjon etter generasjon.

Kirkens historie handler nettopp om hvordan dette budskapet for alt folket tok til ved apostlene og fortsetter med oss. Lukas har en talende måte å si dette på ved at Apostlenes gjerninger har en underlig og brå slutt som om skriftet ikke er ferdig. Det er som det er uavsluttet, noe som nok også er poenget.

Lukas ser det slik at kirkens historie er en vedvarende sendelse. Om vi feirer 850 år for det gamle Hamar bispedømme som vi gjorde i 2003 eller nå 150 år for det nye Hamar bispedømme, så er det evangeliet, det gode budskapet for alt folket, vi dypest sett feirer. Også Hamar bispedømmes historie er en del av den uavsluttede Apostlenes gjerninger. Slik settes våre livs sammen-satte dager og vårt virke inn i den store sammenheng.

Evangeliet er til alle tider og til enhver tid. Det avdekkes og åpenbares i stadig nye tider og situasjoner.

Her er ikke jøde eller greker, trell eller fri, mann og kvinne,

sa Paulus. I apostelens samtid var dette svært radikalt, men det speilet evangeliet. Treller og slaver var likeverdige og inkludert i «alt folket», men det tok 1800 år før vi sluttet å holde slaver. Da først var de blitt avdekket som mennesker. Det tok over 1900 år før kvinner ble likeverdige i prestetjeneste og 2000 år før homofile og lesbiske ble likeverdige mennesker i kirke og samfunn.

Ser vi tilbake bare siste 50 årene, så er det blitt ryddet mange nye veier. Livshemmende fordommer som stengte for det som har livets rett ut fra evangeliet, er avdekket. Vi har bedt samer, tyskerbarn, sigøynerne og andre grupper om tilgivelse for hva vi som kirke, ofte i god tro, har gjort mot dem, inntil vi forsto at den gode tro var full av fordommer og ærekrenkelses. Dette er evangeliets blivende vilje, som Luther talte om.

På vår felles vandring gjennom tiden oppdager vi stadig nye sider ved evangeliet og dets frigjørende kraft. Å følge Kristus etter, er å våge å gå inn i nye ukjente landskap ut fra evangeliets grensesprengende kraft til å åpne livets kilder og framtidshåp for alle mennesker.

Teologen Halvor Moxnes som har sittet mye under kirkehvelvet her i Hamar Domkirke siden han er oppvokst her, sier i boka «Hva er kristendom» at:

En moden religion er av natur ett hele – det vil si at den er tilstrekkelig fleksibel til å favne all ny viten innenfor sin referanseramme og holde tritt med alle menneskeåndens nye oppdagelser. Ja, den bærer korset inn i romskipet.

Vi feirer i dag 150 år med det nye Hamar bispedømme og takker Gud for at her har evangeliet blitt synlig for mennesker opp gjennom historien. Ikke minst for de mange som var satt utenfor.

En av kirkens viktige oppgave er å glede oss med de som på ny har opplevet evangeliets grensesprengende kraft. Derfor sier også Paulus:

Glede dere med de glade.

Så feirer vi dette jubileet med blikket vendt framover, og i forventning er vi åpne for evangeliets alltid nyskapende glede for mennesker i nye tider. Og vi ber med Petter Dass:

*La livets kilde flyte,
så ingen stanser den!
La folkeslag seg fryde
mens tider farer hen!
La lykkes Jesu navn,
så vi vår vei kan finne
inn i din faderfavn.*

Ære for Faderen og Sønnen og Den hellige Ånd som var og er og blir en sann Gud fra evighet og til evighet. Amen.

Preken ved økumenisk festgudstjeneste

1000-ÅRS JUBILEUM FOR ST. OLAVS DÅP, ROUEN, 18. OKTOBER 2014
AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES
MATT 28,16-20

Vi er her for å takke og for å feire et vendepunkt – et menneskes dåp til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Dåp er skjellsettende for alle døpte, for da settes vi inn på livsveien med Jesus Kristus, som går utover tiden. Vi dør, og vi oppstår med Kristus.

Dåpen med vann og ord har fulgt kirken fra starten av. Grunnen er de tydelige ordene fra Mesterens munn da han tok avskjed med sine disipler – de skulle døpe i den treenige Guds navn - alle folkeslag.

For vikingkongen Olav ble det avgjørende for fremtiden. Det skjedde her – i Rouen – og fremdeles vekker derfor denne franske byens navn følelser, og fører til refleksjoner, i Norge. Vi blir minnet om at kristentroens vei til Norge kom langs ulike leder, både fra øst og vest, men også fra sør. Olavs dåp fikk større betydning enn kun for hans eget liv – det ble åpningen til en gjerning som ble avgjørende for at evangeliet om Jesus fikk feste og vokste frem i landet langt mot nord. Slik sett ble den også skjellsettende for Norge og Norges utvikling.

Dåpen er en hellig handling som ulike kirker over hele jorden har felles til tross for annet som skiller. Dåpen har alltid en fortsettelse, en etterfølgelse.

«Dere skal døpe – og lære å holde «– sa Jesus.

Kirkens oppdrag er fremdeles å gi videre det Jesus formidlet til sine venner, ikke som tørr kunnskap eller avanserte teorier. Ikke som vakre fortellinger og spennende historier. Nei. Like livsnært som Kristus gjorde det: Ved å være en neste og kjempe

for rettferdighet. Og bestrebe seg på å forkynne Guds grenseløse kjærlighet og selv leve i tilgivelsens nåde.

Det var Olavs visjon for sitt eget liv: Å leve ut barmhjertighet og godhet. Å kjempe for de svake og gi mennesker håp. Å være ydmyk. Sterke kristne dyder og verdier.

Hans vei fra Rouen er svært motsetningsfylt. Historien om Olav Digres liv tegner ikke bildet av et hellig liv. Det var en stadig strid for ham å gi slipp på det gamle for å gi rom for det nye. Ydmykhet og kjærlighet måtte kjempes fram i kamp med hevngjerrighet og brutalitet.

I et av mange historiske spill om Olav kjemper han mot hevntanker og fristelsen om å bruke makt. Og han møtte prestens formaning: «En kristen skal være ydmyk, konge!

Men vi ser også at hans visjon for sitt folk var at troen på Kristus skulle endre folket og gi de svake rett og løfte opp alle menneskers verdi. Og som hos han selv ble kampen den samme: Folk hang ved den gamle troen. Spranget fra hedensk tro og skikker til Kvite – Krist var stort. Og det folk lærte om troens innhold, var det mye vanskeligere å holde enn å lære.

Slik var det den gangen, og vi må erkjenne at slik er det ennå.

Som kirke, som kristne, er vi fremdeles kalt ved dåpen til å bli Jesus sine etterfølgere.

Ingen kan være Jesu etterfølger uten å ha kjærlighet til sin søster og bror. Det hjelper svært kort å lære og vite, hvis det ikke

preger våre liv og våre handlinger. Ord om kjærlighet og godhet blir tomme om de ikke følges av handlinger og holdninger. For ethvert menneske har Gud til Far og Jesus ble vår bror da han kom til jorden:

Og enhver troende må spørre seg selv: Hva har jeg gjort for å bringe Jesus forsonende og kjærlighet videre til et medmenneske? Har jeg holdt noe tilbake – av frykt for prisen det vil koste, eller av mitt eget ønske om å holde noen nede?

Å følge Jesus etter å sette seg selv til side for å være et medmenneske. Det er å se med Jesus sine øyne på vår neste, ja, mer enn det, også søke å handle slik han gjorde. Det berører våre holdninger når noen ligger nede, dømt av seg selv og dømt av andre. Det er å vise andre godhet og barmhjertighet på vår vei.

Det berører hvordan vi tar ansvar for at det blant oss er fattige og marginaliserte som lever liv som er en kamp hver eneste dag for verdighet og trygghet. Og tvinger oss til å spørre: Hvorfor deler vi ikke mer med andre, vi som har fått tildelt så stor del av rikdommen i verden? Vi må våge å stille spørsmål med hvordan menneskeverdet blir ivaretatt gjennom utvikling som gir nye muligheter. All endring må prøves, og utfordringen til oss er å våge å oppgi noe for å skape noe nytt, gjennom våre liv, og gjennom våre fellesskap. Noe som bærer, og som bærer mennesker til Gud. Slik er vi stadig i slektskap med de som først brakte troen til våre områder.

Kirken er alltid i bevegelse, ja, kirken er fra starten av en bevegelse: Gå ut og gjør alle folkeslag til disipler. Åpenbaringen er bevegelse, det var en som ble født inn i vår verden og gikk lengre ned enn noen hadde forestilt seg – for å vinne oss alle til Gud ved kjærlighet. Kristus ble selv budskapet som har blitt mottatt og levet ut av nye mennesker til nye tider. En drivkraft til endringsvillig uro fra han som ønsker liv. Nytt liv. Forandring.

Og i dette er evangeliet det samme: Hvetekornet som dør, gav og gir liv til mange. Troen på det har gjennom 2000 år gitt kraft til forandring. I Norge kom evangeliet 1000 år senere, brakt hit av personer som var utsendinger og misjonærer, eller som kom hjem med troen som en gave til å gi videre. Evangeliet er stadig kraft og inspirasjon til endringer i menneskers liv – også for deg og meg. Også i fellesskap og folk har det gjort store endringer – det krever mot, og vilje til å risikere, men gir dyp mening.

Jesus Kristus utfordrer ennå:

Den som vil tjene meg, må følge meg, og der jeg er, skal også min tjener være.

Dåpsbefalingen er så mye mer enn en befaling, det er et oppdrag vi kan ta del i utfra våre gaver og nådegaver, og gi videre det viktigste, til medmennesker og fellesskap. Ikke minst til dem som kommer etter oss.

Og fremfor noe er det et løfte, om Kristi nærvær alle dager. Den treenige Gud, som vi døper til, gir oss del i frelse og frihet. Han svikter ikke det han har lovet. Men han kaller også til etterfølgelse og endring. Kanskje det er derfor våre hjerter forblir urolige. Slik er det kristne livet – våge å gi slipp på seg selv for å være en neste – i en hellig uro. Vendepunktet skjedde en gang.

Vi kan alltid vende tilbake til dåpens løfte, som bærer oss gjennom livet og inn til Guds evige glede.

Amen.

Visitagudstjeneste

STOKKA KIRKE, STAVANGER, 23. NOVEMBER 2014

AV BISKOP ERLING J. PETTERSEN

DOMSSØNDAG/ KRISTI KONGEDAG

4. MOS 6,22-27

Fordi han kom og var som morgenrøden og brøt Guds taushet og vår angst for døden, fordi han gjennom handlinger og taler har lukket porten opp til Himlens saler, fordi han var Guds sønn og én av våre og gikk omkring i gater og i gårder, fordi han lot de siste bli de første og lot de blinde se og folket trøste, så kan vi holde ut i vonde tider, så vet vi Gud er nær selv når vi lider, så kan vårt brutte håp som solen stige, så kan vi se at kommet er Guds rike. Så kan vi holde ut i vonde tider, så vet vi Gud er nær selv når vi lider, så kan vårt brutte håp som solen stige. Gud er hos oss!

Håpstango heter den og vi skal synge den sammen under ofringen. Håpstango på Domssøndag. Dommedag som håpets dag, - som gledens dag?

Denne salmen er skrevet i Latin-Amerika, hvor Turid, kona mi, og jeg sang den ofte de fem årene vi arbeidet blant de fattigste av de fattige, blant gatebarn, rusmisbrukere, prostituerte i slummen i Boa Vista i Brasil.

I dagens evangelium har de et navn: disse mine minste. De sang håpstango ekstra sterkt på Domssøndagen, som vi kalte Kristi Kongedag – et navn også vår kirke har brukt sammen med Domssøndag siden 2011. Og det dobbelte navnet Domssøndag / Kristi Kongedag får fram Jesu rolle som konge med rett til å dømme. Nøkkelen til teksten denne søndagen – evangeliet – er dette enkle: det er ikke den sterkeste rett som gjelder lenger, Jesus har det siste ordet. Og han lar rettferdigheten og kjærligheten seire. Hadde mine brasilianske venner lært Bjørn Eidsvågs tekster å kjenne, så ville de sikkert

ha sunget like sterkt som håpstango En dag skal rettferdigheten seire, en dag skal vi danse, skal vi feire at freden er funnet, gleden er vunnet, én dag.

Bjørn Eidsvåg kaller den de undertryktes sang: Én dag. Den dagen da de siste skal bli de første. Den dagen skal mennesker som har opplevd overgrep få oppreisning. Lukas 16, 22: Så døde den fattige, og englene bar ham til Abrahams fang. Den dagen skal de som hungrer og tørster etter rettferdighet, bli mettet. Matteus 5,6: Salige er de som hungrer og tørster etter rettferdigheten, for de skal mettes. Den dagen skal en ny himmel og en ny jord stige frem, og den dagen er det slik Johannes skildrer i det fantastiske kapittel 21 i Åpenbaringsboken: Han skal tørke bort hver tåre fra deres øyne, og døden skal ikke være mer, heller ikke sorg eller skrik eller smerte.

Jeg lærte av mine fattige brasilianske venner at dommens dag handler om rettferdighet, glede, fred. Evangeliene forteller om Jesu omsorg for de fattige, de svake, de utstøtte av det gode selskap, de som ikke mestrer livet. Og den alvorlige realismen i teksten er denne: evangeliet er til velsignelse for de svake og utstøtte, men til dom for dem som ikke ser, som ikke vil se disse mine minste. Teksten om de minste treffer sterkt. Vi ser ansiktene til de sultne, tørste, nakne, fremmede, fengslete, forfulgte. Men likevel: Jeg innrømmer at det er lett å ikke se når bildene fra Syria, Kurdistan, palestinske flyktningeleire eller en blodstenkt synagoge i Jerusalem møter oss så å si i samme øyeblikk skuddene lyder. Som i går, da skuddene fra Alshabab drepte nær 30 kristne på bussen til Nairobi.

For to måneder siden hørte jeg disse ordene av en klok, gammel mann: Gud er en Gud som ser. Husk at det var navnet kvinnen Hagar, som var utstøtt, satte på Gud da hun sa: «Du er en Gud som ser meg.» Og så sa den gamle: Gud vil at vi skal se. Han som delte ordene om Gud som ser og som utfordret oss som satt rundt bordet med ham, til å se de som lider i dag, har et navn de fleste kjenner, Desmond Tutu. Han besøkte Norge for å feire at kampen mot apartheid var vunnet 20 år tidligere. Jeg fikk være sammen med ham på Grand Hotel i Oslo, i Nobelsuiten der han bor hver gang han besøker sine mange venner her. Hver morgen feirer han nattverd, og da han inviterte oss til å dele brød og vin var det med disse ordene: I think you – av well as me – need the table of Grace. Alltid med et humoristisk glimt i øyet, men med dypt alvor. Jeg tror dere, så vel som meg, trenger nådens bord.

Refleksjonen hans var utfordrende: når Hagar beskriver Gud, som den som ser, må vi som Kristi etterfølgere, se disse mine minste. For hvert menneske som lider bærer Kristi ansiktstrekk. Mer forpliktende er det vanskelig å uttrykke utfordringen til nestekjærlighet. Tutu talte om en Gud som ser, en Gud som er kjærlighet, nåde og barmhjertighet. Og han vil at våre liv skal være nettopp slik at kjærligheten skal leves i hverdagen ved at vi ser den som trenger en hånd og holde i og vil møte den utstøtte med respekt og vennlighet.

Da vi var på Stokka sykehjem på avdeling for eldre rusmisbrukere, møtte jeg evangeliets utfordring omsatt i praktisk handling der verdighet og respekt ikke bare var honnrørord,

men viste seg i daglig omsorg. Og jeg tenkte på et dikt som aldri slipper taket i meg. Diktet viser hvorfor kampen for rettferdighet for menneskers verdighet, for de utstøtte i vårt eget samfunn like mye som i slummen i Brasil, handler om disse ordene: Sannelig, jeg sier dere. Det dere ikke gjorde mot én av disse mine minste, har dere heller ikke gjort mot meg. Og motsatsen: Det dere gjorde mot én av disse mine minste, har dere gjort mot meg. Oskar Stein Bjørlykke har skrevet diktet, som har tittelen Den oppstadne.

I alt to ganger har vi sett ham, Den oppstadne,
Ei gong kom han ridande på asenfolen.
Utanfor tid og stad
såg vi han over mosaikkane
opp skipet
over døypefontane og nattverdborda kom HAN.
Den andre gongen
rei han også på eit asen,
midt i tida
gråtande
opp frå rønner
opp frå krater og fangehol
spurde etter vatn, brød, omsorg, varme, fred.
To gonger har vi altså sett Ham.
Den Oppstadne.

Oskar Stein Bjørlykke, Desmond Tutu, Matteus – de har samme enkle budskap. Desmond Tutu blir aldri trett, til tross

Julebudskapet er ingen god idé

JULEDAGSPREKEN I BERGEN DOMKIRKE
AV BISKOP HALVOR NORDHAUG
JOH 1,1-14

for sine 83 år, av å tale om korsets forsoning og om Kristi ønske om gjenopprettelse av alt som er splittet og ødelagt. Det er Domsøndagens evangelium slik vi skal synges i håpstango om litt:

Fordi en morgen så ham sprenge graven og dødens brodd ble brutt den dag i haven, fordi Guds budskap om ham ikke stanser, men bryter ut i sanger, ord og danser, så kan vi holde ut i vonde tider, så vet vi Gud er nær selv når vi lider, så kan vårt brutte håp som solen stige. Gud er hos oss.

En gammel biskop sa da han ble spurt om dommen og nåden, Kristian Schjeldrup het han: Jeg er glad for at på den ytterste dag er det ikke teologer og kirkefyrster som skal dømme oss, men Menneskesønnen selv, han som døde for alle mennesker, han som ikke vil at et eneste menneske skal gå fortapt! Med de kloke ordene kan vi slutte – i håpets tegn. Et grunnfestet håp. Salmen vi sang før prekenen, Svein Ellingsens dåpssalme Døden må vike for Gudrikes krefter, bruker dette uttrykket: et grunnfestet håp:

Selv om vi føler oss svake i verden, bærer vi i oss er grunnfestet håp:
Livets oppstandelse påskedagsmorgen, underet, skjedde på ny i vår dåp.

Og om vi skulle gripes av den samme frykt for dommen som har stengt så mange ute fra kirken ved en helvetesforkynnelse som jeg nettopp har fått skildret med sterke og dystre ord i Kjell Askildsens vidunderlige biografi, der han samtaler med Alf von der Hagen, så la oss huske hva vi sang:
Løftet står fast når vår fremtid er truet: Ingen skal rive oss ut av Guds hånd!
Engang skal Gud få sin skapning tilbake. Verden blir frigjort fra fiendens bånd.

La oss derfor utfordres av dagens tekster til å leve i oppstandelsens tegn, gjennom hverdagens kjærlighetsgjerninger. Troen er gitt oss! Guds rike skal seire. Mørket som binder oss mister sin makt. Det er til å leve og dø på: Se, i oppstandelsens tegn skal vi leve. Se, i oppstandelsens lys skal vi dø.

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, som var og er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet.

Julebudskapet er ingen god idé.

Det er ingen idé i det hele tatt, det er en hendelse.

En idé er noe luftig. Jul derimot handler om noe konkret og virkelig: På et sted – Betlehem – på en viss tid – under keiser Augustus – blir et menneske satt inn i verden, og kropp blir lagt til kropp. Barnet legges til mors bryst – ansikt møter ansikt.

Julebudskapet er ingen god idé. Det er en hendelse. Et virkelig møte mellom mennesker. Og fordi dette nye mennesket kommer fra Gud og er Gud, så møtes vi også her i dag med våre kroppar på trebenkene i Domkirken.

Og om en stund skal vi gå fram for kroppslig å møte ham som kom – i brød og vin. Kristendom er en kroppslig religion. Ikke alle religioner er det. For noen handler det om tanker, dype tanker, om å søke indre opplysning, og å frigjøre seg fra kroppen og alt som følger med kroppen av begrensinger.

Kristendom handler i sin kjerne ikke om tanker og ikke om tekst, men om en kropp, en mann og et navn: Joshua, som han ble kalt av dem som vokste opp sammen med ham i provinsbyen Nasaret. I tre år gikk han rundt til fots. Derfor kom han ikke veldig langt, men han var intenst til stede der han var, i møte med menneskene som krysset veien.

- Sakkeus – som ble sett og hentet ned fra treet hvor han hadde gjemt seg
- Den blinde Bartholomeus – som ble hørt av Jesus da alle overhørte ham.
- En samaritansk kvinne ved en brønn – som han egentlig ikke skulle snakke med i det hele tatt.

Han ga dem ikke først og fremst nye ideer, men han møtte dem ansikt til ansikt, grep inn og endret deres liv.

II
Hvorfor ble Gud menneske?

Kunne Gud ikke nøyd seg med, som Allah i Islam, å gi oss en tekst som åpenbarer hans vilje for oss? Nei. For kristendom handler om tid og sted, om kropp og om hendelser. Ordet ble menneske og tok bolig i blant oss. Fordi noe skal skje.

Noe skal bli annerledes, og da holder det ikke med bare en tekst. Da må det leves et liv, som når sitt mål noen år senere bare noen kilometer fra Betlehem – i Jerusalem i påskeuken, en uke som skal forandre alt. Han må dø og han må stå opp igjen. Og det går ikke uten en kropp. Kristendom er ingen god idé. Det handler om Jesu liv, død og oppstandelse – for å redde og frelse oss, sine venner, fra døden og fra det onde. Det handler om håpet om at til sist skal alt gå godt – med deg og dermed også med kroppen din.

For kroppen din er umistelig. Den er det beste du har. Julia forteller oss at menneskekroppen faktisk er god nok til å være bolig for Gud. Derfor skal du tenke godt om kroppen din. Se ikke ned på den, skam deg ikke over den, men vær stolt av den og stell pent med den. Du er ikke deg uten den.

Det kristne håpet handler ikke om sjeler som etter døden svever avgårde til skjulte steder, men om kroppar som skal oppstå til en ny himmel og en ny jord. Som en av kirkens eldste teologer, Ireneus (fra det 2. årh.) sier: «Vår herre Jesus Kristus, Guds Ord, ble i sin grenseløse kjærlighet hva vi er, for å gjøre oss til hva han selv er».

III

Hvorfor ble Gud menneske?

Fordi han ville frelse oss, men ikke bare derfor: Han vil virkelig møte oss! Og det er noe annet og noe mer. Gud vil ikke bare ha oss inn i sitt rike, han vil vinne vår fortrolighet, ja mer: vår kjærlighet. Gud elsker, men han vil også bli elsket.

Hvis du ønsker et virkelig møte med et annet menneske, et virkelig møte, er det bare en vei å gå: GÅ! Ta med deg kroppen din og gå til henne eller til ham.

Ansikt til ansikt.

Det skjer noe i et møte som ikke kan beregnes på forhånd.

Hvis du har en meningsutveksling gående med en som du er dypt uenig med – og dere kommuniserer via tekst (f.eks. på mail) så blir gjerne tingene klargjort, satt på spissen, men det er ikke så lett å få i stand bevegelse.

Da er det bedre å snakke sammen i telefon. Fordi stemmens nyanser gjerne bøyer posisjonene på en annen måte enn det skrevne ord kan. Den kan kommunisere åpenhet, kanskje tvil og imøtekommenhet.

Men ingen ting er så åpent og uforutsigbart, så dynamisk og lovende, som et møte der ikke bare stemmen, men hele kroppen, stiller opp. Ansikt til ansikt. Og hvis du virkelig er på jakt etter den helt store kontakten, den vi kaller kjærligheten, så er det i hvert fall ingen ting annet som duger.

IV

Noen her har kanskje erfaring med nettdating? Det er en fin sak hvor man kan treffe en å bli glad i som man ellers aldri ville ha møtt. Men nettdating alene holder ikke til å bygge et forhold.

Det er stor forskjell på å møtes via en skjerm og et virkelig møte ansikt til ansikt. Først da vil det vise seg hvilke muligheter dette forholdet har. Derfor er det også så mye mer skummelt å møtes i virkeligheten enn på nettet. Men det er ingen vei utenom hvis det er kjærligheten du leter etter.

Sosiale medier via pc, nettbrett og mobil har sine gode sider. Her kan vi treffe og holde kontakt med gamle klassekamerater og bekjente som ellers hadde blitt borte for oss. Men hvor sosiale er de sosiale medier hvis søker dit i stedet for å gå til hverandre og søke det kroppslige møtet, ansikt til ansikt, med alle de muligheter som et slikt møte rommer, og som skjermen ikke kan formidle?

SMS er fint til sitt bruk. Men hvorfor ikke noen ganger la være å sende en SMS, og heller ringe? Hvorfor ikke noen ganger la være å ringe og heller møtes?

Evnen til medfølelse og innlevelse, empati, er ikke fullt utviklet fra fødselen av. Medmenneskelighet trenger trening. Ta denne tanken med deg videre: Jeg vil gjøre som Gud – bli menneske, være mer til stede, leve mer gjennom kroppen.

V

Ordet ble menneske og tok bolig blant oss!

Julebudskapet er ingen god ide men en kropp som kommer inn i verden. Fordi Gud søker vår fortrolighet, og bare som et menneske kan han vinne den. For vi kan ikke åpne oss for en annen enn den som er av vårt eget slag. For hvem vet hva det er å være et menneske uten selv å være et menneske?

Gud vil vise sin kjærlighet og elskes tilbake. Han vil omfavne oss – slik som faren gjør i liknelsen over alle liknelser – om den bortkomne sønn.

For en slik kjærlighet er det bare en vei å gå. Til kroppen. Ordet ble menneske!

Du har ikke bare en frelser i himmelen, du har en bror, Jesus. Han vet hva det er å være menneske. Han forstår og kjenner deg. Ham behøver du ikke å skjule noe for.

Alt ditt er sett, også det som du er så flau over at du ikke en gang tør sette ord på det når du ber.

Alt ditt er sett, og likevel er det ingen ting din bror i himmelen heller vil enn å legge armene rundt deg, omfavne deg og holde deg fast, og ta deg med inn, med sjel og med kropp, inn til festen.

Juledagspreken

HØYTIDSGUDSTJENESTEN, FREDSKATEDRALEN/BODØ DOMKIRKE

AV BISKOP TOR BERGER JØRGENSEN

JOH 1,1-14

«I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud!»

Det er en 'knallåpning' på en tekst. Hvordan fant Johannes på det? - Gikk han og fabulerte lenge - eller kom det bare dettende: «I begynnelsen var ordet!»

Johannes symboliseres ofte som en ørn. Vi kjenner den flotte fuglen godt er på vårt sted. Ørnen er Bodøs byfugl. Vi ser den svever og plutselig styrter mot havet. Den har sett sitt bytte og det får så raskt at fisken ikke kommer unna. Ørnen er kongen i lufta, selv om vår utgave av arten kalles havørn. Da det nye bispedømmet skulle etableres her i Nordland i 1952 fikk biskopen et nytt segl: En nordlandsbåt og naturligvis – en ørn.

«I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud og Ordet var Gud!» Det er en setning med ørnesus over seg. Det er høyde. Det er utblikk. Det er en egen indre styrke.

Kanskje hadde Johannes diskutert troen med filosofer rundt seg. Vi vet at Paulus likte slike diskusjoner. Kanskje gjorde Johannes det også. «Ordet» var et eget filosofisk begrep på den tida. Og det er ikke så merkelig. For ordet – språket, er det avgjørende prinsippet for all tenkning, for all forståelse, for all kommunikasjon.

Uten ord: ingen tanke. Ingen samtale. Ingen bevissthet. Ingen refleksjon. «Ordet» - eller LOGOS som det heter på gresk - «logikk» henger sammen med det - framsto som det styrende

prinsippet i tilværelsen. Og det Ordet våget Johannes å ta til fange!

Ørneblikket hans så at det er Jesus filosofene snakker om når de reflekterer over tilværelsens store spørsmål. Det var sannelig et dristig prosjekt, Johannes på seg. Men du verden så flott for kirka. Så flott for vår tro. At vi i dag har hans storslåtte inngang.

Jesus var et menneske. Der og da. Han vandret noen år rundt i landet - og skapte mye «støy». Men Han brukte ordene på en helt ny måte. Ordene hans hadde makt og kraft. De gamle lovene og forestillingene fikk en ny dimensjon. Nedbøyde og nedbrutte mennesker - både helsemessig og sosialt og religiøst, ble helbredet og frigjort. Mange fikk nytt liv.

Johannes var begeistret. Jesus var som et lys i verden. Men Johannes ble sjokkert: De som hadde makt og innflytelse. De som betydde noe. De religiøse og politiske lederne, de likte ikke det de hørte og så. Og til slutt tok de livet av han.

Han ble korsfestet som en opprører og ugjerningsmann! Brutalt og smertefullt. Johannes, som antakeligvis var den yngste blant disiplene, hadde selv stått ved foten av korset og bivånt det hele! Men han hadde også vært der noen dager senere da Jesus viste seg for Tomas i et dramatisk møte bak stengte dører. Og Johannes notert seg de ordene som falt akkurat der og da: «Fordi du har sett meg, Tomas, tror du. Salige er de som ikke ser, og likevel tror!»

Juledagspreken

NIDAROSDOMEN

AV BISKOP TOR SINGSAAS

ORDSP 8,1-2, 22-31, HEBR 1,1-6, JOH 1,1-14

Når Johannes tenkte tilbake på denne tida - og han ble etter det vi vet - en meget gammel mann - samlet han det alt sammen i ett ord - ikke Logos-begrepet - men i ordet HERLIGHET.

Og det er et stort ord i den Bibelen Johannes brukte: det vi kaller Det gamle testamentet. «Herlighet» ble brukt når Gud møtte mennesker. Som regel i et kraftig lys!

Tenk på Moses på fjellet. Det strålte så sterkt at han måtte skjule ansiktet for folket.

Johannes hadde opplevd Guds nærvær i Jesus. Jesus hadde en guddommelig utstråling.

Og fra dette lyset - fra denne herligheten - løfter Johannes blikket - som ørnen - og ser den store og dristige sammenhengen: Jesus var Guds eget nærvær. Han må ha vært der ved begynnelsen og skapt livet da det tok til - med sitt ord. Ja, han var ordet - LOGOS.

«Og Ordet ble menneske og tok bolig i blant oss - og vi så hans herlighet, en herlighet som den enbårne Sønn har fra sin far»

Det er flukt over disse tankene. Det er ørneperspektiv! - For alle tider. Jesus er det iboende prinsippet i tilværelsen. Han er LOGOS. Livet er skapt ved han - en gang der ute i en fortid vi bare aner. I et rom og et volum vi ikke makter å forestille oss - selv om vi vet mer enn noen generasjon før oss. Gjennom en utvikling, la oss kalle det evolusjon, vi mener å kunne se visse mønstre i.

Og vi bærer med oss en lengsel om full og hel innsikt. Her følger Paulus opp - det er noe ørneblikkaktig også over mye av det han skriver. «En gang», skriver Paulus til sine venner i Filippi, «skal hvert kne bøye seg, i himmelen, på jorden, og hver tunge bekjenne at Jesus Kristus er Herre til Gud Faders ære!»

Men før vi avslutter må vi få «jordet» disse høye tankene slik også Johannes gjør når han forklarer herligheten han har sett og hørt med to vakre ord:

Herligheten er «full av NÅDE og SANNHET».

Jeg kan knapt tenke meg et vakrere ordpar. Er det ikke dette kristendommen dreier seg om?

Sannhet: Troen er ikke en virkelighetsflukt. Den gjemmer seg ikke. Den skjuler ikke noe. Den er ikke redd for fakta. Den er med i all søken etter sannhet og ekthet. På alle plan i tilværelsen. Derfor er det heller ingen motsetning mellom vitenskap og tro. Mellom kristendom og forskning. Troen har intet å frykte!

Nåde: Midt i virkeligheten - med alle dens motsetninger - all tvetydighet, med alt svik - med all ondskap, lever en sterkere kraft: nåden. Den overveldende guddommelige kjærligheten som møter oss i Logos, i Ordet, i Jesus Kristus.

Og dette voldsomme ørneblikket til Johannes, ender i en lovsangstrofe: «Av hans fylde har vi alle fått, nåde over nåde!» Det gjelder enda! 2000 år senere – også her i havørnbyen, Bodø!

Velsignet juledag!

Barnet er det mest sårbare i mellom oss. Det ber om beskyttelse. Dype følelser og ansvarsbevissthet vekkes i oss når et barn blir lagt i våre hender for første gang, - eller - når et barn kommer løpende mot oss i glede og tillit, nettopp for å komme inn i våre hender, for der er det varme og omsorg.

Også barnet som fortsatt lever i oss voksne, er sårbart og ber om beskyttelse. Tildelingen av Nobels fredspris til pakistanske Malala Yousafzai og indiske Kailash Satyarthi i år var så riktig. For begge har på enestående vis løftet fram barnas livsvilkår i sitt land, og i verden for øvrig. Barnets sårbarhet er vår alles sårbarhet.

Asylbarna har vist seg som noen av de mest sårbare her hos oss. Mange av dem har bodd her i årevis, - er blitt norske. Syv av dem, søstre, - snakker namdalsdialekt. De er klassekamerater og naboer. Plutselig og uventet blir de satt på flyet og ført ut av landet, og med det bragt inn i den ytterste usikkerhet i et for dem fremmed land.

Barn ber om beskyttelse.

Gud har gitt oss et tegn.

Barnet.

Han skjuler seg bak den minste, - alltid.

Han har sendt med oss hellighet som beskyttelse i livet, - slik at

vi merker at vi skal møte hverandre med respekt og verdighet.

Guds kjærlighet kommer til oss oftest gjennom medmennesker, ved at vi utfordres til å ta vare på hverandre. For vi er alle uerstattelige som mennesker.

Gud har i mysteriets høytid gitt oss barnet som tegn. Han kom selv som barn inn på jorden. Han kommer løpende mot oss sammen med barnet, - og venter beskyttelse. Og vi løper mot ham, -som barnet, - og venter beskyttelse.

Underlig!

La oss reise oss og syngte vår høytidsvers; « En frelser er oss født i dag»

Evangelisten Johannes er tegnets evangelist. Han er en mester i å lete opp tegn og spor etter Gud. På sine første blad maler han for oss begynnelsen, - ja før begynnelsen til alt.

Kristus er før begynnelsen. Han er på jorden før alle andre. «Han lekte på den vide jord», - før oss, fortelles det om ham på forunderlig vis i Ordspråkene. Han lekte og danset, ... gleden og friheten var på jorden, ... før vi andre kom til.

Han er i det ufattelige, mangfoldige og skjønnne skaperverk, hvor Gud viser fram sene henders verk. Skaperverket gir tegn på

hvordan Skaperen selv er.
Gud må være uendelig glad i det skjønne og vakre, det mangfoldige. Han er en ufattelig kunstner. Han «leker» seg med farger, former, toner, harmonier og klanger. - Og humoristisk, - fantasifull, - tenk på alle de «rare» skapninger som finnes, «pussige» planter og trær.

Han leker seg med lyset. Lar meteorene fare gjennom universet. Og så skaper han menneskene.

Evangelisten Johannes forteller at Jesus var med ved skapelsens begynnelse. Treenigheten samtaler om dette; - fra Bibelens første blad; «La oss lage mennesker i vårt bilde, så de ligner oss.» (1. Mos. 1,26) Vi ble laget i bildet etter Kristus. Vi er av ham. Han var byggmester hos sin himmelske Far. (Ordsp 8, 30)

Så kommer han selv inn på jorden .

Ikke uventet.
Han er jo ventet!
Han er gjennom tidene blitt meldt av profetene. (Hebr. 1,1)

Det er blitt drømt om ham, Han er blitt lengtet etter, - sunget om; «Fanger skal bli fri, blinde seende, døve hører, - sultne mettes, - urettferdighet vendt til rettferdighet.»

En fredsfyrste!
Vi lengter enda etter dette.
Mange roper etter beskyttelse og befrielse.
Så kom han, Jesus Kristus.

Han kom julenatt for å ta skaperverket tilbake til Gud. Han vil ha sin skapning tilbake. Da Gud hadde skapt alt, - og så at alt var godt, - da slo han korsets tegn over sitt skjønne skaperverk for første gang. På mystisk vis er korset risset inn i jorden og verden fra begynnelsen av. For Kristus var der alt. For i ham er alt blitt skapt. (Kol 1, 16)

Denne katedralen er selv er et eneste stort Guds tegn. Den er skaperverk formet i stein og fargerikt glass. «Stivnet» skaperverk. Her er søyler som er som trær, søylerekker som danner alleer, - her er blomster og blad, - her er soler og stjerner, - her er fugler og dyr, mennesker, - engler. Glassmaleriene flammer opp når Gud tenner lyset om morgenen og de forteller frodig og levende om Gud Fader, Kristus, Den hellige ånd og menneskene.

Vi er midt i dette skaperverket nå.

Som Gud slo korsets tegn over skaperverket,- er og korset risset inn i katedralens grunn, -korskirke som den er.
For Gud har gitt oss nok et tegn, - den korsfestede Kristus.

Høyt i katedralen finner vi den korsfestede Kristus, - over korbuen ser han ut over sitt skaperverk. Mon tro om evangelisten Johannes har gitt kunstneren inspirasjon?

For et vesentlig teologisk poeng hos evangelisten Johannes er at Jesus Kristus ble herliggjort på korset. Han ble løftet opp på korset som den seirende. Det er fullbrakt! (Joh 19,30). På korset skjedde seieren over døden og synden.

Fra korset skuer Kristus ut over verden, - til oss menneskene og all skapningen. Hans blikk søker hvert enkelt menneske på jord.

Kristus lider og dør for oss menneskene, og alt det skapte.
En korsfestet Gud, - sårbar, - ga alt i sin kjærlighet til oss.

Kristus, - den korsfestede, - gjør Gud troverdig for meg.

En Gud som selv tar det tyngste taket, som lar verdens lidelse og smerte ramme seg selv.
Han døde for oss, - fredsfyrsten.

Det ville være vanskelig for meg å ha tillit til en Gud som ikke

selv går inn i det aller tyngste for oss skapningene.

Derfor er den korsfestede Kristus så viktig og troverdig i livet!

Og tegnet er løftet opp foran våre øyne her i katedralen, den korsfestede Kristus over korbuen.
Og, - dere i Vestskipet,- ser på det praktfulle og mektige sølvkrusifikset på korsalteret.

Vi skal i denne katedralen aldri være i tvil:
Kristus led for våre synders skyld.
Og, - Han er oppstått til nytt liv!
To tegn; barnet , - og korset!

Vi løper som barnet mot ham, den korsfestede og oppstandne, - inn i hans armer, - full av nåde og sannhet. (Joh. 1,14)

til ære for Faderen og Sønnen og Den hellige ånd som var, er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen

Innlegg og taler

Den norske kirke i Grunnloven – mellom særstilling og likestilling

FOREDRAG VED BISPEMØTETS ÅPNING,
KRYPTEN I OSLO DOMKIRKE, 10. FEBRUAR 2014
AV BISKOP HALVOR NORDHAUG

- Hva menes med «vor kristne og humanistiske arv»?
- Går DNK fra å være statskirke til nasjonalkirke?
- Bør vi i likestillingens navn la privilegiene fare?

Kirken i Grunnloven

§ 2 Værdigrundlaget forbliver vor kristne og humanistiske Arv. Denne Grundlov skal sikre Demokratiet, Retsstaten og Menneskerettighetene.

§ 4 Kongen skal stedse bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion.

§ 16 Alle Indvaanere af Riget have fri Religionsøvelse. Den norske Kirke, en evangelisk-luthersk Kirke, forbliver Norges Folkekirke og understøttes som saadan af Staten. Nærmere Bestemmelser om dens Ordning fastsættes ved Lov. Alle Tros- og Livssynssamfund skulle understøttes paa lige Linje.

EU

Traktaten om Den europeiske union, 2. setning

«EU (lar) seg inspirere av Europas kulturelle, religiøse og humanistiske arv, som er grunnlaget for utviklingen av de universelle verdiene som utgjøres av menneskets ukrenkelige og umistelige rettigheter som frihet, demokrati, likhet og rettssikkerhet»

Traktaten om Den europeiske unions virkemåte (den reviderte Roma-traktaten), 2007, artikkel 17:

EU «skal respektere den status kirker og religiøse sammenslutninger eller samfunn har i henhold til nasjonal lovgivning i medlemsstatene...» Videre: «Unionen skal opprettholde en åpen, klar og regelmessig dialog med

disse kirkene og organisasjonene i erkjennelse av deres identitet og særskilte bidrag».

I Erna Solberg og Den norske kirkes «hovedposisjon»

Statsminister Erna Solberg uttalte i et nyttårsintervju følgende om DNKs plass i samfunnet (VL 31.12.13):

«Vi er jo på vei inn i en annen kirkeordning. Det som før var en form for styring av DNK, er nå ute. Vi må få en livssynspolitikk for alle religioner, men DNK har fortsatt en hovedposisjon. Og kommer alltid til å ha det.» (VL, 31.12.13)

Dette utsagnet er både klart og uklart. Solberg slår her fast at det statlige kirkestyrets tid er over, samtidig forblir Den norske kirke (DNK) stående i en særstilling, en «hovedposisjon», i forhold til andre tros- og livssynssamfunn, «og kommer alltid til å ha det». Men hva denne varige hovedposisjon nærmere innebærer, er ikke klart.

Nå kan man kanskje si at den slags klarhet er typisk politiker-tale. Men Solbergs uttalelse er etter min vurdering en forholdsvis klar og treffende gjengivelse av den uklare stilling som hersker i Grunnloven om DNKs stilling, slik denne er uttrykt i §16 der DNK omtales som «Norges folkekirke» - en betegnelse som unektelig etterlater en del spørsmål. Det kan være rimelig å anta at denne uavklarte posisjon med hensikt uttrykker en viss kontinuitet bakover til statskirkeordningen samtidig som det åpnes for ulike utforminger av kirkens plass i det offentlige rom for fremtiden.

II Den kristne og humanistiske arv i § 2

Formuleringene om DNK i §§ 4 og 16 står åpenbart i en viss sammenheng med «værdigrundlaget» i § 2: «vor kristne og humanistiske arv». Dette er imidlertid en verdiformulering som er vid og går langt utover både DNKs og trosbekjennelsens revir. Som kjent ønsker Stålsettuvalget («Det livssyns åpne samfunn, NOU 2013:1) i sitt prinsipielle kap. 10 der de beskriver en langsiktig, ønsket utvikling, å fjerne alle henvisninger både til kristendommen og til DNK i Grunnloven.

Utvalget har forståelse for at tradisjonell tro skal kunne ha preferanse og innta en særskilt preferanse, men det sier samtidig: «... at ved konflikt mellom likebehandlingsprinsippet og argumenter basert på historiske forhold, bør det for en framtidig politikk og for framtidige ordninger være slik at likebehandlingsprinsippet prinsipielt er overordnet argumenter basert på historiske forhold»

De «historiske forhold» som utvalget her sikter til, vil for Norges vedkommende tilsi en preferanse for kristendommen, eventuelt også for DNK som trossamfunn. Men utvalget gir altså tradisjonspreferansen vikeplikt i forhold til likebehandlingsprinsippet, og vil følgelig ta ut alle referanser til kristen tro og til Den norske kirke i Grunnloven (§§ 2, 4 og 16).

Stålsettuvalget ønsker seg et livssyns åpent samfunn, men en sekulær stat. Dette får konsekvenser for tenkningen omkring gravlunder, religiøs betjening ved sykehus og offentlige institusjoner, osv.

Hva skal vi velge når likebehandling og tradisjonspreferanse kommer i konflikt? Svaret er ikke opplagt, og må gis i møte med de konkrete utfordringer vi stilles ovenfor i slike sammenhenger som helsevesenet, fengslene og forsvarret, skolen og ved offentlige markeringer av ulik karakter. Det er ikke gitt at alt må være som det er. Men å gi generell prinsipiell forrang for likebehandling i alle sammenhenger, slik Stålsettuvalget gjør, mener jeg er uklokt og unødvendig. Dette henger sammen med at jeg har en noe annen vektlegging av kristendommens og den kristne kirkes plass i norsk historie, kultur og hverdagsliv enn den Stålsettuvalget viser i sin innstilling.

Mitt utgangspunkt er, motsatt Stålsettuvalget, at §2 i Grunnloven fortsatt bør inneholde en henvisning til landets «kristne og kulturelle arv». Denne formuleringen er en legitim og berettiget beskrivelse av hvor vi kommer fra og hvem vi er. Slike ting er viktige, og de kan gjerne uttrykkes i et lands grunnlov eller konstitusjon.

Et folk er nemlig noe mer enn en flokk individer som bare har et manntall og et lovverk til felles. Professor emeritus, Otto Krogseth, ved Institutt for kulturstudier og orientalske språk ved UiO skrev i 2002 følgende om dette, og det gjelder ikke mindre nå:

«Sentrale sosiologer og kulturanropologer er enige om følgende: Noe må være felles for en nasjon, ut over individers grupper og rettigheter. Samfunnet trenger, som lim eller sosialt sammenbindende sement, å samles om noe substansielt og kulturelt og nasjonalt særpreget. Kristendom og humanisme må, på kultur- og tradisjonspremisses, kunne prioriteres av hensyn til dette. Ethvert fellesskap har behov for enhet og integrerende sammenheng, fir felles identitet og forankring. Det gjelder i særlig grad i en identitetstruet og pluralistisk, fragmentert og foranderlig kultursammenheng.»

§2 er en form for «vimpelparagraf» som beskriver en virkelighet som vi alle på en måte er omsluttet av, uavhengig hvilken tro eller hvilket livssyn den enkelte måtte ha. En slik størrelse blir lett litt rundt beskrevet. Men hva er innholdet i «vor kristne og humanistiske arv»? Og hvilket forhold er det mellom denne arven og det som sies i neste setning: «Denne Grundlov skal sikre Demokratiet, Retsstaten og Menneskerettighetene»? Fungerer den «kristne og humanistiske arven» som et slags ankerfeste for disse fellesverdiene? Eller er arven og verdiene to uavhengige størrelser, slik at verdiene som står like godt på egne ben?

Forutsetningen for formuleringen «vor kristne og humanistisk arv» må rimeligvis være at det ikke er noen motsetning mellom disse begrepene. Det ville ha fungert dårlig og gått imot hele «ånden» i denne vimpelparagrafen. «Humanisme» i vid forstand er trolig noe alle nordmenn i dag alle vil bekjenne seg til. Det handler om å sette mennesket i sentrum, ha respekt for den

enkeltes verd, integritet og umistelige rettigheter; verne individet mot overgrep fra statsmaktens side osv. Dette humanistiske verdisyntet er vokst fram på kristen mark, og det er ikke tilfeldig, men skyldes forståelsen av mennesket som skapt i Guds bilde, elsket for sin egen skyld og så høyt verdsatt at det blir gjenstand for Guds frelsende handling i Jesus Kristus. Denne forståelsen av mennesket gjelder uavhengig av rase, kjønn, funksjonsduelighet, seksuell legning og sosial plassering.

Både Europa og Norge fikk avgjørende humaniserende impulser gjennom møtet med kristendommen, men denne påvirkningen går så dypt at den lett blir oversett. Svært mye av det vi tar for gitt i dag og kaller «fellesverdier» har kristne røtter.: Kirkens viktigste «suksessfaktor» i møtet med den gresk-romerske verden var nettopp et nytt syn på mennesket og et nytt omsorgsfellesskap gjennom den nye familien: menigheten.

Også i romersk tradisjon kjente man til en begrenset form for veldedighet, motivert av plikt, og rettet inn mot dem som man sto i et pliktmessig lojalitetsforhold til, f.o.f. den biologiske slekten, og dernest byen og folkefelleskapet man tilhørte. Den kristne omsorgen ble derimot begrunnet radikalt annerledes i en nestekjærlighet (caritas) som ga seg uttrykk på en måte som var ukjent i den antikke verden, og som til og med inkluderte fienden.

III Problemet Konstantin

Utover på 300-tallet, etter vendingen som kom med keiser Konstantin, utviklet kirken, og bare den, omfattende strukturer for sosial omsorg. Ulike institusjoner ble bygget, bl.a. hjem for barn som av sine foreldre var satt ut for å dø, herberger ble reist for de reisende osv. Konstantin innledet en utvikling der kirken ble tildelt ressurser og muligheter som etter hvert gjorde den til den sentrale pådriveren både for skole- og helsevesen.

Han begynte en viss revisjon av lovverket i en retning som vi i dag klart vil kalle «humaniserende». ved at gladiatorkampene ble forbudt, og likedan den offerkulten som gjennomsyret hele Romerriket, og der forfølgelsene av kristne passet naturlig inn,

en offerkult som spisset seg i keiserens rolle både som mottager av offer og som den som selv ofret til gudene. Konstantin fjernet mye av grunnlaget for den hedenske gudsdyrkelsen, uten å forby den direkte, og satte kristendom inn i stedet, og startet en utvikling der samfunnets lover ble dannet med basis i kirkens lover. Dette kom bl.a. kvinnene og slavene til gode, og denne lovgivningen ble senere bygget ut i Europa og nådde etter hvert også oss.

Konstantin overtok ikke en sekulær og human stat som han så korrumperte i retning av kirkelig maktmisbruk, men en stat som var gjennomtrukket av en temmelig rå offerkult og en tilsvarende æreskultur som var innved i religionen. Det er i dag nesten umulig for oss å fatte rekkevidden av det skiftet som kom med Konstantin. I dag er denne mannen ofte gjenstand for svært kritisk oppmerksomhet, ikke bare utenfor men også innenfor kirken. Det snakkes om «den konstantinske arv» som noe man bør kvitte seg med, fordi Konstantin innledet en periode over flere århundrer der kirken og staten ble forent på en måte som førte til at kirken utviklet seg i hegemonisk og hierarkisk retning, og mistet kontakten med sin uskylds og kjærlighets tid i de første tre hundre år av kirkehistorien.

Dette bør nyanseres, jf. den pågående debatten om hva Konstantin egentlig utrettet. Her henviser jeg til følgende bøker:

- Peter Leithart: «Defending Constantine», 2010
- John D. Roth (ed.): «Constantine revisited», 2013

Andreas Hegertuns skrev en kronikk i Aftenposten 24.12.13 om det skiftet som kom med Konstantin – og gir her uttrykk for en typisk protestantisk ensidighet:

«Istedenfor å samles som venner rundt et måltid i et hjem, fikk de overdådige katedraler, pompøse klær og et rigid hierarki. Kirken ble statens og staten ble kirkens. Sverdet som hadde truet de første kristne ble nå lagt i deres egne hender.»

Denne debatten handler mye om hvilket perspektiv man anlegger: Et indrekirkelig perspektiv eller et samfunnsperspektiv. De som taler mest kritisk om den «kontantinske æra» er opptatt

av at hva som skjedde med kirken etter Konstantin, og adskillig mindre av hva som skjedde med samfunnet: nemlig en grunnleggende humanisering som begynte rundt Middelhavet og som nådde oss snau 700 år senere.

Til tross for mange og grove feilgrep har vi grunn til stolthet på vegne av kirkens historie – også etter Apostlenes gjerninger. Det kan ikke være slik, selv ikke for protestanter, at vi betrakter kirkens historie som en forfallshistorie fordi kirken satt med, eller ved siden av makten i mange århundrer, og følgelig lå under for flere av de fristelser som alltid følger med makt. Det paradoksale er at nettopp alliansen med makten som fulgte etter Konstantin var avgjørende for at vi i dag kan snakke om «vor kristne og humanistiske arv» og gjøre det med rette.

Det er også en del dette bildet at i den østlige del av oldkirken, som var et gammelt kristent kjerneområde der kirken ikke kom i allianse med systemet, er den i dag for en stor del utradert fordi en annen religion, islam, inntok den plassen.

Og apropos humanisme: Den humanismen som vokser fram i renessansen er ikke en motbevegelse mot kristendommen. I sin nylig utgitte bok «Dverger på kjempers skuldre. Fra kristendommens idehistorie» tar Karl Gervin på sitt dannede og indirekte vis et oppgjør med dem som mener på at humanismen er en motsetning til kristen tro. Tvert imot: «... renessanshumanistene er bemerkelsesverdig religiøse».

Dette kan med fordel Humanetisk Forbund notere seg. Når forbundet forsøker å monopolisere «humanisme» til å betegne sitt eget «ikke-teistiske» livssyn, for nå å låne deres egen terminologi, nærmer det seg et idehistorisk ran. Så vet vi alle at historien er en kronglete størrelse, den rommer ikke bare solskinn men også svært mye skygge og mørke. Dette blir vi ofte minnet om, også av Ståsettutvalgets som i sitt 3. kapittel skriver om DNKs historie i Norge under perspektiv av majoritetens undertrykkelse av både kristne og ikke-kristne minoriteter. Dette er selvsagt et legitimt og nødvendig perspektiv, men det blir skjevt når det står alene.

IV Hva er forholdet mellom arven og verdiene?

§ 2 har som sin historiske bakgrunn den tidligere § 2: «Den evangelisk-lutherske Religion forbliver Statens offentlige Religion.» Ordet «forbliver» i ny § 2 ivaretar en kontinuitet til den gamle paragrafen, men § 2 tar samtidig vekk grunnlaget for det statlige kirkestyret.

I bunnen her synes å ligge et ønske om å føre videre den «kristne kulturarven», men det er uklart hvilket utslag dette skal gi. Evangelisk-luthersk kristendom var allerede under den gamle § 2 ikke normerende for den øvrige lovgivning i juridisk forstand.

Den kunne ikke brukes til å oppheve andre lover (jf dommen mot Børre Knudsen), og den nye formuleringen er enda mindre relevant til slik bruk.

Likevel er ikke formuleringen «vor kristne og humanistiske arv» betydningsløs, hvilket blant annet fremgår av motstanden mot denne ordlyden. Den er uttrykk for et ønske om å definere egen religiøs og kulturell tilhørighet i møte med andre former for det samme. Den gir legitimitet til kristne kulturuttrykk i offentligheten slik som kalenderen og kirkeklokkene søndag morgen.

Kan den komme til å mobiliseres i kommende politiske kontroverser? Kanskje, for nå å ta et par ganske så ulike eksempler:

- Aktiv dødshjelp
- Søndagsåpne butikker

Debatten om religionens plass i forfatningen foregår i hele Europa. Mange land uttrykker på ulikt vis preferanse for sin egen religiøse arv. Dette skjer både i Danmark, England, Tyskland, Italia, Hellas m.fl. Men de nasjonale variasjonene er store. Vår norske grunnlov med sin henvisning til «vor kristne og humanistiske arv» er altså ikke noe særsyn i Europa.

EU – en hard debatt om religionens plass i unionens forfatning. Resultat finner vi i Traktaten om Den europeiske union fra 2007.

Minst like viktig er art. 17 i Traktaten om Den europeiske unions virkemåte (den reviderte Roma-traktaten). Denne artikkelen er for øvrig European Humanist Federation, hvor HEF er medlem, sterkt kritisk til. Man mener at EU i stedet bør behandle tro- og livssynssamfunn på linje med andre organisasjoner.

- EU har altså i dag en klar henvisning til religionens rolle som positiv tradisjonsbærer, og her tenkes det først og fremst på kristendommen, jf. formuleringen «kirken og organisasjonene» i art. 17 i Traktaten. Samtidig er det i dagens EU en tendens til å gå i retning av prinsippet om full likebehandling mellom alle livssyn og religioner. Dette henger sammen med den politiske utviklingen av unionen i retning av å harmonisere nasjonale lovverk, og behøver ikke tolkes som en prinsipiell nyorientering i retning av å løfte fram prinsippet om likebehandling på total bekostning av historien og tradisjonspreferansen.
- Henvisninger til religiøs arv har karakter av «vimpelformuleringer», men blir i flere land også fulgt opp med institusjonelle uttrykk.

Denne henvisningen kan ha en viss normativ funksjon når det gjelder å innholdsbestemme viktige fellesverdier som nettopp «Demokratiet, Retsstaten og Menneskerettighetene» som følger i neste setning i §2.

Det finnes som kjent mange historiske eksempler på at slike begreper helt kan tømmes for innhold. (F.eks. Den demokratiske folkerepublikken Korea = Nord-Korea) Hvis de forankres i en kristen og humanistisk tradisjon, som i § 2, kan de da få et feste som gjør dem mindre utsatt for makthaveres manipulering?

Det kan dessuten være et poeng å vise til den idehistoriske sammenheng som består mellom den kristen-jødiske arv og nettopp humanismen, og de aktuelle fellesverdiene i § 2.

Samtidig består nettopp her en fare: Disse fellesverdiene blir tatt til fange i den kristne leir, de er «våre». Og dermed blir det vanskeligere å vise at de også må være viktige verdier for dagens

norske muslimer og hinduer. Det vil være svært negativt hvis «Vor kristne og humanistiske arv» brukes eksklusivt til å holde noen utenfor verdifelleskapet, slik at de verdier som denne arven rommer, ikke kan finnes også innenfor rammen av andre tros- og livssyn. Men selv om humanetikere og andre måtte mislike formuleringen om den «kristne og humanistiske arv», er den etter sitt vesen en berettiget beskrivelse av historiske forhold som ikke setter mennesker med annet livssyn utenfor verdifelleskapet.

Det er i denne sammenheng relevant å peke på den berømte formulering i Den amerikanske uavhengighetserklæringen: «We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights...» . Det er for øvrig interessant her at også skapertroen inngår i det som er «self-evident», men det er ikke nødvendigvis den kristne Skaperen man har for øyet.

Det kristne menneskesynet er ikke bare universelt i sitt område ved at det gjelder for alle overalt; det er også universelt i sin begrunnelse. Selv om menneskerettighetenes tilblivelse historisk sett har skjedd i den kristne kulturkrets, så trenger man ikke være kristen for å hevde de verdier som nevnes i neste setning i GRUNNLOVEN § 2: «Demokratiet, Retsstaten og Menneskerettighetene». Kanskje ville det derfor vært bedre om det i § 2 sto «den kristne og humanistiske arv» og ikke «vor»?

Danièle Hervieu-Léger (fransk religionssosiolog) har for øvrig gjort noen interessante betraktninger rundt omtalen av den religiøse arv i europeisk sammenheng. Hun ser her følgende paradoks:

Når det brede flertall av politikere aksepterer at omtale religion som arv i offisielle/statlige sammenhenger, så er dette ikke et symptom på religionens makt men dens avmakt! Religionen betyr lite i folks liv og befinner seg fjernt fra de arenaer hvor samfunnslivets regler bestemmes.

Samtidig bidrar slike henvisninger til symbolproduksjon og normproduksjon i samfunnet, og har derfor også en effekt.

V Er «Norges folkekirke» (§ 16) en «nasjonalkirke»?

Vimpelparagrafen i Grunnloven § 2 er ikke bare en vimpel som vaier over hele grunnloven, vid i sin rekkevidde og vid også i sitt saklige innhold. Men jeg tror den også er noe mer, nemlig noe i retning av en plattform for de mer institusjonelle §§ 4 og 16. At DNK er Norges folkekirke er altså på en særlig måte et uttrykk for den kristne arven. I så fall betinger og forklarer de to paragrafene hverandre gjensidig.

Begrepet «Norges folkekirke» er uklart. Det fungerer åpenbart som en form for honorær omtale av det dominerende tros-samfunn, men sikter trolig også på en formell særstilling i forhold til andre tros- og livssynssamfunn, som bl.a. kommer til uttrykk i § 4 om Kongens obligatoriske medlemskap i DNK. Kombinasjonen av §§ 2, 4 og 16 kan sies å gi legitimitet til DNKs medvirkning ved offisielle anledninger som kongebesøk, Stortingets åpning osv.

Den kan også ha relevans når det gjelder å begrunne en fortsettelse av tradisjonen med skolegudstjenester. Det er naivt å tro at en så omstridt ordning ikke kan påvirkes positivt eller negativt gjennom Grunnloven og den form for kirkelig medvirkning ved offisielle anledninger som den legger opp til.

Det kan diskuteres om formuleringen «Norges folkekirke» i §16 gir DNK status som en slags «nasjonalkirke». Dette begrepet går lenger enn Erna Solbergs betegnelse: «hovedposisjon», men hva det ellers skulle innebære er uklart. Denne uklarhet kan for så vidt tale både for og mot begrepets anvendelse. Men er det i det hele tatt klokt av DNK å henge dette skiltet over døra? Det vil jeg fraråde. Vi må huske at både DNKs formelle privilegier, inkludert vår stilling som folkekirke, skyldes kongelig maktpolitikk og tilsidesettelse av det vi i dag betrakter som opplagte menneskerettigheter. Dersom DNK skulle begynne å kalle seg «nasjonalkirke» under henvisning til §§ 2 og 16, vil dette av mange, og ikke uten grunn, bli oppfattet som illegitimt og autoritært, og frembringe en motreaksjon.

Begrepet «nasjonalkirke» kan også bidra til at kirken i folkets øyne bindes til nasjonen/staten på en slik måte at den

1814-2014: Statsmakt – folkekirke – livssynsåpent samfunn

GRUNNLOVSJUBILEUM, SEMINAR I LAGTINGSSALEN, STORTINGET, 21. FEBRUAR 2014
AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

Et seminar om folkekirken gjennom 200 år.

Dikterpresten Nikolai Fredrik Severin Grundtvig øvet på 1800-tallet stor innflytelse på folkekirkene i Danmark og Norge. Han skrev også:

«Tvang til tro er dærers tale, hjerter verger sig med fynd.
Tvungen tro ej sorg kan svale, føder mere løgn og synd.
Kun til helved kan der tvinges, men til himlen bare ringes,
Frihed følger sandheds Ånd.»

I tråd med Grundtvigs ord har vi i Den norske kirke ønsket velkommen Grunnlovsendingene etter stat-kirke-forliket i Stortinget. Men det har vært en lang vei fra 1814 for både statsmakt og kirke. Fra konfesjonell stat til et annerledes verdigrunnlag med religionsfrihet for et mangfold av livssyn. Fra kirken som religiøs dimensjon ved staten, til selvstendig korporasjon – som evangelisk-luthersk kirke og fri folkekirke.

Det gjenstår ennå arbeid i oppfølging av stat-kirke-forliket. Her vil jeg imidlertid rette søkelyset mot vår identitet som kirke i relasjon til statsmakt og andre tros- og livssynssamfunn. Er det noen utviklingstrekk i vår historie som kan kaste lys over veien videre? Jeg velger ett eksempel.

Hans Nilsen Hauges virke og det som vokste i hans spor, er en fortelling om en bevegelse som kom til å sette preg på både kirke og samfunn. I begynnelsen møtte Haugevekkelsen motstand hos mange prester. Men ettersom bedehus vokste frem og ble samlingspunkt i mange lokalsamfunn, ble den også del av det kirkelige liv i byer og bygder. Som folkelig bevegelse med

legitimerer rådende politikk. Likedan kan «nasjonalkirke» skape et uheldig inntrykk av at annerledes troende ikke har fullverdig hjemstavnsrett i nasjonen.

Begrepet «nasjon» er heller ikke en enkelt størrelse å håndtere. En nasjon er ikke uten videre gitt, det er ikke nødvendigvis det samme som en statsdannelse, men har assosiasjoner i retning av det mer etniske «folk». Dersom en «nasjon» konstrueres på etniske premisser virker det ekskluderende i forhold til mange. Blandingen av religionen og etnisitet kan bli en farlig cocktail, det har historien mange eksempler på.

Hvis vi dropper «nasjonalkirke», sitter vi igjen med det litt grå begrepet «grunnlovsfestet folkekirke», som Gjønnesutvalget landet på i sin innstilling fra 2006. Det beveger kanskje tanken, men ikke hjertet. Noen bedre betegnelse har jeg imidlertid ikke å tilby. Church of England kalles gjerne «established church»; men det uttrykket lar seg vanskelig oversette.

Flertallet av frikirkeledere er, meg bekjent, mot §§ 4 og 16, fordi de bekjenner seg til prinsippet om likestilling. Dette er et viktig prinsipp for dem, og her står frikirkene nærmere USA enn Europa. Dette prinsippet er lett å forstå, ikke minst på bakgrunn av DNK's problematiske historie som statskirke. Men bidrar en slik posisjon til å svekke et tydelig kristent nærvær i det offentlige rom, fordi dette et stykke på vei henter sin legitimitet nettopp fra disse paragrafene i Grunnloven? Og hvis det er en slik sammenheng mellom § 2 og 16 som antydnet ovenfor, bidrar en motstand mot §§ 4 og 16 også til å svekke innholdet i den henvisningen til den «vor kristen og humanistiske arv» i §2?

Jeg tror svaret på begge spørsmålene ovenfor kan være ja. I så fall er det slik at dersom DNKs «hovedposisjon» (Erna Solberg), som er hjemlet i §16, tas bort, kan det bli et tap for det norske samfunn som helhet ved at henvisningen til den kristne og humanistiske arven i §2 enten utgår eller mister et institusjonelt ankerfeste.

VI Den norske kirkes «hovedposisjon» - ja eller nei?

Andre trossamfunn utenfor DNK vil sikkert fortsatt utfra prinsippet om konsekvent likebehandling, argumentere mot den «hovedposisjon» (Erna Solberg) som DNK har fått i vårt lovverk. Men de gjør det i så fall utfra et bestemt prinsipielt ståsted som er mer hentet fra USA enn Europa. De gjør det ikke fordi deres egne religiøse rettigheter er krenket. Etter min vurdering mister ord sin betydning hvis noen i dag vil påstå at Norges måte å ordne sin religionspolitikk kommer i konflikt med religionsfriheten.

Med i den vurderingen hører også å ta inn det synspunkt som bl.a. er blitt forfektet av religionsosologien José Casanova: Gjennom henvisninger til religiøs arv i lovverket avverges en aggressiv sekularisme som bare ser sin egen posisjon som garant for frihet, og som gjør religion til et problem som i størst mulig grad bør marginaliseres i det offentlige rom.

Ved at Grunnloven åpner med å henvise til «vår kristne og humanistiske arv», og ved at Den norske kirke omtales som «Norges folkekirke» i § 16 kan det altså være slik at det gis en positiv legitimitet til religion generelt og dermed også til andre tros- og livssynsamfunn.

Denne legitimitet får også politiske og økonomiske konsekvenser ved at offentlig støtte skal gis alle tros- og livssynsamfunn på lik linje med det som gjelder for DNK «som sådan», hvilket må bety DNK i sin form som landsdekkende folkekirke. I en slik formulering ligger en viss garanti for at støningsnivået ikke kan være vesentlig lavere enn i dag verken for Den norske kirke eller andre tros- og livssynssamfunn.

Den norske kirkes «hovedposisjon» - ja eller nei? Min konklusjon blir JA. Det må være rimelig å se en indre sammenheng mellom §§2, 4 og 16 i Grunnloven, og at disse paragrafene samlet gir et riktig bilde av hvem vi er og hvor vi kommer fra. De gir videre ikke bare DNK - men også andre tros- og livssynsamfunn - legitimitet og offentlig støtte, og slik bidrar de til å sikre et livssynsåpent samfunn.

Bibel og bønn i sentrum gav den grobunn for diakoni og misjon og ble et arnested for myndiggjøring av legfolk. Før kvinner fikk politisk stemmerett, fikk de her lederansvar. Få bevegelser har så tydelig bidratt til at embetskirken i 1814 langsomt ble mer folkelig og demokratisk.

Men Haugebevegelsen bidro også til fremveksten av industri, næringsliv og fornyelse i jordbruket. I dag omtales Hans Nilsen Hauge som «gründer» i næringsliv og samfunnsutvikling. Haugianere var blant de fremste bøndene på Eidsvoll og senere i Stortinget, og med den myndiggjøring av legfolk som fant sted, har Francis Seiersted uttalt: «Haugebevegelsen var med på å legge grunnlaget for et fungerende demokrati i Norge.»

Dette tilbakeblikk gir meg både et konstruktivt og kritisk utblikk til veien videre for oss som folkekirke, også i forhold til statsmakt og andre tros- og livssynssamfunn.

1. Om Haugebevegelsen i begynnelsen ble møtt med motstand fra embetsverk og mange prester, måtte også andre kirkesamfunn som vokste frem, kjempe for å få rom. Kirkens representanter var med da Grunnloven i 1814 nedla forbud mot jøders og jesuitters adgang til riket og var ikke de mest aktive pådrivere da disse forbud ble fjernet. I nasjonsbyggingen som fulgte til langt inn i forrige århundre, stod også kirkens representanter ofte på maktens side – i forhold til de samiske folk og andre grupper.

I dag er situasjonen en annen. Men historien har satt spor, og vi utfordres stadig. Som evangelisk-luthersk folkekirke er vi ikke bare kirke for det norske, men en økumenisk kirke og ett med

det verdensvide kristne fellesskap. Når migrantmenigheter av forskjellige språk og konfesjoner vokser frem i vårt land, forplikter det oss som kirke til fellesskap med dem og sammen med dem ta ansvar for «den kristne og humanistiske arv» i vårt samfunn. Når andre religioner og livssyn gjør seg gjeldende, forplikter det oss som fri folkekirke til å stå sammen med dem i engasjement for «demokrati og rettsstat, menneskerettigheter og religionsfrihet.»

2. I dette fellesskap med andre kristne og andre tros- og livssynssamfunn skal vi også forholde oss til lovgivende myndigheter og statlig forvaltning. I et foredrag for noen år siden pekte erkebiskop Rowan Williams på at makt i det nye Europa utøves innenfor et sekulært rammeverk. Men dette

rammeverket har sin forutsetning i en kristen og humanistisk tradisjon: mens kirkens dypeste identitet er knyttet til håpet om det evige Guds rike, kan og skal ikke staten ha sakral karakter. I vår europeiske kontekst er dette skillet mellom stat og kirke grunnlaget for all politisk liberalitet. Men så sier Williams:

«Uten at den liberale staten engasjerer seg i dialog med det religiøse fellesskap, mister den sin essensielle liberalitet. Den blir bare dogmatisk sekulær. Enten vil den insistere på at tro skal være offentlig usynlig, eller den blir kaotisk pluralistisk. Den vil miste en rettmessig begrunnelse for sin legitimitet, bortsett fra en rent positivistisk, at staten er den aktor som tilfeldigvis har maktmonopol.»

Når båndene løsnes mellom stat og kirke, innebærer dette at statsmakten ikke bare må trekke seg tilbake fra et statlig styre av Den norske kirke, men må finne sin endrede rolle i samspill og dialog med livssynsmangfoldet i vårt sivile samfunn. Her tenker jeg at § 2 – om vår kristne og humanistiske arv, demokrati, rettsstat og menneskerettigheter – både gir forankring og samtidig rom for det Williams kaller «a culture of question and negotiation»: En kultur der det stilles spørsmål og forhandles, ikke ensrettes og dikteres. I et slikt perspektiv er en uavhengig folkekirke som stiller kritiske spørsmål til politiske veivalg, et gode både for staten og de andre tros- og livssynssamfunnene.

3. Men kirkens, tros- og livssynssamfunnenes rolle vis-a-vis statsmakten skal naturligvis være mer enn den kritiske. I dag er nettopp arven fra Haugebevegelsen med dens betydning for folkelig kristendom og demokrati en viktig impuls: til bevissthet om at et pulserende kristenliv er samfunnsbyggende og kan bidra til demokrati, rettsstat og menneskerettigheter.

I den nye § 16 omtales vår kirke som «Norges folkekirke». Med 76% av befolkningen som medlemmer er det en rolle vår kirke fortsatt ønsker å fylle: med verdier og normer, ritualer og tradisjoner. Ikke for å tvinge til tro, heller ikke for å gi vår kirke urettmessig fortrinn i forhold til andre. Men fordi vi tror dette er gode verdier og tradisjoner i samfunnet.

Religiøs tro er mer enn individuelle meninger og overbevisninger. Det handler om livets rytme og utfoldelse, om fellesskap og kollektive uttrykk. I vårt land har kristen tradisjon satt preg på årets rytme med sine høytider og merkedager. På dette punkt må det også være samspill og dialog mellom myndigheter og tros- og livssynssamfunn. Som kirke har vi et ønske om å fremstå tydelig som bærer av kristen tro og tradisjon i vårt land. I et grunnleggende livssynsåpent samfunn skal det også være med og sikre rom for andre tros- og livssyns kollektive uttrykk, så vel som for det sivile samfunns behov for det større fellesskaps samlende uttrykk.

Ved dette Grunnlovsjubileum sier vi som kirke: Fri til å tro, tale og tjene. Det gjelder ikke bare for oss, men alle. Som kristne tror vi samtidig at verken statsmakt eller kirkens organisasjon her og nå er endelige størrelser. Vi tror at en dag skal denne verdens riker – både Norges, Sveriges, Danmarks og andre riker – avløses av det evige Guds rike. Men vi ønsker som kirke å speile dette skjulte rikets tegn og nærvær i menneskers liv og fellesskap – til beste for det samfunn som er vårt her og nå. Slik Grundtvig lar oss synge om dette rike:

Vel er det skjult i sjel og sinn, men det er lett å kjenne, som byen høyt på berget ind det sees til verdens ende.

Hilsen til Kirkemøtet 2014

KRISTIANSAND, 3. APRIL 2014

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Senvinteren 1814 ble det fremsagt en ny ed i Norge. I mange av kirkene sto prestene frem og sa: Sverger dere å hevde Norges selvstendighet og å våge liv og blod for det elskede Fedreland? Og folket svarte: Det sverger vi, så sant hjelpe oss Gud og hans hellige ord.

Det er 200 år siden grunnlaget for vår demokratiske samfunnsmodell ble lagt. Grunnloven ble fundamentet for konstitusjonen - men vi vet alle at mye er endret siden den gang. Lover er forandret, lovverket har vokst, lover er fjernet og nye er kommet til. Alt har skjedd i pakt med samfunnsendringene og de behovene som følger med.

Likevel - fremdeles står fundamentet. Som nasjon feirer vi med stolthet vår grunnlov! Vårt demokrati bygger på dens ånd, tross alle endringer.

Vi går inn i et kirkemøte i endringstid. Vi skal diskutere flere store spørsmål der det er delte og markante meninger og sterke følelser. Og la meg like så godt være konkret på ett av dem: I saken om liturgi for likekjønnede par er det nettopp spørsmålet om forholdet mellom det som skal stå fast og det som kan forandres, som står på spill.

Nå er ikke det noen ny situasjon for kirken - verken i norsk eller verdensvid sammenheng. Uenighet, diskusjon og motsetninger har sågar fungert som drivstoff i kirkens skip til tider. Selv om det har vært smertefullt. Allerede disiplene diskuterte seg i mellom, evangeliet kom i fire versjoner, og veien frem mot

credo og dogmer har vært lang og kronglete. Det ER og har vært en spenning mellom det som står fast og det som forandrer seg.

Det er utfordrende å stå i disse spenningene. For: Hvordan forholder vi oss som kirke til kunnskap, erfaringer og forståelse som rokker ved tradisjoner og oppfatninger i kirken? Hvor mye skal kirken følge endringene i tiden for å oppleves som relevant, for å bli tatt på alvor? Kan nettopp det å endre oppleves som veikt? Dette er relevante spørsmål, fordi de handler om både vår forpliktelse til evangeliet og vår indre selvforståelse og ytre omdømme og forventninger. Vi kan ikke ignorere noen dem.

Vår kirke er vesentlig eldre enn grunnloven. Vi har både ord, lære og tradisjon som vi bygger våre ordninger på og grunngir våre oppfatninger med. Vi står sammen om de økumeniske trosbekjennelser som har fulgt oss siden oldkirken. I luthersk sammenheng finner vi nøkkelord som Skriften alene, Kristus alene, Nåden alene, Troen alene. Vi får etisk veiledning gjennom det dobbelte kjærlighetsbudet. Og det er utfra det at vi også gir veiledning. Vi er overlatt til å tolke vår tid utfra dette. Gjentar vi kun tradisjoner, så gjør vi ikke det. Konteksten er alltid ny.

Vi er forpliktet på et fundament som skal veilede oss i balansen mellom det faste og det foranderlige, mellom å endre oppfatninger når det er grunn til det, og til å stå opp mot strømninger i tiden når det er grunn til det. Og vi har felleskapet som skal forvalte denne balansen.

Kjære kirkemøte: Vi er et fellesskap som har fått lederansvar. Vi skal holde fast i det som må stå fast. Og vi skal være åpne for forandringer fordi vi har fått ny innsikt og erfaring. Mye tyder på at vi ikke er enige om det i Kirkemøtet. For å bekrefte enhet til tross for uenighet må vi søke å gjenkjenne og anerkjenne deler i den andres synspunkt.

Det er mange flere enn vi kanskje tror som er interessert i hva kirken mener og kommer frem til i forskjellige spørsmål. Og vi må ikke tape av syne at for mange er spørsmålene vi behandler av langt mer enn akademisk interesse!

La oss derfor gå inn i dette kirkemøte med tydelighet og åpenhet, slik at vi rommer uenigheten. Og la oss sammen vitne om enheten i Kristus.

Og vi kan kanskje slutte oss til eden fra 1814; - så sant hjelpe oss Gud og hans ord!

Tid som etisk utfordring

ÅPNING AV SCHJELDERUPSEMINARET 2014,
NANSENSKOLEN, 3.–4. JUNI 2014
AV BISKOP SOLVEIG FISKE

Hva er tid?

Kirkefaderen Augustin skal ha sagt:

Hvis ingen spør meg, vet jeg det.

Hvis jeg skal forklare det til noen som spør meg, vet jeg det ikke.

Likevel - for å komme på sporet av hva tid er, og hva tid kan være som etisk utfordring, vil jeg ta utgangspunkt i en liten tekst av en som var født ikke langt unna her og som i år ville ha fylt 100 år, Alf Prøysen. Hver lørdag i mange år skrev han små stubber i Arbeiderbladet.

I en av dem, som heter «Ømhetens sekund», forteller han om en ung mann som arbeidet på et mekanisk verksted og som på fritida spilte i en kvartett. Det var bare det at han spilte gitar og satt bak de andre, og hørtes nesten ikke for det var 'blåser'n og trekkspillet som bestemte'. Da begynte han å drømme om å lage en melodi som han kunne spille solo. Den ville bli bra når den ble ferdig, og han øvde og øvde på den titt og ofte. Og så var det en kveld de skulle spille på et lokale. Han satt i bakværelset og stemte gitar'n og tok noen linjer av «Ømhetens sekund». Da banka det på døra og inn kom ei jente som solgte lodder på fruktkørja.

Je har itte tid, sa'n, - je lyt stemme gitar'n.

Gitar'n er stemt den, sa jinta, - du spelte så

pent, da je sto ved døra og lydde før je kom inn.

Og så bynte jinta å småsynge på «Ømhetens sekund».

Og hun tok tona riktig og han tenkte; der er det ei som endelig forstår meg, hun skjønne hvor vondt det er å være den siste og som ingen høre på. De gjorde avtale at de skulle møtes etter dansen. Og så avsluttes det slik:

Utpå måråsidea gikk dom hematt i følge. Men da gikk det bære gæli ailt i hop. Hæin hadde trudd at jinta forsto det hæin mente med det hæin komponerte, men det gjorde ho itte. Hu ville ha'n med seg inn!

Hu klappe'n på kjakan og sa, stakkars gutt, je har sett deg på scena i hele vinter, du er best ta æille der du sitt bakerst ned store gode auer!

Hu ville dom skulle korrespondere, og da hæin gikk om mårå'n låg ho og gret. Og hæin gikk med kvite kjakabein og brennende auer. Hæin var sint! Hu hadde itte nevnt «Ømhetens sekund» med et eneste ord!

Hans Børli beskriver en slik situasjon hvor tiden opphører på denne måten:

Jeg har drømt om at en gang – en eneste – skulle ord og liv bli ett.

Det greske språk gjør beskrivelsen av denne menneskelige erfaring enda kortere, og samler den i et eneste ord – kairos. Erfar-

ringen og opplevelsen som vi erfarer når tid opphører og alt blir fylt med en fylde av enhet. Kairos – den «fylte» tid. Vi har ikke noe ord på norsk som dekker betydningen av det greske ordet.

Kairos står i gresk språk i relasjon til ordet kronos – som beskriver den fortløpende tid, et ord som vi omgås daglig i ordene kronologi, kronisk, kronikk osv. Kronos - den fortløpende tid som vi deler opp i sekunder, minutter, timer, dager, uker, måneder, år.

Jenta som vi hørte om var i kairos, «ømhetens sekund» den natta, og da trengs ikke ordene og tonene som drømte om det. Gutten forble i kronos, forble i drømmen om noe mer– og da gikk det gæli æillt i hop, som Prøysen sa.

Kronos – den fortløpende tid og hvor tiden er målbar og forutsigbar, men dermed også med fare for å gjøre tiden til en ting, et objekt. Vi bruker samme begreper om tid som vi bruker om ting. Som ting kan tid brukes eller vi kan spare tid eller kaste tiden bort. Vi forvalter tiden som en annen gjenstand vi disponerer over. En konsekvens av den lineære tidsforståelsen er at vi i stor grad blir fremtidsorientert og ikke klarer «å leve i nuet».

Den sykliske tid er en del av kronos. Hver dag er en syklus, hver uke, og årstidene følger etter hverandre etter et fast mønster. Vi ser etter vårtegn, den første blåveisen. Fremtiden en gjentakelse av fortiden.

Kairos er vanskeligere å beskrive, men vi vet når den er der. Kairos ligger nærmere et barns oppfatning av tid. Den er noe av livets gode flyt! Kairos er det overraskende gitte, det vi ikke fullt ut kan bestemme over, men som skjer og beriker våre liv og skaper livets dybde, høyde og bredde. Dette finnes livet igjennom krysningspunkt mellom kronos og kairos i våre liv.

I vår kultur og tradisjon finnes dette krysningspunkt faktisk rent fysisk. Jeg tenker på alteret i enhver kirke. Kirkene er jo vanligvis orientert mot øst. Vi kommer inn i vest og man har i kirkens tradisjon sagt at retningen vest-øst er menneskelinjen, kronos-linjen. Vi går livet igjennom inn i vest mot øst, og vår livsvandring uttrykkes i prosesjonen i en gudstjeneste.

Ethvert alter har i kronoslinjen et skjæringspunkt med sør-nord-linjen, Kristus-linjen, som er kairos-linjen. Ved alteret møter vi det guddommelige på en særlig måte. Når messen feires, tenker man seg at mennesket står i skjæringspunkt mellom kronos og kairos og står i skjæringspunktet mellom himmel og jord. For liturgien foregår ikke bare på jorden, men også i himmelen. Denne «samtidighetens situasjon» er en av gudstjenestens dypeste mysterier.

Slik står alle andre konkret og minner om dette krysningspunktet mellom kronos og kairos. Dette skjæringspunktet finnes ikke bare i kirken, men over alt og til enhver tid i livet.

Hilsen grunnlovsjubileet

GRUNNLOVSSEILASEN, 4. JUNI 2014
AV BISKOP STEIN REINERTSEN

Kairos og kronos - er det slik at noe av vår tids store utfordring er at vi innretter oss og nærmest krever å få leve i kairos hele tiden, og slik står i fare for å fornekte kronos? Eller glemmer vi i våre måldokument, effektivitet og budsjetter det som er kairos for de som skal betjenes?

Mange av oss har erfart hvor stort det er når øyeblikket er der med tid for oppmerksomt nærvær; ja «ømhetens sekund» i livets sammensatthet.

Per Fugelli vil danne de nyfødtes og døendes parti. At vi glemmer at vi skal dø er fatalt for oss i dag, sier han.. Det er det som langt på vei har brakt oss i feil retning, mener han. Med så mye dyrking av styrke og kunnskap og teknologi så flykter vi fra døden og vil ikke kjenne den. Vi vil ikke vite av den, den er jo den ultimate svakhet.

Fugelli ønsker seg et Storting av døende, alvorlig kreftsyke. Han sier:

Det er tankeeksperiment. Hvordan ville trontalen høres ut da? Om miljø? Om fattigdom? Jeg er veldig sikker på at om vi hadde et Storting av alvorlig syke og gamle, nær døden, ville vi fått en mer rettferdig politikk. De ville delt godene, og de ville tålt fattigdom, og de ville vært mer opptatt av bærekraftig framtid. Ikke så besatt av profitt og vekst.

Den besettelsen er et kronos-liv hvor kairos blir oversett og får dårlig livsrom i oss og blant oss.

Inge Lønning berører vårt seminars tema i et intervju like før han døde. På spørsmålet «Hva har livet lært deg?» svarer han slik:

At det viktigste er det du får, ikke det du får til. I første halvdel av livet tenker de fleste at det som betyr noe er det du får til. Det er ganske anstrengende, for det er omtrent det samme som å forsøke å løfte seg etter håret. Klamrer man seg til det man får til, da blir hvert menneske identisk med sin egen fiasko eller suksess. Det er en ganske slitsom tanke.

«Hva har du fått?»

Helt elementært: Jeg har fått meg selv. Vi lever i en kultur der vi flaskes opp til å tro at vi skaper oss selv. I floskelspråket heter det å realisere seg selv. De som forsøker å realisere seg selv, er alltid for seint ute. Vi er for lengst realisert, alle som en. Det som gjør meg til den jeg er, er alt jeg har fått og får gratis. Kjærlighet i alle fasetter av ordet. Det er jo den aller største gaven, mennesker som er villige til å veve sitt liv inn i mitt. Det er slett ikke selvsagt.

Dette er en dyp forståelse av forholdet mellom kronos og kairos som også vil få etiske konsekvenser og utfordringer og som vi tar med oss inn i seminaret.

Hjertelig velkommen og lykke til med Scjelderupseminaret 2014!

Først av alt vil jeg takke på vegne av kirken for invitasjonen for at vi fikk komme hit på Anna Rogde og velkommen til det sydligste bispedømmet, Agder og Telemark. Kirken var svært sentral i det som skjedde rundt 1814. Bl.a. med bededagsgudstjeneste i februar hvor man valgte valgmennene som skulle velge utsendingene til Eidsvoll. Det var flere prester med på Eidsvoll, ikke minst en herfra byen, Nicholai Wergeland, far til Henrik Wergeland.

Takk også for initiativet til denne grunnlovsseilasen. Avstandene i vårt land er store, det fikk dere i Nord-Norge erfare i 1814. Det er derfor flott at vi kan samles hele Norges befolkning i markeringen av 200 års jubileet for Grunnloven. I dag representerer vi de geografiske ytterpunktene; Nordkapp til Lindesnes.

Det som skjedde i 1814 er av flere kalt for Mirakelets år. Helt hvordan vi fikk en så fremsynt grunnlov, er det vel ingen som helt vet. Historikeren Sverre Steens sitat er nok sitert ofte dette året:

«La oss ikke i vårt hovmod innbille oss at vi kan forklare det som skjedde i 1814. Og hvorfor resultatet ble akkurat det vi kjenner, må vi med ærlig beskjedenhet innrømme at vi i dag ikke vet. (K Alnæs, 1814 Miraklenes år s. 13)

De hadde lest sin Rousseau og Montesquieu. Deres tanker ble nedfelt i grunnloven. Antageligvis kjent de også Montesquieus tanker om en av forutsetningene for et demokrati. For at et demokrati skal fungere, trenger man en moral. Det er bare ett styresett som kan fungere uten moral: «Det er tyranniet.» Et demokrati trenger «dyden» mente Montesquieu. Grunnloven av 1814 skulle være med å sikre moralen. Vi fikk en grunnlov som la vekt på viktige verdier som vi tar med oss videre i dag; frihet og likeverd.

Det er interessant å lese hva dere ønsker å sette fokus på med grunnlovsseilasen: «Sette fokus på temaene: identitet, tilhørighet, medansvar og miljø». Det henger godt sammen med grunnloven og de verdier som samfunnet i 2014 trenger for at det skal være et godt samfunn for alle. Det handler om verdier som er grunnlaget for den moralen som er en forutsetning for et godt demokrati.

Jubileer og markeringer hvor vi trekker frem verdier er derfor viktige. Glemmer vi vår historie, mister vi hukommelsen. Uten hukommelse er det vanskelig å orientere seg. Vi trenger å kjenne våre røtter.

Et viktig kjennetegn på en trygg person, er en som vet hvem vedkommende er, og som er seg selv. Å fremstille seg selv som noen annen enn den en er, fører ikke noe godt med seg. Men et lite ord på tre bokstaver kan endre det å være seg selv, til at vi blir noe som slett ikke er bra: Ibsen taler om «å være seg selv nok». Det er alltid en stor utfordring.

Det heter at: «Det skal god rygg til å bære gode dager.» Å være bortskjemt heter på engelsk: «To be spoiled.» Å leve i et av verdens rikeste land hvor vi har trukket lottogevinsten, forplikter. Vi trenger åpne øyne.

Det er utfordringen å ta med vider fra dette jubileet. Det er alltid noen som faller utenfor.

Takk for dette gode initiativet, og jeg ønsker dere en god reise videre.

Åpning av kystpilegrimsveien 2014

KYSTPILEGRIMSLEIA, OLSOK, 28. JULI 2014
AV BISKOP TOR SINGSAAS

Velkommen; pilegrimer fra Stavanger, Bjørgvin og Møre bispedømmer med deres biskoper, Erling (Pettersen), Halvor (Nordhaug) og Ingeborg (Midtømme), og riksantikvar Jørn (Holme).

Det er en stor glede og begivenhet å ta imot dere som har seilt kystpilegrimsleia fra Stavanger til Nidaros. Kystpilegrimsleia er i ferd med å bli trukket opp sørfra, og dette ble markert på Selja 26. juli, på den hellige øya som knyttes til St. Sunnivas navn.

Velkommen også til pilegrimer under ledelse av pilegrimsprest Kjartan (Bergslid), som har tatt den nye «indre kystpilegrimsleia» inn Trondheimsfjorden, fra Stiklestad via «tingstedet» Frosta til Nidaros og Trondheim.

Og i kveld skal vi hilse velkommen pilegrimene som følger kystpilegrimsleia nordfra, fra Sør-Hålogaland bispedømme med biskop Tor B (Jørgensen) i spissen.

Det er på høy tid at kystpilegrimsleia ble til.

Stor takk til dere som så intenst har arbeidet for å realisere dette.

Nå har pilegrimsveiene på land vært gått opp, og merket i 20 år. Mange mener at innlandets betydning har vært overkommunisert i forhold til kystlandet i vår nasjonsbygging. Og noen vil kanskje si at det også har vært tilfelle når det gjelder pilegrimsveiene?

De fleste pilegrimene kom sjøveien. De store inntektene til Erkebiskopen, som gjorde det mulig å reise Nidarosdomen og

Erkebispegården kom nordfra, - de kom fra salg av tørrfisk fra Lofoten og Vesterålen. Derfor er det meningsfullt at pilegrimer nå i vår tid kommer nordfra, også for å bevisstgjøre oss på at her i landet lå kirkens økonomiske rikdommer i nord. Dette trenger vi stadig å påminnes også i vår tid, som så ofte tror at alle impulser av betydning kommer sørfra. Dere kommer til Nidaros med Nidarosdomen som pilegrims-mål får ta del i Olsokfeiringen som starter i kveld med Olavsvaka i Domen.

Men mer enn å fokusere på hva dere kommer til, ønsker jeg å peke på hva dere bringer med dere hit.

Jeg tenker at dere med denne pilegrimsseilasen kommer med tradisjoner og aspekter ved «det kristne» som karakteriserer kystfolket i sør og i vest. Pilegrimsseilasen nordfra «i kveldinga», bringer med seg en annen tone, det nordlandske som vi forbinder ikke minst med tradisjonene knyttet til Petter Dass. Vi får gjennom kystseilasene livs- og troserfaringer som er seg bevisst å ha andre primærkilder enn Olavstradisjonen. Olavstradisjonen ligger nok som en grunntone i mye av det kristne i vårt land. Den er inspirert og næret av kristne impulser sørfra, østfra og vestfra i Europa, og nordfra. Historikeren Erik Gunnes sier i sin fremstilling av Olav den hellige i sin Norgeshistorie at kristendommen hadde slått rot og var levende fra Viken til trøndelagskysten da Olav Haraldsson kom til landet og gjorde krav på det i 1015. Dette er gammel kunnskap som våre 1000-årsjubileer på 1990-tallet betonte bevisst.

Det er på underlig vis spor av Hellig-Olav landet over, - med hellige kilder, «oppkomme», bekkedar og hellige hvilesteder, - og de mange kirker vigslet til ham, bla Avaldsnes kirke som dere

har besøkt under deres pilegrimsreise. Da Olav Haraldsson igjen kom til Norge i 1015, tok han seg først inn til den hellige øya Selja. Det er interessant at det var nettopp der, på det stedet, han «gikk inn i landet». Var det en symbolhandling? Det kan i det minste tyde på at historieskriveren gjorde det til det. Å gå inn i landet på Selja, var en markering av Olav Haraldsson at han kom som kristen, og at det var en kristen konge han aktet å bli. Videre kan dette tyde på at St. Sunniva-kulten alt var nærværende og levende langt videre enn bare lokalt ved Stadt. Den hadde vunnet status som troverdig kristendom langt videre, og som Olav på denne måten ville, og kanskje måtte bekrefte som sitt uttrykk. Det var også muligens strategisk nødvendig rent politisk? Hvis han ønsket å bli landets kristne konge, måtte han først vise St. Sunniva ære ved å besøke hennes hellige øy Selja?

Olav Haraldsson var blitt døpt i Rouen 16. oktober året før, i 1014, sier tradisjonen, - et 1000-årsminne vi vil markere under Olavsvaka i kveld.

St. Sunniva har levd i skyggen av Olav,- slik det ofte har vært kvinners skjebne i forhold til menn. Er det tid for å løfte fram enda mer bevisst St. Sunnivas betydning for kristendomsforståelsen i vårt folk? Vi må bringe Sunniva-tradisjonen i samtale med Olavstradisjonen i langt sterkere grad. Dette er en spennende faglig utfordring, både teologisk og historisk. Sunniva har tilført Olavstradisjonen kjærlighetens varme og glød. I katolsk tradisjon finner vi ikke sjelden Kristus og Maria i et symbolfelleskap. En Kristkirke (som ofte var en bispekirke, domkirke) hadde ikke sjelden en Mariakirke like ved seg, på nordsiden, kvinnesiden. Så også i Nidaros. «Den eldre Mariakirke» lå like ved Domen, inntil den ble revet, og en ny Mariakirke ble oppført lengre ned i byen, i dag Vår Frue kirke (fra 1200-tallet). I Nidarosdomen finner vi Olavskapellet på sørsiden, og Mariakapellet på nordsiden, (begge med strålende glassmalerier laget av kunstneren Oddmund Kristiansen med samiske aner). St. Sunniva har ikke eget kapell i Nidarosdomen. Vi finner henne som skulptur på Vestfronten med steinen i

hånden, og sammen med de tre andre norske helgenene, Olav, Hallvard og Eystein i glassmalerier i Østre oktagonkapell. Hun har imidlertid i nyere tid fått et kapell som bærer hennes navn i Vår Frue kirke.

St. Sunniva har levd i skyggen av St Olav her i byen. Men hun kan godt som en Maria ved Kristus, stå ved Olavs side. Olavstradisjonen trenger Sunnivatradisjonen. Av og til feires Seljumannamesse 8. juli (St. Sunnivas dag) også her. Den bør kanskje tillegges adskillig større vekt, teologisk og historisk. Olav selv feiret nok denne. Hvilke fortellinger og hvilke forestillinger om det kristne ble formidlet på denne dagen, også for ham? Ikke makt, kraft og myndighet,- men en kjærlighet som ga alt for at andre skulle få liv? Dette ble på denne måten også en del av Olav Haraldssons dypere kristendomsforståelse?

Jeg tenker at Sunniva-arven i dag har kommet seilende inn fjorden. Dere har med deres tros- og livserfaringer næret av andre kilder, fra den gamle kristne arven i Irland, - det keltiske, som vi i dag har fått en fornyet oppmerksomhet i mot. Da den «indre kyst kystleia» fra Stiklestad til Nidaros ble formelt åpnet på Frosta av fylkesmann Inge Ryan 27. juli, ble det også der gjennom sang og ordformidling lagt vekt på Sunnivas rolle som kristent forbilde.

Vel møtt til Olsokfeiring hvor Sunniva og den rike tradisjonen hun hadde med seg fra øyriket vest i havet, får delta som utfordring og fornyelse av vår Olsokfeiring.

Kristenlivets pulsslag

Vårt åndelige liv

FOREDRAG I PROSTIENE VED PRESTEMØTER VÅR-HØST 2014
AV BISKOP ERLING J. PETERSEN

Korset

I Hvide Sande på Jylland har de i kirken et enkelt trekors på alteret. Det er en stor sprekke i treet. Ved kirkeinnvielsen overrasket kirkeministeren med å si: I den sprekken vil jeg være med mine synder...

Der i kirken hadde man fått plassert to spotlamper for at presten skulle kunne lese i alterbok og bibel. Bieffekten var at det kom frem tre kors på veggen i koret: ved siden av alterkorset to skyggekors, det ene på høyre, det andre på venstre side av trekorset. Først når det kommer lys over hovedkorset, trer også de to andre korsene frem. På Golgata var det tre kors. Fra det ene lød det en bønn: Jesus- husk på meg når du kommer i ditt rike. (Luk 23,42).

Det er min daglig bønn: Jesus – husk på meg, formet i ordene Kyrie eleison. August Strindberg, som lenge hadde vendt kristentroen ryggen, endte opp med disse ordene:

Ave crux - spes unica: Vær hilset kors – mitt eneste håp. Jeg gjør hans ord til mine.

I Nordstrand kirke, der jeg hadde min tjeneste som sokneprest, viser krusifikset den korsfestede Jesus fra Nasaret, men glassmaleriet bak viser den oppstandne Kristus. Hver gang jeg gjorde tjeneste ved alteret, visste jeg at akkurat der hadde min prestatetjeneste sitt utgangspunkt – og mitt åndelige liv sin kilde.

Det begynner om morgenen...

De siste årenes oppblomstring av stillhetsarbeid, retreat, pilegrimsteologi – og praksis, og åndelig veiledning har tilført vår kirke verdifulle impulser. Men det er ikke nødvendig å gå over bekken etter vann... Martin Luthers veiledning til morgenbønn er en glemt skatt for mange. For meg er det dagens enkle, første åndelige øvelse. Vår nye salmebok fører videre NoS-tradisjonen med bønnboktillegget, og som Morgenbønn finner vi Luthers egen veiledning:

Om morgonen, når du står opp or senga, skal du teikna deg med det heilage krossmerket og seia:
+ I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage Ande.
Så skal du seia fram truvedkjeninga og Fader vår, medan du ligg på kne eller står. Om du vil, kan du óg be denne bøna:
I namnet åt Faderen og Sonen og Den heilage Ande. Amen.
Eg takkar deg, himmelske Far, ved Jesus Kristus, din kjære Son, fordi du har vara meg i natt frå all skade og fare, og eg bed deg at du i dag må vara meg frå all synd og alt vondt, så all mi gjerning, og heile mitt liv må vera til hugnad for deg.
I dine hender gjev eg meg sjølv, med lekam og alle ting. Lat din heilage engel vera med meg, så den vonde fienden ikkje få makt over meg. Amen.
Gå så med glede til ditt arbeid og syng ein salme.

Alt har jeg fått...

Av mennesker som har betydd mye for meg, står Inge Lønning i en spesiell stilling, både som teologisk lærer og venn. I skolelagstiden, da jeg hadde mine første lederoppgaver i Laget, var han en viktig inspirator som kristendoms lærer på Laksevåg real-skole. Han avtjente verneplikten på Håkonsvern som nyutdannet teolog, og formidlet teologien på en måte som preget hele

hans senere undervisning: klar, utfordrende, og med invitasjon til samtale. I mars 2013 døde Inge Lønning. En måned tidligere ble han intervjuet av Vårt Land.

Hva har livet lært deg? spurte journalisten.

Og svaret:

At det viktigste er det du får, ikke det du får til. I første halvdel av livet tenker de fleste at det som betyr noe, er det du får til. Det er ganske anstrengende, for det er omtrent det samme som å løfte seg etter håret. Klamrer man seg til det man får til, da blir hvert menneske identisk med sin egen fiasko eller suksess. Det er en ganske slitsom tanke.

Hva har du fått? spør VL

Helt elementært: jeg har fått meg selv. Vi lever i en kultur der vi flaskes opp til å tro at vi skaper oss selv. I fløskelspråket heter det å realisere seg selv. Den som forsøker å realisere seg selv, er alltid for sent ute. Vi er for lengst realisert, alle som én. Det som gjør meg til den jeg er, er alt jeg har fått og fått gratis.: Kjærlighet i alle fasetter av ordet. Det er jo den aller største gaven, mennesker som er villige til å veve sitt liv inn i mitt.

Alt jeg har fått: Ordene er viktige inn i vår prestasjonskultur. Å ta imot livet som en gave, å vite at alt liv er skjenket, og at jeg lever er helt og alene NÅDE. Den danske dikterpresten Johannes Møllehave har sagt det samme i poesiens språk. Fra han skrev denne salmen i 1985, har den fulgt meg som et kjært uttrykk for troens kjerne (Den Danske Salmebog nr .522)

Nåden er din dagligdag, hverdagen, det nære. Mennesker at leve med, nåden er: at være.

Nåden er den kærlighed, som blev grundløst givet. Nåden er den hverdag, som binder deg til livet.

Nåden er et ord fra Gud over alle dage. Nåden er, når alt er tabt, at få alt tilbake.

Nåden er hver levet dag, hvert tilfældigt møde. Nåden er det levende, som står op af døde.

Uden håb og uden Gud lar vi døden råde. Tro og håb og kærlighed får vi kun af nåde.

Sterkest opplever jeg dette i nattverden. Kristus kommer til oss i måltidet som gave, aldri som noe vi selv har prestert. En svensk kollega, Martin Lind, sier, i en perle av en bok (Salt, brød & vin. En pilegrimsteologi, Alfa 2012).: Åndelig liv er som alt liv – en gave fra Gud. (s. 59)

I måltidet tar mennesket imot. Noen rekker meg livets brød og velsignelsens beger. Når Kristus kommer til mennesket i måltidet, er det som gave, aldri som noe mennesket selv har prestert. Dette er det grunnleggende perspektiv og det mest elementære. Så blir det igjen tydelig, at det virkelige liv, det sanne liv, er noe mennesket alltid tar imot. Fristelsen til å se seg selv som verdens motor, som driver utviklingen fremover, forsvinner i den hellige handling.

Hvor har den åndelige fornyelse sin kilde?

I «Skabelse og genløsning» av Regin Prenter, den grunnbok i dogmatikk som preger mange i min generasjon, og som fremdeles hører til de bøker jeg gjerne anbefaler, sier den danske professor i avsnittet om «ordets og Troens kirke»:

Fornyelsen har sin kilde i Helligåndens gerning, som er at gøre Kristus nærværende i ord og sakrament og delaktiggjøre dem, der tror på Ham, i Hans død og opstandelse. Som delaktig i Helligåndens gave er kirken derfor allerede her, midt i sin skjulthed, et frembrud af den kommende verdens herlighed,

manifestert i de nådegaver, som både bærer tjenestene i kirken og menighetens hele liv. (Prenter/1971 s.557)

Og så fortsetter han, i sin typiske paragraf-stil:

Fornylsens liv bliver til i dåben, vokser under forkyndelsens nådemiddel og fuldendes i nadverden. Kirken er derfor det om dåp, forkyndelse og nadver samlede folk, og kirkens tjenerer er dem, der deler evangelium og sakramenter ud til dette folk på Kristi vegne.

En av nyere tids viktigste og mest tydelige stemmer i offentligheten var pater Arnfinn Haram OP (1948-2012). Den 10. juni i 2012 holdt han sin siste preken. Han startet med spørsmålet:

Kva er kyrkja? Er det ein organisasjon som skal oppretthalde den kristne arven – slik det er uttrykt i den nye grunnlovsteksten? Eller er kyrkja summen av alle kristne aktiviteter og all velvilje for kristendommen? Eller ein gamal hierarkisk institusjon?

Evangeliet i dag gjer eit betre svar, sier pater Arnfinn. Kyrkja er forsamlinga som av Kristus er kalla saman rundt hans levande nærvere. Og litt lenger ute i prekenen: Messa er senteret i kyrkja sitt liv, og senteret i senteret er Kristi nærvere i brødet og vinen.

Mot slutten av prekenen sier han:

Brør og systre! I eit samfunn der Gud er blitt mindre enn menneske, har vi vanskeleg for å forstå at det trengs noko offer, at vi kan vere skyldige, ja, skyldige til døden, at nokon skulle måtte gå i døden og ofre seg for oss.

Å argumentere for det i dag, er som å så på asfalt. Eg vil berre seie for min eigen del: Ein dag – ein dag som kan vere når som helst, men som i alle fall rykkjer nærare for kvar dag som går – skal eg stå for min Skapar. --- Då treng eg å stole på «det blodet som ropar sterkare enn Abels blod»: Kristi blod, som ropar om kjærleik, nåde og oppgjer. Som seier: Det er fullført, det er plass for alle.

Det er dette vi feirar i dag på festen for Kristi lekam og blod – og kvar gong vi feirar messa. Det er dette eg lever på som eit kristent menneske, det er dette eg er kalla til som prest, som skrive står: «Frelsens kalk vil eg løfte og påkalle Herrens navn!»

Så feirer han nattverden, og lyser velsignelsen for siste gang. Han setter seg på sykkelen etter gudstjenesten, og gleder seg til å besøke gode venner til den gode samtalen over et måltid. På veien gjennom Nordmarka stopper hjertet.

Hans siste preken ble for mange av oss et sterkt vitnesbyrd om hva kirken er, og hva som bærer vår tjeneste.

Vi finner samme tenkning i den anglikanske familie, der vårt bispedømme henter mye inspirasjon. Det er en spennende kobling mellom Regin Prenters og Arnfinn Harams ord og det vi finner av ekklesiologisk refleksjon hos den tidligere erkebiskopen av Canterbury, Rowan Williams.

I boken «Tokens of Trust. An Introduction to Christian Belief» har erkebiskop Rowan Williams satt ord på det som skjer når vi mottar brød og vin, i det han kaller «a real pentecostal experience»:

When we receive the bread and wine at Communion, we are nearest the very heart of what it is to be a Christian and to be the Church. We stand in the power of his prayer; we stand there because we have been invited by the risen Jesus, just as he invited sinners to eat with him in his life on earth, we pray in the Holy Spirit and we receive gifts that the Holy Spirit has made to be vehicles of his life. It is a moment when we declare who we are and when we are given the greatest opportunity to grow as believers because we are as open as we can be to the act of God in Jesus and the Spirit.

Jeg leste Rowan Williams samtidig som jeg forberedte meg til en nattverdsgudstjeneste med psykisk utviklingshemmede. Som ledd i forberedelsen hadde jeg hentet fram noen refleksjoner av prost Even Borch. Som far til en multihandikappet sønn har han viktig erfaring å dele med oss, som i denne fortellingen om sønnen Sindre:

Fra Sindre var ganske liten ble han tatt med opp til nattverden og fikk brød og vin som de andre. Noen rynket litt på nesen av det, og mente at han neppe kunne forstå hva han fikk i nattverden. Jeg svarte at jeg heller ikke forstod hva jeg fikk i nattverden, men tok i mot den gaven likevel.

En gang gikk jeg tur med sønnen min og han kom forbi kirken. Han ville inn, og siden jeg hadde nøkkelen med meg, gjorde vi som han ville. Inne i kirken gikk han sakte men målbevisst på sine ustøe bein opp til alterringen, knelte ned og gjorde smat-telyder med tunga. Han som helt mangler verbalt språk, klarte å vise hva han mente var det viktigste i det huset han besøkte nesten hver søndag.

Og så fortsetter Even Borch:

Når jeg ser Sindre og de andre utviklingshemmede så reservasjonsløst ta del i nattverden, så tenker jeg at det er det helliges makt som tiltrekker dem. Den makt som mange av oss føler behov for å beskytte seg mot. Nattverden er det stedet der det hellige tydeligst bryter inn i livet. Fornylsesaspektet i nattverdsdeltakelsen har vi lett for å tenke ligger i den kognitive erkjennelsen av at Jesus ga sitt legeme og blod for oss. Jeg tror opplevelsen av å være fullt akseptert, få være med på en nåde-shandling, i seg selv er fornyende. Det er erfaring av det helliges innbrudd i våre liv som fornyer oss.

Sindre som knelte ned ved alterringen og uten verbalt språk klarte å vise hva som var viktigst i Kjærlighetens hus, uttrykker det samme som den intellektuelt sterke erkebiskopen når han sier at vi er helt nær hjertet i hva det er å være kristen og å være kirke når vi mottar brød og vin.

Her er mitt grunnlag som biskop, og dette er også grunnlaget for våre prester, som veiledere i hellighetssonen, for å bruke uttrykket som den tyske praktiske teolog Manfred Josuttis introduserte i sin pastoralteologi.

Det er her jeg selv søker kraft og fornyelse, det er herfra vi sendes i den treenige Guds navn for å dele evangeliet om Jesus Kristus i ord og handling. Her er ord og handling ett.

Dåp og identitet

Hva er min identitet som kristen?

Da jeg begynte som instituttstyrer på IKO, var noe av det første jeg gjorde å kontakte Svein Ellingsen for å be ham skrive så enkelt det lot seg gjøre Et brev til dere som har valgt å bringe barnet til dåp. Vi fikk noen gode samtaler underveis, hele tiden med dåpens GAVE som grunntone.

Da det vesle heftet forelå, tenkte jeg: her har jeg min kristne identitet uttrykt så enkelt som bare en språksliper som Svein Ellingsen kunne få det til.

Han skriver:

Det at vi får bære et hjelpeløst barn inn i kirken, der det er ventet, er et sterkt vitnesbyrd om hva det kristne evangelium vil si oss: Det finnes et sted i verden hvor vi blir tatt imot, uansett hvor svake vi er, uansett prestasjoner og posisjoner. På en sterk og talende måte forkynner barkedåpen at vårt menneskeverd ikke har sin grunn i hva vi har eller hva vi gjør, men i hva vi er:

skapt av Gud
elsket av Gud
oppsoekt av Gud

Ordene bryter med voksenidentitetens intellektualisme og prestasjonstenkning. Her er det bare nåden som gjelder: den ufortjente nåden som vi mottar, tillitsfullt.

Uten å forstå dåpen til bunns, har jeg tatt imot den som gave.

Da den Luthersk-Romersk katolske Enhets-kommisjonen presenterte sin spennende rapport From Conflict to Communion som grunnlagsdokument for en felles markering av Reformasjonen i 2017 var dåpen basis for enhet og felles markering:

The church is the body of Christ. As there is only one Christ, so also he has only one body. Through baptism, human beings are made members of this body. (219).

Og selv om det er langt igjen til full enhet, vet vi at vi har vår felles identitet som døpte mennesker, med i den same kropp. Ett sted der vi finner et felles språk med basis i dåpen, er innenfor den s.k. liturgiske teologi. Gjennom gudstjenestereformen har mange oppdaget at den primære teologi alltid skjer i gudstjenesten. All annen teologi er sekundære avledninger av liturgien.

I Latin-Amerika sa de det så enkelt: En katekese som ikke munner ut i gudstjenestens feiring, fjerner seg fra sin egentlige kilde og løper den risiko å bli en akademisk kunnskapsoverføring. Liturgi er dyrebar katekese fremstilt i dramatisk handling

(se gjerne min artikkel i Guds rikes skatt, Festskrift til Tore Kopperud): Refleksjon fra to kontinenter om trosmiljø og Kristusetterfølgelse, s. 157-169).

Det er en nær sammenheng mellom den liturgiske teologis program og den sterke vekt på kristen praksis som Kenda Dean, Dorothy Bass og deres internasjonale nettverk representerer. Linjen går tilbake til dåpslivet som liv i etterfølgelse, som hos Kenda Dean (The Godbearing Life, 1998, s. 109): Christian practices mark us and make us into Jesus' followers.

I vårt kateketiske arbeid kan vi ikke operere med gudstjenesten på den ene siden og katekesen på den andre siden. Med hjelp av praksis-orienteringen (se f.eks. Miroslav Volf & Dorothy C. Bass: Practicing Theology) og den liturgiske teologi kan vi starte arbeidet med å knytte sammen teologi og liturgi.

Ut fra det gamle prinsipp LEX ORANDI – LEX CREDENDI: Måten vi tilber på, bestemmer måten vi tror på.

Vår fremste åndelige kilde er nettopp gudstjenesten.

John Westerhoff, som mer enn noen har preget min forståelse av undervisningsoppdraget, hevder at vi har ignorert det kan kaller the hidden curriculum of our rituals. Jeg tror han har helt rett.

Han er opptatt av å unngå en rent kognitiv forståelse av troen, og snakker et annet språk i dag enn på 70-tallet, når han taler om stier til det åndelige liv (pathways to the spiritual life). En slik undervisning er praksisnær og erfaringsbasert.

Den forener spiritualitet og solidaritet. De tradisjonelle skilleveggene mellom katekese, gudstjeneste og liturgi, diakoni og spiritualitet er i ferd med å falle bort. Vi får et større rom, der liturgi og livsutfoldelse – barns og voksnes livsutfoldelse – er to sider av samme sak.

Jeg lærte mye om gudstjenesten som menighetens viktigste sted gjennom tiden jeg jobbet sammen med prost Tore Kopperud. Det gjorde også Hege Elisabeth Fagermoen, som arbeidet i Nordstrand som kapellan og som nå er prost i Borg. Hun

skriver en innsiktsfull artikkel i Festskriftet til Tore Kopperud, med tittelen Liturgi og livsutfoldelse i den hellige alminnelige kirke (s. 117-132):

Der sier hun at hun erfarte at trosopplæringsreform og gudstjenestereform og –utvikling er to sider av samme sak. Og hun konkluderer slik jeg og vil konkludere:

I dypeste forstand er gudstjenesten stedet der alle dømte virkeliggjøres som de helliges samfunn. Gjennom den gjentatte involveringen finner vi vår plass. I gudstjenesten oppdager vi hvem vi er og hvem vi hører til. På søndagene, og alle dagene imellom. (s. 131).

Stillheten

En god venn sa det enkelt: I stillheten går vi Gud i møte uten at noe skal gjøres eller presteres. Stillhet er en kreativ pause.

Retreat er en særlig hjelp til å søke Gud i stillheten. Retreat og pilegrimsvandring handler om å skape et rom der Gud kan virke. I vårt bispedømme har vi en unik mulighet til å gå inn i dette rommet på Utstein Pilegrimsgard.

En virkelig åndelig fornyelse er kjennetegnet ved at det skjer en vekselvirkning mellom det hvilende livet i det kontemplative rom og det aktive livet i verden – i etterfølgelsen. Spiritualitet og solidaritet er to like viktige stikkord når vi skal ta videre samtalen om vårt åndelige liv.

Søndag og samfunn

KRONIKK I BERGENS TIDENDE, 31. AUGUST 2014
AV BISKOP HALVOR NORDHAUG

Regjeringen Solberg sier i sin politiske plattform at den bygger på «den kristne og humanistiske kulturarv». Samtidig vil man «tillate butikker å holde åpent på søndager». Henger dette sammen? Jeg er redd regjeringens angrep på søndagen viser at prinsippene om like konkurransevilkår i et minst mulig regulert marked med lavest mulige terskler for konsumentene, er helligere enn helligdagen. Er da den kristne og humanistiske kulturarv er en vimpel som man smykker seg med ved passende anledninger, men som fires straks viktigere hensyn står på spill?

Hvorfor har vi en ukentlig helligdag, og hvorfor er denne dagen også hviledag? Utgangspunktet er ikke Arbeidsmiljøloven men Bibelens første skapelsesberetning. Da seks dager var til ende og skaperverket var fullført, hvilte Gud og «velsignet den sjuende dagen og helliget den».

Helligdagen/hviledagen sees her som nedfelt i skapelsens eget mønster og forankret i Guds egen hvile. Slik Gud hvilte, skal vi også gjøre det.

I De ti bud heter det: «Du skal holde hviledagen hellig». Den opprinnelige teksten har følgende ordlyd: «Husk sabbatsdagen og hold den hellig» (2. Mosebok 20). Ordet «sabbat» betyr «å holde opp» eller «hvile», og denne omfattet i det gamle Israel ikke bare jødefolket men også innflyttere og husdyr. Sabbatsdagen var og er for jødene lørdagen. Men siden Jesus oppsto den første dag i uken, altså søndag, ble dette tidlig den kristne gudstjenestedagen, og under keiser Konstantin ble søndagen i år 321 også samfunnets hviledag.

Behovet for hviledager skjønner alle. Men hvorfor kan ikke folk ta fri når det passer dem selv, og så kan samfunnets maskineri dure i vei med samme intensitet hele tiden og gjøre alle dager like? Hvorfor nettopp søndagen?

Søndagens særpreg ligger på kristen mark nettopp i sammenhengen mellom «helligdag» og «hviledag», mellom gudsdyrkelse og rekreasjon. I tidligere tider da en kristen konge styrte et enhetlig kristent folk, var søndagshvilen strengt regulert og uttrykk for at samfunnet kollektivt var forankret i den kristne tro. Denne forståelsen var neppe like sterk hos alle, men det var samfunnets forståelse. Den felles hviledagen var noe av det som gjorde, og fortsatt også gjør en samling individer til et samfunn der man har funnet sammen på et grunnlag preget av skikker, verdier og tradisjoner. Et samfunn er mye mer enn en tilfeldig samling individer med felles valuta og lovverk.

På tvers av alt som ellers skiller oss bør det være mulig å se verdien av en annerledes ukedag der samfunnet ikke bare åpner for men inviterer til hvile og ettertanke og en form for livskvalitet som kan være vanskelig å finne når både en selv og andre går for full maskin. Kvaliteten på en slik hviledag avhenger imidlertid av dens kollektive karakter, noe som hos oss er historisk og kulturelt forankret i forestillingen om søndagen som helligdag.

Det blir en annerledes, gråere og mer slitsom hviledag dag hvis den blir et individuelt prosjekt uten noen form for hjelp fra det store fellesskapet. Søndag uten søndagsstillhet men med åpne butikker og søndagsturer til Lagunen og andre kjøpesentra er ikke lenger den søndagen vi kjenner.

Meningsmålinger viser at de fleste nordmenn ikke ønsker seg dit. Men dit vil altså regjeringen. Jeg ble forundret over den mangel på forståelse av søndagens karakter i vår kultur som kulturminister Thorhild Widvey la for dagen i Stortingets spørretime 8. mai i år: «Igjen er det viktig å minne om at det finnes mennesker som gjerne heller skulle hatt fredagen eller lørdagen fri enn søndagen. Vi lever i et pluralistisk samfunn, og det krever fleksible løsninger, også i arbeidslivet.»

Widvey lyder her som et ekko av Margaret Thatchers berømte ord: «There is no such thing as society». Vår kulturminister vil at hviledagen ikke lenger skal være et fellesanliggende men et individuelt prosjekt, og viser slik en holdning som er mer liberalistisk enn konservativ. Konservativ politikk vil videreføre viktige tradisjoner og ordninger som synliggjør fellesskapets varige verdier og røtter. Liberalismen er derimot primært anlagt på å ivareta enkeltmenneskets frihet, og på å bygge ned alle ordninger som hindrer individets frie vandel og ikke minst handel.

Jeg vil anbefale Widvey å lese artikkelen «Høyre og fellesskapet» av hennes regjeringskollega, Torbjørn Røe Isaksen, i Morgenbladet (08.08.14). Han skriver her om høyresidens klassiske avveining mellom konservatisme og liberalisme. I denne balansen går hans sympati mest i konservativ retning, ikke minst fordi «individet ikke er født inn i et sosialt vakuum». Han avslutter da også med en appell til høyresiden om å ta debatten: «Hva er fellesskap? Finnes det ett stort eller mange små fellesskap? Hvilken rolle har staten i fellesskapet?» Denne debatten er åpenbart påkrevet, ikke minst innad i regjeringen, og

jeg foreslår at man begynner med en samtale om søndagsåpne butikker egentlig er en god ide.

Behovet for fleksible løsninger er selvsagt åpenbart. Men finnes ikke de allerede? Kjøpesentra og matbutikker holder åpne til sen kveld seks dager i uka, og det bør overflødiggjøre behovet for søndagshandel for de flestes vedkommens. Og skulle det likevel knipe, så finnes det luker for søndagshandel allerede. Slike luker er en form for nødordninger, og de får derfor med nødvendighet et litt provisorisk og inkonsekvent preg. Man kan gjerne smile av «Brustadbu» eller riste på hodet av hagesentra som på søndager kan selge varer som andre butikker ikke får omsette samme dag. Regelverket kan her gjerne forbedres, men strømlinjeformet blir det neppe. Det kan vi leve med. Det er som kjent forskjell på å barbære seg og skjære av seg haka. Men regjeringen vil altså ta hele haka.

Med i bildet hører det også at fagbevegelsen ganske entydig går mot regjeringens forslag om søndagsåpne butikker. Grunnen er åpenbar – dette vil føre til mer helgearbeid og ikke egne de ansattes familieliv.

Det er på denne bakgrunn spørsmålet dukker opp: Hva er helligdagen verd for den blå-blå regjeringen? Hvilke hensyn veier tyngst? Er det omsorgen for like konkurransevilkår og økning av forbruket eller er det den kristne kulturarven, samfunnets behov for en felles hviledag og de ansattes arbeidsforhold?

Et helt menneske i et helt samfunn

HEL-KONFERANSEN TRONDHEIM, 12. SEPTEMBER 2014
AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT

Utfordringen jeg er fått i dag er å reflektere over hvordan en helhetlig forståelse av mennesker kan forme kirkens involvering i samfunnet. Jeg kommer altså ikke til å beskrive hvordan samfunnet bør være, men hvor vi kan involvere oss i samfunnet som det saltet Jesus har bedt oss være. I andre halvdel av foredraget vil jeg utvikle en mer konkret agenda. Jeg starter imidlertid med å gi et teologisk og kirkelig fundament for at kirken faktisk skal involvere seg i denne verden og dette samfunnet og ikke bare se seg selv som et tog eller en ferge på vei til en annen verden – på den andre siden av floden.

Kirken er sendt til verden

Den kristne kirkes bekjennelse er forankret i troen på at Gud involverer seg i menneskenes liv. Gud er helt annerledes enn skaperverket, men det betyr ikke at Gud ikke tar del i skaperverkets utvikling. Gud er den som i begynnelsen skaper alt i kjærlighet av intet. I hele skaperverket kan vi spore tegnene på Guds herlighet og kjærlighet. Gud overlater ikke skaperverket til seg selv, men kjemper hele tiden for at den kjærlighetsvisjonen som var skapelsens urkraft fortsetter å holde skaperverket oppe. Slik gjenfinnes kjærlighetsvisjonen i hele skaperverket når destruksjon, mørke, ondskap og død overvinnes.

Gud involverer seg i hele skaperverkets utvikling og tilstand, men har et særlig blikk for mennesket. Mennesket er den eneste skapning som Gud skapte i sitt bilde. Det er denne Gudbill-edligheten som gjør at mennesket får i oppdrag å være Guds husholdere over hele skaperverket.

De bibelske skriftenes kjerne er fortellingene om hvordan Gud fortsetter å involvere seg i menneskenes liv etter begynnelsen. Det er fortellingene om hvordan Gud utruker og sender mennesker til verden for å tydeliggjøre for menneskeheten og resten av skaperverket hva Guds kjærlighetsvisjon innebærer. Disse Guds utsendinger skal bidra til at skaperverket og alle mennesker kan erfare i glimt Guds kjærlighetsvisjon i sine liv. Det er i denne bibelske fortellingen kirkens oppdrag i verden har sitt fundament og blir gitt sin retning. Kjernen i denne sendelsen er at kirken skal gjenspeile Guds involvering i skaperverket og menneskenes liv.

I den gamle pakt er den grunnleggende fortellingen Guds oppdrag til Moses:

«Jeg har sett mitt folks nød i Egypt og har hørt skrikene deres under slavedriverne. Jeg kjenner deres smerte. Jeg har steget ned for å fri dem ut av hendene på egypterne og føre dem opp fra dette landet og inn i et godt og vidstrakt land.....Gå nå!....Du skal føre mitt folk, israelittene, ut av Egypt» (2 Mos 3,7-8a+10).

Det er denne Guds involvering til Israelfolkets frigjøring som er kjernen i Israelfolkets bekjennelse (jfr f.eks. 5 Mos 6,20-23). Bekjennelsens kjerne er altså ikke beskrivelser av Guds herlighet i himmelen og i en annen dimensjon – selv om dette kommer inn i mange visjoner etter hvert. Kjernen er at Gud involverte seg i folkets levekår, frigjorde dem fra slaveriet og ledet dem til nytt land. Når folket noen hundre år senere tror at streng faste og andre religiøse skikker er den rette måten å erfare Guds involvering i deres liv på og slik tvinge Gud i himmelen til å høre på dem, svarer Gud dem gjennom profeten Jesaja:

«Dette er fasten jeg har valgt: å løse urettferdige lenker, sprengte båndene i åket, sette undertrykte fri og bryte hvert åk i stykker, å dele ditt brød med sultne og la hjelpeløse og hjemløse komme i hus. Du skal se til den nakne og kle ham, du skal ikke snu ryggen til dine egne» (Jes 58 6-7).

Gud hører når menneskene involverer seg i andre menneskers liv slik Gud selv gjør det.

Den kristne bekjennelsen i den nye pakt er at det fullkomne og helhetlige bildet av Guds involvering i verden avdekkes når Gud selv blir menneske og til fulle identifiserer seg med mennesket i verden:

«Ingen har noen gang sett Gud, men den enbårne, som er Gud, og som er i Fars favn, han har vist oss hvem han er» (Joh 1,18).

I Jesus avdekkes innholdet i Guds involvering i verden:

«Han (Gud) har sendt meg for å rope ut at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri og rope ut et nådens ord fra Herren» (Luk 4,18).

I Jesu helbredelse og myndiggjøring av mennesker i og utenfor det utvalgte folk ser menneskene hva Guds involvering betyr.

Jesus viser at Guds involvering til frigjøring ikke er begrenset til ett folk og ett land, men sprenger alle grenser menneskene etablerer mellom hverandre. Slik Jesus er sendt, sender Jesus disiplene til menneskene:

«Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: döp dem til Faderen og Sønnen og Den hellige Ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere» (Matt 28,19).

I Jesu oppstandelse og seier over døden viser Gud at kjærlighetens kamp mot destruksjon og ondskap overvinnes og skjenkes til mennskene ved Guds nåde. Guds involvering avsluttes ikke på Golgata, men den korsfestede og oppstandne lever i det Guds folk som ble opprettet pinsedag og som er

Kristi kropp i verden. Slik Jesu sted var hos menneskene, er kirkens sted hos menneskene. Kirken er sendt til verden som Kristi kropp for å videreføre Kristi oppdrag og være involvert i mennesker og samfunn som lys og salt. Kirken skal være lys for å vise Guds visjon, og hun skal være salt og være tilstede overalt for å fremme kjærlighetens visjon og hindre destruksjonens ødeleggelse av Guds skapelse.

Ved å være stedet for dåp, nattverd og Ordet om Guds nåde er kirken lys for verden:

Vidunderligst av alt på jord, er Jesu Kristi rike. Dets herlighet er og så stor at det har ingen like. Dets gåte er et guddomsord som skaper hva det nevner, som fyller dalene på jord og høydene utjevner. Med det innvies Jesu dåp, velsignes Jesu beger, av dåpen veller livets håp, og kalken vederkveger. (NoS 529).

I dåpen viser kirken verden hvordan Gud behandler alle mennesker på samme måte og bekrefter det likeverd alle mennesker fikk i gave i skapelsen. I dåpen er det ikke mann eller kvinne, slave eller fri, jøde eller greker, alle er ett i Kristus (Gal 3,27-28). I dåpens fellesskap i Kristus overvinnes dødens grense og begynnelsen på det evige livet i Guds egen dimensjon starter.

Nattverden viser hvordan den korsfestede og oppstandne hele tiden kommer til oss i det store gjestebudet med brød og vin for å bekrefte at Gud tilgir oss, ledsager oss og styrker oss i dette livet, gjennom døden og inn i det store gjestebudet Gud selv inviterer til i evigheten.

Ordets lesning og tolkning gir oss hjelp til å forstå våre liv, høre hvordan Guds nåde alltid er tilgjengelig for oss og hvordan Gud sender oss ut i verden til vår nestes beste.

Slik skaper Gud et folk som likesom Gud selv alltid har som rettesnor å være et inkluderende fellesskap der alle er en del av den samme Kristi kropp – med nødvendighet forskjellig, men alle tilhørende det samme folket. Å forme et slikt sted og slike rom med slike fellesskap har vært kirkens kamp gjennom snart 2000 år.

Det er ikke vanskelig å få øye på alle svikene og overtrampene og de ekskluderende mekanismene som har trivdes blant oss. Men vi kan også se at fellesskapet er blitt større, rommene romsligere og mangfoldet større. På denne konferansen arbeider vi mye med hvordan samfunnet av mennesker rundt Ord og sakrament skal gjenspeiles i konkret adferd, i gudstjenesteliv, trosopplæring, konfirmasjon og fellesskap, at vi er et samfunn av og for alle mennesker.

Men kirken er ikke bare lys, hun er også salt. Vårt oppdrag er å involvere oss i samfunnet vi er sendt til å være kirke i slik at samfunnet endres og ødeleggelsene begrenses. Hva betyr så dette i den konteksten vi nå er samlet om - den tredje nasjonale Hel-konferansen?

Hvordan skal kirkens involvering i livene til mennesker med «nedsatt funksjonsevne», for å bruke FN-konvensjonens språk – eller mennesker med «annerledes funksjonsevne», for å bruke Kirkenes Verdensråds språk - arte seg i det norske velferdssamfunnet?

Det norske samfunnet

Det norske samfunnet er det samfunnet som gjentatte år scorer høyest på FNs Human Development Index. Gjennom århundrene har det vokst frem et samfunn og en stat som aksepterer at folkestyre, rettsstat og de internasjonale menneskerettighetene er statens verdiforankring. Vår egalitære tradisjon har i stort blitt videreført i et samfunn der det er bred konsensus om at alle mennesker har rett til å få oppfylt grunnleggende behov og at våre folkevalgte har plikt til å legge til rette for at dette faktisk gjennomføres i lovverk og praktisk politikk. Vi fastholder også at alle forventes å gjøre sin plikt, men at dette skjer i en ramme der fellesskapet er forpliktet til å bidra etter evne slik at alles rettigheter kan gjennomføres.

I tradisjonen helt tilbake til kristenretten og Magnus Lagabøter, fastsettes rettigheter og plikter i lovverket og i forskrifter som forplikter det offentlig. Ved slik lovgivning holdes både innbyggere og myndigheter ansvarlig i et system som skal sikre offentlighet, likebehandling og allmenn tilgjengelighet.

Innholdet i lovgivingen har hele tiden blitt utviklet ved at ulike institusjoner utenfor maktøverne har influert og påvirket lovgivningen i tråd med deres interesser og verdier. Kirken var i mange hundre år den eneste aktøren med noe tyngde som hadde denne rollen. I det moderne Norge er det sammenslutninger og interesseorganisasjoner over hele spekteret som har vært avgjørende for utviklingen av den norske og den nordiske samfunnsmodellen. Bevegelser av arbeidere, bønder og kvinner, humanitære og sosiale organisasjoner, lokalsamfunnsorganisering og interesseorganisasjoner av ulik type har alle bidratt til å utvide både rettigheter og plikter og sørget for at den norske, offentlige forvaltningen er forankret i folket og dets virkelighet.

Men den europeiske historien fra opplysningstiden viste også at lovverkets nødvendige forankring i folket ikke er tilstrekkelig. Lovverket trenger en forankring utenfor sin egen kontekst i verdier og prinsipper som holder både folk og stat ansvarlig til globale og universelle standarder. Kirken hadde tidligere ivare tatt denne funksjonen, men opplysningstidens ideologi om det autonome mennesket og demokratiske stat hadde langt på vei underminert dette behovet.

Avgjørende for å få til en global konsensus om igjen å gi uttrykk for universelle verdier statene holdes ansvarlige overfor, var de europeiske redselskrigene og redselsregimene i første halvpart av forrige århundre og som ble spredd til hele verden direkte og indirekte. FN-pakten slår fast at: «alle medlemmer av menneskeslekten har en iboende verdighet og verdi og like og umistelige rettigheter, og at dette er grunnlaget for frihet, rettferd og fred i verden».

Statene har videre slått fast og blitt enige om i Verdenserklæringen om menneskerettighetene at enhver har krav på alle de rettigheter og friheter som der er nevnt, uten forskjellsbehandling av noe slag.

Både norsk lovgivning og Norges ratifisering (riktignok ikke før i 2013) av FNs «Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne», legger et omfattende og detaljert system for staten og det offentliges plikter. I ressursheftet som Samarbeidsrådet for tros- og livssynsamfunn har utviklet

sammen med Helsedirektoratet finnes det en god oversikt over det aktuelle lov og relevanter med sitater fra særlige relevante artikler og paragrafer.

En av de viktigste artiklene i konvensjonen (artikkel 19) lyder slik:

Konvensjonspartene erkjenner at alle mennesker med nedsatt funksjonsevne har samme rett som andre til å leve i samfunnet, med de samme valgmuligheter, og skal treffe effektive og hensiktsmessige tiltak for at mennesker med nedsatt funksjonsevne lettere skal kunne bruke denne rettighet fullt ut, og bli fullt inkludert og delta i samfunnet, blant annet ved å sikre:

- a) at mennesker med nedsatt funksjonsevne har anledning til å velge bosted, og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre, og ikke må bo i en bestemt boform,
- b) at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til ulike støttetjenester i eget hjem og i særskilte boformer, samt annen samfunnservice, herunder den personlige bistand som er nødvendig for å kunne bo og være inkludert i samfunnet, og for å forhindre isolasjon eller segregering fra samfunnet,
- c) at samfunnets tjenester og tilbud for befolkningen generelt er tilgjengelig på lik linje for mennesker med nedsatt funksjonsevne, og tar hensyn til deres behov.

Hele dette systemet av lovgivning, rettigheter og plikter danner det vi kaller en rettighetsbasert tilnærming til samfunnsutviklingen. Denne tilnærming gjelder alle borgere, men gir særlig beskyttelse og fokus til de som tradisjonelt og aktuelt overses av majoriteten og storsamfunnet. Det nasjonale lovverket og de internasjonale konvensjonene skal sikre at ikke tilfeldige stemningsbølger eller politiske forførende som Europa hadde så mange av i forrige århundre, med legitimitet skal kunne diskriminere, forskjellsbehandle og neglisjere tradisjonelt oversette grupper, dem som er annerledes enn flertallet og minoriteter og spesielt sårbare grupper.

Konvensjonen for rettigheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne er den siste i en rekke konvensjoner FN-systemet har vedtatt og som Norge har sluttet seg til. I et historisk perspektiv

er konvensjoner knyttet til spesielle gruppers rettigheter et resultat av organisert frigjøringskamp av og for undertrykte og oversette grupperinger av mennesker. Disse kampene har gjort at menneskene går fra å være undertrykte og i beste fall objekter for andres velvillige handlinger, til subjekter med rett til selv å forme sitt liv og nyte de samme rettigheter som samfunnets dominerende grupperinger nyter. I dette perspektivet kan vi som kirke gjerne se disse konvensjonene som uttrykk for at Guds universelle frigjøring av mennesker i slavekår hele tiden ekspanderer og omfatter større del av menneskeheten.

Utviklingen etter 1945 har vist at et slikt rettighetssystem er nødvendig, men ikke tilstrekkelig. Det er fortsatt tre faktorer som er helt avgjørende for at lovverket og konvensjonene skal realiseres: holdninger i befolkningen, politisk vilje og økonomiske ressurser. Den alminneligste begrensingen i det globale samfunnet er økonomiske begrensinger, men disse anvendes som regel som skalkeskjul for å dekke over manglende politisk vilje og holdninger i befolkning og hos politikere som ikke egentlig tar lover og konvensjoner til følge.

I møte med mennesker med annerledes funksjonsevne her i vårt samfunn er alle disse tre begrensingene tilstede. I tillegg tror jeg også vi må ta med et fjerde element: Antall lover og forskrifter er så mange at de som er satt til å virkeliggjøre dem, mister oversikten. Ikke minst gjelder dette innenfor helse – og omsorg der realiseringen av rettigheter er avhengig av at hver eneste ansatte er fullt på høyde med de forpliktelser det offentlige har.

Det norske samfunnet har en i global og europeisk sammenheng unik økonomisk handlekraft. Vi er et av de få landene som både har prinsipiell vilje og økonomiske muligheter til å finansiere de rettigheter mennesker med annerledes funksjonsdyktighet har i henhold til lovverk og konvensjoner.

Utfordringer i det norske samfunnet1

Hovedutfordring: Manglende oppfyllelse av det offentliges plikter. De som lever tette på situasjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne, melder at selv om det er betydelig ressurser tilgjengelig, og det er svært mange dedikerte omsorg-

sarbeidere med høy integritet og motivasjon, er allikevel spriket mellom lovgivningen og FN-konvensjonens rettigheter på den ene siden og faktisk implementering på den andre siden stor, og med betydelig belastning på alle involverte som resultat. De viktigste områder synes å være følgende:

Tilsynsrapporter

I 14 av 18 tilsynsrapporter i Borg bispedømme om kommunenes oppfølging av lovgivningen, er det 14 av rapportene som melder om avvik. Riktignok meldes det også at avvikene er korrigert, og ikke alle avvikene er like alvorlige. Men dette handler om rapporter knyttet til bruk av tvang og om medisiner slik at det er alvorlig at omsorgsapparatet ikke har hatt gode nok rutiner.

Økonomiske prioriteringer

Fra de fleste kommunene meldes det at i økonomiske krisetider rammes tiltak og tilbud til denne gruppen ofte hardt, selv om det i det store bildet handler om småpenger.

Boform

Det er økende kritikk av botilbudsordninger. Det kan virke som kommunenes politikk mer er styrt ut fra tilsynsyterens behov for økonomisk rasjonell drift, enn individets rett til å få tilrettelagt et botilbud tilpasset individet. Det hevdes også at selve anbudsprosedyrene forsterker dette og dermed sender mennesker tilbake til institusjonslignende boformer og økt klientifisering.

Brukermedvirkning

Det gis mange eksempler på at brukere i for stor grad blir behandlet som en ensartet gruppe der de med lavest funksjonsevne setter standarden og gjør alle til objekter for omsorgsapparatets ekspertise – stikk i strid med den faglige utviklingen og de politiske intensjonene fra 1990-tallet.

Arbeidsmulighet

Det er uenighet om hvordan virkeligheten er når det gjelder arbeidsmuligheter. Varig tilrettelagte arbeidsplasser (VTA) hevdes av professor Tøssebø å være halvert mellom 2001 og 2010, mens Stortingsmeldingen «Frihet og likeverd» fra 2013 hevder

at antallet på VTA er økt fra ca 2000 i 1990 til 3274 i 2013. Jeg har de siste årene besøkt flere tilrettelagte arbeidsbedrifter og er ganske imponert over det som gjøres og kreativiteten i å utvikle nye produkter. Men det meldes også at disse bedriftene er sårbare i økonomiske nedgangstider og at offentlige institusjoner i for liten grad gjør innkjøp i dem. Samtidig er det flere som hevder at VTA-systemet er utmerket for noen, men det kan også hindre at personer med kapasitet gis mulighet til å fungere i det vanlige arbeidslivet.

Religionsutøvelse

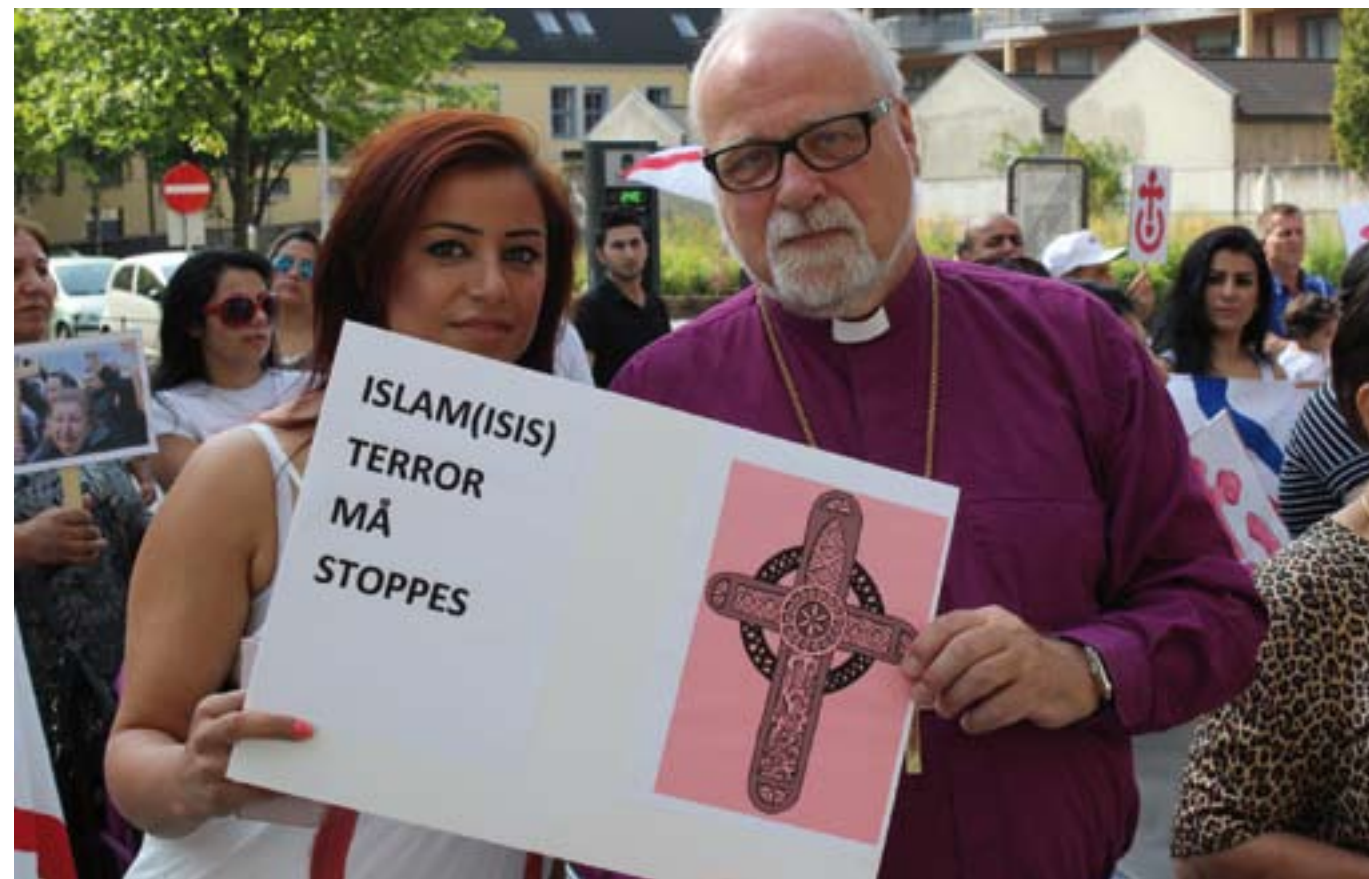
Både FN-konvensjonene og de siste årenes rundskriv fra helsemyndighetene understreker at retten til religionsutøvelse ikke bare betyr frihet, men også at tilskuddsmottakere har rett til å få tilrettelagt mulighet for å utøve den religionen og det livssynet de tilhører. Her har det vært mye usikkerhet, men situasjonen er nå inne i et godt spor. Det felles ressursheftet utarbeidet av Samarbeidsrådet for tros- og livssyn og Helsedirektoratet er et stort skritt i å gi veiledning om hvordan dette kan fungere i praksis. Så er det opp til tros- og livssynssamfunnene, og ikke minst oss i Dnk, å sørge for at dette blir gjennomført og blir gode opplevelser for dem det gjelder.

Overgrep

Det meldes om ulike former for overgrep. Selv om de groveste neppe forekommer ofte, er det fortellinger om hvordan ansvarlige tilskuddsytere ikke tar varslinger om overgrep tilstrekkelig på alvor. Jens Petter Gitlesen i en bloggkronikk på NFUs side forteller om hvordan en prests varsling om seksuelle overgrep ikke blir tatt på alvor og fulgt opp selv om den utsatte også tidligere har erfart overgrep der overgriperen har erkjent forholdet. Denne fortellingen avdekker et dobbelte overgrep – både selve overgrepet og overgrepet det er å ikke ta varslingen på alvor. Men det må da tilføyes at dette ikke bare gjelder overgrep mot denne gruppen, men er et generelt og stadig mer påtrennende problem på flere felter.

Familienes situasjon

Å ha mennesker med nedsatt eller annerledes funksjonsevne i familien innebærer mange gleder og utvidelser av livstolkninger og livsperspektiver. Men det er også slik at familiene kan få

store belastninger på forskjellige måter, også søsken som kan oppleve seg oversett og nedprioritert. Men den største belastningen har jeg fått høre er all diskusjon for å få den lovpålagte støtten og hindrenedskjæringer. Dette skaper store forskjeller mellom familiene og sliter dem ut slik at det systemet som er der for å sikre rettigheter og frigjøring, i seg selv kan bli en belastning. Samtidig er det ikke like selvfølgelig at storfamiliens nettverk stiller opp like raust som i andre tilfeller.

Kompetanse og organisering

Jeg har allerede pekt på at omsorgssystemet og det politiske systemets kompetanse på dette feltet viser seg å ha store begrens-

inger. Mange pårørende kan fortelle om sviktende kunnskap i forvaltningen om rettigheter og begrenset kreativitet i å finne løsninger. Her kan politiske signaler om innsparinger og trange tider sende negative signaler til saksbehandlere, i tillegg til at kompetansetiltak er begrenset.

Holdninger i befolkningen

Det er liten tvil om at den øvrige befolkningen trenger en frigjøringsprosess fra fordommer og sneversyn i møte med denne utsatte, oversette og undertrykte minoriteten. Det er ca 20.000 personer som i dag er registrert med enkeltvedtak om omsorg – FN's globale statistikk sier at mellom 1 og 3 %

av befolkningene vil ha en form for utviklingshemming – dvs mellom 50 og 150.000 mennesker i Norge. Uansett er dette en minoritet som tradisjonelt har blitt utsatt for grove overgrep og usynliggjøring, enten i det gamle legdsystemet eller på de store institusjonene. Det er en reminisens av før-holocaustvirkeligheten når dagens abortlov fortsatt har det som må kalles en eugenikk paragraf som lyder slik:

Etter utgangen av tolvte svangerskapsuke kan svangerskapsavbrudd skje når

2c det er stor fare for at barnet kan få alvorlig sykdom, som følge av arvelige anlegg, sykdom eller skadelige påvirkninger under svangerskapet».

I denne paragrafen gis det altså abort uavhengig av morens livssituasjon – som ellers er kriteriet. Det er i denne paragrafen for eksempel abort basert på diagnose om Downs syndrom - som da sees på som en sykdom – gjennomføres, og som gjør den obligatoriske diagnostikken så alvorlig.

I et samfunn der vi ser tendenser til at de tradisjonelle solidaritetsverdiene svekkes, er det mennesker i denne gruppen som rammes først fordi deres rettigheter er de som er senest etablert og derfor er kommet kortest i allmen aksept. Dette forsterkes av frykt og ubehag over det og dem som er annerledes i en kultur som er ekstremt dobbeltkommunisierende: mangfold og individuell frihet sees på som gode verdier, men tilpasningskrav og materielle resultatkrav holder større og større deler av befolkningen i prestasjonspressets jerngrep. Forestillinger om at enhver egentlig bør være sin egen lykkes smed og at vi bør la de ressurssterke få størst mulighet frihet, har fått en renesanse. Når den franske økonomen Piketty nå advarer mot at forskjellene mellom rike og fattige i dette århundret minner om forskjellene på 1800-tallet, bør det være en varselampe for alle. Men alt tyder på at de største taperne i disse trendene vil være dem som er kommet sist om bord – menneskene med nedsatt eller annerledes funksjonsevne.

Manglende politisk vilje

Det norske samfunn har uten tvil økonomiske ressurser til å sikre denne minoriteten sine rettigheter. Men i et demokrati

forutsetter dette at våre politiske tillitsvalgte får mandat fra befolkningen til å sikre dette. Og dette mandatet forutsetter at befolkningens holdninger er slik at det er politisk mulig å gi denne gruppen prioritet på tross av at deres største bidrag til samfunnsfellesskapet ikke kan beregnes på økonomenes regneark.

En viktig symbolsak på en politisk vilje er at Norge nå bør undertegne konvensjonens tilleggsprotokoll som gir enkeltpersoner og grupper mulighet til å anke forvaltningsvedtak inn for FN. Det vil sikre at gruppens rettigheter får større prosessuelt vern og reduserer deres avhengighet av tilfeldige politiske stemninger.

Kirkens rolle som salt i samfunnet

Den beskrivelsen jeg nå har gjort av utfordringer i det norske samfunnet knyttet til å sikre denne gruppen mennesker deres rettigheter, må ikke forstås slik at alt er galt. Mange politikere og omsorgspersonell gjør en stor innsats og det er all grunn til å fremheve det gode arbeidet som gjøres, og hvor mye bedre situasjonen er i dag enn den var for bare 25 år siden. De er våre viktigste samarbeidspartnere og er ikke våre motstandere, selv om det av og til i enkeltsaker kan fremstå slik. Sammen skal vi løse utfordringene og da må vi finne måter å dra sammen på. Retningen er bestemt i Guds sendelse og lovverket.

I denne sammenhengen legger jeg vekt på utfordringene for å understreke at selv i verdens rikeste velferdsstat og med et godt lovverk, er det fortsatt et stort rom og en viktig rolle for kirken og vår rolle som samfunnets salt. Mens kirken i tidligere generasjoner var pionerer i omsorgsarbeidet og i etableringen av profesjonell assistanse, har det offentlige nå påtatt seg ansvaret for å sikre disses rettigheter. Det betyr at kirkens rolle endres og må defineres på nytt. Men det betyr ikke at kirken kan lene seg tilbake i et sakralt rom og stole på at samfunnet der ute er fredfylt og vellykket. Vi har en antropologi og et syn på staten som innebærer at vi alltid må være involvert i samfunnsutviklingen fordi muligheten til at den kan gå helt galt alltid er tilstede, og vår oppgave er å være med å bygge samfunn preget av rettferd, barmhjertighet og fred – i betydningen shalom.

Dette er en rolle vi har helt til Jesus kommer tilbake. I vår kontekst nå kan vi gjerne si at hovedfokus må være å hjelpe ansvarsholder - det offentlige - til å gjennomføre det de har som forpliktelse.

La meg peke på følgende hovedområder for kirkelig involvering:

Ledsage mennesker med annerledes funksjonsevne og deres familier

Det er nødvendig at vi finner måter der vi kan ledsage mennesker med nedsatt og annerledes funksjonsevne i deres livsløp. Dette gjelder selvfølgelig i deres tilhørighet til kirken og deres religiøsitet, men også i deres møte med tilskuddsytere, offentlig forvaltning, arbeidslivet, fritidsaktiviteter og politiske myndigheter.

Ledsage menneskene i deres yrkesutøvelse

Jeg har allerede nevnt at de mange som utøver konkret omsorgsarbeid også trenger vår ledsagelse ved for eksempel aktivt sorgarbeid, kompetansetiltak og holdningsbygging – og kanskje som brobyggere mellom dem og familien? De ansatte i systemet er grunnleggende sett våre viktigste samarbeidspartnere selv om de i enkelte saker kan fremstå som motstandere. De er de aller viktigste aktørene i å redusere gapet mellom lovgiving og praksis.

Overvåking av offentlige myndigheter

Jeg har påvist at det er nødvendig at myndighetenes adferd overvåkes og at de holdes ansvarlig overfor lover og menneskelig realitet av politiske og økonomiske vedtak. I noen utstrekning må vi etablere kompetanse, men viktigere er det at vi skaper aktiv allianse med interesseorganisasjonene som vil mer enn gjerne gi oss materiale vi trenger. Her kan vi både legge til rette for møtepunkter og samtalerom mellom ulike aktører, fremføre synspunkter og ved avtale også gå inn i en stedfortredende rolle som reiser ulike anliggender. En slik allianse vil også bli oppfattet som en reell assistanse slik at byrdene ikke bære bæres av de som er direkte involvert.

Utvikling av lover og regler

Jeg har nevnt to konkrete eksempler på forsterking av lovverket:

- Fjerning av eugenikk-paragrafen i abortloven.
- Undertegning av konvensjonens tilleggsprotokoll.

Begge disse punktene vil det være naturlig at sentralkirkelige organer følger opp i tråd med Kirkemøtets store vedtak om menneskerettigheter tidligere i år.

Dannelse

Kirkens sterkeste rolle er uten tvil rollen som dannelsesaktør i det norske samfunnet. Denne rollen består i å formidle verdier og korrigerende fordommer, og begrense tendenser til selvcentrerthet og verdensflukt. Her ligger de viktige innholdskomponenter som menneskeverd, respekt for og akseptering av forskjellighet, ansvaret for andres ve og vel og inkludering av dem som er i marginalene av samfunnet, samt begrensninger av de sterke og mektiges handlingsrom. På dette feltet handler det i første rekke om å innholdsbestemme det vi gjør på eksisterende arenaer innenfor forkynnelse, trosopplæring, gudstjenestefeiring, menighetsaktiviteter, menighet-sbladene, skole-kirke-samarbeidet, men også i samarbeid med helse- og omsorgssektorene og med frivillige organisasjoner bidra i den generelle samfunnsdebatten og utvikle dannelsesprogrammer for profesjonene sammen med andre aktører.

Det vil alltid være et spørsmål om ressurser og kapasitet. Det er min overbevisning om at svært mye av det vi som kirke er sendt til å gjøre i nasjon og lokalsamfunn på dette feltet først handler om hvordan vi gjør det vi allerede gjør, og dernest at vi utvikler gode allianser lokalt og nasjonalt. De viktigste samarbeidspartnere er ansatte i det offentlige finansierte tilskuddssystemet og interesseorganisasjoner. Vi har det privilegiet at statens forpliktelse langt på vei er tilfredsstillende. Dersom vi kan bidra til at det som er nedfelt etterleves, har vi betydd mye for hele gruppen og deres tilhørige.

Konklusjon

Kirken har i mange år hørt klagesangene, vi har så absolutt begynt utfarten fra vårt mentale fangenskap og er på vandring mot det lovede land. Men vi er ikke alene i en ørken, vi er blant menneskene, i samfunnet som lys og salt.

De lever i frykt – vi i frihet: La oss stå sammen med de forfulgte!

FAKKELTOG FOR FORFULGTE,
APPELL VED UTENRIKSDEPARTEMENTET, 29. OKTOBER 2014
AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

De risikerer livet for å heve stemmen. Vi risikerer lite, i kveld i høyden litt regn. De kan havne i metallcontainere i ørkenen. Vi har våre varme hjem. De sniker seg over grensen uten papirer. Vi reiser med norsk pass til eksotiske feriemål.

I kveld står vi sammen, kjenner trygghet og forventer ikke terror fra noen ekstremistisk organisasjon. Det er også helt usannsynlig at myndighetene vil bryte opp samlingen og arrestere oss. Tvert imot står vi utenfor vårt Utenriksdepartement og kan snakke om trosfrihet og beskyttelse for religiøse minoriteter og annerledes troende uten frykt for liv og helse.

Det er derfor vår medmenneskelige plikt å gjøre nettopp det: Bruke friheten og tryggheten i solidaritet med dem som ikke nyter godt av frihet og trygghet, - med alle som utsettes for diskriminering, vilkårlig fengsling, vold og tortur bare fordi de tror noe annet enn staten eller radikale grupper i samfunnet krever.

Den grunnleggende retten til trosfrihet er under sterkt press mange steder i verden. Vi ser det tydelig i Irak og Syria med fremveksten av terrorgruppen Islamsk Stat (IS) og deres brutale fremferd mot, blant annet, kristne og yezidier. Borgerkrigen i Syria har produsert over tre millioner flyktninger. Dessverre er ikke vold og drap mot annerledes troende enestående for Syria/Irak. Visste dere at over tre millioner nigerianere er på flukt fra sine hjem? Eller at den eritreiske befolkningen jevnt og trutt tappes med 2 000 flyktninger i måneden?

I kveld står vi i solidaritet med dem som lider for sin tro i Nigeria, Somalia og Eritrea. Krisen de gjennomlever, fortjener vår

oppmerksomhet og handling. La meg trekke frem tre historier, en fra hvert land:

Siden 2009 har mer enn 5 000 mennesker blitt drept av Boko Haram-relatert vold i Nigeria, og det blir verre for hver dag som går, ifølge Samuel Dali. Han leder et kirkesamfunn i nordlige Nigeria og forteller at militærbasen i området nylig ble overtatt av Boko Haram. Det endte med at over 300 kristne ble drept! Nå flykter kristne i tusentall for å komme seg i trygghet. «Hver kveld går vi til sengs med hjertet i halsen – i frykt for våre liv», forteller Dali.

I Somalia og regionen rundt sprer Al-Shabaab kaos, vold og frykt. De ønsker å luke vekk alle religiøse minoriteter og muslimer som ikke tenker som dem. Offentlige henrettelser av de som tror «feil» finner sted. I mars ble to kvinner henrettet på et torg foran øynene på landsbyboerne. «Vi vet at kvinnene er kristne – vi vil utrydde alle kristne i dette området», sa representanten fra Al-Shabaab. Blant tilskuerne stod den ene kvinnens to barn på 8 og 15 år og opplevde sitt livs katastrofe.

Det er ikke bare ekstreme organisasjoner som øver vold mot annerledes troende. Myndigheter har også sine mekanismer. I Eritrea kan du velge mellom fire trossamfunn; sunni islam, romersk katolsk, koptisk ortodoks eller evangelisk luthersk. Kun de er offisielt godkjent. Er du pinsevevner eller baptist, shia eller ahmadiyya, buddhist, hindu, Jehovas vitne eller noe annet er du i trøbbel. Mellom 2 – 3 000 sitter i fengsel på grunn av sin tro i Eritrea. Tortur er utbredt. Deres siste håp er å flykte fra landet – men flukten er farlig, og ikke alle kommer frem. Av

de som kommer frem, blir noen sendt tilbake, til fangeleir og tortur. Mange dør.

I kveld har vi gått i fakkeltog for å vise solidaritet med dem som lider. På ti forskjellige steder rundt i landet tennes faklene for trosfrihet. Vi løfter blikket og gjør noe sammen på tvers av våre kirkesamfunn og bruker vår demokratiske rett til å holde fram for våre politikere hva vi mener de bør gjøre.

Som kristne kan vi ikke lukke øynene for den urett som begås mot våre trossøsken og andre svake grupper. I kveld bruker vi

vår trosfrihet og yringsfrihet for at kristne i Nigeria, Somalia, Eritrea og andre land skal kunne leve uten frykt, diskriminering og forfølgelse. Samtidig protesterer vi mot all urett som begås, også mot dem som har en annen tro enn oss. Retten til trosfrihet skal gjelde for alle uansett tro og livssyn rundt om i verden.

De lever i frykt – vi i frihet. I kveld står vi sammen med de forfulgte. Med disse ordene overrekker vi vårt opprop til statssekretær Bård Glad Pedersen – god lesning og lykke til med arbeidet for å fremme trosfrihet for alle!

Krystallnatta

KRONIKK I AVISA NORDLAND, 8. NOVEMBER 2014
AV BISKOP TOR BERGER JØRGENSEN

Natta mellom 9. og 10. november kalles «Krystallnatta», eller kanskje bedre «glassbitnatta». Det var natta jødene fikk kjenne nazistenes vrede i 1938. Glassrutene i synagogene og i jødiske forretninger ble knust. Det var «krystall» eller glassbiter overalt. Det var store branner og jøder fikk gjennomgå, også fysisk. Flere ble drept i tumultene. Politiet holdt seg i bakgrunnen. Nazi-kledde ungdommer og alminnelig pøbel dominerte. Det var en grusom natt. Og verre skulle det bli. Jødene var pekt ut som folkefienden. De skulle til å begynne med presses ut av Tyskland. Etter hvert skulle de utryddes. Gjerne etter å ha blitt gjenstand for diverse «medisinske forsøk».

Også sigøynere, tatere, homofile og andre «livsuverdige» liv ble gjenstand for tilsvarende behandling. Antisemittismens og «rasehygiens» grusomste potensiale ble virkelighet i konsentrasjonsleirene og gasskamrene.

Opptakten til «krystallnatta» var et skudd i den tyske ambassaden i Paris den 7. november. Den 17 år gamle polske jøden Herschel Grynszpan skjøt og såret legasjonssekretær Ernst vom Rath som døde kort tid etter. Handlingen ble tolket som et uttrykk for hvor farlig den store jødiske sammensvergelsen var.

Ettertida har vist at Grynszpan ikke var del av en konspirasjon og at hans motiver kan ha vært svært private. En personlig tragedie ble gnisten som fikk natten til å lyse i flammer – og glass til å knuse. Innstramming overfor jødene skjøt tvert imot fart. Jødene var den store faren. De ble koblet sammen med så vel kommunismen, som kynisk kapitalisme. De ble mistenkt

for å utgjøre et nettverk som søkte verdensherredømme. De ble beskrevet som «umennesker». Det fantes i prinsippet ingen gode, ærlige og velmenende jøder, selv om mange individuelt kunne framstå slik. Når alt kom til alt var deres lojalitet til det jødiske det avgjørende.

Konspirasjonsteoriene har selvsagt vist seg ikke å ha grunnlag i virkeligheten. Men antisemittismen har lange røtter og er vanskelig å rydde ut. Dessverre ble Martin Luther sterkt anti-judaistisk på sine eldre dager. Han er så skuffet over at de ikke tar imot evangeliet at han ønsker at synagoger skal brennes og deres hellige skrifter (Talmud) skal tas fra dem. Nazistene kunne hente fram mange ubehagelig sitater. Vår egen grunnlov fra 1814 hadde som kjent et eget jødeforbud. Det ble opphevet 1851, men skepsisen overfor jødedommen levde videre. Under krigen var jødene utsatt i Norge. Først høsten 1942 tok kirken tydelig avstand fra myndighetenes jødepolitikk i det såkalte «Hebreerbrevet» høsten.

Det er skremmende å registrere at antisemittismen ser ut til å blomstre opp igjen. «Jøde» er i enkelte miljøer et mobbeord, på linje med «homo». Det er et svært dårlig tegn og må sees i sammenheng med bevisst hatske handlinger som for eksempel angrepet mot synagogen i Bergstien i Oslo i 2006. Vi står i tillegg overfor en vanskelig situasjon der kritikk av staten Israels håndtering av den palestinske befolkningen fra flere hold tolkes inn i en antisemittisk kontekst.

For egen del er jeg sterkt kritisk til den aktuelle israelske politikken, men tilsvarende motstander av enhver form for antisemittiske holdninger. Alle som tilhører det mosaiske tros-samfunn og alle med jødisk etnisk bakgrunn skal føle seg trygge i Norge. Det er et spørsmål om vårt samfunns humanistiske troverdighet.

Og når det er sagt, må det også gjelde andre grupper som i dag er en del av den norske befolkning. Jeg tenker ikke minst på den etter hvert betydelige, men svært sammensatte gruppa av muslimer. Vi ser etter mitt skjønn spor av den samme type retorikk og tankestruktur som jøder har vært gjenstand for. Individet opphører å eksistere. Muslimene blir et kollektiv. Er de hemmelig styrt av de mest ytterliggående islamister som vil erobre Vesten? Deres tro kan ikke tilpasses våre verdier og vår kultur. Det skal lite til, er jeg redd, før en gnist kan flamme opp en tydeligere anti-muslimsk retorikk her hos oss.

Jeg, og sikkert mange med meg, har med gru tenkt på hva som ville ha skjedd om 22. juli terroren mot det norske samfunn var utført av en enkeltmuslim med forvridd tanker om virkeligheten.

Vil vi ha greid å beholde en inkluderende humanistisk grunntone som ikke ga rom for en grupperetorikk fylt av frykt og hat?

Odd Bondevik til minne

Odd Bondevik var biskop i Møre bispedømme i 17 år, fra november 1991 til februar 2008. Han var også preses i Bispemøtet fra 1998 til 2002. Odd Bondevik døde i Drammen 6. september 2014, 73 år gammel. Begravelsen ble holdt 23. september 2014 i Skoger kirke i Drammen.

Til minne om Odd Bondevik

TALE VED BÅREN, SKOGER KIRKE, 23. SEPTEMBER 2014

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Det er med sorg og vemod ulike arbeidslag i Den norske kirke i dag tar farvel med Odd Bondevik. Ved Odds bortgang har kirken mistet en markant lederskikkelse gjennom mer enn tretti år.

Han fikk ikke så mange år som pensjonist, og vi hadde unt han ennå gode år med sin kjære og sine nærmeste.

Men i dag er vi også fylt med stor takknemlighet og dyp respekt.

Det var i 1991 Odd utnevnt til andre biskop i Møre bispedømme, der han gjorde tjeneste til han søkte avskjed i 2008. Det medførte mange år både i Kirkemøter og Bispemøter. Han var preses i Bispemøtet fra 1998 til 2002 og ledet møtene med innsikt og smidighet.

Som biskop var Odd Bondevik en sterk leder, men var aldri i nærheten av pompøs. Han var heller beskjeden på egne vegne. Odd var alltid tydelig på kirkens misjonsoppdrag og understreket betydningen av de frivillige organisasjonene. I samtaler i Bispemøtet evnet han også å se minoritetskirkenes situasjon utfra egen erfaring i Japan. Han minnet om vår kirkes ansvar for å gi andre rom i fellesskapet. Han brakte også inn viktige impulser i forhold til nye åndelige strømninger og ulike menneskesyn, dette også utfra opplevelser fra Østen.

Odd var en dyktig fagperson som arbeidet med teologien langs med hele sin tjeneste, noe som han selv sa endret hans syn på kvinners prestetjeneste. Festskriftet ved hans avskjed er kalt «Gåten Gud» Det tror jeg uttrykker mye av Odds teologi og tro.

Han var god til å formulere dype problemstillinger enkelt, og maktet å sette ord på eksistensielle spørsmål slik at de ble

tydelige og utfordrende. Odd var en dyktig og sentral forkynner som betydde mye med sin åpenhet og ærlighet. Han hadde sterke bånd til de evangelikale strømninger i økumenikken, men var ikke lett å plassere i noen bås.

Han utfordret kirken sterkt til å kjempe for menneskeverdet og til å ta klimautfordringen på alvor. Han så den dype sammenhengen mellom forvaltningen av skaperverket og forkynnelsen av evangeliet. Det var han som formulerte det som har blitt stående som et pregnant uttrykk for kirkens og Bispemøtets klimautfordring til fellesskapet: «Det haster, det koster, det nytter.»

Odd hadde en sjelden evne til å skille sak og person og var en skattet kollega. I meningsutvekslingene i Bispemøtet kunne han være både tydelig og skarp, men det gikk aldri ut over gode relasjoner til kolleger han var uenig med. Han hadde også en lun humor som kunne avvæpne en vanskelig situasjon. Ikke sjelden understreket han betydningen og verdien av det enkle liv, slik han selv også levde. Som en ærlig og åpen kollega som også våget å sette ord på det som var krevende ved tjenesten som biskop, fikk han bety mye for fellesskapet.

Odd var ikke noen utpreget optimist, men han ga ofte uttrykk for et nesten glødende håp om fremtiden, fremtiden hos Gud. Det gav perspektiver til hans tjeneste, og det beriket og løftet alle oss som fikk dele tjeneste og fellesskap med han, den tiden vi vandret sammen. Nå er hans vandring til ende, og vi takker Gud for alt han gav oss gjennom Odd Bondevik og hans tjeneste i kirken. Våre tanker og bønner vil følge dere som stod han aller nærmest.

Vi lyser fred over hans gode minne.

Bildehenvisninger

Side 6, 17, 21, 34, 84, 85, 88 - 91, 153: Bispemøtet
Side 9: Eidsvoll 1814 / Edin Kadribegovic
Side 59, 62, 66, 67: Trond Reidar Teigen / NTB scanpix
Side 71, 77: Rune Stoltz Bertinussen
Side 75, 79: Astrid Thue Hanssen
Side 89: (bilde av statsministeren) Johannes Ek Reindal / Dagen
Side 90: (bilde av HM Kongen) Lise Åserud / NTB scanpix
Side 102, 161: Kirkerådet
Side 115: Aslaug Sikveland Haugen
Side 118: Morten Antonsen / Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider
Side 123: Lars Verket / Kystpilegrimsleia
Side 130: Astrid Thue Hansen
Side 134: Henning Winge
Side 137: Sr. Dana Benedicta Pawlowicz
Side 158: Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn
Side 168: Møre bispedømme
Side 175: Tove Marie Sortland
Side 183: Karianne Hjørnevik Nes
Side 187: Markus Plementas / KPK
Side 193: Svein O. Letnes / Kirkhorn

© Bispemøtet, Den norske kirke, mars 2015

ISBN 978-82-7545-125-3

Bestilles fra
Bispemøtet
Telefon: 23 08 13 90
bispemotet@kirken.no

Designmal: Dugg Design AS
Produksjon: Bispemøtet
Sats og ombrekning: Bjørn Ivar Erlandsen
Trykk: BK Grafisk AS

Biskopene

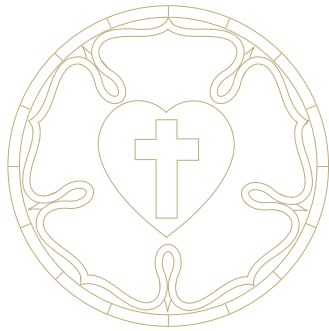
Helga Haugland Byfuglien, preses i Bispemøtet
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Tor Berger Jørgensen, Sør-Hålogaland (Bodø)
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre (Molde)
Tor Singaas, Nidaros (Trondheim)
Halvor Nordhaug, Bjørgvin (Bergen)
Erling Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt Borg (Fredrikstad)
Stein Reinertsen, Agder og Telemark (Kristiansand)
Per Arne Dahl, Tunsberg (Tønsberg)
Olav Øygard, Nord-Hålogaland (Tromsø)

Bispemøtet

Pb. 799 sentrum, 0106 Oslo
Rådhusgata 1–3, Oslo (Kirkens hus, 5. etg)
telefon 23 08 13 90
bispemotet@kirken.no
www.kirken.no/bm

Preses: Helga Haugland Byfuglien
Visepreses: Halvor Nordhaug

Generalsekretær Christofer Solbakken
E-post: cso@kirken.no, telefon: 95 11 99 46
Førstekonsulent Hege Flo Øfstaas
Seniorrådgiver Øyvind Rise
Seniorrådgiver Inge Westly

DEN NORSKE KIRKE

Bispemøtet